ALİNİN BİRİ

ROMAN

FAHRİ ERDİNÇ

Yordam Kitap

• FAHRİ ERDİNÇ • ALİNİN BİRİ •

YORDAM KİTAP

Eserin önceki basımı:
- 1979, Habora Kitabevi Yayınları, İstanbul.

Alinin Biri

Fahri Erdinç

Yordam Kitap: 30 • **Alinin Biri** • Fahri Erdinç • ISBN-978-9944-122-22-1
Kitap Editörü: Kemal Özer • *Düzeltme*: Sakine Erdoğan
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Sayfa Düzeni*: Gönül Göner
Yordam Kitap'ta Birinci Basım: Ekim 2007
Yayın Yönetmeni: Hayri Erdoğan © Yordam Kitap, 2007

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti.
Nuruosmaniye Caddesi Eser İşhanı No: 23 Kat:1/105 Cağaloğlu 34110 İstanbul
T: 0212 528 19 10 **F:** 0212 528 19 09 **W:** www.yordamkitap.com
E: info@yordamkitap.com

Baskı: **Ayhan Matbaası**
Yüzyıl Mahallesi Matbaacılar Sitesi
5. Cadde No: 47 Bağcılar-İstanbul
Tel: 0212 629 01 65

roman

Alinin Biri

Fahri Erdinç

1917'de (1 Ocak) Akhisar'da doğdu. Babası, Ankara kökenli Çandıroğulları ailesinden, öğretmen Halil Yaşar'dı. Annesi, Erdinç'i dünyaya getirdikten bir yıl sonra veremden öldü. Sonradan, bu kaybın, anasızlığın bilincine varmak, üvey analı kalabalık bir aile ortamında büyümek, çocukluk uykularının çoğunu alan tütüncülük çilesi ve giderek bir yıl da tenekeci çıraklığı, ilkokul öğrencisi Erdinç'i vaktinden önce olgunlaştırdı ve yaşamı daha yakından tanımasına yol açtı.

1930'da Balıkesir Öğretmen Okuluna girdi. 1936-37 ders yılında Afyon'un Sandıklı ilçesinin Ürküt köyünde öğretmenliğe başladı. Buradaki üç çalışma yılı, mesleksel uğraşların dışında, köyü kasıp kavuran bir gerici hocayla savaşım içinde geçti.

Erdinç, 1938-39 ders yılında baba mesleğini bırakarak, sınavını kazandığı Ankara Devlet Konservatuvarı Tiyatro Bölümü'nde öğrenci oldu. Bu bölümde öğretim üyesi olan Sabahattin Ali ile tanıştı. Aynı yıl yazmaya başladığı ilk öykülerinde, onun öğütlerinden çok yararlandı.

Erdinç, Konservatuvardaki katı yönetime ve bazı ayrıcalıklara itirazları yüzünden, biraz da.geçim sıkıntılarının zorlamasıyla, öğrenimini bırakmak zorunda kaldı. Yeniden mesleğine döndü. Ama arada yedek subaylığını yaptıktan sonra, 1943'te mesleğinden tamamen ayrıldı. Bir süre yapı yerlerinde (taşeron kâtibi ve puvantör olarak) çalıştı.

Böylece, daha ilk yazı denemelerinde toplumun tabanındaki insanların yazgısını konu edinen Erdinç, onları köyde, kışlada ve kentte, iş yaşamında yakından tanımış oluyor, gözlem ve izlenimlerini arttırıyordu.

1946'da Ankara'da bir yapı yerinden, sınavını kazandığı devlet radyosuna geçti. Temsil kolunda üç yıl çalıştı. Bu arada *Şen Olasın Halep Şehri* (İstanbul-1945) adlı şiir kitabından sonra Ankara'da "Seçilmiş Hikâyeler Dergisi" (1948, sayı 8) onun öyküleriyle özel sayı çıkardı.

Başkentte ilerici sanatçıların çevresinde görünmesiyle, bazı dergilerde yayınladığı öyküleriyle zamanın tutucu-gerici çevrelerinin dikkatini çeken Erdinç, 1947'de kendisini devlet başkanına dille hakaret etmiş durumuna düşüren bir çatışma yüzünden tutuklandı ve aklanmayla sonuçlanan yargılaması boyunca (birkaç ay) cezaevinde kaldı. Ankara cezaevinde yazgılarını konu edindiği insanların kimilerini daha yakından tanıma fırsatını buldu. Bazı komünistlerle de ilk önce burada ilişki kurdu.

Cezaevinden çıktıktan sonra da Erdinç dirlik bulamadı. Uyumsuz

bir aile yaşamı da bunalımını arttırıyordu. Bu bunaltılar içinde bocalarken, 1948'de çok sevdiği Sabahattin Ali'nin Bulgaristan sınırında öldürülmesi Erdinç'i büyük acılara boğdu. Bu acı olay bir yandan da onu esinledi. Kısa bir süre sonra, 1949 Eylül'ünde, Erdinç, iki arkadaşıyla (Ziya Yamaç ve Tuğrul Deliorman) birlikte, gizlice Bulgaristan'a geçti.

Bulgaristan'da Erdinç ve arkadaşlarına politik göçmen olarak sığınma hakkı verildi (1949 Ekim). Böylece, yurt dışında ölümüne kadar sürecek olan göçmenlik dönemi başladı.

Erdinç, dil öğrendiği sürece "Jdanov, 9" üniversal mağazasında veznedar olarak çalıştı (1950-51). Bir yandan Marksist derneğe ve bir yıllık parti gece okuluna devam etti. Türkçe popüler-politik yayımlar redaktörü olarak BKP Yayınevi'nde (1953-58) görev aldı.

1957'de illegal Türkiye Komünist Partisi'yle ilişki kurabildi. Partide aktif çalışmaya katılmak üzere 1958 Mart'ında Bulgaristan'dan ayrıldı. 20 Mart 1958'de TKP üyeliğine alındı.

Böylece başlayan yurt dışı illegal parti çalışması 13 yıl sürdü. 1969'da bir kalp krizi geçiren Erdinç, aktif faaliyetlerden çekilme zorunluğuyla, 1971 yılı başında yeniden Bulgaristan'a dönüp yerleşti. Parti çalışmasına katkısını buradan sürdürmeye başladı.

Erdinç, yazınsal çalışmasına yetecek ölçüde Bulgarca, pratik olarak da Almanca ve Rusça öğrendi. 1965'te Bulgaristan vatandaşı, 1973'te Bulgaristan Yazarlar Birliği üyesi oldu.

Yurt dışına çıkışından 1969'a kadar, yapıtları kendi ülkesinde okura ulaşamadı. 1970'li yıllarda Türkiye'deki dergilerin şiir ve öykülerine yer vermesiyle yeniden okur önüne çıktı. Bu yıllardan ölümüne değin kimi yapıtları kitap olarak da yayınlanma fırsatı buldu. Ama bu girişimler süreklilik göstermediği gibi, son yirmi yılda yine kesintiye uğradı.

Fahri Erdinç, 1986'da (11 Kasım) Sofya'da öldü.

Başlıca yapıtları: *Şen Olasın Halep Şehri* (şiir, 1945), *İşte Böyle* (şiir, 1956), *Akrepler* (öykü, 1952), *Âsi* (öykü, 1955), *Memleketimi Anlatıyorum* (öykü, 1960), *Diriler Mezarlığı* (öykü, 1964), *Canlı Barikat* (öykü, 1973), *Alinin Biri* (roman, 1958), *Acı Lokma* (roman, 1961), *Kore Nire* (roman, 1966), *Kardeş Evi* (roman, 1979), *Göç* (piyes, 1952), *Türkiye'de Çocuklar* (inceleme, 1951), *Kalkın Nâzım'a Gidelim* (anı, 1987).

BİRİNCİ BÖLÜM

YOLDA

1

Trene binecek olsa, Kütahya ile Alayunt üzerinden on beş saatlik yol. Aktarması, beklemesi derken, yirmi dört saati de bulur. İyi ama, tren parası? Bunu denkleştirmek için en aşağı bir hafta çalışması lâzım. O da iş bulabilirse. Aynı hesap. Basıp yürüyüverse, Dumlupınar üzerinden dört gün bile sürmez. Acaba, sürmez mi dersin? Eh, sürsün isterse. Bilemedin, beşinci gün varır köye. Sılaya dönecek adama kestirme yol gerek. Buralarda bir hafta daha sürtmektense...

Bu bir haftayı düşünmek bile ürpertti onu. Bir saat, bir dakikaya bile dayanası kalmamıştı. Kanıksamıştı artık. Şeytan görsün yüzünü Değirmisaz'ın. Sizin olsun! Bodur çamları da, yavan suları da, sazlı bataklıkları da, arsız sivrisinekleri de... Kömür ocaklarıyla beraber... Burada üç avradın biri kısır, burada erkekler ellisine varmaz, hepsi de sıtmaya esir. Burada sivrisineklerin ettiğini Yunan ordusu bile etmemiştir. Yere batası Değirmisaz!

Bunları düşünürken giyiniyordu.

Üç senelik bir hasretten sonra, şayak dizliğine, mintan ve yeleğine bugün el sürüyordu. Bugün kuşak saracaktı. Mahkûm üniforması ranzada asılı kalmıştı. Alaca bir üniformaydı bu. Ceketin sağ yarısı ile pantolonun solu kahverengi, öbür yarıları boz. Arkasında da bir numara: 779!

"Sabah akşam, üç yıl okudular bu numarayı. Her okumada cevap verdim: Buradayım! Mevcut! dedim. Numara adımı bile unutturdu. Bu numara her şey demektir. Her sabah, kömür ocağına bu numara ile girdim. Ölümdür burada kömür ocağına inmek. Bakarsın, vardiya kampanası çalar. Diyelim ki, ocağın ağzına yüz mahkûmu dizerler. Tekmil verirler: Yüz kişi, yüz kazma, yüz fener! Zincirleri çözerler. Ocağın ağzı bir çuval ağzı. Bir çuval ki, tünel gibi uzun, sağlam, deliksiz. İşte biz on iki saat için bu çuvala doldurulur, döşeniriz. Çuvalın ağzında iki jandarma, yani dört göz, iki de namlularda, altı... Artık ne muhkem hapishanedir yerin altı. Yüzümüz ak pak girip de bu çuvala, akşamına çıkarız bitkin, perişan, kara. Tekmil verilir yine: yüz kişi, yüz kazma, yüz fener. Ya tekmil çıkmadığımız günler? Sağdan say doksan dokuz, soldan say keza. Nerde yüzüncü? Firar?! Ne gezer! Topraktır, kaç günün kaldığını hesaplamaz, çöker, ezer. Değirmisaz'da her ocak hazır mezar... Sonra köstebek değildir ki insanoğlu. Köstebek gayreti olsa da yüz adamda, buradan girip yere, öte yandan delip çıkamaz. Sıtma bırakmaz. Sulfatayı da iplemez buranın sıtması. Sicim olur da incecikten boğar bileklerini. Tırpan olur da adamı dizlerinden biçer de biçer. Gün aşırı dondurup titretir, yandırıp terletir. Dalağın da bir yandan şişer. Dudakların hep uçuk, hep yara. Ne kadar sararıp solduğunu yalnız gözlerin söyler. Kömürdür, sinmiştir tenine kara... Eh, buna da şükür. Beterin beteri var. Ne de olsa, devlet baba düşünür. Mahkûm kulunu bir gün çalıştırır, bir buçuk gün hapislik sayar. İşine göre. İstersen git, transit yollarında taş kır, istersen Çaydamarı'nda ezil, istersen burada sıtmaya kurban

yazıl. Neresinden baksan, kârlı iş. İnce düşünmezsen pek, iki gün çalışıp da hapislikten üç gün silmek, azıcık hızlı yaşamak demek. Ölümlüdür bu dünya. Daha bugünden yarının da yarısını yaşamak herkese nasip olmaz. Nankörlüğün sırası değil. Sözümü geri alıyorum. Cennet olasın Değirmisaz!"

Başında hafif bir dönme vardı. Belki bu düşüncelerden, belki de arkadaşlarından birinin tutup gerdiği kuşağını döne döne sardı da ondan. Akşamdan ıslatığı çarıkları ayağına uydurmakta güçlük çekmedi. Bütün koğuş arkadaşları onu seyrediyorlardı. Gözler, en küçük bir hareketi bile kaçırmıyordu. Bunlar, sakal bıyık gürlüğünden yalnız elmacık kemiklerinin ağardığı yüzlerde için için yanan, parlıyan gözler. Canlılık alâmeti sadece bu gözlerde kalmış zaten. Kimi yanaşmış, betona diz çöküp oturmuş. Kimi ayakta. Kimi ranzasında uzandığı yerden dirseğine dayanmış. Bakıyorlar. Ne bir kıpırtı, ne de ses. Bütün söyliyeceklerini geceleyin tüketmişler sanki. Şimdi, çarık bağlarını çaprazlıyan adam, bütün bu şahin gözlerin neler söylediğini anlıyor. Hüzün, imreniş, ümit... Onun da dudaklarında bir merhamet, bir muhabbet gülümsemesi var. Sakalın bıyığın pek de göstermediği bir gülümseme...

Biraz önce açılan pencerede demirler kızarmaya başladı. Bu bir haziran sabahının ışımasıdır. Koğuşun fitil kokusu ve sigara dumaniyle katmerleşen gece havası yavaş yavaş hafifliyor. Pencereden, temiz ve serin havayla birlikte öbek öbek sivrisinek dalıyor içeri. Sabah kahvaltısına geliyorlar! Sükûtu bozan yalnız onların vızıltıları...

– "Yurttan sesler" başladı!

İstanbul'lu Domuz İsmail'di bu bağıran. İsmail bey. Ölüyü güldürür. Domuzluğu şişmanlığından kinaye. Şişman idi ama, seneler onu da çakala döndürdü burada. Karaborsacıymış harb içinde. Yüklü vurmuş vurgunu. Kesenin ağzını genişçe açmamış besbelli, reise meram anlatamamış. Cezayı da vurgu-

na göre kaktırıvermişler. Eh, daha bir sene kazma sallıyacak. "Yurttan sesler" i bir sene daha dinliyecek. Umurunda değil. Şen. Şakacı. Herkesle seni benli...

– A hergele, derler ona, senin ne işin var burada? Git, ser bir mapushaneye postunu, yat da rahatına bak günün doluncaya kadar.

İsmail bey hiç ciddiye almaz bunu ve cevabı değişmez:

– Fatmasız, atmasız dayanamam ki bu kadar sene!

Doğrudur da bu söylediği. "Fatma" dediği belli. "Atma" dediği de rakıdır. Akşam oldu mu, eli ayağı titremeye başlar. Köpekten beter alışmış herif. Tekmil bir meyhaneyi içebilmenin hasretiyle yanar durur. Bütün gün bağrını döver. Artık Süheylâ mı sayıklamaz, Nesrin mi, Türkân mı, Müjgân mı?... Defterinde isim kalabalık. Ağzına bakarsan, İstanbul'da doğan çocuklardan yarısının babasıdır sanki itoğlu it!

Pek gülmediler onun bu şakasına. Alışmışlar. Daha doğrusu, gülmenin sırası değildi.

Birdenbire kapı açıldı. Bağlanan çarıklardan bir an ayrılan bütün gözler kapıda. Peşkiri omuzunda biri göründü. Elinde mektep çantası kadar tahta bir kutu.

– Haydi Figaro!

Mahkûmların berberiydi giren. Kendisi de mahkûmdu. Vergi borcundan. Ona İsmail bey takmıştı bu adı. Bilen de, bilmiyen de böyle çağırıyordu adamcağızı. Saf bir köylüydü. Makasa değilse bile, usturaya eli yatkındı. Eh, canı pek tatlı olmıyan rahat rahat önüne oturabilirdi.

İsmail beyin taktığı bu gâvur adına, âdeta kendi göbek adıymış gibi alışmıştı. Lâkin bu Figaro'nun ne olduğunu soracak olsalar, bayağı kızarır, kekelerdi.

– Ne bileyim ben. İstambollunun dimesine bakarsan, tiyatorada belbermiş. Hem türkü söyler, hem kazırmış...

Bu sabah pek durgun görünen Figaro ağır adımlarla yaklaşırken, sağdan soldan takılmalar başladı:

– Haydi bakalım, Figaro! Yeni güvey gibi yolcu edelim Ali'yi!

– Türküynen kazımazsan razı değilmiş!

– Hani sıcak suyun, sabunun nerde?

– Sinek kaydı olacak!

– Şöyle on yaş gencelsin bizim Ali!

Ali çarıklarından doğruldu. Mahcuptu. Gözleri doluksamıştı. Arkadaşlarının ortasında teslimiyetle dikiliyor, bekliyordu.

Hemen bir sandık çekip onu oturttular. Figaro'nun tahta kutusu kaşla göz arasında açıldı. Sanki herkes çırak olmuş, kimi kayışı, kimi usturayı, kimi makineyi, makası, tarağı kapmıştı. Bu arada İsmail bey de kolonya şişesini kavradı. Fakat daha o anda Figaro bileğine yapışıverdi.

– Bırak şişeyi, yoksa kırarım elini! Bıldır boşalttın ya bütün şişe kokuyu! Zıkkım iç kâranacı!...

Kimde can kaldı gülmekten! İsmail bey, şişeyi bıraktı. Berberin sözleri batmadıysa da, bozuldu İsmail bey. Üst dudağında bir seğirme başladı.

Nerden buldularsa, bir tas sıcak su koydular Figaro'nun önüne. Fırça filân hak getire. Yarım kalıp sabunu suya batıra batıra, Ali'nin sakalını sabunlamaya başladı.

Biri el aynasını tutuyordu. Aynaya bakan gözler aynadan bakan gözlere sormaktaydı: "Ali-iii, Ali, ben miyim, sen misin? İnsan ellisine varmadan bu kadar kocar mı, a Ali?"

Usturanın her geçtiği yer, bir ağaç kabuğu soyulurcasına ağarıyordu. Ama sakal köklerine yerleşen kömür karası, benekler bırakıyordu. Sol yanakta meme başı kadar iri bir ben çıktı meydana. Avurtlarda viy viy derin birer çizgi. Çenede, iradeden başka bir şey söylemiyen bir çıkıntı. Usturanın dokunmadığı bıyıklar, sımsıkı kavuşmuş mor dudaklara iniyor.

Aynaya bakan gözler, aynadan bakan gözler, cam mavisi ışıltılı gözler alnındaki kırışıklara bakıyor: "İçeri düştüğüm

yıl, olup olacağı bir çizgi vardı orta yerde. Ne de çabuk çoğalmışlar! Çabuk mu ya? Beş çizgi üçerden on beş sene... Nerde o kaşıma düşüp duran perçem şimdi. Alın yukarı doğru açılmış da açılmış. Kulakların üst yanında saçları kırağı çalmış... Eh şükür buna da... Dayandık. Hey gidi kuru kafa... Dahasına da dayanacağından başka..."

Figaro usturayı elinin ayasına sildikten sonra dikkatle kapadı. Kenarı yarı kertik leğen Ali'nin boğazına dayandı. Bir su şıkırtısı. Çenedeki kesik yere biraz şap sürüldü. Sonra kolonya, hattâ kapağında karaca gözlü bir güzelin gülümsediği "Tokalon" kutusundan biraz da pudra... Traş değil, tüm itibar, saltanat!

– Saatler olsun, Ali!

– Eyvallah. Eline sağlık, usta.

"Saatler olsun"lar uzadı. Ali, eli göğsünde, her birine karşılık verdi:

– Allah razı olsun, darısı başınıza...

Ali'nin "Asker" paketinden birer ayrılık sigarası yaktılar. Çekerken avurtlar geçti yine birbirine. Duman buram buram.

– E, artık-eksik helâl edin arkadaşlar.

– Yerden göğe helâl olsun, Ali.

– Hoşnuduz senden.

– Bir kötülüğünü görmedik.

Ali bir göğüs geçirdi:

– Kollayın kendinizi. Bir Hüsmen çavuştan, bir de kömürden... Dinleri imanları yoktur zerre... Ben leb dediysem, siz leblebi anlayın... Kopçaları koyvermek yok. Böyle derdi Reşat bey. Eskişehir damında hani. Kulakları çınlasın, bey dedim mi, kızardı. Sen ne kadar efendiysen, ben de o kadar beyim, derdi. Ama biz ona bey demeyi, ağabey demeyi yine de boşlamadık. Sekiz takvim kadar yattık beraber. Her gün bunu edip işittik ağzından: Kopçaları koyvermek yok! Günü gün çıkmaya bakmalı. Siz, derdi bize, çoğunuz bilmezsiniz neden düştüğünüzü içeri. Bari neden çıkmanız lâzım, onu bilin...

– Eferin, doğru...

– Doğru ya! Her lâfı âyet gibiydi adamın...

Genç bir mahkûm:

– E, sen ne yapacaksın köye varınca Ali dayı? diye sordu.

Bir başkası daha önce davrandı:

– Orasını Allah bilir gayrı.

– Biraz da ben bilirim, dedi Ali. Hele bir varayım...

Öteden o sıtmalı sesiyle İsmail bey vızıldadı:

– Ah, ben de bir çıkaydım...

Onu hemen susturdular:

– Bir çıkaydın, güze kadar gebe kordun a İstambolun avratlarını!

Dışarıda kampana çalındı. Biraz sonra, işbaşından önceki sabah yoklaması başlayacaktı. Bir helâllaşma gürültüsüdür alıp yürüdü içerde. Sarmaştılar, koklaştılar, ağlaştılar...

– Var sağlıcağınan Ali dayı!

– Hak selâmet versin!

– Taş diye tuttuğun altın olsun!

– Altın diye tuttuğun taş olmasın da...

İsmail beyden başka kim söylebilirdi bunu? Ali onu da babaca kucakladı. İri ellerini sırtında birkaç defa tuplatarak:

– Damızlık cenabet, dedi. Horoz hesabı seninki... Ölüp gidersin, amma gözün hâlâ çöplükte... Hoş, hepsi yalnız dilinde ya... Biliyorum.

İsmail beyin gözleri doldu.

– Haydi, haydi, çocuk olma, dedi Ali. Herkes nasıl doğramışsa öyle yer... Sen azıcık irice doğramışsın, şimdi de yutamıyorsun.

Ali artık geceden hazırlamış olduğu torbasını omuzlamış, ranzada asılı mahkûm üniformasına uzanmıştı.

Takımlarını toplamış olan Figaro:

– Ben olsam, bu rubayı teslim etmem, dedi.

– Ya ne yaparsın? dediler.

– Ne yapacağım. Köye götürürüm.

– Anmalık mı?

– Yok canım. Bostan tarlasına güzel korkuluk olur bundan. Alaca bulaca!

– Oho-ho, diye güldüler, bundan korkuluk yaptın mı, kırk yıl karga uğramaz gayrı semtine!

İsmail bey yine dayanamadı:

– Karga uğramaz ama, sivrisinekler dadanır, sömürüp kuruturlar fukarayı, dedi.

Sonra kendi cılız ensesine sıkıca bir tokat aşketti. Sivrisineği öldürmüştü.

Koğuşun tel kafesli dış kapısından yalnız Ali'yi saldılar avluya. Bir candarma ile birlikte, idareye doğru yürüdüler.

Henüz doğan güneş, kömür ocaklarının sırtından avluya bakıyordu. Ali'nin gölgesi demir kapıya doğru uzamaktaydı.

2

Köy içinde çok eğlenmedi. "Yolculuk hali" dedi, "ekmek kesmeye lâzım olur" dedi, evvelâ büyükçe bir çakı alıp kuşağına soktu. İlk rastladığı kızılcıktan kalınca bir sopa kesti. Bir ucundan torbasını takıp omuzladı.

Kuşluk vakti yola çıktı.

Aklında hep arkadaşlarının dedikleri: Demiryolunu hiç bırakma. Üç saate varmaz, Tavşanlı önünde bulursun Kocaçay'ı. Buldun mu, vur gayrı kıbleye doğru. Sonra hep çay boyundan. Çok bükülür Kocaçay. Ama sen aldanma. Suların geldiği yana yürü. Kozluca'dan sonra Virancığı sağına aldın mı, kollayıver gözlerinle Murat dağını. Eteklerine erişince, pek köküne varayım deme Kocaçay'ın. Alıver Murat dağını sağına, annacın

Dumlupınar'dır gayrı. Porsuk suyunun çatalında kalır. Ondan öte...

Ondan ötesini Ali zaten karış karış biliyordu. Oraya kadar iki gün, iki gece. Daha öteye bir o kadar...

Ufacık bir şüphe, tereddüt, yılgınlık yoktu içinde. Zaten yer de kalmamıştı bu duygulara; içini içinden büyük bir sevinç doldurmuştu. Çok büyük acılar konuşturmaz. Çok büyük sevinçler de öyle. Hem kiminle, ne konuşsun Ali? Artık söz ayaklarında. Her şey onlara bağlı. Yürüyor. Hat boyundaki araba yolu bir yana saparsa, bırakıp trase kenarındaki patikaya çıkıyor. Balast örtmüşse patikayı, traverslerden yürüyor. Yürümek değil bu, koşmaya, uçmaya benzer bir şey. Yalnız kanatları eksik Ali'nin.

Bir saat kadar yürüdüğü halde, daha dönüp ardına bakmadı. Değirmisaz, herhalde artık çok gerilerde kalmış, kendi batak çukuruna gömülmüştü. Bunu, geçtiği rampalardan ve demiryolunun yılankavî bükülmelerinden anlıyordu. Ali'nin gözleri, adımladığı her patikanın sonunda, tırmandığı her yamacın sırtında, her dağın dumanlı doruğunda. Haziran güneşi yükseldikçe, yeşil ve mavisi aynı parıltıda eriyen dağlar, göz alan o ışık cümbüşü içinden yavaş yavaş sıyrılıp beliriyor. Yükseklerde hâlâ kar var.

Yıllardır, güneşi bu kadar kuvvetli hissetmemişti. Sıcak ama, bunaltıcı değil. Tâ iliklere varan bir hoşnutluk veriyor. Açıp da bakabilsen adamın yüreği de ışıl ışıldır bu güneş altında. Yeni kireçlenmiş, pencereleri açılmış bir yaz evi gibi.

Yakasından iki düğme çözdü. Nefes alışında bir iştah, bir genişlik, fakat biraz da acele vardı. Sanki hava ansızın tükeniverecek, yahut yarından itibaren vergiye bağlanacak, parayla satılacakmış gibi bir aceleydi bu. Son fırsat. Doldur da doldur ciğerlerini! En ziyade madencilerin tanıdıkları bu his, ona ağzındaki tütün acısını, kinin acısını bile unutturdu. Nefes aldıkça, nefis bir şerbet lezzeti duyuyordu ağzında...

Tavşanlı ovası yeşil mi yeşil. Arpalar dizde. Hat boyunca akasyalar, akasyalar. Hepsi çiçekte. Bu sıra arıların işi çok. İki yanda, kırlar baştanbaşa papatya tarlası. Mahsus ekilmiş sanki. Hele o gelincikler! Her biri, esnedikçe ağzının içi görünen bir süt çocuğunu hatırlatıyor.

"Yarabbi!" dedi Ali içinden. "İnsan ya doğmalı böyle bir günde, ya da... ölmeli." Fakat bu "ölmeli"yi kendisi de beğenmedi. Şöyle bir sarstı başını. Bu düşünceyi kovmaya çalıştı. Ölmenin sırası değildi.

Kuru, solgun yanaklarında bir yanma hissetmeye başladı. Yine çenesiyle kendine yol gösterircesine başını kaldırdı. Attığı her adım, öncekinden daha hafif geliyordu, bastığı yerde ağırlığının bir kısmını bırakıyordu. Artık gölgesi kısalıp toparlanmış, ayaklarının altına çekilmişti.

Birden türkü söylemek geldi içinden. Bu o kadar âni, o kadar zaptedilmez bir arzu idi ki, eğer aklına hiçbir türkü gelmeseydi, boğazından bazı gelişigüzel sesler çıkıverecekti. Ali bu işleri hiç de beceremediğini düşünemeden, bir "hım" deyip başladı:

Göresin mi geldi beni meleğim...

Ötesini hatırlamaya çalışırken, bu ilk mısraı bir daha tekrarladı. Bir daha... Kimbilir ne zaman, nerede duyduğu bu türküyü, sözlerindeki hasrete epeyce uygun bir ezgiyle söylüyordu. Hem ötesini de buldu:

Bahar ayı açılsın da geleyim.

Kocaçay'dan geçilsin de geleyim.

Başladığı gibi çabuk kesti. Kocaçay?! Yaklaşmış mıydı acaba Kocaçay'a?... İleride, hat boyunda, dikmeli çaprazlı bir karaltı gördü. Köprü olmalıydı! Adımlarını açtı. Hem ağaç köprüye de benzemiyordu. Mutlaka demir köprüdür. Madem öyle? Keyif için kurulmaz ya köprü! Dere vardır orada. Kocaçay. Aha! Demedim mi? Bak söğütlere. Ivrıla kıvrıla boğaza doğru sokuluyor söğütler...

Yanılmadığını iyice anlayınca, birden durdu. Kasketini ensesine kaydırarak, alnının terini sildi. Keyifli keyifli baktı. Gülümsedi.

İlk molayı Kocaçay kenarında verdi.

Kocaçay deli deli akıyor. Yatağı taşlı olduğundan mı ne, çağıltısı pek öfkeli. Çıva çıva bulanan sular, omuzundan atladığı her taşın önünü büvetliyor. Her büvette bir beygir kuvveti köpük!

Ali evvelâ sığdaki yosunlu taşlara basıp çömelerek elini yüzünü yıkadı. Sonra kıyıda bir ağaç altına oturup biraz ekmek yedi. Bir sigara bozdu, tütünü yazma mendilin ucuna düğümledi. Bir krem kutusuna doldurduğu yeşil kininlerden iki tanesini, boşalttığı sigaranın kâğıdına sardı. Bunu ilâç sevmiyen bir çocuk korkusu ile yuttu. Değirmisaz'da, ömründe ilk olarak sıtmaya tutulduğu zaman, kinini leblebi gibi atardı ağzına. Yüzünü buruşturmadan yutardı. Lâkin sıtması katmerleştikçe kininden tiksindi. Ekseriya yutamadığı kininler ağzında dağılıyor; onun zakkum acısı yüzünden, bütün gün ekmeğin de tadı kaçıyordu. Nihayet kolayını böyle buldu.

Birbirinden beter iki korkusu vardı Ali'nin: sıtmadan ve kininden. Hele yola çıktığından beri, içinde bu korkunun çöreklendiği yeri biliyor, onu elle tutar gibi hissediyor, fakat düşünüp de depreştirmekten korkuyordu. Şimdi kinin içerde bile, âdeta bir alışkanlıkla hareket ediyor, aynı korkuya kapıldığını kendisinden gizlemeye çalışıyordu.

Bütün bu işler yarım saat sürmedi. Yaktığı gevşek bir sigarayı ikicik çekip attı. Toplanıp kalktı. Torbasını omuzladıktan sonra, bir şey unutmuş olmasın diye, oturduğu yere bir daha baktı ve Kocaçay boyunca yeniden yola koyuldu.

3

Aydınlığın yavaş yavaş karanlığa sindiği sabah vakti. Yükseklere gün doğmuş; Murat dağının karlı tepeleri ışıl ışıl. Lâkin iki yanı meşe korulariyle göğ eden bu derin vadi hâlâ gece ile gündüzün arasında uyukluyor. Geceleyin yağan yağmurun son damlaları yapraklarda. Damladı, damlıyacak. Buralar haziranda hep yağışlıdır. Dağların çektiği bulutlar, eteklerdeki vadileri ıslatmadan geçmez. Hava yabanî nane kokulariyle yüklü. Ufacık bir dağ çayı, topuklarını birbirine dayamış kayalık yamaçlar arasında yol arıyarak aşağılara iniyor. Artık Gediz'in, Porsuk'un bir koluna mı, yoksa Kocaçay'a mı karışır, bilinmez. Murat dağından buralara inen sular bu ırmakların üçünü de besler.

Meşe korusunun altından, çay boyunca bir köy yolu dolanıyor. Yoldan hasırcılar geçiyorlar. Üç adam. Birer boş çuvalın yarısını içine katlayıp başlarına geçirmişler. Top top hasırlar yüklü on beş kadar eşeği önlerine katmış, gidiyorlar. Baştaki adamın, çuval altından yalnız pos bıyıkları görünüyor. Ardından tıpış tıpış yürüyen eşeklerin iki hasır topu arasında kulakları bile kaybolmuş...

Bunlar Simav veya Gediz hasırcılarıdır. Afyon, Emirdağ, Bolvadin taraflarına mal götürüyorlar. Bu mevsimde kışlıkları tükenen hasırcılar ulan ulan ovalara iner, hasırlarını üçer-beşer şinik ekinle değişerek köylerine dönerler.

Baştaki adam, gözleriyle çayın öte tarafını araştırıyor. Oradan kesik kesik çıngırak sesleri ve bir-iki oğlak melemesi geldiğine göre, çoban da yakınlarda olmalı.

Hasırcı, dilini parmaklariyle kıstırmadan, şöyle alt dudağını ağızlıyarak kaba bir ıslık çaldı. Hemen bir köpek ürüdü öte taraftan, ve meşe korusundan kepenekli bir çoban uğradı.

– Hö-hö-höy!

Hasırcının sesi, vadide defalarca tekrarlanan yankılar yaptı. İhtiyar çoban aynı seda ile karşıdan cevap verdi:

– Hö-öy!

– Hemşeri, bir adam gördük şurda...

Çoban hâlâ gevezelenip duran köpeğine şöyle bir göründükten sonra, elini kulağına götürdü:

– Ne diyon, ne diyon?...

Hasırcı tane tane tekrar etti:

– Bir adam gördük...

– Nirde?

– Pınarın orada, kavakların altında...

– E-ee?

– Yığılıp kalmış. Ağzından bir kelâm alamadık. Bu taraflardan da değil elleham!*

– Yabancı mı?

– Hastaya benzer. Biz yoldan kalmıyalım diye deh dedik eşeklere... Varıp bakıver, sevaptır!

Çoban derhal yukarı doğru seğirtmeye başladı. Hasırcılar yollarına devam ettiler.

Kavakların altına soluk soluğa varan çoban, yabancının halini görünce bayağı ürktü. Dişsiz ağzı açıldı kaldı, kırçıl sakalı bir iki titredi. Ali sırtüstü yatıyor, habire titriyordu. Beti benzi ağarık, gözleri yumuluydu. Üstü sırsıklam olmuş, torbası bir yanda, sopası bir yanda kalmıştı.

Çoban:

– Hemşeri, hemşeri! diye bir iki kere seslendi.

Ali'de, şiddetli bir nöbete tutulan adamın iniltilerinden başka ses yoktu.

İhtiyar çoban pufladı. Burnu çenesine değerek yutkundu ve mırıldandı:

– Gidip gider herif...

Fakat şaşkınlığı uzun sürmedi. Bir silkinişle omuzlarından sıyırdığı kepeneğini Ali'nin altına döşemeye başladı. Bu işi bitirip de kepeneğinin yarısiyle ıslak vücudu örtüp bastırdıktan

* Allahülâlem, galiba.

sonra, bir ateş yakmak için çalı-çırpı toplamaya koyuldu. Bir yandan konuşuyordu:

– A hemşerim, bu kadara kadar da ıslanır mı insan... Baktın rahmet başladı, sokul bir yere... Suya düşmüşten beter olmuşun, hey herif... Bu kadara kadar da... İyi ki hasırcılar görmüşler... yoksa... Hoş, köylü kısmı bir ıslanmayınan ölmez a... lâkin seninki...

Kuru çırpılar çabuk tutuştu.

Gözleri hafifçe aralanan Ali, titriyen çenesini zaptetmeye çalışarak:

– Benimki... diyebildi.

Çoban kulak kesildi:

– Isıtma olmasın?

– Sıt... sıtma...

– Hay Allah iyiliğini versin! Beni de korkuttun... Bu kadara kadar da... Sen Hallaçlar türbesine gidiyon, desene... ısıtma bağlatmaya. İyi, iyi. O saat kesilir ısıtman... Bir güzel okut kendini Emetli hocaya... türbeye de biraz çaput bağla gölmeğinden...

Çoban, Ali'yi kucaklayıp oturttu ve altındaki kepenekle beraber sürükliyerek ateşe yaklaştırdı. Bir yandan hâlâ söyleniyordu:

– Hay, cenabet illet... Baksana, nasıl titrediyo adamı! Vah, vah, vah... Bu kadara kadar da... Isın, ısın. Aklın başına gelsin bi güzel...

Ali elini kuşağına götürerek mırıldandı:

– İki sul... sulfata...

– Adı batsın, dedi çoban, sulfataynan geçer miymiş ısıtma! Sen bozma niyetini... İki saat daha, bilemedin, öğleye varırsın Hallaçlara. Doğru Emetli hocaya... Bi güzel okut kendini...

Bu sırada kavakların ötesinden biri seslendi:

– Ne o amca?...

Çoban irkildi. Pınarın başında kır bekçisi dikiliyordu.

– Gel Amat, gel! Allah yolladı seni... Gidip giderdi.

Yaşlı, bir köse kadar tüysüz ve buruşuk kır bekçisi yaklaştı.

– Ne olmuş?

– Bi ıslanmış ki... Bu kadara kadar da... Isıtma da bastırıvermiş fukarayı. İyi ki hasırcılar...

– Nereli bu?

– Sorasıya kaldı mı ya... hinci* açtı gözünü herif... Dedim a, gidip giderdi.

– Ne zaman gelmiş buraya?

Ali içerlemeye başlamıştı. Fakat konuşmaya mecali yoktu. Zaten çoban fırsat vermedi.

– Orasını bırak da Amat, dedi, koşuver bizim ağıla kadar... Kalaylı bakracı bildin mi, hani sövede asılı... Kap da gel onu... Birez süt içire...

– Koş da kendin getir südünü!

Bekçi öyle kestirip attı ki, çoban dondu kaldı. Kösenin çipil gözlerine baka baka doğruldu. Kuşağının çözülüp de sallanan ucunu beline sokuşturdu ve çevik adımlarla uzaklaştı.

Bekçi, omuzundaki 88 modeli ganimet tüfeği çıkardı. Ateş başına çöktü. Tüfeğini kucağına yatırdı. Ateşe bir iki çalı daha sürerken, Ali'ye hiç bakmadan sorguya başladı:

– Nerelisin sen ahretlik?

– Afyon köylerinden.

Ali de ona bakmıyor, göğsünü ateşe vererek oğunuyordu.

– E nerden böyle ya?

– Aşağılardan. Tavşanlı tarafından.

– Adını bağışlar mısın?

– Ali.

– Gurbetten dönüyon elleham?

– Öyle gibi.

– Öyleye pek benzemiyor a...

---

* Şimdi.

Ali şöyle bir baktı. İlk defa göz göze geldiler. Bekçi gözlerini hiç kırpmadan:

–Ver bakalım nifos* kâadını! dedi.

El kuşağa gitti. İki kat bakkal kâğıdına sarılı olduğu halde, yarısı ıslanmış olan nüfus kâğıdı bekçinin ellerine geçti.

İlk yaprağı açarak uzun uzun bakan bekçinin yüzü yumuşar gibi oldu.

– Sen de 318-lisin ha?

Ali başını salladı. Hafifçe dönerek sol yanını ateşe verdi. Yüzyüze geldiler.

– Bi kur'adanız desene!

– Hım.

– Muharebe görmedin öyleyse.

– Gördüm.

Bekçinin çipil gözleri irileşiverdi.

– Gördüm, diye tekrarladı Ali, kurtuluşta gönüllüydüm.

– Nerelerde bulundun?

Ali başiyle yukarıları işaret ederek:

– Dumlupınar'da, dedi ve düğmeleri zaten çözük olan mintanının sağ yanını sıyırıverdi.

Derince bir yara izi meydana çıkmıştı. Bekçinin gözleri kırpışmaya başladı. Ali'nin dudaklarında bir titreme vardı. Ama sıtmadan değil. Artık kendi kendine söyler gibi kahırla homurdanıyordu:

– Rüzgâr gibi in buralardan... at üstünde... üç gün, üç gece kovala düşmanı... Sonra... yirmi beş sene sonra, tosbağa gibi... sürüne sürüne tırman Dumluya... geçsin önüne birisi... kimsin desin, nesin desin... ha?

Gözleri dönüverdi Ali'nin ve yerinden fişek gibi fırlayarak bağırdı:

– Kurşun yarası nüfus kâğıdına yazılmaz! Bak bakalım

* Nüfus.

Dumlu yazılı mı nüfusunda?! Yazık... evim ize, ocağımıza girdi de Yunan soramadı bize senin ahret suallerini!

Ali nerdeyse herifin üzerine çullanacaktı. Ayaklarını açarak heybetle dikilmiş, hâlâ yerinde oturup kalan bekçinin üzerine eğilmişti. Göğsü inip inip kalkıyordu.

Neye uğradığını şaşıran bekçi, eliyle onun elini arıyarak:

– Dur, hemşerim, dedi. Hele bi otur. Yaanış ağnama...

Ali nüfus kâğıdını çekip aldı ve iki adım atarak torbasına eğildi.

Fakat bekçi hemen davrandı ve önüne geçti.

– Pek de kızık adammışın, a kardaş! Otur Allah aşkına... hele bi otur...

Öteden, elinde süt bakracıyla çoban yetişti. Ne olduğunu bilemeden, o da bekçinin ısrarına katıldı:

– Delimin sen, oğul! Otur. Her yerinden su akıyo daha... Acelen ne ki? Bu kadara kadar da...

Ali'yi çekip oturttular.

Bekçi elini onun dizine koyarak usul usul başladı:

– Bizimki de bi vazife, dedi. Biz de emir kuluyuz. Şimdi zamanlar değişti. Nice cibilliyetsizler türemiş. Rus'un ağzına uyarlarmış. Sokulmadıkları yer kalmamış diyorlar. Ankara'nın yeni emri var. Yabancı mı, sorulacak... kimdir, neyin nesidir. Neden dersen, insandır, alnında yazılı değil ne olduğu... İnsan var, başı kuzu başı... insan var, dişlerinin otuz ikisi de köpek dişi... Ağnıyon mu?

Ali dinliyor, işler nereye varmış diye düşünüyordu. İhtiyar çoban, iki yassı taşı ateşe sürmüş, süt bakracını oturtmuştu. Ali, bir çırpıdan sıçrayıp düşen kömür parçasını sütün içinden alıp attı. Kulağı hep bekçide. Çoban araya girecek oldu:

– Sen Hallaçlara varınca...

Bekçi harlayıverdi:

– Lâfı bölme, amca! Emetli hocaynan işi yok onun. Afyon taraflarına gidiyor herif. Gurbetçi...

– A-ha-aaa...

– Aha ya... Bilir bilmez karışmasana lâtа!

– E, harlama de... Bu kadara kadar da... Hatır yıkmaynan muhabbet datlanmaz, hey Amat. Ben varıp da sordum mu sanki...

– Ben sordum!

– Eh, dibine darı ekmişindir gayrı. Sen Gediz'de mustantik olacak adammışın, Çukurviran'da bekçi değil. Amma...

Çoban ötesini getiremeden başını eğdi ve sakalını göğsüne gömdü. Bekçi yine Ali'ye dönerek devam etti:

– Ben sana bakıyorum hinci söz temsili. Bi kapalı kutu. Yüreğin ne çıfıt çarşısıdır, göremem ki... İyiye mi düşünüyor, kötüye mi Allah bilir. Onuştan* diptemel sormak ilâzım. İnsan kısmı konuşa konuşa, demişler ya... Aha, evvelki sene, tövbe, üç yıl oluyo, 46 seçimlerinde Banaz'da tuttular birini... Bi bakarsın, tıpkı köylü. Lâkin tebdil geziyormuş herif. Oysa Uşak şeker fabrikasından kovulma bir ustaymış...

Ali hiç meraklanmamış görünerek sordu:

– Neye gezermiş Banaz'da?

– Onun bunun zihnine girip, boş kâat atın sandıklara, diyesiymiş.

Çoban korka korka mırıldandı:

– İyi demiş. Bizdolu attık da ne oldu sanki? Aha, Hallaçlarda hiç varıp atmamışlar da, sandığın içinden gine bi kucak kâat çıkmış. E, bu kadar da...

Bekçi yine köpürdü:

– Bunak! Kazın ayağı öyle değil. Boş kâat Gazi'nin fırkasını da istemeyiz, demokrat da istemeyiz demekmiş, bilinyon mu sen?

İhtiyar burnundan soluyarak:

– Biliyom, hepsi de bi manda boku, dedi. Yalnız ortasından araba tekerleği geçmiş!

---

* Onun için, bundan dolayı.

– Sen bi sus!... Gazi deyince, aklıma...

Bu sefer de çoban bastırdı:

– Hah, bi de Gazi'yi istintak ettiğini ağnat da tamam olsun... Azıcık sen sus, hey herif! Bu kadara kadar da... Sus da, iki yudum süt içsin şu garip...

İhtiyar, bir tahta kaşık tutuşturdu Ali'nin eline. Bu el artık sinirden titriyordu. O kaşık kaşık üfliyerek süt içerken, ihtiyar çoban dikkatle bakıyor, sütü sanki kendisi içiyormuş gibi Ali'yle beraber ağzını açıyordu.

Öteki yine kaldığı yerden başlamıştı:

– Gazi deyince aklıma geldi. Bak, ağnadayım da, seni istintak ettim diye gönül koma. Bu Çukurviran bayırlarında yirmi senedir bekçilik ederim. Hep bu dağlarda namım söylenir... Öyle mi amca?

– Öyle, dedi ihtiyar, köse geliyor dedin mi, bizim çocuklar bile sınar.

Bekçi ters ters baktı ve çobana diş bilercesine başını sallıyarak devam etti:

– Hani, bubama bile merhemetim yoktur. Geçmiş gün, 27 mi, 28 senesinde mi, bi menevre yaptılar bu taraflarda. Gece gündüz piyade geçer, topçu geçer... Uyku tünek yok bizde. Ama emir öyle. Kuş uçurtmayın, yabancılara göz kulak olun, dediler. Ay aydın bir gece... Dolaşıyom yine bayırlarda. Delikanlılık var serde... hızlıydık o zaman. Derken, üç karaltı gözüktü köy yolunda. Yerden biter gibi dikiliverdim karşılarına... Du-ur! Durdular. Hele bi durmasınlar! Baktım, üçü de şehir adamı. Hani çizme, kilot, kasket, hepsi denk ama, gine de belli. Ağarıp duruyorlar öyle... lâfları da kibar kibar. Nereye? Hık-mık... Verin bakalım nifos kâatlarınızı! Yok demesin mi baştan! Şöyle upuzun, tığ gibi biri. Olmaz efendi, dedim. Ben sizi köye götürürüm, orda muhtara ağnatırsınız meramınızı! Sanki şaka geldi onlara. Birer fiskos ettiler. Neyse, kattım üçünü de önüme. Doooğru köye. Soktum bunları odaya, hemen

bi haber uçurdum muhtara. Rahmetli Sarı Hasan'ın sağı solu yoktu o zaman. Bencileyin okumuş da değildi. İmzası parmağında. Lâkin dirayetli muhtardı... Anafartalar'da Mustafa Kemal'i üç adım yerden görmüş. Belki konuşmuşluğu bile vardı ama, öğünmek olmasın diye söylemezdi. Neyse, benim haberi alınca, hemen öyle geceliyinnen, takkesinnen, çıkageldi. Ben daha dışarıda ağnattım ona olup biteni. Giriverdi içeri. Yabancılar o saat ayağa kalkıp temanna ettiler. Sarı Hasan bi süzdü onları. Selâm, aleykümselâm. Verin bakalım nifos kâatlarınızı! O upuzun, tığ gibi olanı gine yok dedi. Kasketi kaşlarına kadar inikti. Hep önüne bakıyordu. Yalnız onun nifos kâadı yokmuş bu memlekette! Bi çatallandı ki iş, sorma. Bu sefer o başladı Sarı Hasan'ı istintak etmeye. Hangi cephelerde bulunduğunu sordu. Sarı Hasan sayıp sayıp da Anafartalar deyince, seninki daha ince elemeye başladı.

"– Kimdi orda kumandanınız?

"– Lânan paşaydı ya, sonradan Ağustosta Kiçner ordusu Anafarta'ya çıkıverince, miralay Mustafa Kemal geçti askerin başına.

"– Görmüşlüğün var mı onu?

"– Görmez olur muyum? Kocaçimen'e yürüdüğümüz gece, aha şöyle, üç adım yerden gördüm. Sonra istiklâlde, hâkeza... Hattâ...

"– E, şimdi görsen tanıyabilir misin onu?

Sarı Hasan'ın cüvap vermesine kalmadan, yabancı adam kasketini çıkarıverdi:

"– Bak bakalım!

Göz ilâzım ona bakmak için, a kardaş. Sarı Hasan'ın tebdili şaşıverdi.

"– Ah, dedi düştü. Sanki sen olmayasın o? Kaşın gözün pek de benziyor amma...

Uzatmıyalım, bi sarmaştılar. Ta kendisiymiş. Gazi! Yanında da sivil yaverleri... Sarı Hasan odaya sığamaz oldu.

"– Yahu, dedi ona, sen askerciliği bıraktın mı gayrı?...

Gazi:

"– Bıraktım, dedi. Şimdi Ankara'dayım.

"– Onu duydum a, ne yapıyon orada?

"– Reisicumhur oldum, memleketi idare ediyorum.

Sarı Hasan:

"– Aşk olsun. Sen rezicungur olmuşsun, ben de muhtar oldum, ver elini! dedi.

Derken bi daha kucaklaştılar bunlar. Gayrı muhabbeti göreydin o gece. Sabaha kadar. Hep muharebeden anlattılar. Hâsılı, sözüm o ki, şu kadar kusur saymadı nifos kâadı sorduk diye. Benim sırtımı bile okşadı. Eferim, dedi.

Zaten hikâyenin burasını bekliyen çoban hemen çiviledi:

– Bozukluğu olaydı, bahşiş de verirdi ya!

Bekçi gözlerini belertiverdi:

– Sana zaten biri sövmedi mi, akşam uyku uyuyamazsın. Lâkin ben bi başlarsam, ne eşiktekini korum ne beşiktekini!

– Söv, dedi ihtiyar, elinden başka bi şey gelmez ki!

Bekçi sunturlu bir küfür savuracaktı ama, Ali elinin tersiyle ağzına kapayıverdi. Çakmak çakmak olan boncuk gözleri öyle bakıyordu ki, bu sessiz ihtar dahi bekçiye kâfi geldi. Tüfeğine dayanarak kalktı. Palaskasını şöyle bir düzeltti. Sonra ağzının içinde bir şeyler mırıldanarak çekti gitti.

İhtiyar, onun ardından uzun uzun baktıktan sonra:

– Yalan! dedi. Uyduruyor köpek. Bunu hep yabancıya ağnadır da çalım satar. Yalancı. Bu kadara kadar da... Oysa, bu mesele Bergama taraflarında olmuş. Duymuş nerden duymuşsa, telleyip pullayıp ağnadıyo işte... Köse cenabet!

Ali acı acı gülümsedi. İhtiyarın sırtını okşadı. Ateşi biraz daha canlandırdılar. Birer sigara yaktılar. Ali iyice kurundu. Bu arada çobana nerden gelip nereye gittiğini anlattı. Ondan daha öteye, Dumlupınar'a kestirme yolu öğrendi.

İhtiyar yine bildiğini okuyordu:

– Ah, Hallaçlara da uğrayaydın, Emetli hocaya... Bi şeyin kalmazdı...

– Vakit yok amca, yolcu yolunda gerek.

– Eh, amma bu sefer köyden köye... Öyle bütün gece yürüme. Kovalayan yok ya ardından. Bu kadara kadar da... Eğer ısıtman bi daha tutarsa...

Ali onu teskin etti:

– Tutmaz. Gün aşırı benimki. Bir daha tutasıya, köye varırım.

– Keşki. Allah vere de yağmur yağmasa bugün. İkindiyin yağar ya... Şimdi kırk ikindiler sırası. Sen akşama kadar Çiftlikköyüne ermeye bak. Dumlu'nun altından demiryolunu kestin mi, Çiftlik bir cıgara içimi yerdir gayrı.

– Biliyorum amca.

– Oraya varınca hemen Çete'yi sor. Ondan başkasına misafir olma.

Ali'nin yüreği hoplayıverdi.

– Kim bu Çete?

– İyi adamdır. Onun odasına in sen. Eskilerdendir o. İstiklâlden evvel çete imiş.

– Ama adı ne?

– Adı Bekir olacak elleham.

– Bekir mi?!

– Bekir ya.

– Sağ desene!

Ali'nin hayreti ve sevinci ihtiyarın dikkatini çekmedi.

– Sağ, sağ, dedi. Ben daha güzün oradaydım. Lâkin yaman adamdır. Sözü dinlenir, aşı yenir... Seferberlikten sonra Nalbant Efe'nin çetesindeymiş.

Ali âdeta nefes almadan dinliyordu.

–Nalbant Efe padişaha karşı durmuş. Zenginlerden zorla alıp, fakirlere dağıtmış. Uşak'ta ameleden, köylüden belediye kuracak olmuşlar. Bütün bu yaylalarda namı söylenmiş. Lâkin

asker onları da dağıtmış. Nalbant Efe Akdağ'da ele geçmiş. Kaplangediği'nde asmışlar onu. Çok iyi, çok yiğit adammış... İyiler yaşamaz ki zaten. Bencileyin kötülere ömür verir de Allah... Bu kadara kadar da... Dedim a, uğra sen Çiftlikköy'e. Her hal Bekir'i bul. Mahsus sor da, Nalbant Efe'yi o ağnatsın sana...

Ali'nin boğazına bir şey düğümlendi. İçinde, dudaklarına varamayan bir arzu çalkanıyordu: "Ah, amca, ben anlatabilsem sana o Nalbant'ı, ben!"

Ali, Çete Bekir'i tanıyordu. Ali, Nalbant Efe'nin oğluydu.

4

Kızıltaş deresi vadisinden öğleyin geçti. Kızıldağ'ı solda, gerilerde bırakarak Dumlu sırtlarına tırmandığı zaman ikindi oluyordu. Dumlupınar gündoğuda, boz bir dumanın çökmekte olduğu çukurdaydı. Hava dönüştürüp duruyordu. Yağmur ha yağdı, ha yağacak...

Ali elini alnına götürerek aşağılara baktı. Yine o güdük minare ve o toprak damlı çarpık evler... Dumlu bir dul ana misali diz çökmüş, başörtüsü diye boz dumana bürünmüş, dertli başını Mehmedinin âbidesi olan taş yığınına dayamış. Dumlu ha ağladı, ha ağlıyacak...

Ali, nutuklarda ihtişamlı yükselen bu âbideyi gidip de yakından görme arzusuna kapıldı. Methini çok işitmiş. Taşında: "Mehmetçik burada yatar" yazılıymış. Birden Reşat bey geldi aklına. Eskişehir mapusundaki... Kulakları çınlasın. Cemre gibiydi her sözü. Suya, havaya, toprağa değil, adamın canevine düşer de ısıtıp, aydınlatırdı. Mehmet lâfı olunca ateşlenirdi. Ona göre, Dumlupınar'ın Mehmedi memleketi kurtarmış

da, kendisi yine esir kalmış. Bir gözler varmış Mehmette, her şeyi görürmüş de, yalnız kendini göremezmiş. Hele bir görsün kendini Mehmet, işte o zaman memleket sahiden kurtulacakmış...

Ali ne zaman durduğunu fark etmedi. Öylece, omuzunda torbasını taktığı sopasının, kasketinin, çökük yanaklarından hafifçe uç veren bıyıklarının, kuşak, şalvar ve çarıklarının çizdiği silûetiyle heykelleşmiş, dikiliyordu. Sanki yirmi beş yıl önceden, Dumlupınar'daki nöbet yerinden bugüne, buraya atlayıvermişti.

Başında bir dönme hissediyordu. Şakakları zonklamaktaydı. Elini alnından geçirdi. Gözlerinin önünde Reşat bey. Sakin. Ciddi. İmtihan edercesine sualler soruyor. Ali'de hiç tereddüt yok. Ondan öğrendiği gibi ve kendinden pay biçerek cevap veriyor. Nerde yatar Mehmetçik? Burda mı? Hayır, Mehmetçik kırda yatar. Mapusta yatar... Türk gibi kuvvetli, aslan gibi müthiş mi Mehmet? Evet, toprağından eloğlunu kovan her millet gibi kuvvetli, dişisini koruyan her mahlûk kadar aslan Mehmet... Kahramandır, alamıyacağı kale yoktur Mehmedin değil mi? Elbette! Sen ona yalnız iki tayın ver ve gösteriver alınacak kaleyi! Ama umudu esir bulunsun o kalede Mehmedin. Mehmet ölürse de umut ölmez. Ne ettiyse umudu etmiştir zaten ona. Asker doğduğundan değil, insan doğduğundan. İnsan doğar da asker ölür Mehmet. Dirisi gazi, ölüsü şehit. Sonra Mehmeti nutuklara geçirenler yaşayıverirler onun yerine. Bir taş dikerler de tepenin üzerine, burada yatıyor derler, kalbimizde yatıyor derler. Mehmet taşın altında yatar. Yüreciği taş kesilmiştir, amma o yüreğin içinde yine umudu yatar. Umudu da ne ki? Ne olsun. Artık en nihayet tüfek çatılacak, desinler. Bu dolaklar, bu kanlı ruba, bu kabalak atılacak desinler. Mehmet nice yıllar çözmediği dolakları çıkarsın. Kuş olup uçsun köye, o viran haneye varsın. Viran olsun ama, bacasından duman eksik olmasın. Aşına bir daha

felek ağu katmasın. Yarı ömrü geçmesin gurbet elde, yarı ömür mapuslarda yatmasın. Yumruğunun gücünü soğanın başında denesin. Sonra hanisin toprağım, nerdesin? Gün doğarken kendi öküzlerine deh desin. Toprak gözünü mezarda doyurmasın. Kimini az, kimini çok kayırmasın. Yabancıyla araya nifak düşürmesin. Kardeşi kardeşten ayırmasın. Çiğnedikçe ağzında lokma tatlansın. Alnından eksik olmasın ter. Nimetler bölünürken Mehmet de unutulmasın, yeter? Duanın böylesine Mehmet elbet âmin der... Sonra. Yalnız "ecelden olsun şikâyet." Yani can sağlığı sonrası. Hanesine geçer gayrı zulmü Mehmedin; kabahat olur karısının üst üste kız doğurması...

Ali bir sendeledi. Başında hep o dönme. Şakaklarında aynı zonklama. Gözleri bir daha yumuldu. İşte, Reşat beyi yine karşısında buldu. Reşat bey sakindi. Bu sefer gülümsüyordu. "Yürü Ali, yürü!" diyordu.

Doğuda bir şimşek çaktı. Gök gürültüsü, bir zamanki top sesleri gibi sarstı Dumlupınar sırtlarını.

Ali eğildi. Biraz daha sıktı çarıklarını.

5

Dumlu altından Afyon-Uşak hattını geçip de kepir bir düzlükten sonra bayıra saracağı sırada, yağmur yine şiddetlendi; değnek gibi inmeye başladı. Ali hemen bir yere sokulmayı düşündü. Bu arada, ihtiyar çobanın: "Islanmışsın... Bu kadara kadar da..." dediği aklından geçti. İki yanına bakınırken, bayırın eteğinde ufak bir beyaz bina gözüne ilişti. Koşmaya başladı. Fakat aniden cız dedi yüreği.

– A, candarma karakolu! Dur!

Ali'nin sesiydi bu.

– Duracak sıra mı yahu?

Bu da Ali'nin sesiydi.

– Ya burada da sorguya çekerlerse?

– Çeksinler! Gocunacak neyim var ki?

– Yok ama...

Artık aması kalmadı. Binanın önüne gelmişti. İçeri dar attı kendini. Karşıki kapıyı tıklattı ve açıp girdi. Soluk soluğa:

– Selâm... dedi.

– Aleyküm selâm.

Sanki çifte gırtlaktan çıkan dolgun bir sesti bu. Sesin sahibi gömlekçe oturmuş portatif karyolaya, göbeğini de dizlerine oturtmuş, tüfeğini temizliyordu. Şapkası başında, güneşliği sağ kulağının üstündeydi. Kıllı göğsünde bir muska vardı.

– Ne o ağa, kurşun mu geliyor ardından?

– Yağmur...

Bu cevap hiç ilgilendirmedi onu.

– Çök bakalım, dedi. Oraya, kapının dibine. Ayakların pek çamurlu.

Ali çöktü.

Candarma, tüfeğin dipçiğini pencereye doğru kaldırıp sol gözünü yumarak namluya bir baktı. Diliyle bir "cık" yaptı. Yine işine devam ederek sordu:

– Bir şikâyetin mi var?

– Islandım da...

Öteki yine ilgilenmedi. Sanki cevap almamak için soruyordu. Dilini biraz çıkarıp ısırarak, harbiyi yine namluya sürdü. Sonra solundaki telefon masasının kenarında duran yarım sigarayı aldı. Bir iki fosurdattı.

– Sönmüş, dedi. Gel, bir kibrit çak şurdan... benim ellerim yağlı.

Kalkıp bir kibrit çaktı Ali. Bu sırada onun yüzüne belki ilk defa dikkatle bakan candarma:

– Hangi köydensin sen? diye sordu.

Ansızın telefon zırladı.

– Hay seni icat edenin de...

Ötesini geveledi ağzının içinde. Çünkü artık ahizeyi kaldırmıştı.

– Alo!.. Hemşerim, köşedeki karavanayı al da koyuver şu yatağın üstüne... Sana demeyom ulen! Tavan akıyo burda... Sizin köyden, kimdi... ha o aktardıydı damı güzün... Eline, ayağına, beş de parmağına onun! Tekmil kırmış kiremitleri ayı... E, ne diyon? Ha? Karı mı oynatacaklarmış? Ulen, pek müzevirsin be! Adam ol da sen de oynat. Karı oynatmasın da, aklını mı oynatsın bu millet? Hadi, hadi...

Ali karavanayı yatağın üzerine, damlıyan yere koymuş, yine kapı dibine çömelmişti. Kâh yağmurun tıpırdattığı pencereye, kâh isli duvarlara bakıyordu. Karşıda Atatürk'ün bir portresi. Telefon masasının üst tarafında bir tablo: İnönü Lozan'dan dönüyor. Atının başını sulh meleği tutmuş. Ama bu melek bıyıklı! Herhalde candarmanın biri cızıktırmış olacak bu bıyıkları. Hele telefonla konuşanın başucundaki resim, enfes. Bir dergiden kesilmiş olsa gerek. Karının biri buzda sırtüstü düşmüş. Bir bacağı havada. Tabanında bıçak kadar bir demir parçası. Otuz iki dişi de meydanda. Donu görünüyor diye mi güler, kim bilir!

Candarma, telefonu kapadı:

– Bütün gün durmaz cenabetin çenesi, dedi. Zır, zır, zır... Değil tüfek yağlamak, kenefe gitmeye vakit...

Bir daha zırladı telefon.

– Alooo!... Gine söndü cıgara... Hemşerim yetiş!... Sana demeyom, ulen!

Ali yine kalkıp kibrite uzandı.

– Kim? Onbaşı mı? Şehirde. Bakayaları götürdü. Akif de yok. Tahsildarla hacze çıktılar. Beşecik'te olmalı... Söyle. Ne?! Gine mi ulen? Kimin kızını? E... Kim kaçırdı?... O zibidi mi?

Vay Allahsız vay! Ben şimdi haber ederim Dumlu karakoluna...

Kapadı telefonu. Kalktı. Santralin başına geçti. Kırmızı kordonlu fişi üst deliklerden birine soktu. Dumlupınar'ı aramaya başladı. Bir yandan homurdanıyordu:

– İğdeler çiçekte mi, tetikte dur gayrı buralarda. Kuduruyorlar... Daha evvelsi gün iki kız kaçırdılar. Bugün bir tane daha... Yalnız sizin köyün delikanlıları uslu bu sene. Sen Çiftlik'ten değil miydin?

– Değilim.

Candarma yine oralı olmadı. Habire çeviriyor, "Alo Dumlu!" diye her bağırışında göbeği hopluyordu.

Odanın biraz deri, beylik eşya ve ayak kokusu Ali'yi bunalttı. Bereket versin, yağmur yavaşlamıştı. Kalktı ve usulcacık çıktı.

İçerdeki hâlâ Dumlu'yu bulamıyor, yine telefonu icat edeni kalaylıyordu.

6

Karakoldan çıktığı zaman içi ılık ılıktı. Bu, ılıklıktan ziyade, bir yürek ferahlığı, bir... adını bilemediği bir duygu idi. Acaba neydi içini bu duyguyla dolduran? Hafif hafif esen rüzgâr mı? Hallaç pamuğu gibi dağılan bulutlar arasında görünen akşam güneşi mi? Yağmur sonrasının toprak kokusu mu? Yoksa altından geçiliverecek kadar yakında köprülenen şu ebemkuşağı mı? Ne rüzgâr, ne akşam güneşi, ne toprak kokusu, ne de ebemkuşağı... İçinde uyuyup duran şey uyanmıştı Ali'nin. Yüreğindeki ateşi çoktandır kaplayıveren kül savruluvermişti. Karakoldaki candarma bilmeden sebep oldu buna. Uyuyanı

uyandıran da o oldu, yürekteki ateşin külünü savuran da. Bu günlerde sıklaşan kız kaçırmalardan şikâyet ederken "iğdeler çiçekte mi..." demişti ya, işte bu kadarı yetti.

Ali yollarda iğdelerin artık çiçek açmış olduklarını nasıl da fark etmemişti? Hakikaten, Çiftlik köyü bayırlarına iğde çiçeği kokusu sinmişti. Hava bu kokuyla şerbetleniyordu. Zeytini, söğüdü andıran gümüş yaldızlı yapracıklar arasından sarı sarı bakan bu çiçekler, daha hiçbir kolonya şişesine girmemiş bir ıtır saklar. Bir hoş, bir baygın, bir müthiş kokudur bu. Hem ayıltır, hem bayıltır. Fakir delikanlıya, köyün en güzel kızını düşündürür... ona gönül rızasiyle verilmiyen kızı. Saçı ağarmış ihtiyarlar, ekseriya iğdeler çiçekteyken gençlik günlerini düşünür ve daha sık ah çekerler.

Ali de gençliği, âdeta hiç yaşanmamış gibi geçen gençliğini düşünüyordu. Daha on altı yaşındaydı. Uçarı mı uçarı. Oyulmadık bir kabak versen, kolayını bulup girebilirdi içine. Tek sözle, göğe merdivensiz çıktığı yıllardı. Küçük yaşta öksüz kalmıştı. Ama, kim ne derse desin üç anaya bedeldi babası. Toz kondurmazdı üstüne. Oğlum der de, bir daha demezdi. Fakat Nalbant Efe bir gün, oğlunu da düşünmeden dağa çıkıverdi. O zaman seferberlik sonrası. Açlık vardı. Tut ki el kapısındaydı Ali. İki arada bir derede kalmıştı. Köyde dursa babasının ardına düşmek arzusundan kurtulamıyor; buna karar verip çıkacak olsa, bu sefer komşu köydeki Elif bırakmıyordu. Ali ırgatlığa gitmişti onların köyüne. Gidemez olsaydı keşki! Elif'in bir şeyden haberi yoktu. Ali vurulmuştu ona. Gönüldür, ağanın beslemesine esir olmuştu. Elif daha on dördünde, ayın on dördü bir kızdı. Ne zaman anasız babasız kaldığını, ağaya ne zaman besleme olduğunu da bilmiyordu. Ama çirkin şeyler konuşuluyordu o köyde. "Ağa, Yozalan'daki otuz dönüm tarlasından dolayı evlât edindi o mâsumu" diyorlardı. "Tarlasına tamah filân değil. Oğlu Rahim için okşamalık büyütüyor!" diyorlardı. "Rahim'in kabağına su yürüdü;

kızı mıncıklamaya başlamıştır bile" diyenler de vardı. Bunlar deli ediyordu Ali'yi. Varıp istese... kim kız verirdi Nalbant'ın oğluna? Nalbant o zaman çiftlikleri basıyordu. "Sıra bana geliyor" diye titremiyen ağa mı vardı?

Bir gün afyon çapasından dönerlerken, kızın önüne geçiverdi. İçindeki yangını hiç gizlemedi. Elâlemin neler konuştuğunu da anlattı. Elif ağlayıverdi. Ali de ağladı. "Kaçırayım mı seni?" dedi. Elif gülüverdi: "Daha ufakız" dedi.

Nihayet, Ali iğde çiçeklerinin açmasını beklemeye karar verdi. Bir uzun kışı bu hülya ile geçirdi.

Hıdırellezdi... yanılmıyorsa. Bir gece, tanımadığı bir adam gelip Ali'yi buldu. Babasının çetesindenmiş. O yollamış. "Git, oğlumu getir" diye. Bir çete ama, gözü kara, fermansız biri. İşte bu şimdi gittiği Çiftlik köyündeki çete. Bekir dedikleri... Bir sevindi ki Ali, dünyalar onun oldu. Ama o kadar da üzüldü, dünyalar başına yıkıldı.

"– Aman dayı, dedi Çete'ye, azıcık bekliyelim.

"– Neyi bekliyeceğiz, a çocuk?

"– Hele, iğdeler çiçek açsın da ...

Çete kaşlarını çatıverdi:

"– E, ne olacak o zaman?

"– Bir Elif var, dayı, ağanın beslemesi. Gündüz işimde, gece düşümde. Onu kaçıracağım.

Çete güldü.

"– Kızın da gönlü var mı sende? diye sordu.

"– Olmaz olur mu, dayı? Bir ağladı, bir güldü de daha ufakız dedi.

"– Tamam. öyleyse. Bir yanlış iş yapmıyaydık bari... Haksızlık edersek, baban kurşun da ziyan etmez sonra... it gibi tepeler beni...

Bu sözlerden pek bir şey anlamıyan Ali bütün derdini döktü:

"– Bilsen, neler söylüyorlar dayı...

Çete onu uzun uzun dinledikten sonra, biraz ensesini kaşıdı ve:

"– Kalk öyleyse, dedi. Atlar mezarlık arkasında... Vaktimiz yok. İğde çiçeklerini beklemesek de olur. Hem ben bugün gelirken gördüm, tek tük açanları da var.

Ve dediği gibi de oldu. Elif'i daha o gece, sabaha karşı kaçırdılar.

..... Şimdi Elif, işte o sabahki hali, o sabahki yüziyle Ali'nin gözlerinin önünde. Şöyle bir uzansa o al yanakları okşıyacak sanki Ali. Şu kadar senelik ayrılıkta Elif'i hemen her gün hatırlamış, yüzünü gözünün önüne getirmeye çalışmıştı. Ama onu hiçbir zaman şimdiki kadar ayan, bu kadar genç ve taze görebilmiş değildi. Ali baktı, baktı. "Eli-if, Elif..." dedi içinden, "benim çilemin ortağı... Bir gülsene yine... ufakız desene bana..." Elif bu sefer ağlıyordu. Ali avucunun içiyle gözlerini sildi. Elif değil, kendisi ağlıyordu.

7

Çiftlik köyüne akşam ezanında vardı. Sığırın köye döndüğü sıraydı. O da sığırın peşinden girdi. İnekler sütlü ağır memelerini oğmamak için apış apış yürüyor, keyifli keyifli kuyruk savuruyorlardı. Hırçın tosunların daha evvel aşmak için itiştikleri düveler, kuyruğu savurarak yamula yamula kaçıyor, çit örme avlu kapılarını bir an evvel toslayıp içeri sokulan, kazayı atlatıyordu. Böylelikle böğürtüler yavaş yavaş azaldı, sokaklar tenhalaştı. Ali sadece çeşmeden dönen birkaç kadına, belki de akşam namazına yetişmek için acele eden bir ihtiyara rasladı. Avlunun birinde köpek havlıyor, birinde bir çocuk ağlıyordu.

Meydana vardığı zaman, ilk işi Çete'nin odasını sormak

oldu. Sorduğu adam, iki elini ceplerinden çıkarmadan, başiyle işaret ederek:

– Te-e orda, dedi. Ama kendisi hastaymış elleham... evinde yatıyormuş. Nafile diyorlar a...

– Nesi varmış?

Adam sadece omuzlarını kaldırdı ve yürüdü.

– E, evi nerde ya?

Çamurda basacak yer kollıyan adam, ağzının içinde mırıldandı:

– Gel arkamdan.

O önden, Ali arkadan, köyün bir tarafına doğru epeyce yürüdüler. Öndeki ağzını bile açmadı bir daha. Nihayet, açık bir kapıdan içeri hafifçe seslendi:

– Haççа, bak, bubanı soruyor biri...

Ve geçip gitti.

Ali saçak altında bir karaltı gördü. Bu karaltı çabucak avluyu geçip eve sokuldu.

– İdris, bak biri geldi.

Arası çok geçmeden, elinde çırayla bir adam çıktı sundurmaya.

– Kim o?

– Çete'yi aradım. Misafir...

Çıra ışığı ağır ağır kapıya yaklaştı.

– Odaya gideydin, ahretlik.

– Ben kendisini görmek istedim.

– Pek hasta da... Kim diyelim?

– Nalbant'ın oğlu de. Unutmadıysa...

Çıra ışığı bir titredi.

– Hangi nalbantın?

– Nalbant Efe'nin... Ali.

Adam hemen dönüp, çırayı savura savura içeri koştu.

Biraz sonra, evin içinde bir vaveylâ koptu. Kadın, erkek sesleri, yalvarmalar birbirine karışıyordu:

– Sen kalkma... Allah aşkına!

–Düşeceksin!

– Buba!...

– Yarabbi, delirdi bu adam... Bekir!

Ve yine de bunların hepsinin üstünde Bekir'in hasta sesi:

– Yahu bırakın!... Bekletmiyelim.

– Sen dur. Şimdi alırız içeri.

– Bırakın beni! Köpek gibi... sarmayın paçalarıma... Ali-ii!

Ali avluya giresiye kadar, Bekir hepsinin elinden sıyrılıp, don-gömlek fırladı sundurmaya. Boynu incecik. Başı kocaman. Bir kucak sakal.

– Ali, sen misin?

– Benim amca.

– Hoşgeldin aslanım!

Sarmaştılar. Ali kolları arasındaki kupkuru vücudu sıkmaktan korktu. Koca Çete ufalmış da ufalmış, yarısı bile kalmamıştı.

Elbirliği ile onu içeri götürüp, yerine yatırdılar. Arkasına bir saman yastık dayadılar. Çete bir müddet derin derin soludu. Habire başını sallıyor, yanı başında hasır üstünde bağdaş kurmuş olan Ali'nin elini bir tutup bir bırakıyordu. Neden sonra biraz sakinleşti. Boğazında bir gurtlama ile yutkundu. Yattığı yerden, gür kaşlarının örttüğü gözlerini kadınlara çevirerek:

– Sofrayı... dedi.

Karısı ve kızı hemen çıktılar. Çete bir el işaretiyle güveysini de dışarı savdı. Sonra gözlerini Ali'ye dikti.

– Şu lâmbayı biraz aç da, dünya gözüynen iyice göreyim seni...

Ali oturduğu yerden duvardaki lâmbaya uzandı.

– Yarabbi! Bu ne benzeyiş, hey Ali. Kıl ayırmıyor hani. Sanki buban gelmiş yanıma...

– Babam gelmez gayrı Bekir amca, gelmez.

– O belli. Hem ne yapacak gelip de? İşte biz gidiyoruz onun yanına yavaş yavaş... Çeteyi gine tekmilleriz belki orada...

– Allah gecinden versin amca... Sen neye viranladın böyle ya?

– Kocadık be Ali. Altmışından sonra... hani başağrısı bahane derler ya...

– Ama zorun nedir, neren ağrıyor?

– A be, her yanımda mum yanıyor... Ne desen, insanın fiyatı gençliğindeymiş... Hele sen beni bırak da kendini anlat... Nasılsın?

– Çok şükür, amca... Sürünüyoruz işte.

– Allah biliyor ya, ben seni öldü belliyordum. Öyle ya, yirmi yedi sene bu... aşağı yukarı. Çil yavrusu gibi bir dağıldık ki, sorma.

– Sen, babam asıldıktan sonra nereye gittiydin amca?

– Bir sene kadar saklandım köyde. Sonra Sakarya yolunu tuttum.

– Biz de Mustafa ile...

– Saltık'lı Mustafa mı?

– O ya... Gönüllü yazıldık beraber. Anzavur'un üstüne gittik evvelâ... Mustafa... zavallı...

Sustular. Çete yine bir gurklama ile yutkundu.

– Acar oğlandı, dedi.

– Mustafa gibi var mıydı, amca...

– E, istiklâlden sonra?

– Ben Aslıhanlar'da yaralandıydım. Geç döndüm köye ama...

– Hangi köye?

– Karının köyüne yerleştiydik.

– İyi etmişin.

Ali bir göğüs geçirerek:

– İyi etmemişiz amca, dedi. Rahat vermedi ağa. Ben de onu

rahat bırakmadım ya... Çekiştik, çekiştik, mahkemelik olduk. Git gel, git gel. Sonunda ağanın iftirasını kitabına uyduruverdiler. Haydi on beş sene içeri!

– On beş sene mi?! O da nesi?...

– Ne olacak... Babamın cezası!

– A oğul, bubanı astılar ya?

– Yetmemiş anlaşılan... on beş sene de cumhuriyet verdi.

– Ulen, adaletini köpek mi yemiş bu heriflerin? Vay, vay, vay...

– Sekiz sene ya durdum, ya durmadım köyde amca. Bir düştük içeri. Sandıklı mapusu senin, Afyon benim, Eskişehir senin, Değirmisaz benim derken, işte iki gün önce kurtuldum da köye gidiyorum şimdi.

– Demek sen mapustan geliyorsun?

– Mapustan ya... sen köyden mi sandıydın?

– Vay benim öksüzüm, vay... Geçmiş olsun. Büyük geçmiş olsun.

– Allah razı olsun.

– E, çoluk çocuk? Elif?

– Yüzüstü kaldılar. Elif'i görme. O Elif değil. Bazı seneler geldi mapushaneye. Yalan olmasın, iki kere Sandıklı'da, bir kere de geçen sene Değirmisaz'da görüşmeye geldiydi... Perişan zavallı... onun da başını yaktı.

– Vay benim Elif'im, vay... Dayandı desene. Dünya ahret kızım olsun... Oğul uşak var mıydı Ali?

– Baştan çocuğumuz olduysa da yaşamadı, amca. Sonra bir oğlumuz dünyaya geldi. Adını Yaşar koyduk, yaşadı da... Mapusa girdiğim sene dört yaşındaydı.

– Demek şimdi...

– Şimdi delikanlı. Geçen sene görüştük. Anasiyle beraber geldilerdi, Değirmisaz'a...

Ali sustu. Çete konuşmaktan yorulmuştu. Ama dudakları hâlâ fısıltıyla tekrarlıyordu:

– Vay benim öksüzüm, vay...

Kadınlar sofrayı getirdiler.

Yemekten sonra Ali'nin gözleri kendiliğinden yumulmaya başladı. Yola çıktığından beri uyumamıştı. Bunu çabuk fark eden Çete, yine gözleriyle kadınları arıyarak:

– Yatağı... dedi.

Ali'nin yatağını odanın öbür köşesine serdiler. El etek çekildi. Artık pek fazla konuşmadılar. Ali biraz Reşat beyden, biraz yolculuğundan bahsetti. Uyuyakaldılar.

Sabahleyin vedalaşırken Çete yine kalkmak istedi. Bu sefer bırakmadılar. Ali'yi yattığı yerden kucakladı.

– Bana bak, dedi. Ama iyi kulak ver. Bu dünyada görülecek iş daha çok ya, ben durucu değilim gayrı... Ölsem de, kalsam da, sen başın sıkıldıkça bize haber et. Geli geliver.

Sonra hane halkına döndü:

– Siz de duydunuz mu?

Kadınlar ve güveyi başlarını salladılar.

– Allahaısmarladık amca. Tez günde iyi olursun inşallah.

– Hak selâmet versin, Ali. Elif'e selâm götür. Oğlunun gözlerinden öpüver... benim için...

Ali eğilip Çete'nin elini öptü.

Odadan çıkınca torbasını araştırdı.

– Dışarda, dediler.

Ali şaşırdı kaldı. Avluda kulakları dikmiş siyah bir eşek bekliyordu. Ali'nin torbası da semere asılmıştı.

– Bu da ne?

Ali'nin akşamdan beri sesini duymadığı kız:

– Bubam bu kara pampırı sana bağışladı, dedi.

Ali daha ziyade şaşırdı. Bu sefer Çete'nin karısı ilâve etti:

– Böyle buyurdu. Bizde onun bir dediği iki olmaz!

Güveyi:

– Hiç olmazsa ayağın yerden kesilir, dedi. Ufak olduğuna bakma. Hızlıdır.

Ali'ye söz kalmamıştı. Eşeğe bindi. Avludan çıktılar. Güveyi köy dışına kadar onun önünden yürüdü ve orada elini öperek selâmetledi.

8

İkindiye kadar Ahırdağı'nı dolaşıp Sincanlı ovasını geçebildi. Artık Çiyiltepe'ye yaklaşıyordu. Sandıklı'ya giden şose boyunda, "kara pampır"ı biraz otlatmak için mola verdiği sırada, sıtma yine ensesine çullandı ve onu yere serdi. Eli ayağı soğuyuveren Ali, artık ağzına geldiği gibi homurdanıyordu: "Sırası mı be köküne kıran giresi? Sındırdın beni gayrı... Pes. Avrattan beter ettin... Ha bugünlük uğramadan geçivereydin olmaz mıydı? Güdeliğini mi keserlerdi sanki? Öyle ya... Zalime işin nedir diye sormuşlar... Zulüm, demiş. Seninki de o hesap... Ah, üç dört saat yolum kaldıydı şurda..."

Ve bu üç dört saatlik yolu, ertesi sabaha bitiremedi Ali. Yata kalka, ahlıya ohlıya kendini zor sürükledi. Kâh bindi eşeğe, kâh inip yedeğine aldı. Nihayet sabaha karşı şoseden ayrılıp, Hacan boğazına girdi. Bundan ötesi kolaydı artık. Emekliye emekliye da olsa, bir buçuk saat sonra köyüne varabilirdi. Kendi ovalarına inmiş sayılırdı. Hani Ballıkaya'ya çıkıp da bir bağırsa, köyden duyarlardı. Ama kimde kalmıştı o derman, o ses?... Yine yığılıp kaldı.

Ortalık ağarmıştı. Ali yattığı yerden Ballıkaya'ya baktı. Duvarı andıran sarp bir kaya. Sanki bıçakla kesilmiş. Yukarı doğru, kayanın böğründe kapkara bir delik. Tepesi bu delikten bir minare boyu yukarıda. Delikten aşağıya da, dereye kadar, iki minare boyu. Kayanın dibinden, fesini tutmadan yukarı bakamazsın. Düşer. O kadar yüksek görünür. O kara delikten bazı seneler bal akarmış. Neden dersen, içerisi ma-

ğara gibiymiş, bal dolar dolar da, fazlası kayanın dudağından sızarmış. Etraf köylerde bu balın masalı çeşit çeşit anlatılır. Seferberlikten evvel bu Hacan köyünden biri inmiş yukardan. Herif sarınıp sarmalanmış. Kalın urganla sarkıtmışlar yukardan. İki kazan bal çıkardığını söylerler. Deliğin içerisi derya imiş. Adamcağız bala batıp da ölmekten korkmuş. Zaten arılar bırakmazlarmış. Her biri bir fıstık kadarmış bu bal arılarının. Zırhlanıp da insen bile para etmezmiş. Gene de sokmuşlar herifi. Eceli de ondan olmuş...

Ama her derde deva imiş bu bal. Her ilâca katkı olurmuş. Bilmem kaç yüz yıl evvel bir kıran girmiş buralara da, bu balla kumrular kurtarmışlar milletin çoğunu... Kumru deyip geçme. Bir masum, bir mübarek, bir akıllı kuştur o. Gider, arıların uyuduğu bir sıra girermiş deliğe, kâh ayakları, kâh gagasiyle kaldırırmış bir topak bal, sonra gelir pencerenin eşiğine konarmış. Sıra ile... her gün bir haneye şifa taşırmış böyle. Lâkin, insandır, doğuşunda yoksa da tilki mizacı, ona her şeyi, her şeyi yaptırır ihtiyacı... Derken, başlamışlar vurmaya köyden köye uçan kumruları! Benim hastam daha önce kurtulsun diye hani... Ama kumru vuranların köyleri kapı kapamaca kırılmış. Vurmıyanlar şifa bulmuş, kurtulmuşlar. İşte o gün bu gün, kumru vurmak günah sayılmış...

Ali "Bu her derde deva bal, sıtmaya da iyi gelir mi ki?" diye düşünüyordu. Düşüne düşüne canı geçiverdi. Daldı. Rüyasında Ballıkaya'nın dudağından altın sarısı bal sızıyordu. Kumrunun biri boğazda dönendi, dönendi, gitti kanadını bala buladı, sonra gelip Ali'nin üstünde atmaca gibi süzüldü havada. "İlle vur beni!" diyordu, "vur beni!"

Ali silkinerek uyandı.

Güneş doğmuştu.

Bütün gayretini sarfederek kalktı. Pek yakında otlayıp duran eşeği yine yedeğine aldı. Yavaş yavaş dereye doğru inmeye başladı.

Dereden ayrılan küçük bir ark, Ali'ye Dodurga değirmenini hatırlattı. "Pek de uzak değildir buradan" diye düşündü. "Yusuf dede oradaysa... oradadır ya, nereye gidecek? Bugün günlerden... cumartesi. Hayır, pazar. Elbette Perşembe çıktık ya yola... Pazar, pazar... Garip tesadüf. Son defa yine bir pazar günü çıkmıştım köyden. Çıkış o çıkış oldu. Bu kadar sene..."

Ali bir silkindi bu düşüncelerden. Söğütler arasından, apaydın ovaya, her ağacını, her patikasını tanıdığı ovaya baktı. Neredeyse, ortasında sadece o tahta minarenin sivrildiği yeşil bir öbek halinde köyü görünecekti. Doğrusu ya, köye birdenbire girmekten korkuyordu. Gizli bir korkuydu bu. Bazı haberler, bazı gerçekler karşısında hazırlıksız yakalanabilirdi. Gerçi, "hoşgeldin" diye kucak açacak olanlar çoktu. Ama "yine gelmiş" diye diş gıcırdatacak olanlar da vardı. Bu dönüş, hele Rahim ağayı hiç de memnun etmiyecekti.

Evet, önce Dodurga değirmenine uğramak, köye ilk adımını atmak gibi bir şey olacaktı. Yusuf dedeyle konuşmak ise, onu en acı ihtimalleri bile karşılamaya hazırlıyabilirdi. Hem, Yusuf dede, ağanın pabucuna girip oturanlardan da değildi.

Değirmenin ardına bu düşüncelerle indi. Savakta şöyle bir baktı. Arkın suyu çevrilmişti; doğruca büvete akıyordu. Çakıldağın eşiklerinden salkım saçak yosunlar sarkmaktaydı. Oluk biraz daha bel vermiş görünüyordu.

Ark üzerindeki tahta köprüden geçip, ön tarafa doğru dolaşınca, kavağın altındaki tahta peykede iki kişinin oturduğunu gördü. Yusuf dedeyi ak sakalından tanıdı ama, kucağında bir av çiftesi olan diğer delikanlı kimdi? "Yeni yetmelerden olmalı" dedi aklından ve meydana indi.

– Selâmün aleyküm!

Çubuğunu ağzından çeken ihtiyar:

–Aleyküm selâm! dedi. Pek erkencisin ama, bugün taşı dişeyeceğiz, oğul...

Ali hiç ses çıkarmadı ve eşeği bağlamaya koyuldu. İhtiyar, eşeğin boş olduğunu görünce:

– Oho, dedi, sen çuvalları indirmişin de, haberim bile olmamış...

Ali dönüp yaklaşırken:

– Boş geldim ben, dedi. Şöyle bir uğradım, iki çift lâf edelim diye...

Ve kasketini geriye iterek sordu:

– Tanıyamadın mı beni, Yusuf dede?

Yüzünü kırıştırarak bakan ihtiyar:

– Tanıyacak göz mü kaldı evlât?... Kimlerdensin sen? dedi.

Delikanlı kalkmış, yer gösteriyordu. Ali eğilip ihtiyarın elini öptü ve iri kemikli, kuru eli bırakmadan sordu:

– Nalbant'ın oğlunu bilemedin mi dede?

İhtiyar silkiniverdi:

– Ali! Ulen, sen miydin? Desene be oğul... Hoşgeldin.

– Hoş gördük, Yusuf dede.

– Geç otur şöyle. Hay ocağı sönmiyesi... Belinlettin beni...

İhtiyar ağarık kaşları altında kızarıveren gözlerini sildi.

– Ne zaman geldin köye? Keyfin nasıl, yavuz mu?

– Ben daha köye varmadım, dede. Şimdi geliyorum.

– Öyle mi? E, öyle ya... köyde olaydın, bu da söylerdi.

Yısuf dede eliyle tüfekli delikanlıyı göstererek ilâve etti:

– Bu bizim yeni örget... oğ... öğre... Hay Allah, gine beceremedim... mallim senin anlıyacağın. (Delikanlıya döndü) Otur kuzum, Arif efendi, otur.

Öğretmen, Ali'nin elini sıktı ve karşısına oturdu.

– Bıldır geldi. Amma adı gibi Arif çocuk. Rahimgilden gayrı sevmiyeni yok köyde... (Öğretmene) İşte bu da bizim Nalbant Efe'nin Ali. Duymuşsundur ya. Mapustaydı.

Sustular. İhtiyar sanki hâfızasını yokluyordu.

– On iki mi, on üç sene mi oldu Ali? Öyle ya cumoriyetin onuncu bayramı oldu, senesine sen gittiydin... hey gidi hey! Sağ olan, kilit altında da nefes alır. Yıllar ne ki...

Dede yazma mendilini yine gözlerine götürdü. Sonra kuşağından kaçak tütün tabakasını çıkarıp uzattı. Dudakları burula burula:

– Yak... diyebildi.

– Tütün de tat vermiyor ki gayrı, dede.

– E, kolay mı, oğul! Bilirim ben... şimdi senin yüreğin kuş gibi çırpınır.

Ali:

– Yalnız cıgara kâadından alayım da bicik, iki sulfata içeyim, dedi.

İhtiyar dikkat kesildi.

– Ne sulfatası o?

– Bırak dede, bir sıtmadır, yedi bitirdi beni...

– Sıtma mı? Söylesene, a canım! Bırak sulfatayı mulfatayı... bi dur.

Yusuf dede kalktı. Peyke altından pabucunun tekini bulup ayağına geçirdi. İncecik, mavi damarlı, paytak bacakları üzerinde yaylana yaylana içeri koştu.

Öğretmenle Ali baş başa kaldılar.

– Yaşar sizin oğlunuz, değil mi?

Ali'nin içi titredi. Tatsız bir haber almaktan korktu. Zaten bunun için Yusuf dedeye doğrudan doğruya bir şey sormamış, sözün kendiliğinden açılmasını beklemişti. Ve işte açılmıştı artık. Gür kaşları orta yerde bitişen ve üzüm karası gözleriyle apaydın bakan genç öğretmen cevap bekliyordu.

Ali'nin ağzından ancak bir hececik çıkabildi:

– Ya.

Öğretmen, kumlar üzerine sırtüstü düşüp dönmeye çabalıyan kanatlı bir böceği, ayağının burnu ile hafifçe iterek çevirdi. Böcek derhal havalandı ve vınlayıp gitti.

Ali onun bir şey söylemesini veya sualin yenisini bekliyordu. Bu bekleyiş, âdeta hapiste çıkış gününü beklemekten daha azap vericiydi. Fakat öğretmen ne bir şey söyledi, ne de sordu.

Zaten Yusuf dede eline bir şey almış, tozunu üfliye üfliye geliyordu.

– Bubam irehmetli, bu şişeyi gözü gibi korurdu. Ona da dedemden kalmış. Panzehir derdi buna. İçinde Ballıkaya'nın balı varmış...

Ali gülümsemeye çalışarak:

– Neye zahmet ettin dede? dedi.

– Zahmet ne demek hey Ali! İlâç bu. Ecelden gayrı bütün dertlere deva... Akdağ'ın, Kumalar'ın en şifalı otları bunun içinde... Yalnız, inanıp da içmek lâzım... o zaman tâ yüreğine varır adamın.

İhtiyar, şişenin ağzındaki sargıyı çözdü. Henüz süs boyaları silinmemiş olan tahta kaşığa, koyuca ve sarı bir şey olan "panzehir"den azıcık akıttı.

– Aç hele ağzını, dedi.

Sesinde ve her halinde, insanı teslim alan babacan bir hâkimiyet vardı.

– Yut bakayım... hah şöyle... âfiyet olsun. Bir daha tutarsa, senin Yaşar'ı koşturuver... gine veririm.

Lâf yine Yaşar'a çatmıştı. Ali artık yüzünü eline aldı:

– Nasıl bizim oğlan, dede?

Şişenin ağzını sarmakla oyalanan ihtiyar hiç ikilemeden:

– Pöh, dedi. Yaşar... Yaşar bi delik fişek... tıpkı senin gençliğin! Aklı tepesinden bir karış yukarda. Kimseden pervası yok...

Öğretmen de dilinin altındaki baklayı çıkarıverdi:

– Vaktiyle okuldan kaçmış. Eski öğretmen çok dövüyormuş diye. Haklı veya haksız, geçmiş... Ama bu kış ben gece kursları açtım, cahiller için... Bundan da kaçtı. Yalvardım hattâ, meram anlatamadım. Okulun semtine bile uğramadı. E, biz onunla akran sayılırız... ben de dövecek değilim ya!

Artık sözü biri bırakıp, diğeri alıyordu:

– Nasıl döveceksin? Kazık kadar herif...

– Kumara da dadanmış... Hep ağanın oğluyla... Geçen gün bir de karı oynatmışlar...

– Rahim'in Kör Emin şeytanın kıç bacağı... onnan aşık atabilir mi o?

– Eh, onun amcası kıziyle aşık atıyor ya, ona bak sen... Deli divane oluyor Fadime için...

– Geçer, oğul, hepsi geçer. Bu yaşta her şeyleri sivri olur delikanlıların... başları da, akılları da, dilleri de... Ama düzelir, o da yassılır, kınadan yumuşak olur.

– Ne de olsa, babasız büyüdüğü belli.

– Hah, işin başı ordan kopuyor zaten... Az mı söyledik. Daha ötöö gün, Fadimelerin ununu öğütmeye gelmiş...

– Hizmetkâr gibi kullanıyorlar onu.

– A güzel oğlum, dedim. Rahim ağa bu kızın amcası. Senin buban bu heriflerle kanlı bıçaklı... Onların kapısında ne işin var senin? Malı dışarı çıkarmaz onlar. Yarın bürgün Kör Emin'e peşkeş çekerler kızı, vesselâm! Etme, uzak dur. Hem buban bi duyarsa... Duysun, dedi de dikiliverdi bana. Bubam onların kapısından kaçırmamış mı anamı? Ben de...

Ali kalkıverdi ayağa. Bu kadarı yetti. Yükünü almıştı artık. Hani, gurbetten dönen adama "evin yandı", "karın öldü" deselerdi, bu kadar haşlanmazdı.

İhtiyar hafifçe gülerek ilâve etti:

– Ama gine de sâf senin Yaşar. Çocuk daha. Bana şey dedi... Fadime'yle Kör Emin amca çocukları olur, bunlara nikâh düşer mi, dedi. Aklına bak şunun! Böylesi kitaba uyar mıymış diye soruyor bana. Tövbe yarabbi! Oğlum, dedim ona, ağa kitaba değil, kitap dediğin uyar ağaya. Bizim hocayı görüyon mu sen, bizim İnce İmamı, alimallah adamın kaynanasına bile nikâh düşürür! Unutma bu lâfımı, yaz bi sinek sıçmadık yere...

Ali artık dinlemiyordu. Gözü yoldaydı. Yine ihtiyarın eline kavuşup duasını aldı. Sonra öğretmene döndü:

– E, eyvallah, delikanlı...

Sesi titriyordu.

Arif mahcubiyetle önüne baka baka:

– Hoş gör Ali-ii... (kelime aradı) amca, dedi. Biraz damdan düşme konuştuk ama, iyiliğini istediğimiz için... Bir yandan ben Ali'nin oğluyum diye göğsünü yumruklayıp öğünürken, bu yaptıkları doğru değil.

Artık kanı kuruyan Ali:

– Değil, değil, dedi. Eksik olma. Darılmadım...

– Gidiyor musun Ali?

– Eh, yavaş yavaş, dede. Haydi kalın sağlıcakla.

– Uğur ola. Arif efendi de sana yoldaş olaydı iyiydi ama, o biraz da ava niyetlenmiş elleham.

Arif:

– Vazgeçtim, dedi. Ali amca isterse beraber gideriz. Ben yarın çocukları getireceğim değirmene de, haber olsun diye uğradıydım Yusuf dedeye...

İhtiyar yine gülümsedi:

– Pöh, yarın ekmeğin yolunu anlatacakmış çocuklara burada. Ne var onu bilmiyecek! Ekmek dediğin ağızdan gire-eer, sonra...

Arif hemen yumuşak bir hareketle onun ağzını kapadı.

– Yarın sen de konuşacaksın çocuklarla. Sakın böyle söylemiyesin!

– Nasıl da söylesen, gine bi kapıya çıkar o... Bu dünya bi değirmendir, dönüyor işte... İnsanoğlu iki taş arasında...

Ali artık eşeği yedeğine almış, başı önünde, ayaklarını sürüyerek uzaklaşıyordu.

Öğretmen arkasından yetişti:

– Bizim köylüler Daylım kırında bugün, diye başladı. Erkenden gittiler.

Ali anladı:

– Manda güreşi mi var yoksa?

– Öyleymiş. Bugün ağanın mandası güreşecekmiş.

Sabahleyin Emin bir yandan, Yaşar bir yandan, boynuzlarının ucunu törpülüyorlardı mandanın. Hoca da karşıdan okuyup üfledi. Cümbür cemaat çıktılar köyden. Ben horoz döğüşü bilirdim ama, buraya gelesiye, manda güreşi görmediydim. Ne zamandan kalma sizde bu?

Ali cevap vermedi. Sonunu dinliyemedi de ondan. Dalmıştı. Düşünüyordu: "Bu Rahim olsun, kardeşi olsun, koyunlarında yılan beslemezler. Anlaşılan, yemliyorlar oğlanı. Ağa kaleyi içerden zorluyor. Benim silâhımı bana çevirmek istiyor. İki kere iki dört, bu böyle... Lâkin Elif ne yapıyor? Ne yapabilir ki... Eksik etek... Ana... Ah Elif, Elif... usullacık ağlamaktan başka bir şeye gücün yetmez ki senin! İyi ama, bu hikâyeler yeni olmasa gerek. Geçen sene Değirmisaz'a geldikleri vakit neye söylemedi bana? Söyleseydi ne olurdu sanki? Bir şey değişir miydi?..."

Artık güneşli ovaya iniyorlardı. Karşıdan köy görünüyordu.

İKİNCİ BÖLÜM

KÖYDE

1

Daylım kırı bir bayram yeri. İki köyün ahalisi burada. Yalnız erkekleri. Ama bayram curcunası yok ortalıkta. Herkes dilini yutmuş sanki. Kimi tırnaklarını kemiriyor, kimi dudaklarını geviyor. Bütün gözler çayırın ortasında boğuşan iki pehlivan mandada. Bunlar manda değil, azman şeyler. Her yanları boğum boğum. Balyozla da vursan, bana mı demezler. Zelve dayandırabilirsen çifte koş bunları, taşı bile sürersin. Pehlivanların elensede kafa kafaya verdikleri gibi toslaşmışlar. Yatık boynuzlar dayanmış birbirine, kanırıp duruyorlar. Gözleri, kulakları kan içinde... Bir aralık çözülüyor, sonra biraz açılıp yeniden tokuşuyorlar. Hem de ne tokuşma! Hamam tokmağından beter gümlüyor. Çok ağır, tok bir ses veriyor kafa kemiklerinin çarpışması. Hani bu anda bir taş olsa iki kafanın arasında, lâmı cimi yok, ezilecek...

Mandalar böylece birbirinin boynunu zorlayıp dururken, seyircilerin hali seyredilecek şey. Çayırı dolaylıyan köylülerin yarısı Daylım'dan, Ali'nin köyünden, yarısı da Rahim ağanın

tarafı... Herkes sanki üstüne yıkılmak üzre olan görünmez bir duvarı omuzlar gibi direnmiş, boynunu kasmış. Sigaraları, dumanı topuklarına vardırırcasına çekiyor, bir nefeste yarı ediyorlar. Yanaşıp da herifleri bir güzel soysan, galiba gözlerini mandadan ayırıp da "Ne yapıyorsun?" demiyecekler.

Beri yanda Rahim ağa ile kardeşi İbrahim dikiliyorlar. Ağa ayak değiştirip duruyor. Mandası kadar iri bir adam. O da öyle: Direnmiş, kasmış kafayı. Mandası değil, kendi güreşiyor sanki. Kurbağayı andıran birbirinden uzak gözlerinin biri adamakıllı kaymış. Sana bakıp beni görüyor. Ebe nine mi bastırmış kim bilir, burnu yamyassı, ucunda ter.

Yanında köyün hocası İnce İmam. Üf desen, yıkılacak. Uzaktan baktın mı, herifi siyah cübbesi içinde sıkı dürülmüş şemsiye sanırsın. Uzatmış boynunu, bakıyor. Dudakları kıpır kıpır. Arada bir:

– Evvel Allah, sonra sayenizde ağam, diyor, eğer bir takarsa sağ boynuzunu...

Ağa da onunla bir mırıldanıyor:

– Bir takarsa...

Sağ boynuza çok güveniyorlar. Muska koydular da ondan. Hoca yazdı. Pehlivan muskası. Kör Emin, boynuzda bu muskayı sokacak bir delik açıncaya kadar marangoz burgusiyle saatlerce uğraştı. Kâğıdı yerleştirdikten sonra deliği iyice sıvadılar. Hiç belli değil. Daylımlıların bundan hiç haberi yok. Rahim ağanın mandası ejderhayı bile yıldırırmış gayrı...

Güreş bir saattir devam ediyor. Kemik kütürtüsü ile boynuz çatırtısı arttıkça artıyor.

– Bi takarsa...

– Sağ boynuzu...

– Alimallah, karnından pencere açar.

– Açar... hava alsın diye!

– Bir de katarsa önüne...

– Kovalar gayrı.

– Köye kadar kovalar.
– Takmadan bırakmaz peşini.
– Bırakmaz...

Ağa dikile dikile yoruldu. Dönüp bir işaret etti. Köstekleyip de çayıra salıverdikleri atını getirip, altına verdiler. Yaşar öte yandan üzengiye dayandı. Ağa da İbrahim'in yardımiyle bindi. Artık at üstünden bakıyor.

Kalabalıkta ağaya duyurmadan konuşuyorlar:
– Lâkin Daylım'ın bu mandası nafile değil.
– Bıldırki çakır mandadan çok dayandı.
– Dayandı. Topçu dedikleri kadar var.
– Gelin arabası çekenlerden değil.
– Acar manda, nefesli...
– Kalıbına bakarsan göz doldurmuyor amma...
– Kalıbını bırak sen. Boynunda onun... bütün mandalığı boynunda.
– Doğru... Şu Dinar'ın adamı da pehlivan oluyor, mandası da.
– Allah'ın hikmeti...
– Amanın! Gine vuruştular.
– Vay kafam!
– Ama bu sefer sersemletti.
– Bakın hele, kulağına bakın ötekinin!
– Kan içinde...
– Düşüyor mu ne?
– Kulağın kökünü dürttü elleham...
– Aha, taktı, sağını taktı!

Mandaların ikisinin de başı yerde. Birbirlerini büküp aktarmaya çalışıyorlar. Hattâ ağanın mandası sağ dizine çökmüş. Ciğerleri demirci körüğü sanki, solumaları ta seyircilere duyuluyor.

Ağa ve etrafındakiler, artık ötekinin her an yılıp kaçmasını bekliyorlardı. Kaçıverirse, ağa yine meşhur kahkahasını

atacak, Daylım köylüleri de "kuyruğu apış arasına alıp" sıvışacaklardı. Bu kaç defadır böyle olmuş, Daylımlıların hınçları hep kursaklarında kalmıştı. Onlar ağanın yalnız mandasına değil, kendisine de diş biliyorlardı. Aradaki düşmanlığın kökü Rahim'in babasının zamanına varır. Herif, vaktiyle, hesapça Meşrutiyet'ten sonra iki köy arasında sınırı yeniletmiş; alavera-dalavera, Yozalan dedikleri yaylayı kendi köyüne katmış. Buradaki parça buçuk tarlaları da, kiminden gönül rızasiyle, kiminden zorla satın almış. Bütün Yozalan'ı otlağa çevirmiş. Kendi sürüleri için. Daylım tarafı buna hiç razı olmamış ama, harb darb girmiş araya. "Dur bakalım, gün ola, hayır ola, yerde kalmaz" demişler. Nitekim Nalbant Efe dağa çıkınca ümitleri daha çok artmış. Fakat onun asılmasından sonra yıllarca ses çıkaramamışlar. Mesele ta Cumhuriyet'ten sonra patlak vermiş. Nalbant'ın Ali'yi görerek, sekiz on hane birden dâva açmışlar. Keşif getir, keşif götür, yıllarca aşındırmışlar mahkeme eşiğini... Derken Rahim ağa Ali'ye bir kulp takıp onu çıkarmış aradan. Ama ötekiler işi hak eder gibi olmuşlar. Kader bu ya, bu sefer de mahkeme kararı Ankara'dan bozuk gelmiş. Velhâsıl kurtaramamışlar Yozalan'ı Rahim ağanın elinden. Yozalan deyip de geçemez ki Daylımlılar. En sağlam toprakları orada. Bin dönümden fazla yer. Bir ektiğini kat kat öder sana. Her yıl buğday ek, yorulmaz. Yıldan yıla eksiltmek bilmez, arttırır. Toprak değil gözünü sevdiğim, helva. Hani kalaylı sahana koyup da kaşık kaşık yesen karnını ağrıtmaz. Gel gelelim, lök gibi oturmuştur üstüne Rahim ağa, ne sürer, ne sürdürür!

Nihayet, Daylımlıların sabrı tükenmiş, "Süreceğiz Yozalan'ı!" demişler. İki sene evvel. Ay aydın bir güz gecesi. Artık öküzü mü olur, mandayı mı, ineği mi, sabana, pulluğa koşup çıkmışlar Yozalan'a. Kiminin omuzunda bir çakar almaz tüfek, kiminde av çiftesi. Evvelâ Bıdık Ahmet besmeleyi çekip, ilk çiziyi açmaya başlamış. Kütür kütür kopuşup devri-

liyormuş çayır toprağı... Ayın altında, bütün gece, ses çıkarmadan, ibadet edercesine sürmüşler, sürmüşler...

Şafak sökerken bir de bakmışlar dört yanları kuşatılmış! Hacan karakolunun, Sandıklı'nın candarmaları söğütler arasında. Rahim ağanın köyü tarafından gelenler de var. Hepsi silâhlı. İş adamakıllı sarpa sarmış. Daylımlılar, ağanın adamlariyle boğuşmayı peşinen göze almışlar ama, bir bölük candarma hesapta yokmuş.

Bıdık Ahmet, Enver çavuşun iki candarmayla üstüne geldiğini görünce "va-ha!" demiş öküzlere, çekelle sabanın boğazını temizlemeye başlamış.

Çavuş on adım ötede:

"– Kuvvet ola, Bıdık Ahmet! demiş.

"– Allah razı olsun, Enver çavuş, hoşgeldiniz.

"– Hoş geldikse de boş gelmedik!

"– Eh, bizi de, boş bulmadınız ya?

"– E, niyetiniz ne, Ahmet?

"– Niyeti filân kalmadı çavuş. Sürüyoruz işte!

"– Kimin malını?

"– Bu malın kökü bizim.

"– Ya tapusu?

"– Tapusu mu? Tapusu iki. Biri Rahim ağanın koynunda, biri de şu benim tüfeğin ucunda...

Bıdık Ahmet'in eli usul usul kabzaya varıyormuş. Lâkin çavuşun yanındaki candarmalar tetikte bekliyorlarmış. Çavuş bir adım daha atarak çıkışmış:

"– Demek siz hükümete karşı geliyorsunuz ha?!

"– Eh, demiş Bıdık, Rahim ağa hükümetse, geldik belle.

"– Nereye varır bu işin sonu biliyor musunuz?

Bu defa da Bıdık patlayıvermiş:

"– Çeneleşme karı gibi, çavuş! Nereye varacaksa, varsın!

"– Kan dökülecek!

"– Biz onu döktük zaten, Yunan şu Daylım bayırında ateşi

yaktığı zaman, Rahim ağa gibi avrat koynunda sabahlamıyorduk biz! Siperlerde döktük olanca kanımızı... Damarda kalanı da kurudu gayrı!

"– Bıdık, insan gibi anlaşalım. İki lâfım daha var size.

"– Söyle.

"– Belki haberiniz yoktur daha. Toprak kanunu çıkıyor yakında.

"– Çok bekledik. Canımız çıktı da o kanun çıkamadı.

"– Bu sefer sağlam. İşler düzelecek.

Bıdık şöyle bir dönüp etrafındaki köylülere bakmış. Hani, inanalım mı gibisine. Sonra her biri tekrar çavuşun gözlerine bakmışlar. Sahi mi gibisine.

"– İnanın. Sabrın sonu selâmettir. Kan dökülmesin...

Ve hakikaten kimsenin burnu kanamamış. Çavuş zabıt tutmıyacağına, kimseyi alıp götürmiyeceğine söz vermiş. Daylımlılar da sürdükleri yere bir tek tohum atmıyacaklarını söylemişler. O gün için mesele kapatılmış.

Bıdık Ahmet'in kafasından şöyle bir gelip geçti bunlar. Bıdık Ahmet şimdi ortada Rahim'inki ile güreşen mandanın sahibi. Manda dediğin bir bahane. Tut ki Rahim'le Bıdık Ahmet güreşiyor. Bıdık karşıda, kendi köylüleri arasında. Bıdık dedikleri kadar var. Ufak-tefek, çelimsiz. Başiyle ellerini katma hesaba, çocuk diye kucakla Ahmet'i. Şimdi bir kere daha ufalmış sanki. Gömgök bakan gözleri, bir ağada, bir mandalarda. Pençe pençe ellerini ikide bir yüzünden geçiriyor. Bastıra bastıra terini siliyor. Hani nerdeyse yüzündeki çilleri de silecek. Ama silinmiyor çiller, daha beter sıvanıyor. Ahmet'te surat saksağan yumurtası...

Bıdık'ın Rahim'e ilk meydan okuması değildi bu. Ama her seferinde kaybetti. Her seferinde dilli düdük oldu elâleme. Ahmet'i tefe koyup da çaldılar. Birinde, mandası boynuza gelip, meydanda kaldı. Oracıkta kesip konu-komşu üleştiler. Birinde besbelli kafası özürlendi mandanın, yanını yönünü

şaşırdı. Koyverdin mi, yolu doğrultamıyor, ahır diye duvara girmeye çalışıyordu. Ahmet onu çifte koşacak oldu, nadasta çiziden yürütemedi. Bir gün hayvancağız dolap beygiri gibi döndü döndü de, kapaklanıverdi. Bıçağı zor yetiştirdiler. Sonra köy köy gezdi. Ta Denizli tarafından bir manda daha bulup getirdi. Mısır bulamaciyle, darı yarmasiyle, hamurlu suyla besledi. İki sene yemedi yedirdi, içmedi içirdi. Bir yaz sıvatta tuttu. Güzün yine meydan okudu. Kavraştırdılar. Ağanın Karaman'ı onu da yıldırdı. Hem öyle kovaladı ki, bir daha köye dönemedi manda. İzi tozu bulunamadı. Dağda kurda kuşa karışmış dediler. Sonra bıldırki Çakır'ı besledi. Bir azımandı o mübarek hayvan. Soluduğu meydanda karınca tutunamazdı. Ama sonunda o da yüz güldürmedi. Bir saat dayandı ağanın mandasına, sonra yıldı, bozulmuş askerden daha hızlı kaçtı önünden...

Bu seferki manda Dinar'dan. Geçen kış orda askerler ağır toplardan birini çamura batırmışlar. Koskoca top bir sapa, bir batak yere kakılmış ünüğüne kadar. İki çift Macar kadanası koşumları kopartmış da yine sökememiş. Eh, devletin topu orda kışlamaz ya, çıkarmak lâzım. Derken hangi köydense bu mandayı getirip yanaştırmışlar. Maşallahı varmış hani mübarek hayvanın. Koşumları berkitmişler de hadi demişler buna. Daha bir yekinişte, meşe çotuğu kökler gibi çatırdatmış topu da, apalaya apalaya düze çıkıvermiş. O Macar kadanaları bile utanmışlar kalıplarından...

Bıdık Ahmet bunları duyar da durur mu? Çakır manda ile sarı düveyi önüne kattığı gibi, soluğu Dinar'da almış. Pazarlık çetin olmuş. Ahmet, Çakır'dan, sarı düveden başka eşeğini de bağışlamış, üstelik harman kalkımında beş şinik de ekin verimkâr olmuş. Ama haftasına o ünlü mandayla dönmüş köye. Ve hemen ertesi gün haber yollamış ağaya: "İlkyaza hazır ol!"

İşte "Topçu" dedikleri ünlü manda şimdi ortada. Kalıbı sahiden göz doldurmuyor. Gerisi biraz dar, biraz daha alçak,

lâkin önü geniş, kapı kadar göğsü var. Hele boynu... En uzun adam sarılsa boynuna, elleri kavuşmaz. Tıpkı boğa! Boğa da ne ki, tıpkı kara sırtlan.

"Topçu" kanlı kulağı tarafındaki boynuzunu şöyle orak tertibi takmış, kanırıp duruyor. Ağanınki hâlâ diz üstü, başı yerde. Arada bir pufkuruyor.

Ağanın atını saran kalabalığın önünde iki kişi çömelmiş. Yaşar'la Kör Emin. Yaşar kasketinin önünü ensesine almış. Perçemi alnında. Ufacık, kurum karası bıyıklarını çekeleyip duruyor. Emin'in sağlam gözü dört gözün işini görecek kadar açılmış. Kuşağındaki koca bıçağın sapı çenesini kazıyor, kının ucu da aşağıdan görünüyor. Çuha şalvarının ağı çimenin üstünde. Geniş omuzları yeleğini bayağı germiş. Parmağını birinci boğumuna kadar sokarak habire burnunu karıştırıyor. Siyah tekerlek şapkasının kordelâsına bir de kadife çiçeği takmış.

Kalabalığın içinde Acar dayının hiç sustuğu yok. Önündeki korucu Kürt Memo ile çekişip duruyor.

– Ulen Kürt, bıyığından mandaları göremeyom. Çek şunları!

Memo hakikaten gür bıyıklıydı. Arkadan bakınca, yüzünün iki yanından birer tutam yapağı fırlamış görünüyordu. Onları şöyle avuç dolusu sıvazladı.

– Yoh ula amca, dedi, belber daha dün kırktı ya...

– Koyun makasınnan mı?

– Vallah adam makasıydı...

– Ben olsam belberin yerine, kırkınam senin bıyıklarını... budarım!

Köylüler gülüyorlardı.

– Gülün bakalım, dedi Acar. Bugün köye dönünce ağlamasaydınız bari...

– Neden ağlayak dayı?

– Ulen horozdan başka erkek mi kaldı köyde? Deli peze-

venkler, manda güreşi duydunuz mu, nah, koşuyorsunuz... Ya bugün karıları kaçırırlarsa?

– E, dayı, o iş olursa seninkini de komazlar!

– Hani ya, nerde o kısmet! Mahana ile kurtulaydım elinden...

– Ne o dayı, bir zorun mu var Halime yengeden?

– A be, zorum yok ama... Marttan marta bir su ısıt diyecek olsam, dört bacağına dayanmadan kalkamıyor gayrı hasırdan...

Bastılar kahkahayı.

Acar, ağanın tarafına doğru şöyle bir baktı. Yüzünden, hâlâ bütün kalmış yanaklarını pembeliyen bir gülümseme geçti. Sonra kendi kendine söylenir gibi yine başladı:

– Ah, eşeklik bende...

Bunu deyip kesti. "Neden sende?" diye sormalarını bekledi. Sormadılar. O da sorulmuş niyetine devam etti:

– Neden mi? Sabahleyin köyde kalmak vardı. Tam iğdeler çiçekte. Bugünlerde avrada "otur" desen, yanlış anlar da yatıverir... Ah, eşek kafa...

Avrat bahsinde bir küfür yüzünden adam öldürebilecek kadar titiz olan köylüler, buna da güldüler. Batmazdı Acar'ın lâfları. Zaten köyde ondan başkası da böyle uçkurlu şakayı beceremezdi.

– Şimdi bana bu köyde en akıllı adam kim deseler...

Yine "Kim?" diye soran olmadı. Acar yine kendiliğinden cevaba geçti:

– Kim olacak, öğretmenden akıllısı yok, derim. İşte av mav dedi, kaldı köyde... Allah bilir ne avına çıktığını...

Lâkin bu sefer, nedense, Kör Emin pirelendi. Çömeldiği yerden dönüp yukarı baktı. Direk direk bir sesle tersledi:

– Bi sus gayrı, hey herif! Sendeki çene çakıldağı da geçti...

Acar biraz bozulduysa da:

– Geçer ya, küçük ağa, dedi. Bilmiyorsan benden öğren.

Yirmisiyle otuz arasında insanın kuvveti elinde, kırka kadar belinde, ellisinden sonra da dilinde olur. Kusura bakma. İşte ben de...

– Ulen bi sus, dayı!

Emin bayağı acılaştı. Acar sustu. Ama bir dakika geçmeden usullacık yine seslendi:

– Emin.

Öteki duymazlıktan geldi.

– Emin, tosunum. O kadife çiçeği de pek yakışmış kara kapelâya ha!

Emin, elini şapkasından geçirerek çiçeği yokladı. Parmağındaki sergi malı teneke yüzük güneşte şöyle bir parladı.

Acar daha bitirmemişti:

– Yakışmış yakışmasına ya, bari ağzına da bir yudum su alaydın...

Emin istemiye istemiye döndü:

– Neye su alaymışım ağzıma?

– Çiçeğin kurumasın diye, a tosunum!

Artık kimde can kaldı gülmekten! Kürt Memo kasıklarını tutarak yığıldı. Yaşar galiba bir şey anlıyamadı; bön bön bakıyordu. Gürültü fazla olmuş, artık ağa da gözlerini bu yana dikmişti. Nitekim, bakışları karşılaşınca, yarı sitemle sordu:

– Sen misin orda şamata eden, Acar?

– Şamata ettiğim yok ağa! Bakıyom...

– Bak, bak.

– Ben bakıyom ya, senin manda da köye köye bakmaya başladı elleham.

– Korkma.

– Korktuğum yok ama, kafayı kaptırdı. Kulağı yerde. Hiç böyle alttan güreşmezdi.

– Sonuna bak sen.

– Dinarlı mandanın boynu kirişten sağlam diyorlar.

– Desinler.

– Koca topu çekmiş çıkarmış!

– Yalan.

– Altı saat güreşirmiş.

– Bizimkine iki saat bile dayanamaz.

"Dayanamaz" dedi ama, ötekinin iyi dayandığını kendisi de görüyordu. İçinde beliren şüpheyi dışlamaya hiç de niyeti yoktu.

Acar bunu sezmiş gibi bir lâf attı:

– Yenilen pehlivan "anam utansın" dermiş, ağa! Güreşte hepsi var...

Ağa iki gözünü bir araya toplayıp, zehir gibi baktı.

– Ben yenik manda bağlamam dama, dedi.

– Yenilirse, bağışla da bizim dama bağlıyalım be ağa!

– Bağışlamam da! Köye de götürmem. Alimallah...

Ağa artık fitili almıştı.

– Bana bak Acar, dedi. Senin Daylım güveysi olduğun belli. Şöyleymiş, böyleymiş diye elin mandasını öğeceğine, karşıya geç de Bıdık Ahmet'in cıgarasına ateş tutuver, hey herif!

– Yok ağa, hâşâ, ben senin manda yensin diye duacıyım.

– İstemez, eksik olsun! Hangisine dua ettiğin belli... Ama meşhur meseldir, köpeğin duası kabul olsa, gökten kemik yağar!

Acar'ın sırtından bir ter boşandı. Altında kalmazdı böyle lâfın. Lâkin dilinin ucuna geldiği halde sustu. Herifin kuyruğuna daha fazla basmanın sırası değildi.

Ağa biraz ferahladı. Gümüş kösteği çekip kuşağından saatini çıkardı. Kalabalıkta birkaç kişi birden sordu:

– Ne kadar olmuş, ağa?

– Eh, bir saat üç çeyrek gayrı...

Aradan bir saat daha geçti. Dayanması şöyle dursun, "Topçu" fena yüklenmeye başlamıştı. Artık kafayı sık sık boşaltıp, yandan dolanmaya çalışıyor. Ağanınki koca gövdesin-

den umulmıyacak kadar atik. Hemen kafayı karşılıyor, o müthiş kütlemeyle yine vuruşuyorlar. Bir defasındaki boy kadar açıldılar. Kafaları dikip yine hışımla vuruşmaya başladılar. Fakat tam yaklaştıkları sırada, "Topçu" biraz aykırılayıp çekiliverdi. Ağanınki o hızla tepesi üstü kapaklandı. Ve kapaklanmasiyle sağ boynuzunun kırılması bir oldu.

Allah diyen fırladı yerinden artık. Daylımlılar avaz avaz bağırıyorlardı. "Topçu" hemen dönmüş ve ötekinin yanını yönünü bir iki boynuzlamıştı. Ağanınki güç halle toparlandı ve kalabalık halkasının koptuğu yerden dörtnala kaçmaya başladı. "Topçu" da arkasından...

Bu anda Rahim ağa derhal kalabalıktan sıyrılıp atını mahmuzladı, mandaların koştuğu tarafa doldurdu. Barabellumu çekmiş, sallayıp duruyordu. Bunu gören Bıdık Ahmet sıyırdı bıçağını, yürüdü. Fakat onun kestirdiği gibi çıkmadı iş. Ağa kendi mandasına yetişti. Bir el ateş etti. Yıkamadı. Bir el daha... bir daha... Manda bir durdu, döndü ve dört bacağı birden biçilircesine yığılıverdi.

"Topçu" artık kovalamaktan vazgeçmiş, aynı hızla dereye doğru yönelmişti.

Bıdık Ahmet bağırıyordu:

– Suya gidiyor! Bırakmayın!

Daylımlılar mandayı çevirmeye koştular.

Ağa bu koşuşan kalabalık arasından geri dönüyordu. On adım kadar açıktan Bıdık Ahmet'in geçtiğini gördü. At üstünden seslendi:

– Bu sefer pehlivansın, Ahmet! Ama seneye hazır ol!

Bıdık hiç karşılık vermedi. Yalnız ağa uzaklaştıktan sonra, Acar'ı arayıp buldu. Çayırda yatıp duran kanlı boynuzu göstererek:

– Enişte, unuttular, dedi. Al da götürüver ağanın boynuzunu!

Acar'ın gözleri sıcak sıcak güldü:

– Alırım, dedi.

Beride, cenaze alayı hüzniyle yürüyen kafilenin içinde, Hoca ile Kör Emin ancak kendileri duyacak kadar konuşuyorlardı:

– Hoca be, tam muskalı boynuz kırıldı ya?

– Kabahat muskada değil, oğlum.

– E, nede?

– Burguyla deldin de ondan mı özürlendi dersin?

– Bilmem.

– Bu hayra alâmet değil ya, Allah beterinden saklasın.

Beteri de gecikmedi.

Akşam üzeri kafile köye giriyordu. Gagılı dedikleri çocuk, harman yerinde ağanın önüne çıkıverdi. Fukaralar odasına hizmet eden bu yetim kendi aklınca müjde sandığı haberi vermeğe koşmuştu:

– Rahim amca, dedi, Ali dayı geldi!

– Hangi Ali, ulen?

– Nalbant Efe'nin Ali!

Vurulmuşa dönen ağa, bu "müjde"yi mükâfatsız bırakmadı. Bir yılan ıslığiyle havayı yaran kamçı, çocuğun suratında şakladı.

"Gidi, kahpe dölü, kırık*!" diye bağırarak bir daha savurdu ama, tutturamadı. Gagılı bir çığlık koparark ellerini yüzüne kapamış ve oracığa serilmişti. İki gözü iki çeşme, ağlıyordu. Fakat köye dönenler kulak asmadılar.

En geriden Acar geliyordu. Deli Yunus'la beraber. Yunus'un ayakları geri geri çekiyordu. Gözü hep arkadaydı.

Acar:

– Ben karışmam, Yunus, diyordu. Bir kere eti mundar oldu gayrı, yenmez.

Yunus:

– Derisi de yüzülmez mi, a yaren? Çarık yapardık...

---

* Kırık - Piç.

– Başına belâ açarsın. Ben kulağımla duydum dediğini...

– Ne dedi?

– Yanına varanın gözünü patlatırım, kurtlar yesin leşini, dedi.

– Yazık değil mi a yaren?

– Sonra sana yazık olur. Nene lâzım...

Yunus ayrıldı. Eski bağlara doğru vurdu. Alaca karanlıkta gözden kayboldu.

Harman yerinde bir ağlama duyan Acar, varıp Gagılı'nın başucuna çöktü:

– Gene ne oldu, tosunum? Neden ağlıyorsun?

On iki yaşlarındaki çocuk, cılız omuzları sarsıla sarsıla kısaca anlattı. Acar'ın içinde bir ezinti başladı. Çocuğun yüzündeki kan oturmuş mor çizgiye pek hayıflandı. Okşadı onu. Kaldırdı. Sağ yanında, kolunun altında yürütmeye başladı.

– Anan şimdi biraz hamur bağlar, sabaha bir şeyin kalmaz. Geçer yetimim, geçer... Ağlama. Koca delikanlısın, ayıp...

O böyle sıralayıp duruyordu ama aklı fikri Ali'nin dönüşündeydi. İçindeki gizli sevinç, ona çocuğun hıçkırıklarını bile duyurmaz oldu. "Gidi deyyus" diyordu aklından, "tevekkeli bugün boynuzun kırıldı senin... Alacağın haber varmış."

Gagılı, harman yeri çimeninde yalınayak, yumuşacık adımlar atıyor, Acar'ın daldığını fark etmeden çocukça sayıp döküyordu:

– On beşime gireyim, Kürt Memo'yu vuracağım. Kara Mamıtların folluğundan iki yumurta çalarken tuttu beni de, kulağım elinde kalayazdı. Vuracağım Kürdü... İki seneden fazla yatmam. Yaşım küçük diye. Değil mi amca? Yatıp da çıktım mı, öğretmeni vuracaktım ya... Bildin mi? Öğretmeni vuracağım dediydim hani... Amca sen beni dinlemiyon mu ne?

– Ha, dedi Acar, ne dedin yetimim?

– Vuracağım dediydim ya öğretmeni...

– Vurursun, tosunum, vurursun...

– Hayır, vazgeçtim.

– Vazgeç ya... Adam vurmak iyi değil.

– Öğretmeni vurmıyacağım.

– Vurma. Bırak, doysun gençliğine... Ne yaptıydı sana öğretmen?

– Döğdü.

– Neden?

– O da yumurta yüzünden. Hesapta bilemedim bir yumurta meselesini de...

– Nasıl mesele o?

– Bak amca. Karının biri pazara bir sepet yumurta götürmüş. Satmaya. Birazını onar kuruştan satmış, yüz yirmi kuruş almış. Kalanları da on ikişerden...

– Demek daha tazeymiş onlar?

– Orasını yazmıyor kitap... Bu on ikişerden verdiklerinden gine yüz yirmi kuruş almış... Bil bakalım, kaç yumurta götürmüş pazara?

– Bilemem Gagılı!

– Ama öğretmen döver.

Acar bir baba şefkatiyle Gagılı'nın üstüne eğildi.

– Dövsün yetimim, dedi. Keşki senin yaşında olaydım da, beni de döveydi. Canım acırdı, ağlardım ama, öğrenirdim... Sen de öğren. Hem, öğretmen kısmının vurduğu yerde gül biter. Belle bu lâfımı...

Gagılı durdu. Akşam karanlığında Acar'ın gözlerini aradı. Sonra yüzünü göstererek sordu:

– Amca, bu kırbacın yerinde de gül biter mi?

Acar'ın gözleri sulandı. Başını hemen çevirdi öteye. Çocuğu yine çekip yürüttü. Gagılı hıçkırıkla karışık bir göğüs geçirdikten sonra fısıltıyla sordu:

– Amca ben bu ağayı vuramam mı?

Acar susuyordu.

– Vuramam mı amca?
– Vurursun, oğlum.
– Ama on sekizime girince...
– O zaman vur.
– On sekizime girmeli...
– Girmeli.
– Daha küçükken vurursam belki elim titrer.
– Nagant dabanca ağır oluyor.
– Ağırdır.
– Ufak dabancanın kurşunu ona işlemez.
– İşlemez.
– Dağ gibi herif. Bir sene yemese, acıkmaz.
– Acıkmaz.
– Onu büyük dabancayınan vurmalı.
– Doğru.
– On sekiz sene verirler mi ki?
– Her hal verirler...
– Versinler... yatarım.
– Yatarsın, Gagılı. Yattığına da değer...
– Sen bana ekmek getirirmin o zaman amca?
– Eh, sağ olursam...

Sesleri ufaldı. Kendileri ufaldı. Karanlıkta. Hep öylece, dertleşe dertleşe eve vardılar.

2

Aynı sabah köye girerlerken, köpekler öğretmeni değil, Ali'yi yadırgadılar. Hattâ biri bayağı ısırmak niyetiyle dalıverdi. Onu savdıktan sonra göz göze geldiler.

– Köyün köpekleri bile unutmuşlar seni...

– Dünkü köpekler... Köyden çıktığım sene, bunların babalarının ağzında bile diş kalmadıydı.

Güleç güleç bakıştılar. Arif, fırının yanında, ayrılmadan bir şey söyliyecekti. Olmadı. Öte yandan kadınlar başlayıverdiler:

– Aaa, o, o...

– Tövbe de kız, değil!

– Vallaha o.

– Ali.

– Ta kendisi.

– Tıpkı bubası.

– Yaradana kurban olduğum!

– Hiç değişmemiş.

– Tövbe de kız, viranlamış adam...

– Elif'e mücüde* etmeli.

– Koş kız, Emine! Koş da...

– Mücüdeyi almadan söyleme!

Sümüklü bir kız hemen tabanları kaldırdı. Bir karışlık sırtını kaplıyan saçları ince ince tüm örgü. Ben diyeyim on belik sen de razı ol. On peliği on tarafına savrularak koştu yavrucuk. Daha köşeyi dönmeden sesi köyü tuttu:

– Elif nine! Elif nine-ee!...

Öğretmenden sessizce ayrılan Ali, fırının önünden yürüdü. Bakmadan da görüyordu dışarı dökülen kadınları. Kimi hâlâ gözlerine inanamıyor. Kimi üç eteğin birini toplayıp bastırmış ağzına, hıçkırıyor. Taze gelinlerle gelinlik kızlar baş başa...

Biri diyor:

– Yaşar'ın bubası.

Öbürü diyor:

– Yaşar'ın bubası.

Hayır, hiçbiri bir şey demiyor, her biri aynı şeyi düşünüyor.

---

* Müjde.

Ali gözlerini yerden alıp başını çevirdi. Yedeğindeki eşeğe baktı bir. Ama bu arada eşeği değil, en öndeki kadını gördü. Kaldırmış mahrımasını*, başının üzerine düğümlemiş. Fırın sıcak. Göğsü Kızılbaş gelinleri gibi açık. Fırın sıcak. Göğsü kupkuru, dümdüz. Bu kadın kızılbaş gelini değil. Üç eteğin ikisi beline sokulu. Ak donun paçaları ayak bileklerinde. Ayaklar, çıplak ayaklar külün içinde. Mevsim bahar. Hava sıcak. Fırın sıcak... "Vallaha o" diyen bu kadındı. "Tıpkı bubası" diyen bu kadın.

Ne Ali "selâmünaleyküm" dedi, ne kadın "hoşgeldin" dedi.

Ali yere söyler gibi:

– Acar nasıl Halime yenge? dedi.

Kadınlar, gelinler, kızlar fısıldaştılar: "Bildi... Tanıdı!"

Acar'ın karısı hamurlu ellerini göğsüne bastırıp gözlerini indirdi.

– Sağlığına duacıdır, Ali, dedi. Hıdırellezden beri yolunu gözler. Günü bitti gayrı, diyordu...

– Bitti Halime, bitti.

– Sağlık olsun. Demir gibisin...

– Selâm et Acar'a.

– Edesiye kalmadan bulur o seni.

– Bulur.

– Eve giderken bir öksürüver Ali! Duydun mu?

– Duydum.

– Öksür de gir. Yüreği dayanmaz Elif'in...

Hamurlu eller göğse gitti:

– Kimin yüreği dayanır ki...

Köşede müjdeden dönen kızcağız az kalsın Ali'nin üstüne çıkacaktı. Ufacık elinde bir yumurta. Onu kavramaya bile yetmiyor parmacıkları. Ali şöyle bir eliyle önledi onu. Çocuk nefes nefes. Kuş gibi çırpınıyor.

---

* Çarşaf üstlüğü gibi bir bürümcük.

– Ne o kızım?

– Yımırta. Elif nine verdi mücüdeye...

– E, ne dedi Elif ninen?

Çocuğun yüzünde çiçek çiçek sevinç. Bu suali anlamadı bile.

– Beş yımırta irktim, dedi. Bunnan altı... On beş olunca anam bana küpe alıverecek bakkaldan.

– Küpe mi?

– Küpe ya... Boncuklu küpe!

Kızcağız yine öyle, on peliği on tarafında, uçup gitti. Ali yürüdü. Dudakları kendi kendine iki kelime tekrarlıyordu:

– Elif nine... Elif ninem...

Avluya girerken hiç yoktan bir iki öksürdü. Eşeğin ipini bırakıp ilerledi. Elif nine avlunun önüne mıhlanmış. Ne ileri, ne geri. Öksürüğü duyunca, gözlerini bürüyüveren ağdan seçemez oldu geleni. Gözleri yumuldu. Yaşlar iki dizi: İşte yaklaştı gelen. Koku onun erkek kokusu. Nefes onun nefesi.

– Geldim, dedi Ali.

Elif:

– Şükür tanrıya, dedi.

– Nasılsın?

– Eh, seni gördüm, iyi oldum.

Omuzuna doğru gelen iri eli daha yarı yolda tuttu. Şöyle, iki eliyle, iki yanından, "Kelâmı Kadim" tutarcasına... Eğildi. Döğme yazılı yerinden öptü kocasının elini. Musaf öpercesine. Sonra alnına götürdü. Sonra üçledi. Sonra ağlaması gibi yumuşacık bir sesle:

– Bana malûm oldu sanki, diye başladı. Kaç gündür ocak yakarım, ateş dikili dikiliverir. Bu sabah iki kere ters döndü nalınım. Kime söylediysem, yolda adamın var, dediler. Bu gece de üryamda...

Ali oda kapısına doğru yürüyecek oldu. Elif yol vermeden onu usulca çekip oracığa oturttu.

– Girmeden bir soyun, dedi. Yolculuk hali... Bitin vardır belki...

– Vardır.

– Hem bi aptes alırsın... Şimdi ısınır suyun.

Elif hemen içeri koştı. Ocağın ateşini dürttü.

Kuşağını çözmeye başlıyan Ali dışardan sordu:

– Suyu da ne çabuk vurdun ateşe?

– Haberim oldu benim. Mücüde verdiler.

– E, sen ne verdin müjdeye?

– Bi yımırta...

– Ha iki vereydin.

– Gücüm yetseydi dünyayı verirdim.

Elif sekideki dolabı açmış, Yaşar'ın eski gömleğini donunu ayırıyordu.

– Kızcağız küpe alacakmış, diye devam etti Ali. Yumurta irkiyormuş...

– Yımırta mı dayanır onlara! O bakkal olacak boyu devrilesi de hep çocukları aldatır. Bir çiğnem sakıza üç yımırta ister...

Elif elindeki çamaşırları sundurmada çulun üzerine bırakıp, rüzgâr gibi geçti.

– Hayvanı da unuttuk. Günah. Ağzı var, dili yok. Aç mıdır, susuz mudur...

– Oraya hatıla bağla da, torbasını boynuna takıver. Ben sonra bir yer uydururum ona...

– Bizim mi bu?

– Bizim gibi...

Elif pek akıl erdiremedi. Hapisten çıkan adam ne zaman çalışır, ne zaman eşek alır? Acaba...

Bir şeyler mırıldanarak eşeği bağlarken, sormaya yeltendi:

– Sen çok mu oldu... Şeyden...

– Orasını sorma şimdi de, gel şu gömleği çek sırtımdan. Terden yapışmış.

Elif koştu.

– Terden de yapışır, kirden de...

Gömleği çıkardı, dürüp kenara attı. Sonra bağdaş kurarak oturdu. Kocasının ayağını kucağına aldı. Çorap bağcıklarını çözmeye başladı.

– Sana üryamı diyecektim ya...

– Rüyanı sonra anlatırsın. Biraz kaşıyıver sırtımı.

– Dırnağım da yok, hey Ali.

– Kaşı kaşı, hah orayı, orayı... ohhh!

Elif'in soluk kınalı parmakları hemen her kaburgayı yokladı.

– Yemiş bitirmiş seni bu mapıslık. Düşman başına...

– Düşman başına.

– Ağa gibisini koysalar oraya, kırk yıl dayanır ama seni eritmiş.

– Eritti, sıtma eritti.

– Rabbim bir daha göstermesin.

– Göstermesin.

Elif'in çıkardığı çoraplar, toprak sıvalı döşemede bütün bütün yatıyordu. İçlerinde hâlâ Ali'nin ayakları vardı sanki... Elif çıplak ayağı kucağından döşemeye indirdi.

– Azıcık daha güneşlen burada, dedi. Şifadır.

Gene odaya girdi. Çok geçmeden, elinde bir yorgan iğnesi, bir yumak iplikle çıktı.

– Suyun ısınmış. İstersen gir. Gusülhaneye soğuk su koydum. Kendin ılıştır.

Ali yavaş yavaş kalktı.

– Dur, dedi Elif. Beni çok uğraştırıyor gayrı. Şu ipliği sen takıver iğneye...

Ali gülümsedi:

– Elif nine... ninem!

– Ninem ya! Bunca yıl yolunu gözliyen gözde iğne yurdası görecek fer mi kalır?

– A Elif, ben de gözledim ya o kadar...

– Seninki başka. Erkek kısmının gözünden şahin bakar...

– Bakardı... Seninkilerden de ceylân bakardı.

Şahin gözler ceylân gözlere baktı. Sonra şahin de, ceylân da, gömlekte iğnenin girip çıktığı yırtık yere baktılar.

– Haydi gir, dedi Elif. Sen aptes alıncaya kadar, ben de şunların söküğünü yırtığını... Baksana.

Ali odaya girdi.

Elif devam ediyordu:

– Sağ olsun... Yaşar'a deriden gömlek olsa dayanmaz. Mahsus yırtıyor sanırsın...

Ali kapıyı hafifçe aralayıp, donunu dışarı atarken sordu:

– Nerde o?

– Hele şükür, aklına geldi de sordun!

Ali içerden homurdandı:

– Aklımdan hiç çıkmıyor da ondan soramadım.

– Belli.

– Nerde o, dedim ya.

– Bütün köylü nerdeyse, o da orda!

– Öyle mi?...

– Manda döğüştürmeye gittiler.

– Kimin mandasını?

– Bilir miyim ben...

Elif sustu... Ama Ali sessizliği unutmadı.

– E, nasıl Yaşar?

– Bi görsen, gözünden sakınırsın. Başını eğmeden giremiyor oda kapısından. Tıpkı sen. Ona baktım mı, senin afyon çapasından dönerken yoluma çıktığın aklıma gelir. Boyu, bosu, bakışı...

Elif yumuşacıktan ağlıyordu yine.

– Künyesi okundu gayrı... Piyade olacakmış. Yumuk Mehmet'in Kadir'i süvari yazmışlar. Bir aya varmadan çağırırlar, diyorlar. Tam vaktinde geldin. Asker duasında bulu-

nursun. Boynu bükük gitmez bari... Anama kim bakacak diye gözü arkada kalmaz...

İçeriden artık bir sürü su şıpırtısı geliyordu. Elif kalktı. Donu gömleği odaya bıraktı. Ali'nin soyunduğu kirlileri toplamaya başladı.

Sokak kapısı yanından bir ses:

– Elif, gözün aydın!

Acar'ın karısıydı.

– Allah razı olsun, bacı, girsene!

– Girecek sıra değil. Bugün biraz ekmek yaptım da... Bir sıcak pide bırakayım dedim Ali'ye.

Elif kapıya doğru yürüdü.

Öğleyin bulgur aşını yedikten sonra Elif evin içinde oyalanırken, Ali sekiye şöyle bir uzandı.

– İnsan, dedi, karnını doyurunca ya kırk adım atmalı, ya sırtüstü yatmalıymış.

– Yatmalı. Bir şey örteyim mi üstüne?

– İstemez.

– Üşürsün bir de... Kemiklerin yumuşamıştır sudan geçince...

– Uyumağa niyetim yok. Kalkacağım.

– Uyu, uyu azıcık. İşlerin yüzüstü kalmadı ya!

– Baksana, dam akmış.

– Akıyor. Arabacı Musa'ya kaç kere söyledim, bir araba geren toprağı getirsin de, bastıralım diye...

– Ne yapar Musa, iyi mi?

– Ne yapsın, iyi. Beygirlere yedirse, çocukları aç kalıyor. Çocuklara yedirse, beygirleri...

– Kaç çocuğu var?

– Beş. Beygirlerle yedi. İntizar mı almışız ne Elif yenge, der durur. İki yakası bir yere gelmezmiş...

– Gelir mi Elif... Fukaranın iki yakası da tahsildar elinde...

– Tahsildar dedin de... Gine gelmiş geçen gün. Sındırmış

gine milleti. Çolak Süleyman'a gün veresiymiş. Bi daha geçesiye yüz kayme hazırlamazsan ineğini alırım diyesiymiş. Zavallı kara kara düşünür.

– Herkesin başında bu dert...

– Doğru. Kökün fukara mı, dalın da fukara. Zengin misin, torunların da rahat... Kader...

Ali bayağı duyulurcasına dişlerini gıcırdattı. Elif "kader, kader" diye bir iki kere daha tekrarladı.

– E, bizim nemiz var, nemiz yok, karı?

– Varımız aha gördüğün. Yoğumuz saymayınan tükenmez.

– Yarından tezi yok, kolları sıvamalı desene...

– Ben demem. Sen bilirsin.

– Benim alet edavat duruyor mu? Sunturaç, kerpeten?

– Duruyor torbada. Kimse el sürmedi.

– Ne olsa baba zanaatı.

– Altın bilezik.

– Çıkmalı köylere...

– Hemen mi?

– İlkin şehre gitmeli. Ver şurdan kırk elli giyim nal demeli şeye... neydi adı bizim ustanın?

– Üzeyir usta mı?

– Ha ya, ödünç verir.

– Sen sağ ol, Ali. Üzeyir usta...

– Öldü mü yoksa?

– Yaşar duymuş. Geçen kış, dükkânında, öyle oturduğu yerden nal döverken, eline vurmuş bir iki de, geçivermiş...

– Allah rahmet eylesin. Baba dostuydu.

– Sen yokken de iyiliğini gördük.

Sustular. Ali'nin gözüne vesikalık bir resim ilişti. Buğday saplarından yapılmış bir çerçevenin kenarına sokuluydu. Ocağın sağında. İğnedanlığın yanında... Yattığı yerden iyice baktıysa da, kestiremedi.

– Kimin o resim, Elif? dedi.

– O mu? Yaşar'ın tasviri.

Elif resmi aldı, tozunu üfleyip silerek Ali'ye uzattı.

– Künyesi okunduynan çektirmiş şehirde. Tasvir değil, şeytan. Baksana şuna, Yaşar'ım böyle mi benim? Bıyıkları bile ağarık çıkmış.

Ali gülümsedi.

– Ama bu resmin beyazı değil, arabı! dedi.

– Bilir miyim ben! Kaç dene çıktıysa şubeye vermiş de, bunu getirdi eve.

Ali üşenmeden anlatmaya koyuldu. Ona bu arap resimden temize çekilirken akın karaya, karanın aka döndüğünü izah etmeye çalıştı. Tekrar tekrar söylerken sesi karıncalandı, gözleri bir iki kırpıştı, elleri saman yastıkta, başının iki yanında kalıverdi.

Elif, parmaklarının arasından usullacık çektiği resmi kalkıp yerine taktı. Yüzü yama yama bezekli yorganla kocasını örttü. Sonra yanıbaşına, sekinin kenarına ilişip oturdu. Eskiden de, güpegündüz Ali'nin gözlerine bakmaktan korkar, onu böyle uyurken seyrederdi. Şimdi de, uyuyan bir aslanın dişisi gibi hayran gözlerle bakıyordu. Erkeğinin yüzündeki her çizgiyi, sol yanağındaki benle çenesinin çukurunu örter gibi olan sakalını, kırarmış saçlarını, biraz buruşmuş görünen kulak memelerini bakışlariyle birer birer yokladı, öptü. Kartal burnuna tekrar tekrar konup da gözünün suyunu içmeğe yanaşan bir sineği ısrarla kovdu. Bir aralık kendini tutamadı, iki elini de usullacık o sakallı yanaklardan geçirerek, Ali'yi gizli gizli okşadı.

– E, şimdi ağlamanın sırası mı ya?!

İçinden bir sesti bunu soran.

Elif yine içinden:

– Korkuyorum işte, dedi. Yaşar'ımla çekişirlerse, kalırım

iki arada bir derede... Analık. Ah, itler bile ana olmasın bu dünyada!

Elif bu sûkunete aldanmıyor, yaklaşan fırtınayı hissediyordu.

İkindi üstü eşek anırmasaydı, Ali daha da uyurdu. Yorgunluğunu almaya bu kadarı da yetmişti. Hemen kalkıp sundurmaya çıktı. Elif'ten alet edavat torbasını istedi. Sunduraçı merakla biledi. Kenarı köşeyi, eski edavat sandığını kurcaladı. Eşeğe bir giyim nal uydurdu. Onu evin önüne çekip, özene bezene nalladı. Kendi kendini imtihan eder gibi bir hali vardı. Bitirdikten sonra, hayvanın dört ayağına da ayrı ayrı baktı. Tırnakları derlenip topalanıvermişti. Şöyle bir yürüttü. Aksamıyordu. Yaptığı işi bayağı beğendi. Sanatından memnundu. Bir sigara yaktı. Onu içinceye kadar, şu hayvanı bir saçak altına almanın çaresini düşündü. Kolayını da buldu. Birkaç dikme ile kümesin saçağını çabucak uzattı. Üstüne çalı çırpı döşeyince, hayvanı şimdilik koruyacak derme çatma bir çardak meydana geldi.

Sonra dam üstüne çıktı. Merdaneyi ileri geri yuvarladıysa da, faydası olmadı. Damın kimi yeri çatlamış, kimi yeri çukurlaşmıştı.

– Olmaz, dedi. Bir iki araba toprak ister. Bacanın da kerpiçleri düşmüş. İyice onarmalı.

Elif avludan bakıyordu.

– Demedim mi ben sana! Musa'ya bir de sen söyle de, iki araba...

– Söylerim.

Elif yine kendi işinde, mırıldandı:

– Bir de yuvayı yapan dişi kuştur derler...

Ali kulak kabarttı:

– Bana mı dedin?

– Sana dedim ya! Erkeği yokken neylesin dişi kuş? İşte şenliği geliverdi ocağımızın... Neyi tuttuysan onardın.

Kadının bu kanaatkârlığı Ali'nin içini kanattı.

– Haydi bakalım, dedi, ateşi yak da daha çok şenlensin şu ocağın... Bak, her bacadan duman tütüyor köyde.

– Tüter. Akşam oluyor. Sen de in gayrı.

– İniyorum.

Ali'nin üstünden, pek yakından iki leylek yarıp geçti havayı. Gagalarında birer çöp parçası. Yuvaya dönüyorlardı herhalde. Böyle, çöp çöp üstüne taşıyıp yapmışlar yuvayı. İşte varıp kondular caminin üzerine. Cami köyde biricik kiremitli yapı. Onların yuvası da biricik. Konar konmaz ağızlarındaki çöpleri soktular yuvanın şurasına burasına, sağını solunu biraz onardılar. Sonra Daylım üstünde batan güneşe doğru döndüler. Açık kanatlarının bir yanı akşamın kızartısına boyanırken, başlarını sırtlarına yatıra doğrulta, gagaları yoruluncaya kadar öttüler. Bu lâk-lâk, bu kuş dili terane akşam garipliğinde olsa olsa saadeti söyler.

Ali daha sofradayken kapı çalındı. Elif hemen sundurmaya çıktı.

– Kim o?

– Benim yenge, benim. Gözün aydın?

Elif:

– Allah razı olsun, buyur! diyerek, oda kapısına çıkan Ali'ye döndü:

– Acar geliyor.

Biri öteden, biri beriden koştu ve avlunun ortasında sarmaştılar. İri elleriyle birbirlerinin sırtını hayli döğdüler. Çözülüp bir daha sarıldılar. Öpüştüler. Acar'ın gözleri ışıl ışıl. Sert sakalları ıslak ıslak. Sesi bir hoş.

– Hoşgeldin kardaş!

– Hoşgördük Acar.

– Bitti ya gayrı?

– Bitti şükür.

– Şükür.

Acar elinin ayasiyle gözünü silerek, avlu kapısına döndü:

– Ne beklersin orda yavrum? Gel, sen de kavuş Ali amcanın eline!

Kapının yanında bir küçük karaltı kıpırdadı.

– Bu masum demeseydi, benim de haberim olmıyacaktı. Ne zaman geldin?

– Bu sabah.

– Bileydik... Bizim de manda güreşine gideceğimiz tuttu bugün.

Elif kandili sundurmaya çıkarmıştı. Oracığa iliştiler. Gagılı, bir eli yüzünde, ürkek adımlarla yaklaştı.

– Bu fıkara demin harman yerinde ağanın önüne çıkmış da senin geldiğini diyecek olmuş...

– E-e?

– Esi, o da kamçıyı yapıştırıvermiş yüzüne...

Elif hemen koşup sardı Gagılı'yı.

– Vah yavrı, vah yavrı... Eli kırılsın inşallah o Anzavurun! Şuncacık masuma, günah...

Gagılı Elif'in kollarından sıyrılıp, Ali'nin elini öptü. Sonra Acar'ın yanına diz çökerek büzüldü.

Ali bayağı kahırlanmıştı:

– E, ben geldim diye bu çocuğun ne kabahati varmış?

– Sen geldin diye dedelere mum yakacak değil ya herif! Zaten öfkesi burnundaydı. Bugün boynuzunu kırdılar ondan... Olacak iş değildi ama, oldu işte. Senin köylüler bayram ediyorlar. Bıdık Ahmet'i görme, başı gökte! Ama ağa da yiğitliğe bok sürmedi, gitti vurdu mandayı...

– Hangi mandayı?

– Kendi mandasını! Yenik manda bağlamazmış dama o...

– Bak hele...

– Sen ne diyon, Ali. Bayağı kitaba yazılacak iş oldu bugün. Bir zaman unutulmaz bu gayrı. Unutulmaz ama, öfkesini kos-

koca manda ile bizim Gagılı'dan aldı zındık. Baksana şunun haline...

– Kimin oğlu bu Gagılı?

– Kerim'in. Bildin mi Dınga Kerim'i?

– Bilmez olur muyum! Benziyor da hani... E, baban ne yapıyor Gagılı, iyi mi?

Gagılı biraz alışkanlık, biraz da şaşkınlıkla "iyi" dedi. Fakat hemen dudaklarını ıslık çalacakmış gibi sivrileterek ilâve etti:

– Öldü.

Acar'la Ali bakışıp kaldılar. Acar lâfı değiştirmek için:

– Kalk, odaya gidelim Ali, dedi. Komşular da görmek ister seni.

– Gidelim.

– Gagılı, hadi sen önden koş da, lâmbayı...

Gagılı ötesini beklemeden yerinden fırladı ve koşarak gitti.

– Ateştir kârata. Köpekten de sadıktır hani... Bizim odadan hiç ayrılmaz. Herkese de hizmet eder. Gagılı aşağı, Gagılı yukarı...

– Ne biçim isim bu "Gagılı"?

– Bilir miyim ben! Kendisi uydurmuş işte. Hüseyin desen, dönüp bakmaz bile...

– Neden öldü babası? Ecelinden mi, yoksa...

– Ecèl diyelim Ali ama, bu kadar çirkin eceli en kalın kitap açsan bulamazsın...

Ali pabuçlarını giymişti. Sokak kapısına doğru yürüyorlardı. Bir aralık durup döndü, sundurmada kandilin ışığında ellerini kavuşturarak dikilen Elif'e seslendi:

– Yaşar gelince beni beklesin!

Çıktılar.

– E sonra?

– Bilirsin rahmetliyi. Dınga. Sarı, cılız. Velâkin karnı şişerdi. Hep kıvranır, bastırır durur. Aha şuracıkta der, yumruk

kadar bir dert... Sekiz on sene çekti. Üfürük tükürük para etmedi. İçmelere gitti olmadı. Bir ara Musa onu vilâyete kadar da götürdü. Orda, hastanede de bilememişler. Bilemediklerinden değil ya, vakti geçmiş anlaşılan. Musa'nın ağzına bakarsan, bunun günü sayılı, ne yerse yesin, demişler. Fukara değil mi! Hoş zengin olsan, ne fayda. İnce derde paranın hükmü geçse, hekim dediğin kendi ölümüne de çare bulur... Neyse, Kerim'dir, döner ordan. Kendi kurudukça kurur, karnı şiştikçe şişer. O dert hep yumruk gibi... Bir gün şeytana uyar da, ulen der, ben bu derdi kendim çıkaramam mı karnımdan?... Evde kimse yokken bıçağı ustura gibi bilemiş anlaşılan. Alıra girmiş. Soyunup da bir güzel yatmış fışkının üstüne... Aha burda deyip, yarmış atmış karnını boydan boya! Ben varıp da bakamadım ama, bağırtısına yetişenler elini karnına sokarken görmüşler. Öylece de kalmış...

Acar bir göğüs geçirdi. Boğazına bir şey düğümlenen Ali, artık bastığı yeri görmeden yürüyordu.

Acar ona biraz daha sokularak, sesini alçattı:

– Şu hoca var ya, bizim hoca... İnce İmam...

– Sağmış daha ha?

– Ölmeye de niyeti yok Allahsızın... Ne dese beğenirsin?

– Ne dedi?

– Dınga gâvur gitti, namazı kılınmak caiz değildir, dedi.

– Neden değilmiş?

– Kendine kıymış sayılırmış. Allah yapısını yıkan gâvur gidermiş. Cenazesini yıkamaya bile gelmedi kahpe avratlı! Üç beş komşu bir olup da kaldırdık Kerim'i... Senin anlıyacağın, ne günde adalet kaldı, ne dinde. Buramıza kadar dolduk. Anlatacak şey çok...

Odaya geldiler. Bütün fakir fukara oradaydı. Karşılama, sevinç, gürültüsü daha yoldan başladı.

3

Geceleyin odadan dönüşünde yine öksürerek girdi avluya. Elif onu daha ev kapısında karşıladı. Ali hafifçe eğilerek içeri girdi. Sekide Yaşar'ın uyuduğunu görünce, şöyle bir döndü odanın içinde. Yere göğe sığmaz bir hali vardı. Oturacak yer beğenemiyordu.

Elif kandili yerine asarken, belli belirsiz bir sesle:

– Otur, dedi.

Ali duymadı bile.

– Yatsıdan beri bekledi. Yorgun. Canı geçiverdi besbelli...

– Uyandır!

Ali bunu sanki "öldür" der gibi söyledi ve odanın ortasına dikilip beklemeye başladı.

Yaşar, gündüzün babasının uzandığı yere yatmıştı. Soyunmadan. Rahat bir uykuda. Ne alacağı var, ne vereceği. Gözleri birer kıymık aralık. Belki de rüya görüyor. Odada yalnız onun derin nefesi...

Elif usulca yanaştı:

– Yaşar... Yavrı...

Aynı derin nefesler.

– Yavrı, uyan. Bak, buban...

"Höh" diye belinliyerek uyanan Yaşar, bir silkinişte doğrulup oturdu. Gözlerini açа açа bir anasına, bir de orta yerde dikilene baktı.

– Buba, dedi ve hemen kalkıp, öpmek üzere eline uzandı.

Ali keskin bir hareketle elini kaldırıverdi.

– Otur yerine! Öpülecek el yok bende... Otur da bir cevap ver bana. Nerdeydin bugün?

Elif aralarına girip yalvardı:

– Ali, dedim ya sana, o da herkesle beraber...

– Sen bir sus da günaha sokma beni! Kendisi cevap versin. Nerdeydin?!

– Allasen bağırma öyle Ali. Gece vakti... Aklını alacaksın çocuğun. Uyku sersemi...

– Söylesin!

– Bi cahillik etmiş işte... o da âleme uymuş. Bi daha yapmaz.

– Cahillik sende!

– Bende ya, bende. Bıldır yanına vardığımızda demedim sana bunları. Dilim varmadı. Orda bi de bu kahır olmasın içine dedim. Bağışla bu sefer. Bağışlamazsan, beni döv de öfken geçsin. Doğra da köpeklere at beni.... yalnız ona...

– Karı, sen bir çekil!

Ali artık Yaşar'ın iki yakasını ele geçirmiş, tartaklıyordu.

– Manda güreşini anladık. Ama ağanın tarafında ne işin vardı, onu söyle bana! Senden başka namert yok muydu atının üzengisini tutacak? Ha?... Öldü mü sandıydın beni? Bir daha köye dönmez mi bellediydin? Anan hiç mi anlatmadı sana, kimdir senin baban, kimdir o ağa? Kanımıza kaç defa ekmek doğradılar, anlatmadı mı?

Ali koskoca delikanlıyı ufalamıştı. Tartaklıyor, iki lâfta bir tokadı basıyordu. Yaşar'ın nutku tutulmuş. Ağzı burnu kan içinde. Elif perişan.

– Söyle, anlatmadı mı?

– Anlattı.

– Öyleyse, kimim ben?

– Bubamsın...

Ali bu sefer Elif'in saçlarını dolayıverdi eline.

– Bir de sen söyle, karı! Dinine imanına doğru söyle. Ben miyim babası bu itin?

– O nasıl lâf a adam?... Tövbe de...

– Benim oğlum mu bu?...

– Sen mapustayken doğurmadım a onu...

Artık Elif'i bırakmış, Yaşar'ı ayağının altına almıştı.

– Değil!... Mektepten kaçan benim oğlum değil! Kör Emin'le kumar oynıyan...

Yumruğu kalkıp kalkıp iniyordu.

– Karı oynatan benim oğlum değil! Değirmene Fadime'lerin ununu öğütmeye giden...

Ali diz çöküp, altında debelenen Yaşar'ın ta burnuna yanaştı:

– Ya Yusuf dedeye ne demişin sen? Söyle, söyle de anan da duysun...

Elif ölüye ağlar gibi döğünüyordu.

– Bırak ağlamayı da, buraya kulak ver! Bak ne demiş oğlun Yusuf dedeye...

– Ne demişim?

– Ben ananı ağanın kapısından kaçırmışım da... sen de Fadime'yi.... öyle mi?

– Dedim.

– Ya... dedin ha?

Ali'nin eli ayağı çözülüverdi. Bu defa havadaki yumruğunu indirmedi. Oğlanın göğsündeki dizini aldı ve ağır ağır doğruldu. Yaşar da salhanede kösteği çözülüp bıçağın altından kurtulan bir koç gibi fırlayıp kalktı. Yeniyle ağzının burnunun kanını silerek:

– Ana, dedi, hazırla benim torbamı...

Elif temelli kaybetti kendini.

– Oğul, kurbanın olayım... Seni doğuracağıma taş mı doğuraydım?

– Dediğimi yap sen. Neyim varsa koy torbaya.

Sonra, bitap bir halde, nefes nefese sekiye yığılan babasına döndü.

– İstersen, öfkeni alamadıysan, daha da döv... öldür. Karşı gelmem. Bubamsın. Lâkin iki çift lâfım kaldı sana diyecek...

Elif sarıldı Yaşar'ın boyuna:

– Yavrı, aslan yavrı, buban gelince böyle mi sevinecektin?... Bizi koyup da nerelere...

– Şurda bir ayım kaldı zaten. Nerde olsa günü gün ederim. Bari bugünden kurtulursunuz.

Ali yine doğrularak kapıyı gösterdi:

– Cehenneme kadar yolun var! Oğlum var demem.

– Ben bubam var derim. İki çift lâfım kaldı sana. Hepsi doğru. Cahillik bende. Yerden göğe kadar sen haklısın. Bana vuran ellerin dert görmesin... Lâkin... lâkin ben Fadime'den vazgeçmem!

Koskoca oğlan, çocuk çocuk ağlamaya başladı. Kapandı babasının dizlerine:

– Bubam, dedi, sen girme yalnız Fadime'yle ikimizin aramıza. Senden başka kim girerse, kırpmam gözümü... yıkar geçerim!

Ana baba bakışıp kaldılar. Oturttular onu aralarına. Biri oğlum dedi. Biri yavrum dedi. Anlattılar. Ta baştan. Bu işin içinde bir düzen var dediler. Ağanın ipiyle kuyuya inilmez dediler. Onların mülk dışında elin çıplağına kız vermiyeceğini söylediler. Söyliye söyliye sabahı da ettiler.

Sonunda Yaşar yine elini canevine bastırdı:

– Fadime'den vazgeçmem, dedi.

Artık üstelemediler. Örttüler, uyudu. Bir müddet uykusunda da hıçkırdı.

Karı koca şafak vakti sundurmaya çıktılar.

Elif hâlâ sızlanıyordu:

– Evlâdını dövmeyen dizini döver. Ama sen beni döveydin keşki... Büyütememişim dilediğin gibi. Analığa gücüm yetmemiş... yokluğunda buba da olamamışım ona... Eh, buna da şükür. İt uğursuz olmadı. Seni arattı ama, ekmeğini aratmadı. Irgatlık etti, çobanlık etti, gitti taş kırdı... ille iki lokma getirdi. Aç komadı.

Ali eliyle Elif'in gözlerini silerek:

– Benim bunlara sözüm yok, kadınım, dedi. Dosta düşmana bu kadar kör olması benim gücüme gidiyor.

Elif boynunu büküp hafifçe gülümsedi:

– Yüreciği yananın gözü mü görür, a Ali?

Ali'nin gözünde Elif'in yüzünün bütün kırışıklıkları, tekmil mihneti silinir gibi oldu. Şimdi, şafak vaktinin nuru içinde, dizinin dibinde oturan kadın, artık ta otuz sene evvelki Elif'ti. Onu çekip bağrına bastı.

– Senin kabahtin yok, kadınım, dedi. Yok. Kabahat kaderimizde.

Sonra kitaplara ancak nokta nokta ile geçebilecek bir küfürle bu kadere lânet okudu.

Bir müddet sustular.

Elif, neden sonra:

– Ben bu gece hakkımı helâl ettim Yaşar'ıma, dedi.

Ali sorguyla baktı.

– Sana el kaldırmadı ya, bu yeter... Südüm helâl olsun. Yalnız, uyanınca yine torbamı diye tutturursa, bu sefer de ben döverim.

Ali acı acı gülümsedi:

– Karı, dedi, sen kalk da benim torbayı hazırla. Aleti edavatı da koy. Komşu köylerde üç beş kuruş kazanmanın yoluna bakmalı...

Elif dalgın, evetçesine mırıldandı:

– Hoşgeldin, hoş bulduk, allaısmarladık... öyle mi?

Ali sessizce başını salladı.

Ve gün doğarken eşeğe binip yola çıktı. İlkin Daylım tarafına vurdu.

4

Öğretmen Arif artık ikinci ders yılını bitirmiş, 15 Haziran'da okulu tatil etmişti. Üç sınıflı köy okulu. İmtihanı filân yoktu. Çocukların çoğu sınıfı geçti, azı kaldı. Hesaptan ikmâle kalanlar arasında Gagılı başta geliyordu.

Arif dersyılı netice cedvellerini ve kazadan istenen diğer evrakı bir hafta içinde tamamladı. Hepsini büyükçe bir zarfa yerleştirdi ve bugün korucu Kürt Memo ile Kaza Maarif Memurluğuna gönderdi.

Sabahleyin, devri teslim yapmak üzere muhtar Rahim ağaya haber yollamıştı. Geleceğini söylemiş. Hâlâ gelecek. Devri teslim edilecek demirbaş da pek matah değil, alt tarafı sekiz on kalem eşya. Öğretmen odasında Arif'in tahta bavulu ile portatif karyolasını saymazsan, bütün görünür eşya bir masa, iki sandalye, bir Türkiye haritası, bir dolap, saç soba ve ağzı çam kozalağiyle tıkalı bir su testisinden ibaret. Tövbe, İsmet Paşa hazretlerinin resmiyle köşedeki süpürgeyi de unutmamak lâzım. Dershane daha boş: Sağ tarafta on iki rahle, solda dört hasır (birinci sınıf için rahle yoktur, çocuklar yerde okurlar), duvara çivili bir kara tahta, tahtanın eşiğinde topak topak tebeşirler (tebeşir değil, Susuz köy bayırında çıkan bir nevi kireçli taştır; ceviz kadariyle sabahtan akşama kadar yazsan, aşınmak, tükenmek bilmez)...

Elbette bir okul eşyası bu kadar değildir. Bu kadarla kalmamak lâzım. Fakat öğretmen, muhtar Rahim ağadan ne istediyse, hep aynı cevabı aldı: "Olanı ile idare et!"

Halbuki köyün "salma" dedikleri bir bütçesi vardır. Her haneden haline vaktine göre yıllık salma istenir; beş liradan yirmi otuz liraya kadar. Toplar bunları muhtar. Veremiyenin, anasından emdiğini burnundan getirir. Köy kâtibinin, korucu Memo'nun, Sullap dedikleri sırtmacın, imamın, berberin, okul hademesinin yıllıkları bu bütçeden çıkar. Caminin bakımı için, okulun ihtiyaçları için, Heyet odasının girdisi çıktısı

için bu bütçeden para harcanır. Kadınların nöbetleşe çamaşır yıkadıkları yunak, nöbetleşe ekmek pişirdikleri fırın tâmir edilecekse, su yolunun künkleri değişecekse, yine bu bütçeye güvenilir. İyi ama, ağa cami masraflarından başka hiçbir şeye metelik sızdırmaz. Diğer ihtiyaçlar her sene bütçeye konur, sonra yine ertesi seneye kalır.

İşte şu okulda bir zil bile yoktur. Eh, bu da mı büyük noksanlık sanki? Hademe kadın Gülnaz nine sağolsun. Sesi zilden beter çınlar. "Haydi!" diye bağırdı mı, çocuklar derse girerler. "Yeter gayrı!" dedi mi, teneffüse çıkarlar.

Sonra bu cumhuriyet okulunda bir bayrak bile yoktur. Hafta başı ve hafta sonu merasimleri için Heyet odasının bayrağını ödünç alırlar. Onu söğüt dalına asar, karşısına sıra olur ve "İstiklâl Marşı" söylerler. Çocuklar marş söylemekte olsun, Gülnaz nine merdivenin yanına çömelir, habire kelimei şahadet getirir. Merasim bitince bayrağı indirirler, yine Gülnaz nineyle Heyet odasına gönderirler.

Gülnaz nine yetmişbeşlik. Ama hâlâ çivi gibidir. Bunamamıştır. Bu mektebin avlusunda çocukların "Padişahım çok yaşa!" diye bağırdığı günleri de bilir. Az falaka tutmamış. Nice hâfız şerbetleri içmiş. Maarifte tecrübesi var.

"Ah", der ikide bir, "şimdiki okumaklar da okumak mı, Arif bey oğlum? Ne biliyor senin çocuklar? At, ot... kök! Gücüne gitmesin ama, bir zamanmış o okumak. Burda, bu mektebin yerinde bir medrese vardı o zaman. Yedi köyün çocuğu gelirdi okumaya. Dirayetli bir hoca geldiydi. Nur içinde yatsın. Ama hoca derim sana. Derin. "Garbasan" medresesinde okumuş. Her lâfı okka çekerdi. Bir bağırdı mı, donunu ıslatmıyan çocuk kalmazdı. Senin gibi değil. Yüz vermezdi çocuklara. Aralarına girip de tavşan-mavşan oynamazdı onlarla. Ama "Kelâmı Kadim"i bir senede söktürürdü. Çatır çatır. Sonra o ilâhiler, o mevlûtler... Ne hâfızlar, ne imamlar çıktı burdan. Aha bu gördüğün İnce İmam da burdan yetiş-

me. Onun hocadan yediği dayağı eşeğe yüklesen taşıyamaz. Hey gidi günler! Senin anlıyacağın, o zamanlar bu köyün horozları bile tecvitle öterdi... Lâkin geçti. Bir daha gelmez de... Bir de şimdiki zamanelere bak. Ne aptesten haberleri var, ne taharetten. Şeytanın kıç bacağını bilirler de, islâmın şartı kaç dedin mi, seme seme bakarlar. Zaten ondan bet-bereket kalmadı ya... Aha, Buldur* ovasında kurbağa yağmış diyorlar. Bu bir şey değil, taş yağacak, taş!"

Gülnaz nine, genç öğretmenin güleç yüzle, uslu uslu dinlediğini görür, bir de nasihate başlardı:

"Arif bey oğlum, benim dediğimi yap sen. Çocukları harman yerine çıkarıp da zıpır zıpır ellerini kollarını sallatacağına, arada bir camiye sok şunları. Kıbleye karşı dikilip de secdeye varmayı öğret. Elhamı bellet. Kıraat okudukları yetiversin. Azıcık da Kur'an okut. O zaman Allah yanında da aziz olursun, ağanın da gözüne girersin. Gayrı bir dediğini iki etmez, ne istersen alıverir mektebe. Hem o ilâhiyi de değiştir Allah aşkına. Hani çocuklar her sabah bir ağızdan "Türküm, doğruyum..." filân diyorlar ya... Değiştir onu, Arif bey oğlum. "Müslümanım" dedirt şunlara. "Padişahım çok yaşa!" diye bağırt. Şimdi başımıza İsmet Paşa geçmiş de ne olmuş sanki? O da padişah değil mi? Çok yaşasın... Benim dediğimi yap sen. Ama müteffiş** gelecekmiş. Gelsin. O zaman bağırtmayıverirsin çocukları. O günlük Kur'an okutmayıverirsin. Varsın gine at, ot... kök okusunlar. Anladın mı? Her şeyde bir idare gerek. Daha acemisin..."

Bir gün de başka türlü tutturdu:

"Arif bey oğlum", dedi, "namazı boşlama. Görenek, gelenek böyle ister. Senden önce kaç mallim geldiyse bu köye, hepsi de namazında, orucunda kusur etmezdi. Sen de gidiver camiye. İstersen bir şey okumadan yat kalk ama, kılıyor desinler. Velev

* Burdur.

** Müfettiş.

yarım gün oruç tut ama, tutuyor desinler. Kulak ver lâfıma. Bu Rahim'in, bu İnce İmam'ın gözüne başka türlü giremezsin. Hem, Fadime var ya, ona da pek bakarmışsın. Delikanlısın. Gözdür sendeki de, budak deliği değil. Bakarsın bakmasına, ille velâkin belli etme, oğlum. Sen şehir uşağısın, yabancısın. Köy yerinde yabancıyı köpekten edna sayarlar..."

Gülnaz nine tek dişi kalmış ağzında kelimeleri eze büze günde böyle birkaç defa nasihat verirdi. Arif'in bunlara kulak asmadığına, gene bildiğini okuduğuna da darılmazdı. Kendisi de bildiğini okurdu.

Kimsesizdi Gülnaz nine. Dâr-ı dünyada bir kuru kafa. Bir oğlunun Kafkas'tan sarı kağıdı gelmiş. Birini Akdağ'da kurtlar paralamış. Biricik kızını Yunan vaktinde sürüklemişler, bir daha çıkıp gelmemiş. Kocasını da on sene evvel bir sürek avında domuz niyetine vurmuşlar. Kim vurduya gitmiş. Bir göz evceğizi vardır, yakar kandilini, oturur aşağı. Bıdır bıdır konuşur. Kendi kendine değil. Bir akşam kocasiyle, bir akşam Kafkas'ta kalan oğlu ile. Bakarsın bir akşam kızı çıkar gelir. Velhâsıl yalnız kalmaz Gülnaz nine.

Bütün gün okuldaki işler zaten yetip artar. Sabahleyin erkenden sobayı yakar, kahvaltıyı hazırlar, ondan sonra uyandırır Arif beyi. Sonra çıkar, çocukları toplar. Yetmiş kadar çocuk. Kırk ananın doğurduğu. Âlem evde birine ikisine meram anlatamaz da Gülnaz nine okulda yetmişini birden çeker çevirir. Bazı pasaklı karı çocukları vardır: Onların yırtığını söküğünü Gülnaz nine diker. Kızların başlarını bitler, saçlarını örer. En ufakların sümüğünü siler. Ders ortasında sıkışan olursa, elinden tutar da çişe götürür.

Akşam üstü, paydostan sonra, dershaneyi, öğretmen odasını siler süpürür, avluyu temizler. Sonra öğretmenin akşam yemeği kaygısı başlar. Onu da pişirir, kotarır, önüne kor. Kırk kere buyur etse, bir lokma bile almadan oturup seyrine bakar. Sonra kabı kacağı yıkayıp yerli yerine koyar. Öğretmen, ma-

sasına geçip çalışırken, ninecik hasır üstünde biraz uyuklar. Yatsı ezanına kadar. Ezan okundu mu kalkıp oracıkta namazını kılar. Sonra "Allah rahatlık versin" deyip çıkar. Bazan kapıdan döndüğü olur. Unuttuğu bir şeyi söyliyecektir. Küçük bir bez parçasına sardığı çörek otunu usulca masaya bırakır.

"Arif bey oğlum," der, "dün çamaşırlarını yıkadım. Bu sıra uykunda şeytan gine pek aldatmış seni. Şu otu uçkuruna bağla da yat, evlâdım. O zaman dünya güzeli de girse üryana, aldanmazsın..."

Gülnaz ninenin itibarı yalnız Arif beye değildir. Yıllardır, nice bekâr öğretmenlere analık ve hocalık etmiştir. Bütün bu hizmetine karşılık, ona senede altmış lira bağlanmıştır. Harman kalkımında köy bütçesinden ödenir. Yıl kurak giderse, yahut afyon sakızını yağmur yakayıverirse, ağa onun da tamamını ödemez. Ninecik buna da boyun eğer. Ağa gibisinde alacağı varken, korkmaz. Zaten kocasından kalan beş on dönüm toprağı da ağa işletir. Allah razı olsun!

Arif bugün devri teslim için ağayı boşuna bekledi. Öğleye kadar kendi kitapları ve bavulu ile oyalandı. Öğleyin, iki büklüm, değneğine dayana dayana Gülnaz nine çıkıp geldi. Alt uçlarını kaldırıp sol elinde tuttuğu önlüğünden iki yumurta çıkardı.

– Acıktın mı yavrı? dedi.

– Acıktım nine.

– Şimdi.

Ninecik sobaya hemen yumurta pişirecek kadar çalı çırpı koydu. Tavayı oturttu. Yağ kızadursun, masanın dibinde hasıra diz çöktü.

– Sen ağayı mı bekledin bugün?

– Devri teslim yapacağız ya, nine. Geleceğim demiş, hâlâ yok.

– Gelmiyecekmiş.

– Nerden bildin?

– Şimdi haber yolladı. Gülnaz'a teslim etsin mektebi, demiş.

– Neden?

– Darılmış sana. Gözüm görmesin onu, demiş.

– Darılmış mı? Biz onunla zaten barışık değiliz ki...

– Daha çok şeyler demiş.

– Ne demiş?

– Beni günaha sokmadan defolup gitsin, demiş. Güze de kendine başka köy arasın, bana böyle mallim lâzım değil, demiş.

– Öyle mi?

– Ben sana bir şey soracağım, Arif bey oğlum. "Mimli" ne demek?

– O da nerden çıktı?

– Sen söyle bana, ne demek mimli? Benim bu kadar yıl mektepçiliğim var, böyle lâf duymadıydım daha.

– Mimli... mimli, şey demek... Mim koyarlar hani insana. Bir aykırı işinden şüphe ederler. Bellerler onu.

– Öyleyse seni bellemişler, oğlum. Mimlisin sen. Aykırı işin nedir, bilmem. Bana sorarsan camiye gitmediğinden başka kusurun yok. Lâkin Rahim öyle demiş. Ona zaten göz kulak ol demişlermiş. Hükümetten. Senin için.

– Kim söyledi sana bunları?

– İnce İmam.

Gülnaz nine kalkıp yumurtaları kırdı. Kuşağının arasından çıkardığı bir kağıt parçasından iki fiske tuz ekti.

– Ama neden darılmış bana, söylememiş mi?

Gülnaz nine sahanı masaya koyarken:

– Onu da öğrendim, dedi. Sen ilkin karnını doyur da, sonra konuşalım.

– Söyle, söyle. Merak ettim.

Gülnaz yine ellerine dayanarak hasıra çöktü. Önüne baka baka mırıldandı:

– Nalbandın Ali'nin pabucuna girip oturasıymışın hemen. Geldiği akşam sen de fukaraların odasına koşmuşsun. O gün bugün aranızdan su sızmazmış.

– E, ne varmış bunda? Ali kötü adam mı, nine?

– Bilir miyim ben. Bu zamanda iyiyi kötüden ayırmak zor. Sonra onların kavgası eski. Oldum olası yıldızları barışmaz. Sen girme aralarına, oğlum. Nene lâzım. Yakma başını...

Arif'in parmakları gevşeyiverdi. Çatal düştü elinden. Son lokması boğazında pıtrak oldu sanki. Geçmez.

– Nine, dedi, Ali neden yatmış bu kadar sene, haberin var mı senin?

– Anlıyabildik mi, a oğul! Yozalan'da Elif'in biraz tarlası vardı, ondan ötürü çekiştiler. Eh, mal bu, malı çeker. Tarlanın bütünü nerdeyse, buçuğu da orda. Kabirde gözüne dolmadıkça, insan kısmı toprağa doymaz ki...

– E, ağada bu tamalı varsa, toprağını vermem diyen mi kabahatli oluyor?

– Kabahatli değil ama... yalnız. Tek başına ateş olsan, cürmün kadar yer yakarsın, a oğlum! Ağadan ağlaşan bir o mu? Kaç kişinin toprağının üstüne yatmış. Ses çıkarmıyorlar. Eh, sen de ses çıkarma. Mühür ondayken, sus... Lâkin Ali susmadı. Sonunda başa da çıkamadı.

– E, bundan mı gitti on beş sene içeri?

– Ne fetva verdiler, bilinmedi ki... Günahı boynuna, bir aykırı işi bulunmuş, dediler. Ona da mim koymuşlar besbelli...

– Ha, bütün iş bu mimde işte! Bak, ben anlatayım sana da, dinle. Nalbant'ı bildin mi, Nalbant Efe'yi?

– Ah, yavrı bilmem mi o şahini ben, bilmem mi? Fukara babasıydı. Bir gün hiç unutmam...

– Sen şimdi bırak orasını.

Ninecik ateşleniverdi:

– Nesini bırakacakmışım! Bana sor sen Nalbant'ı. Bu

Rahim var ya, bu Rahim, onun babası girdi kanına. Askerin önüne düştü de, gösteriverdi dağda izini...

– Biliyorum. Yakaladılar, astılar Kaplan Gediği'nde...

– Astılar...

Sesi pürüzlendi Gülnaz ninenin. Önlüğünün ucunu alıp bastırdı gözlerine. Başlayıverdi:

Nalbant efem padişaha küsünce
Ağalarla beyler erimesin mi?
Kafdağına giden yolu kesince.
Asker gözünü kan bürümesin mi?

Burasında kesti.

– Duydun mu bu türküyü? diye sordu.

– Duymadımdı, nine.

– Daylımlı âşık düzmüş bunu. Ne zaman söylesem, yüreciğim...

– Söyle, nine, söyle.

Hasırda dizüstü oturan Gülnaz nine iki elini yere dayadı, bir mezar üzerinde hönkürür gibi kapandı. Yüzü yerde başını iki yana sallıya sallıya, gözyaşı döke döke yine aldırdı:

Sandıklı'da basamadın mapusu,
El elinde kaldı tarla tapusu,
Daylım köylüsünün bir gün hepisi
Öcünü almaya yürümesin mi?

Fakir fukaranın baba dediği,
Yürekte saklayıp başa koduğu,
Hâlâ yeşerse de Kaplan Gediği
Asıldığın ağaç kurumasın mı?

Gülnaz nine öylece kaldı. Belki hıçkırıktan tıkanmıştı. Belki dalmıştı. Düşünüyordu. Neden sonra, derinden bir sesle:

– Hem de kurumuş, dedi. O ağaç... bir ulu meşe. Koca ormanın ortasında bir o kurumuş...

Öğretmen dalgın, mırıldandı:

– Perişan olmuş çete... Ali'yle Saltıklı Mustafa bir müddet gezmişler dağlarda. Afyon tarafına geçip, Çopur Musa'yı* aramışlar. Onun çetesine girmek için...

– Musa da bir yiğit delikanlıymış amma. Köroğlu gibi kır bir atı da varmış.

– Varmış. Bunlar Çopur Musa'yı ararken...

– Bulunur mu sana Musa? Onu evliyalar bile korurmuş. Bir gün köyün birinde kıstırmışlar. Ne yapsın? Sultan askerinin önünden kaçıp, can havliyle atmış kendini bir türbeye. Askerler de arkasından... Dikilmişler kapıya. Ama hemen evliyanın sandukasının üstüne yamanmış, "Dedem, kurtar beni!" demiş. Dedecik aha bu oda kadarcık türbenin içinde askerlerin gözünden silivermiş Musa'yı. Bakmışlar, bakmışlar, görememişler. Oysa, sandukanın üstünde, yatıp dururmuş, ellerini uzatsalar, değecekler. Ama bırakıp gitmişler. "Yanlış görmüşüz, buraya girmedi her hal" demişler. Sonunda...

– Sonunu bırak, nine. Benim sözüm o değil. Bulamamışlar Musa'yı. O sıra Yunan çıkıvermiş İzmir'e. Bunlar da Gediz'e varıp, Yeşil Ordu'ya gönüllü girmişler.

– Nasıl orduymuş o? Yeşil sarıklı evliyaların mı?

– Yok canım, yalınayak, başıkabakların ordusu. Ecdadın sandığında ne silâh buldularsa kuşanıp çıkmışlar ortaya. Başlarında Çerkes Ethem. Büyük bir çete senin anlıyacağın. Anzavur'un hakkından onlar gelmişler. Yunana ilkin onlar vurmuşlar. Töresi başkaymış amma bu çetenin. Ekmeğin yarısı senin, yarısı benim. Asker, zabit farkı yok. Selâmı saygıyı indirmişler yüreğe. Öyle, kumandanın karşısında put kesilip

---

* Çopur Musa: Millî Mücadele tarihi, onun sultana karşı baş kaldırmış bir eşkıya olduğunu, sonradan Kuvayı Milliyenin takibine uğradığından Yunanlılara iltihak ettiğini yazar.

de el-pençe divan durmak yok. Askeri, zabiti bir karavanadan fasulye yemişler. Biz "Yoldaşlar Çetesi"yiz demişler. Düşmanı kovduk mu, toprak torbada keklik. Fakirler hükümeti kuracaklarmış o zaman...

– Bunu beğendim işte. Eferim... Bak, Ali'nin bubası sağ kalaydı, onlara gumandar olurdu.

Ninenin alâkası gittikçe artıyordu.

– İyi amma, diye devam etti Arif, öte yandan Ankara ordu toplamış. Bunlara, gelin bize karışın demişler. Berikiler de, işe biz başladık, siz bize karışın, demişler. Gazi, çetecilik istemeyiz, gelirsek muntazam orduyla geliriz Yunanın hakkından, demiş. Çerkes Ethem inat, çetemi bozmam demiş de başka bir şey dememiş. İsyan etmiş.

– Anıkara'ya karşı mı?

– Ankara'ya ya!

– Bak sen... Neye?

– Ne olacak, töresinden korkmuşlar çetenin... pabuç giyiminde fakir fukarayı kollıyacak diye!

– Sonra?

– Sonra Meclis'ten irade çıkmış: Çerkes'in üstüne yürünecek!

– Eyvah, kardeş kardeşe desene... İki arada bir derede?

– İki ateşin ortasında. Gediz dağlarında oluyor bu. Karşısında Ankara'nın ordusu, ardında Yunan! Çatışmışlar. Birazı teslim olup geçmiş muntazam orduya, kalanı dayanmış. Dayanmışlar ama, sonunda varıp düşmana teslim olmuşlar. Eh, sıkıyı görünce yüzmesini bilmiyen de atlar suya... Çerkes Ethem de Yunan tarafına geçmiş...

Nine bayağı acıdı:

– Vah, bunu iyi etmemiş işte. Madem teslim olmak var, git Ankara'ya teslim ol... Olmazsan, sık kafana bir kurşun... Öyle mi, Arif bey oğlum?

– Öyle, nine.

– E bizim Aliynen Mustafa?

– Ben de onu diyeceğim ya... Mustafa daha o muharebede vurulmuş.

– Vah gidi Mustafacık! Kardeş kurşununlan...

– Daha ne Mustafa'lar gitmiş öyle, nine, ne Mustafa'lar...

– E, Ali ne yapmış?

– Ali muntazam orduya geçmiş.

– Ankara askerine karışmış demek?

– Karışmış amma, sen gel de ağaya anlat bunu. Ali biraz geç dönmüş ya İstiklâlden sonra?

– Sahi biraz geç döndüydü...

– Senin ağa, fırsat budur demiş, heybeye sekiz on topak afyon sakızı sokup çıkmış yola. Doğruca Ankara'ya. İstiklâl Mahkemesine. O zaman Kel Ali reis. Ağanın babasının ahbabı imiş. Afyon'dan. Candarma komutanı imiş ya orda. Ağa döşenmiş gayrı. Bu Ali filânca başkesenin oğludur, demiş. Eşkıya. Gönüllü gittiği filân yalan. Yeşil Ordu'dan Yunan'a geçti. Korkusundan köye de dönemiyor. Kim bilir hangi dağda gezer... Kel Ali de biz onu tutup asarız, hadi sen git köyüne rahatına bak, demiş. Ali'yi bulamamışlar tabii. O zaman kim kime, dum duma. Ali ta iki sene sonra köye dönünce...

– Sahiden dağlarda mıymış?

– Yok benine, hastane hastane sürünmüş herif. Aslıhanlar'da ağır bir yara almış böğründen, tez iyi olamamış ki... kendinde değilmiş adamcağız.

– Vah bahtı karalı Ali'm, çilen dolmamış ki...

– Ama Ali'nin alnı açık. Gocunacak bir şeyi yok. Çıkmış ağanın karşısına. E, demiş, şimdi cumhuriyet. Çık bakalım şu tarlalardan, yoksa... Ağa da mahkeme kapısını gösterivermiş. Allem edip, kalem edip, dâvayı Afyon ağır cezasına aktarmışlar. Ağa bir kere daha varıp gelmiş Ankara'ya. Ali bir terhis tezkeresi olsun gösterememiş. Yattığı hastanelerden alınan

kâğıtları da hasıraltı etmişler. Eni-sonu, eşkiya niyetine, Yeşil Ordulu hainin teki niyetine on beş sene...

Gülnaz nine başladı döğünmeye. Sonra fersiz gözlerini açа açа Arif'e baktı.

– Ya Rahim nerdeymiş İstiklâlde? dedi.

Arif artık kinayeli konuştu:

– Orasını bilmem, nine. Sizin biricik ağanız var. Kıymetli. Belki kıymadınız cepheye yollamaya...

– Bedel verdi de kaldı! Dördüncü ordudan yaralı gelmiş-miş göya... Yalan! Kedi kendi kıçını görmüş de yara sanmış. Ödlek!

– Demek köydeydi İstiklâlde?

– Köydeydi ya! Yunan Daylım'da göründüğü zaman, kefen bezini bir değneğe geçirip de harman yerine çıkan o değil miydi? Beyaz bayrak diye... O teslim etti köyü. Gösteri gösteriverdi elin ambarlarını... Hem yalnız ambarları mı?

Gülnaz ninenin ibik ibik kızarık gözkapakları yumuluverdi. Gözünde korkunç levhalar canlandı o günlerden. İşte iki efzun* bir kızı sürüklüyor. Gülnaz'ın kızı. Saçları topuklarını döven kız: Dilber Keziban. Sonra köyün içinden Yunan zabitiyle çiftliğe giden Rahim. Sonra seneler, seneler... Ve bir gece, sürek avından cesedi getirilen kocası... Sonra tarlalar. "Gülnaz nine, sen kasavet çekme, ben çeker çeviririm, mektepte rahatına bak" diyen Rahim...

Ninecik bir silkindi. Yine ellerini hasıra vura vura döğündü:

– Sırtı teneşire gelsin işallah! Mezar da kabul etmez bunun böylesini, etme-ez!...

Arif:

– Bağırma nine, dedi, duyar muyar da...

– Duysun! Yüzüne de söylerim. Ne yapabilirmiş bana o? Neyimi alır daha? Bir kuru canım kaldı, o da Allah'a borcum.

---

* Yunan askeri

– Dur ninem, üzme gücünü.

Gülnaz yaşlı gözlerle öğretmene baktı. Sarıldı boynuna:

– Arif bey oğlum, dedi. Ne zaman gidecen sen? Bugün mü, yarın mı... eğer güze dönüşün yoksa, beni de al, tosunum. Bırakma buralarda. Korktu gözüm gayrı. Zaten şurda üç günlük ömrüm var. Anan olurum, çocuklarının beşiğini sallarım. Götür beni de... Yük olmam sana. Kefenliğim bohçamda dürülü oğlum. Ölümlüğüm de mendilimde düğümlü. İnan olsun, bir şey istemem senden. Yalnız öldüğüm zaman getir de ehlimin yanına gömüver beni.

Arif de bayağı bozuldu. Gözlerini bir iki kırpıştırdı, yutkundu ve kararlı bir sesle:

– Hayır nine, dedi. Ben gitmiyeceğim.

Ninecik baktı kaldı.

– Ya, gitmiyeceğim, nine. Hep burada kalacağım. Karar verdim. Kalmak lâzım. Köy ağanınsa, bu okul benim! Uğraşacağız biraz... başka çare yok.

– Sana diş geçiremez mi dersin?

– Geçiremez.

– Deme, oğlum. Köpeği bile ısırır bunun böylesi.

– Bir suçum olmadıktan sonra ne yapabilir?

– E, Ali suçlu muydu?

– O devir geçti nine. Hem Ali de Daylım köylüsü de yine arıyacaklarmış haklarını.

– Yozalan'dan ötürü mü?

– Hmm...

Bu sefer Gülnaz nine karar verdi:

– Öyleyse oğlum, dedi, yarından tezi yok, benim için de bir arzuhal yazıver sen...

– Yazarım nine.

– Hemen şehre gidip kadıya vereyim.

– Ver.

– Benim toprağımdan da çeksin elini!

Gülnaz nine âdeta on yaş gencelmiş olarak çıktı okuldan. Belini biraz daha doğrultarak, değneğine daha seyrek dayanarak yürüdü gitti.

Arif masasına geçip oturdu. Başını iki yumruğu arasına alıp düşünmeğe başladı. Kafasında canlanan hâtıralar, gözünün önünden geçenler arasında, aziz bir çehre ta yakınına geldi. Hasanoğlan köy enstitüsünde en sevdiği öğretmeni. Komünistlik şüphesiyle tevkif edilen öğretmen...

"Köy öğretmeninin vazifesi yalnız çocukları okutmak değildir" derdi, "Sizler köylümüzü de..."

Arif zonklıyan şakaklarına yumruklarını daha çok bastırdı:

– Haklısın öğretmenim.

5

O gün şehir pazarıydı.

Kürt Memo öğretmenin evrakını Maarif Memurluğuna teslim ettikten sonra, doğruca hükümet konağına gitti. Şehre gelmişken, bir de kendi işinden haber soracaktı.

İskân dairesi kâtibi daha onu kapıda görür görmez harladı:

– Yok be! Zırt zırt gelip durmasana. Pekmezci küpü mü bu, daldır çıkar? Senin dilekçe daha Ankara'ya varmamıştır. Bir ay sonra gel!

Memo:

– Sen sağ ol beyim, deyip çıktı

Abbas'ın hanına doğru yürüdü. Altı saatlik yol onu bir hayli yormuştu. Akşamdan yatıp uyumayı, sabahleyin erkenden yola çıkmayı düşünüyordu.

Hükümet meydanını geçtikten sonra iki yanına bakınır-

ken, Aynalı Kahve'nin önünde bir kârtela gözüne ilişti. Okuma yazma bilmediği halde durup baktı. Kırmızı boyalı bir sürü yazı: "Bu akşam Aynalı Kahve'de! Solo, düet, kanto, varyete... Udî Agop... ölüyü güldüren komik Cafer Gülmez... Hanende Bülbül Zekiye... Koşun!!!"

Bu yazılar bir şey söylemedi Memo'ya. Amma daha o saat anladı: "Döktür" gelmiş!

Zekiye "Döktür" şarkısiyle meşhurdu. Bir döktürmeye başladı mı, kırar geçirirdi ortalığı. Hayranı çoktu Sandıklı'da. Kumpanya bu mevsimde pazar, panayır kovalıyarak dolaşır ve buraya sık sık uğrardı. Köylerden pazara gelip de arpayı satan her hovarda, soluğu Aynalı Kahve'de alırdı. Bazen arpa parasının hepsini "Döktür"de tüketerek köye eli boş dönenler olurdu. Karıları beddua etseler bile, hovardalar Zekiye'ye toz kondurmazlardı:

"– Feda olsun Zekiye'ye...

"– Zekiye gibisi var mı?

"– Dudu dilini, kuzu dişini yediğim...

"– Bülbül!

Bülbül Zekiye en aşağı seksen okkalık karıydı. Şarkı söylerken arada bir kırıtarak tepindikçe, salaş sahnede udî Agop sarsıntıdan mızrap tutturamaz olurdu.

Memo daha gidip görmüş değildi Zekiye'yi. Lâkin methini çok işitmişti. Hele Kör Emin dilinden düşürmezdi.

"Herhalde gelir bugün. Küçük ağa döktürü kaçırmaz, gelir..."

Memo böyle düşünerek yürüdü. Hani onun da canı istemiyor değildi.

Nitekim, düşündüğü gibi çıktı. Hana varınca küçük ağayı orada buldu. Meğer, candarma çavuşundan telefonla haber alır almaz yola çıkmış. Yeni gelmiş. Ayağının tozu üstünde daha. Yanına Deli Yunus ile sırtmaç Sullap'ı da takmış. Sullap'ın ağzı kulaklarında. Salyasını şimdiden zaptedemiyor. Zekiye'yi

görecek diye. Deli Yunus yeni çarıklarını çekmiş. Bunları hangi mandanın derisinden yaptığını bir Acar biliyor, bir de Memo. Hattâ Memo etinden bile yedi de, yirmi dört saat uçkur düğümliyemedi... Emin biraz sinirliydi. Kürt hemen bildi. Küçük ağa sinirliyken kör gözünün akı kızarırdı. Neden sinirli olduğunu da kestirmek kolaydı. Bu sıra artık her gittiği yere Yaşar'ı götüremiyordu.

– Memo, sen de geleceksin!

Kürt Memo ne "a-a" dedi, ne de "he" dedi. Yalnız bembeyaz dişleriyle sırıttı ve elini sokup hatır hatır göğsünü kaşıdı. Kılıfı yırtık bir yastığı andıran göğsünü bıyıklarından daha gür kıllar bürümüştü.

Zaten akşam oluyordu. Hemen gidip meyhaneye çöktüler. Tiyatroya gitmek için bilet almak ne kadar şartsa, kafayı çekmek de o kadar lüzumluydu. Tadı çıkmazdı başka türlü.

Kiloluk bir "Yeni Rakı" açtılar. Çay bardağı kadar kadehlerle diki dikiverdiler. Meze piyaz. Ona da pek kulak asmıyorlardı. Yumruk mezesine alışkındılar.

Kürt Memo'ya çok ısrar ettiler. Ağzına bile koymadı. Ömründe su içmiş yalnız herif, buldukça da süt içmiş. Küçük ağa bir yirmi beşlik attı önüne:

– Hadi git şeker al, dedi.

Kürt akide şekerine bayılırdı.

Bir kilo rakı yetmedi. Bir daha açtırdılar. Bu arada, koltuğunda ufacık camlı sandığı ile levantacının biri masaya yanaştı. Bir esans miskalının çubuğu ile hepsinin elleri üzerine biraz koku sürdü. Küçük ağa beğendi ve miskalı satın aldı. İkinci şişeyi bitirmeğe vakit kalmadı. Artanı Deli Yusuf kuşağının arasına soktu. Küçük ağa hesabı ödedi. Kalktılar. Doğru Aynalı Kahve'ye!

Başlamıştı bile. Hemen ikinci sırada çavuşun ayırttığı yerlere kasıldılar. Kalabalık. Bekâr memurlar, esnaflar, şoför muavinleri ve en ziyade arpayı satıp da gelen pazarcı köylüler...

Çay, kahve, sigara serbest. İçeride bir duman... havayı keserle de kazamazsın.

Saz almış yerini. Agop udunu kucaklamış, yatmış üstüne, taksim yapıyor. Kemani Haydar, oklava yutmuş gibi dimdik oturuyor. Bir kelebek kıravat takmış. Sıktığı belli. Kendisi de kemanın boynunu sıkmış, sırasını bekliyor. Yanında gırnatacı Salim. Kıptidir. Çingene diyene kızar. Avurtları sarkmış, gözleri fincan fincan. Gırnata kucağında yatıyor. Ama o yine üflüyormuş gibi bir biçim vermiş suratına. Bunların arasında üç hanende. Ortada Bülbül Zekiye. Altın dişinin yarısiyle gülümsüyor. Oturduğu yerde boyunsuz bir küpten farksız. İki dizini kavuşturamamış. Emin'in tek gözü de o kavuşmayan yerde.

Agop'un taksiminin biteceği yok. Sullap, iki eli dizlerinde, arada bir hırpalayıp duruyor. Hıçkırık tutmuş. Deli Yunus, Agop'un taksimde nokta koyduğu fasılaları denk getirip, birer "Allah" çekiyor. Çavuş dönüyor, "etme" dercesine bakıyor ama, Yunus oralı değil. Kürt Memo ise, kırtlama ile ikinci çayı içiyor. Ter içinde...

Fasıldan sonra solo şarkılar başladı. Kemanî Haydar ince telden cızırdatıyor. Zekiye de çifte kavrulmuş sesiyle yana yakıla okuyor:

Öyle bend oldum
Böyle bend oldum, dilber,
Durabilmem ben sensiz...

– Ben de duramam, anam!...

İlkin Sullap su kaçırdı böyle. Akıyordu oğlanın salyaları. Çenesinin altına mendil tutsan, ıslanacak hani.

Zekiye baştan aldı:

Öyle bend oldum,
Böyle bend oldum, dilber...

Kürt Memo Deli Yunus'un kulağına eğildi:

– Ne diyor, ula Yunus?

Yunus fısıldadı:

– Ben doldum, diyor.

– Neye doluyor ki ula?

– Aşka geliyor da ondan. Hani kancık fıkır fıkır edende adam dolar ya...

– Dolar.

– Onu diyor işte...

Memo, elini göğsüne bastırdı:

– Kurban... Anladım.

Kör Emin, Yunus'un kuşağından şişeyi çekip başına dikti. Efkârlıydı.

Zekiye "Döktür"e başladı. Bunun güftesi, artık yazanı da şaşırtacak kadar değişmişti:

Hey, karışma sen işime,
Satarım da arpayı
Yediririm eşime.
Döktür, döktür,
Döktür yavrum, he-ey!

Nakarat coşturdu milleti. Bütün Aynalı Kahve tekrarlıyordu:

Döktür, döktür yavrum he-ey!

Kör Emin bu arada bir nara attı ama, gürültüye gitti.

"Döktür" bitince bir alkış, bir kıyamet. Bir daha... Bir daha... Kanmak bilmiyorlardı.

Kör Emin esansı bir on liralığa sarıp, çırakla Zekiye'ye gönderdi.

– Bir daha!

Zekiye onluğu koynuna tıkıştırarak bir daha "döktürdü". Bu arada candarma çavuşu bayağı surat asarak yaklaştı ve Emin'in kulağına bir şeyler söyledi.

"Döktür" bitince, Zekiye daha gıdıklayıcı bir şarkıya başladı:

Yallah yallah, gel efendim,
Gel gel bizim odaya...

Emin bir yaydan kurtulur gibi yerinden fırlayıp bağırdı.

– Gelirim anam! Hangi nümeredesin?...

Artık cıvıtmıştı. Aynalı Kahve'nin sahibi, memurlardan biri, Zekiye'nin belâlı dostu olan şoför, Emin'in başucunda bitiverdiler.

– Kalk bakalım.

– Nereye?

– Dışarı.

– Çıkmam!

– Çıkarsın.

Kör Emin dayattı:

– Parasınnan değil mi bu? Gelsin bir de dizime oturup söylesin Zekiye! Kaç para ise...

Biri yapışıverdi yakasına. Emin'in eli hemen kuşağa gitti. Ama Kürt Memo bırakmadı. Küçük ağayı kıskıvrak kucakladı ve kaldırıp dışarı çıkardı.

İçerde Zekiye hâlâ aynı şarkıyı okuyordu:

Gel gel bizim odaya.
İstemez misin, sevgilim,
Sarılayım bu gece sana?

Emin sokaktan, "İsterim!" diye bağırdı. Biraz daha şirretlik edecek oldu. Ama Kürt Memo ve ötekiler zar zor sürüklediler.

Bu sefer köşe başında tutturdu:

– Yürüyün. Tayyare'ye bineceğiz!

Ötekiler dünden razı idiler. Fakat Memo bırakıp hana gidecek oldu.

Kör Emin asıldı boynuna:

– Sen de bineceksin!

– Yok, ağam, dedi Memo, ben daha tirene binmemişem. Düşerim.

Bu sefer de onu sürüklediler.

"Tayyare" kasabanın en namlı orospusu idi. Tayyareliği bir uçar gibi oynamasından, bir de hoyrat cilvesinden kinayedir.

Ay aydın sokaklardan düşe kalka kenar mahalleye vardılar. Hisarın dibinde, yarı tenekeden bir evin kapısını çaldılar. Açıldı. Alnı çemberle çatmalı iri bir kadın göründü. "Koçum!" diyerek Emin'i kucakladı. Giren girdi. Kürt dışarıda kaldı. Öldür Allah, çekemediler içeri.

Gitti, duvarın dibine oturdu. Gözleri ayda. Etrafta kır böceklerinin şarkıları. Daldı düşüncelere. On iki sene oluyordu artık. Vatandan ırak. Dersim neresi, Sandıklı neresi? Çil yavrusu gibi dağıtmışlardı onları. Babasını candarmalar vurdular. Anası kargaşalıkta yardan uçtu. Parçasını kurt kuş bile bulamadı belki. Memo'yu ele geçirdiler. Karısiyle beraber. Bir de iki yaşındaki oğlu, Halim... Sürdüler bunları. Binlerce Kürdü Anadolu'ya, Ege'ye dağıttılar. Her birini ayrı kasabaya, ayrı köye. Mecburî ikamet. Rejime alışsınlar, "ıslah" olsunlar diye. Dağıtıldıkları köylerde bunları çobanlık, bekçilik, amelelik gibi işlere yanaştırdılar. İşte o gün bugün, karısından haberi yok Memo'nun. O sene Afyon'da bir ayırdılar onları, bir daha karının nereye yollandığını öğrenemedi. Halim büyüdü mü kim bilir? Çoluk çocuktan ayrılık, vatandan ıraklığın tuzu biberi. Bir âşık vardı, Ardahanlı. Her sene dolaşırdı Dersim'i. Vatan üstüne pek dokunaklı türküler söylerdi. Memo'nun hâlâ aklından çıkmaz.

Azizim veten yahşidir,
Giymeğe keten yahşidir.
Gezmeğe gurbet elleri,
Ölmeğe veten yahşidir.

Gurbet artık canına tak demişti Memo'nun. Dönecek. Geçen sene kanun da çıktı hattâ. Artık sürgündeki Kürtler Dersim'e yollanıyor. Memo da hazır. Lâkin çocuğu bulamadan, nereye? Memo güzden güze, ağadan yıllığını alınca düşer yollara. Köy köy... Arar. Yok. Bu güz de çıkacak. Sağ olursa. Bakalım, bir dilekçe daha yazdırdı bu sefer. Tâ Ankara'ya. Bulsunlar Memo'nun karısını...

Gözleri hâlâ ayda. Eli göğsünde. Kaşıyor kıllı göğsünü ve düşünüyor Memo: Hey gidi ölümlü dünya! İnsanın insanla zoru neden?...

Memo böyle dalmışken, kapı gıcırdadı sol yanında. Sullap çıktı usullacık. Dürüle dürüle yaklaştı.

Memo incecik sordu:

– Düştün mü ula teyareden?

Sullap ıslak ıslak mırıldandı:

– Ben daha binmedim... Cıgaran var mı?

– Var.

Yaktılar.

6

Yaşar dam üstünde yatıyordu. Akşamdan nasıl niyet ettiyse, öyle uyandı. Erkenden. Yatakta dirseklerine dayanıp, eski bağlar tarafına baktı. Sıra sıra kavaklar uykulu, dalgın. Cami tarafına baktı. Çatıdaki leylek, yuvanın üstünde, boşlukta ağarıyor sanki, incecik bacağı seçilmiyor. Ufukta he-

nüz kızartı yok. Yıldızlar ışıl ışıl. Hele sabah yıldızı... çoban ateşinden sıçrayıp da göğe yapışıp kalmış bir köz parçası. İnadına balkıyor.

Yaşar bir esneyip gerindi. Aşağıya kulak verdi. Anası herhalde uyanmamıştı. Ali evde yokken, Elif daha geç kalkıyordu.

Üstündeki yorganı hafifçe sıyıran delikanlı, kilot pantolonu oturduğu yerden ayağına çekti. Kuşağını çabucak doladı. Yastığının altındaki kamayı beline yerleştirdi. Bir teki ters dönmüş olan pabuçlarına elini bile sürmedi. Emekliye emekliye, avludan merdiven dayalı olan köşeye doğru değil, bacanın ardına doğru dolaştı. Oradan komşunun dut ağacının dallarına geçerek arka sokağa atladı.

Alt tarafı iki üç sokak dolaşıp gideceği yere varacaktı ama, içindeki korkuyu, şüpheyi bir türlü yenemiyordu. Titremesi yalnız sabah serinliğinden değildi. Aklı ikiye bölünmüştü sanki. Yarısı soruyor, yarısı cevap veriyordu:

"– Akşam çeşmede göz etiğimi gördü mü acaba?

"– Gördü ya, görmez olur mu hiç...

"– Ama anladım gibisine bakmadı ki?

"– Baktı. Gagılı bile gördü baktığını. Öylece, dolu testilerle gitti gitti de, ta eve girerken dönüp baktı ya...

"– Doğru. Baktı. Güldü bile.

"– Eh, anladı demek.

"– İyi, anladıysa iyi... Her hal geceden açmıştır.

"– Açmaz olur mu?

"– Eh, bir de açmadıysa, ben askere maskere gidemem...

Alaca karanlıkta üç sokak geçinceye kadar, bir dondu, bir terledi Yaşar. Sonuncu köşeyi dönünce, gözleri ışılayıverdi: Açıktı! Samanlığın deliği... Hiç vakit kaybetmeden, oracığa çekili arabanın sövesine basıp deliğe uzandı ve bir hamlede kendini içeri attı. Öylece de kaldı otların üzerinde. Kalbi küt küt atıyordu. Soluğunu bastırıncaya kadar hiç kıpırdamadı.

İçerisi, samanlığa bitişik ahırın içi pek iyi seçilmiyor. Ot ile fışkı karışık bir koku. Bir de sanki uzak bir çam korusunda rüzgâr uğultusu. Ahırda on kadar büyük baş hayvan soluyor. İki çift öküz, bir manda, yeni taylamış bir kısrak ve birkaç inek... Fadime nerdeyse inek sağmaya gelecek!

Çok geçmeden öte yanda Fadime göründü oda kapısında. Öylece, yataktan çıktığı gibi. Saçları çözük. Mazı irisi gözleri parıl parıl. Dudakları iki nar çiçeği yaprağı. Üveyik kadar ürkek kız. Sokakta, dalları avluya bakan söğütteki ufak bir hışıltıdan bile korktu. Yanakları kızarıverdi. Aldı sundurmadaki kovayı, musandıradan da kalaylı tencereyi çekti, yürüdü. Beyaz gömleği içinde her yanı kıpır kıpır, her hali on yedisinden haber veriyor. Çavdar kadar boylu, o kadar da narin...

Köylüler, hele delikanlılar, çok konuşurlar Fadime'den. Alımlı kız derler. Alımını bırak, üç bin dönümlü kız, derler. Sonra Kör Emin'i düşünürler de, "Armudun iyisini dağın ayısı yer" diye kahırlanırlar. Fakat Fadime'nin gönlünde hangi aslanın yattığını bilen azdır. O da herkesin geçtiği, ama hiç kimsenin görmediği bir kapıdan Yaşar'ın gönül evine girip oturmuştur. Yaşar'ı düşündü mü, yüreciği ılık ılık erir.

Ta küçükken ısındılar birbirlerine. Kaç defa çağla badem toplamaya beraber gittiler. Aynı imecede beraberce afyon çapaladılar. Sarı-beyaz, mor-kırmızı afyon çiçekleri arasında birbirlerini aradılar.

Vakti geldi, Yaşar'ın sesi kalınlaştı. Bıyıkları terledi. Fadime'nin göğsü, kalçaları şekillendi. On ikisinde çarşafa girdi. Artık karşılaştıkça gözlerini yere indirir oldular. Fadime, bir düğün gecesinde, meydanda alev alev yanan gazlı külün ışığında oynayan delikanlılar arasında Yaşar'ı gördü. Ve rüyasında ilk erkeği o gece tanıdı. Yaşar, Fadime'lerin çamaşıra gittikleri bir gün ekinler arasında yunak kenarına kadar sokuldu. Ve ilk defa, derede yıkanan bir genç kızı seyretti.

Sonra bir gün, Fadime ilk kuzuyu görmek için ağıla gittiği zaman, koynundan bir elma çıkarıp Yaşar'a verdi.

Oğlan:

"– Daha, dedi.

Kız:

"– Yok, dedi.

Oğlan:

"– Var, dedi.

Ve kösele kadar sert, hoyrat bir el, kızın koynuna giriverdi. Oğlanın avuçlarında sünmek bilmez iki kadife yumrucuk. Kıvıl kıvıl. Kız omuzlarını kıstı... Canı acıdı. Ama ne tatlı bir acıydı bu, ne hoş bir gıdıklanma hissi...

Fadime avluyu geçerken, aynı gıdıklanma hissiyle ürperdi. Ahırın önünde dönüp ev kapısına doğru bir daha baktı. Ses seda yok. Uyuyorlar. O söğüt dalında bir hışıltı daha oldu. Rüzgârdır, dedi aklından. Ahıra girdi. Kovayı, tencereyi oracığa bıraktı. İçerisi sıcacık. Loş. Yalnız dipte samanlığa açılan kapıda hafif bir ağartı. Ağartının içinde boylu boyunca bir gölge...

Ufacık bir "A!" çıktı ağzından. Sanki geceden samanlığın deliğini açan kendisi değildi. Eli bir müddet havada kaldı.

Gölge hafifçe kımıldadı:

– Fadime...

– Yaşar... Ödüm koptu.

– Korkma.

– Bilip dururken yine ürktüm.

Yaşar onu usullacık çekti samanlığa. Tam saracağı sırada, keskin bir ses ikisini de belinletti. Dışarıda ilk horoz ötüyordu.

– Çabuk git, Yaşar.

– Kovuyor musun?

– Bubam uyanır.

– Uyanır a...

– Ahıra geliverirse?

Tay geldi samanlığın kapısına. Bir haftalıktı daha. Öyle tiril tiril ayakları üstünde. Dikti kulacıklarını. Bakar. Kestane gözlerinde alabildiğine hayret...

Yaşar gömdü yüzünü kızın gerdanına. Ahır artık fışkı-mışkı kokmuyordu. Tay baktı baktı, sonra döndü, o da varıp yumuldu anasının memesine. Sarı inek bekliyordu.

Fadime, yüzünü göremediği Yaşar'ın hemen kulağına fısıldadı:

– Gayrı yolculuk mu var?

Yaşar da onun kulağına:

– Yarın, dedi. Cuma namazından sonra...

– Gitmesen olmaz mı?

– Olmaz. Askerlik boyun borcu.

– Beni de alsan?

– Elinin hamuriyle tüfek tutamazsın...

– Üç yıl zor...

– İzinli gelirim.

– Bana tasvirini yolla, emi.

– Daha varınca. Urbayı giyer giymez...

– İstemem.

– Neden?

– Onbaşı ol da, ondan sonra...

– Çavuş bile olurum. Fadimem benim...

– Etme, acıttın... Hoyrat.

– Beni bekliyeceksin, değil mi?

– Beklerim elbet. Sen beni unutma da...

– Ya Emin'e verirlerse?

– Gitmem ki...

– Elinde mi?

– Gitmem, Ballıkaya'dan atarım kendimi.

Yaşar kaldırdı başını. Uzun uzun baktı. Kızın yanağına ya-

pışan bir saman çöpünü üfledi. Düşüremedi. Eliyle temizledi. Eli yanakta kaldı. Avucu yanıyordu.

– Kız, dedi, ya bana da vermezlerse seni?

– .....

– Kıymetlisin sen... ananın bubanın bir tanesi...

– Sen de bir tane değil misin?

– Değilim. Bir tanesi bile değilim ben gayrı...

– O da ne demek Yaşar? Anan...

– Anama sözüm yok. Bubam silmiş beni evlât defterinden...

– Neden? Bir isyanın mı var ona?

– Senden ötürü... Dövdü beni. Daha geldiği gün alıverdi ayağının altına...

– Delirmiş buban...

– Ona sorarsan, ben delirmişim...

– Ne var, günah mı seviştiysek?

– Olmaz diyor. Hep köylüyüz, kökümüz bir ama, dallarımız ayrı çeker, diyor.

– Amcamdan ötürü mü?

– Amcan da kör testere ile kesilecek adam hani... İftira etti bubama. Nâhak yere...

– E, bizim ne kabahatimiz var, Yaşar?

– Ben de onu dedim ya!

– Ne dedin?

– Fadime'den vazgeçmem, dedim.

Kız Yaşar'ı kucaklıyarak gözlerini yumdu.

– Geçmem, dedi, ahdolsun ben de geçmem...

Dışarıdaki ayak sesinin farkında olmadılar. Fadime'nin babası İbrahim odadan çıkmıştı. Ayağında uzun iç donu, ceketi omuzlarında. Pabuçlarını taktı ayağına. Bir sigara yaktı. Üst dişlerinden birini gösteren yirik dudağiyle hep güler gibiydi. Öksüre öksüre ahıra doğru yürüdü.

Bir anda dışarıda söğüdün dalından biri süzüldü aşağıya ve hemen sokak kapısına dayandı.

– İbram amca! diye seslendi.

İbrahim ahırın kapısına varmışken geri döndü. O hım hım sesiyle bağırdı:

– Kim o?

– Benim. Gagılı!

Açıldı kapı.

– Ne var ulen?

Gagılı hiç kekelemedi:

– Bugün konak sofrası* sizden çıkacakmış da onu demeğe geldim.

– Anladık. Acelen neydi sabah sabah?

– Hiç...

İbrahim fazla düşünmeden kapıyı kapadı.

Bunu söylemek Gagılı'nın hiç de üstüne vazife değildi. Ama sofranın bugün onlardan çıkacağını biliyordu. Yalan değildi ya!

Kendinden memnun, zeki gözleri güleç, tuttu yolu. İki eli ceplerinde. Sallana sallana yürüyordu. Keçe başlığını her zamanki gibi iyice bastırmış. Kulakları devrik. Hem de bu başlığın ön tarafına da, bir mika dikmiş. Nerden bulduysa... Aynalı şapkaymış bu!

Hem yürüyor, hem de şimdi anasına ne diyeceğini düşünüyordu. Bir aralık durup esnedi. Uykusu vardı.

---

* Anadolu köylerinde sıra ile her gün evden, öğle akşam, sofra hazırlanıp heyet odasına gönderilir. Tahsildar, candarma, misafir bu sofra ile doyurulur. Bunlar yoksa, yemeği hoca, korucu, veya fakirin biri yer.

7

Ertesi gün Cuma namazında cemaat epeyce kalabalıktı. Kurracı delikanlılar, Cuma namazından sonra, kendine göre bir merasimle yolcu edilirdi. Yaşar'a, Yumuk oğlu Kadir'e minberin önünde yer verilmişti. Bu iki kurracı en iyi, en yamasız rubalarını giymiş, yakalarına birer kırmızı mendil ve çiçek iliştirmişlerdi. Camiyi dolduranlar arasında küçüklü büyüklü ardadaşları çoktu.

Ağa, kardeşi, ihtiyarlar ön safta yer almışlar. Yumuk da onların arasında. Ortada bir yere Acar, arabacı Musa, Yağcı Recep, Çolak Süleyman çökmüşler. Memo ve Gagılı, en geride, pabuç raflarının önünde. Onun yanında da bugünkü merasim için tutulan davulcu ile zurnacı...

Alaca bir kalabalık. Kimi takkeli, kimi kasketli. Kasketlerin önü ensede. Ezanı bekliyorlar. İnce İmam Kur'an okuyor.

Yumuk Mehmet gene yummuş gözlerini, çenesi göğsünde, dinliyor. İmamın kıraatiyle mest olduğundan değil, zaten yumuludur gözleri. Camide, odada, yolda güpegündüz hep yumulu. Öyle kısar, öyle kırpıştırır ki gözlerini, nasıl gördüğüne şaşarsın. Uyuması ile uyanıklığı arasında fark yok gibidir. Ne yapsın, tüyü sarı, beyaz denecek kadar sarı. Kendine sorarsan yalnız sabah akşam azıcık açar, karısına bakarmış. Bir ondan kötülük görmemiş. Yüzüne bakılırmış. Bir de çift sürerken açarmış gözlerini. Öküzün ayağına saban demirini kaçırmasın diye. Oysa, daha kendi toprağında, kendi öküzleriyle çift sürmek nasip olmamıştır fukaraya...

Ara sıra takılırlar:

"– Yahu, bi aç şunları! Eskimez, korkma...

O da Acar gibi lâfına nişancının biridir. Ama az konuşur.

"– Açıp da ne olacak sanki, der. Görülecek ne kaldı bu dünyada?...

İşte bugün oğlu askere gidecek. Uğurlarken, gözlerini açıp da dünya göziyle bir daha bakar mı, bilinmez.

Yaşar dönüp dönüp kapıya bakıyor. Babası dün gece döndü köylerden. Yaşar onun camiye gelmiyeceğini biliyor. Fakat ümit işte... Bekliyen adamın "belki"si biter mi?

Ezan okundu. İnce İmam Kur'anı münasip bir yerinde kesip, salâvatladı.

Namaza durdular.

Gagılı da dikilip ellerini bağladı. Önüne bakıyor, bir şeyler okur gibi dudaklarını kıpırdatıyordu ama, aklından bin bir şeytanlık geçiriyordu. Her şeyden evvel karnı açtı. Akşama hangi folluktan iki yumurta aşırmalı, diye düşünüyordu.

Hem yalnız o değil, Allah'ın huzurunda imama uyup da yatıp kalkanlardan her birinin kendine göre düşüncesi vardı.

Ağa düşünüyordu:

– Şu Ali'ye bu sefer ne külâh giydirmeli ki?...

Yaşar düşünüyordu:

– Fadime sözünde durur mu ki?...

Yumuk düşünüyordu:

– Şu toprak kanununun aslı çıkar mı ki?...

Çolak Süleyman düşünüyordu:

– Vergisini ödeyemezsek, inek sahiden elden gider mi ki?

Kör Emin düşünüyordu:

– Şu burnumun ucundaki sivilceyi bir sıksam, acır mı ki?

Acar düşünüyordu:

– Ali de, Daylım köylüsü de yine istida verecekler, bu sefer söktürürler mi ki?

Yağcı Recep düşünüyordu:

– Bir demokrasi lâfı aldı yürüdü, bu demokrasilik ne ki?...

Sullap düşünüyordu:

– Şehre varıp da teyareye bir daha binmeli mi ki?...

Arabacı Musa düşünüyordu:

– Doru beygir topallıyor, arpaladı mı ki?

Memo düşünüyordu:

– Benim arzuhal Ankara'ya vardı mı ki?

Davulcu düşünüyordu:

– Pazarlık ettiğimiz gibi paramı bi tamam verirler mi ki?

Ve İnce İmam düşünüyordu:

– Bugün hangi hutbeyi okumalı ki?

Bu düşünceler bitmeden, namaz bitti. İnce İmam, saflar, cemaat rahatladı. Bazıları diz üstünde bağdaş oturuşa geçtiler. Dili damağa yapıştırıp hutbeyi dinlemeye hazırlandılar.

İmam merdivenin ortasında usulünce iki yanına döne döne duasını okudu. Sonra gözlüklerini taktı ve elindeki hutbe kitabını açarak başladı:

"Ey cemaati müslimin!

Bugün köyümüzden iki delikanlıyı askere gönderiyoruz. Bu münasebetle size askerliğin faziletinden bahsedeceğim.

Bilmiş olalım ki, Allah kitabında, peygamber kitabında askerler çok öğülmüştür.

...Peygamber efendimiz "asker yürüyüşünden kalkan tozun girdiği buruna cehennem dumanı girmez" buyurmuştur.

Vazifesini aslanlar gibi görüp, köyüne dönen bir gazinin mertebesi herkesin mertebesinden büyüktür. Allah indinde, gazilerden mertebece üstün olanlar varsa, onlar da şehitlerdir. Ne hacılar, ne hocalar, kabil değil şehit derecesine erişemezler. Peygamberlikten sonra en yüksek mertebe şahadet mertebesidir.

Gazi olan evceğizine, şehit olan Allahına kavuşur. Cenabıhak, öyleleri için "ölüler" demeyin buyuruyor... Ah, ölü olan onlar değildir; askerden kaçtım da kurtuldum diye yeryüzünde sürünenler asıl ölüdür!

İşte bunu böyle bilelim de, ey cemaati müslimin, kendimiz, yahut evlâdımız askere çağrılınca yüzümüzü ekşitmiyelim. Sevinerek gidelim!

... "Uhut" cenginde büyük fedakârlıklarda bulunan "Zıyad", nihayet bir kılıç yarasiyle yere düşmüştü. Peygamber

efendimiz onu kucağına aldı. Herkes "Zıyad"ın bu haline imreniyordu. O mübarek, son nefesinde, hep peygamber efendimizin gözünün içine bakarak can verdi.

İşte böylece, ümmeti Muhammedin şehitleri, son nefeslerinde hep sevgili peygamberlerini görürler.

Ne mutlu böyle şehit gidenlere..."

Hutbe burada bitti. Arkasından "âmin" faslı başladı. Artık hoca bazı dilekler sıralıyor, cemaat gür diye âmini bastırıyordu.

"Allah Türk askerlerine hep gazilik, gazi dönemiyenlere de Peygamberin sevgili yüzünü görerek şahadet müyesser eyleye!"

"Âmin!..."

"Kefere ile her cenginde Türkü muzaffer eyleye!"

"Âmin!"

"Kumanist tehlikesinden vatanımızı, milletimizi, malımızı, ırzımızı siyanet eyleye!"

"Âmin!..."

"Hükûmeti cumhuriyetimize zeval vermeye! İsmet Paşamızı sıhhatte daim eyleye, başımızdan eksik etmeye!"

"Âmin!"

İnce İmam kitabı kapadı. Yine usulünce iki yanına döne döne, ellerini tavana doğru kaldırarak dua etti ve minberden inmeğe başladı. O inedursun, cemaat kalktı ve artık pabucunu bulan dışarı fırladı.

Davul-zurna daha cami önünden "Hey gaziler"i tutturdu. Dışarıda çoktandır bekleşen çocuklar ve kadınlar da camiden dağılanlara katıldılar. Yaşar ile Kadir davulun ardında adımlarını şaşıra şaşıra yürüyor, ellerini nereye koyacaklarını bilemiyorlardı.

Kafile köy kenarına, acı kuyunun oraya doğru ilerliyordu.

Gagılı yeni askerlerin peşinde. Tozun içinde ikisinin gölgelerini çiğneye çiğneye yürüyor. Her bastığı yerde çıplak ayağı-

nın izi. Bu izleri geriden gelenlerin çarıkları, kabaralı ökçeleri düzlüyor.

Bir aralık Acar onu yanına çağırdı.

Gagılı hemen koşarak:

– Buyur amca, dedi.

– Bir şey yok, oğlum. Kenardan yürü daha iyi.

Yürüdüler. Gagılı durup dururken:

– Girmez gayrı, dedi.

Acar anlıyamadım gibisine baktı.

– Cehennem dumanı, dedi Gagılı, girmez gayrı benim burnuma...

Acar sezdi ya, gene sordu:

– Ne demek o?

Gagılı başını kaldırıp onun gözlerini aradı:

– Sen hocayı dinlemedin mi?

– Dinledim.

– Öyleyse, ben neden yürüdüm şimdi bunların arkasından?

– Ne bileyim ben.

– Burnuma toz girsin diye... Baksana, nasıl tozuduyorlar!

– Girerse ne olacak?

– Bir daha cehennem dumanı girmiyecek burnuma... Öyle demedi mi hoca?

Acar bir hoş gülümsedi. O sahiden dinliyememişti hocayı. Dalmıştı. Balkanda, Edirne'de, Arnavut Tabya'daki yeşil cübbeli tabur imamı gelmişti aklına. O da akşamdan siperlere gelir, işte bu İnce İmam'ın bugün dediği şeyleri söylerdi: Askerliğin fazileti, şehidin mertebesi... Şafakla beraber gümbürtü başladı mı, imamı koydunsa bul. Ümmeti Muhammet vereceği kadar şehit verdikten sonra, yuvarlanır gelirdi senin imam. Sakalı hep ıslak. Ağlamaktan. Kimseye el sürdürmez, şühedayı kendisi teslim alır, Rabbülâlemine kendi elleriyle teslim ederdi. Yalnız, öylece değil, soyardı ve ancak kemerinde

birkaç altın bulduğu şehidi gömdürür, başucunda iki satır dua ederdi... Nihayet kendisi de şehit oldu ya... Ama peygamber kucağında değil, bir yaralının kucağında can verdi. Meğer bu yaralıyı da ölü sanmış imam, okuyup üfliyerek onun da kemerini yoklamaya eğilmiş. Alttaki Urfa uşağı da bunu göğsüne çektiği gibi bir tutam sakaliyle beraber gırtlağını dişleyip söküvermiş...

Acı kuyu meydanına geldiler. Burası da kalabalıktı. Meydana bakan evlerin dam üstleri kadınlarla doluydu. Ali ile Elif de kenarda, dibek taşının yanında bekliyorlardı. Elif çömelmiş. Yaşar için hazırladığı iki ucu bağcıklı torba kucağında. Ali dibek taşının kenarına ilişmiş. Benzi soluk. Çeneleri sımsıkı kenetli. Onun yanında da öğretmen Arif...

Daha meydana girerken ağanın sol gözü kaydı. Ali de aynı anda başını kaldırmıştı. Bakışları karşılaştı ve hemencecik ayrıldı. Ali'nin dönüşünden beri ilk defa bir yerde bulunuyor, birbirlerini ilk defa görüyorlardı.

Ağa derhal sırtını döndü. Başını eğdi. Fakat baktığı yerde yine Ali'yi görüyordu. Kaldırdı, karşı söğütlere doğru bakacak oldu. Orada da Ali! Tekrar kaçırdı gözlerini.

Davul-zurna artık bir oyun havasına başlamıştı. Kadir'le Yaşar ortada karşı karşıya oynuyorlardı.

Ağa Yaşar'a baktı. Onda da Ali'yi gördü. Artık dayanamadı. Yan tarafta ve kalabalığın gerisinde kalan Ali ile zihnen konuşmaya başladı:

"– İşte, dedi ona içinden, askere giden senin oğlun olsa bile göreneği çiğnemedim, geldim.

Ötede Ali de ağayı gözünün önüne almış, yüreğinde ne varsa aynen söylüyordu:

"– Firavu-un! Aldın şu fukara Elif'in üç karış toprağını... Beni yolladın kilit altına... Sonra da oğlumuza göz diktin, değil mi?...

Ağa:

"– Sen lâyık değilsin buna ama, adamlık bende kalsın...

Ali:

"– Bir kör her şeyini verir. Lâkin onun değneğini de elinden almaya kalkışırsan...

Ağa:

"– Allah şahidimizdir. Biz Yaşar'a kötü gözle bakmadık. Hattâ Emin'in yanı sıra ben sünnet ettirdim onu. Bir alay fukara çocuğuyla beraber... Kirvesi* bile bizim İbrahim'dir.

Ali:

"– Şimdi kaleyi içerden zorluyorsun. Fadime yemlik... Ama her şeyin farkındayım.

Ağa:

"– Sen bunları bilmezsin. Bilsen de şu kadarcık hoşnutluk göstermezsin. Nankör! İyi ki Yaşar sana çekmemiş. Mazlum, namuslu oğlan...

Ali:

"– Yağma yok. Silâhımı alamıyacaksın elimden...

Ağa:

"– Geberip gidersin, kuyruğun hâlâ dimdik.

Ali:

"– Er geç hesaplaşacağız.

Ağa:

"– Yakında gine apışına kısar o kuyruğun... gidi yabanın iti seni! Bu sefer o öğretmenle bağlamazsam ikinizi bir kazığa, bana da Rahim demesinler...

Ali:

"– Yıldı mı zannettin sen Ali'yi?... Hani mezarıma gelecek olsan, alimallah sopa diye bir kolumu kavrar da yine dikilirim karşına...

İnce İmam artık duasını bitirmiş, ağaya sokulmuştu. İki defadır "buyur" dediyse de, pek dalgın olan ağaya duyuramamıştı.

---

* Sünnet esnasında çocuğu kıskıvrak sarıp tutan.

İmam üçüncü defa:

– Buyur ağam, dedi, mübarek elinle şu kurbanı...

Ağa bir silkindi.

– Ha, kurbanı mı?... Keselim, keselim...

Elini terli yüzünden geçirip yürüdü. İki ayağı bağlanıp da kuyu başına yatırılan besili tokluya yanaştı. Eline bir bıçak tutuşturdular. Başparmağını sürterek bıçağın keskinliğini yoklarken, kalabalığa, dibek taşı tarafına doğru şöyle bir baktı. Sonra sağ dizine çöktü. Hayvanın başını kanırdı. Yarı sesle bir besmele çekip, bıçağı dokunduruverdi. Kan kuyu taşına kadar sıçradı.

Artık merasim sona eriyordu. Asker delikanlılar el öpmeğe başladılar. Yaşar doğruca anasının babasının yanına gitti. Evvelâ anasının elini öptü. Beyaz torbasını çaprazlama alarak omuzuna astı. Sarmaştılar.

Elif gözyaşları arasında kulağına fısıldadı:

– Yavrı, öp bubanın elini...

Yaşar uzandı. İki eliyle tuttu babasının elini. Buz gibiydi bu el. Hattâ titriyordu. Öptü. Alnına götürdü. Fakat gözlerine bakamadı.

Öğretmenle tokalaştılar.

Kadir de anası babasiyle vedalaşıyordu. Koca Yumuk, oğlunu öperken gözlerini bir kerecik açtı. Sonra yine yumdu. İki damla yaş süzüldü sakalına doğru...

Askerler bu defa gidip büyüklerin ellerini öptüler... Ağanın, İnce İmam'ın... Yaşar şaştı. Ağanın eli de buz gibiydi. Ali bunu görmemek için Elif'i bırakıp yürümüştü.

Kuyu başında testiler boşaltılıyordu. Âdetti bu: Su gibi gidip gelsinler!

Kör Emin tabancasını sıyırıp, havaya iki el sıktı.

Çalgıcılar çok eski bir hava tutturdular:

Ankara'nın taşına bak,
Gözlerimin yaşına bak...

Askerler yürüdüler. Çocuklar da arkalarından... Yaşar söğütlerin ordan dönüp baktı. Gözleri meydanın, kalabalığın üstünden yukarılara, ta gerilere kaydı. Orada, o iki katlı evin damı üstünde ince bir karaltı vardı: Fadime! Yaşar'ın en yakını, bu uğurlamada en uzakta kalmıştı...

Onlar uzaklaşırken, meydan yavaş yavaş boşalmaya başladı. Fakat kuyu başında kalanlar, kurban etinin dağılmasını bekliyenler çoktu.

Gagılı bu bekleşenlere bakmadı bile. Başlığındaki mikayı bir yokladı, parmağını diliyle yaşlayıp perçemini düzeltti ve dönüp tabanlarını kaldırdı. Yolda öğretmenle yan yana giden Acar'ı geçti. Ali'ye ta fırın önünde yetişti. Onun yanında, öyle ufacık, ayak uydurmıya çalışarak bir müddet yürüdü. Konuşacaktı, bir şey soracaktı, fakat korkuyordu. Nihayet Ali'nin gözuciyle bakıp gülümsediğini görünce cesarete geldi.

– Ali amca, dedi.
– Ne var Gagılı?
– Bir şey sorayım mı?
– Sor.
– Mapusane nasıl yer?
– Bayağı, duvarları yüksek, kapısı kilitli bir ev...
– Açılmaz demek?
– Açılır. Adamın günü dolunca açarlar.
– Duvarına merdivenle çıkılmaz mı?
– Öyle merdiven bulunmaz ki...
– Karanlık mı çok?
– Eh, lâmba da yakarlar.

Gagılı biraz düşündü. Aklı yattı.

8

Vakit vardı daha. Ama 1950 seçimleri kampanyası çok erken başlamıştı. Üç yıl evvelki son seçimlerde dipçiği yiyen demokratlar, bu defa gözlerini açmışlardı. Seçim kanununda değişiklik, idare makamlarının tarafsızlığı, seçim komisyonlarına hâkimlerin de girmesi lâfları oluyordu. Mecliste bu çekişmeler, gazetelerde bu tartışmalar almış yürümüştü. Her iki taraf işi sıkı tutmaya şimdiden hazırlanıyordu. Halk Partisi bayağı telâş içindeydi. Zira Ege'de, Çukurova'da, Trakya'da, şöyle bir gecede büsbütün demokratlara geçiveren köyler vardı. Bu dalga yavaş yavaş Orta Anadolu'ya da yayılıyordu.

Beklenen toprak kanunu çıkmıştı. Ama yapılan iş, zaten mevcut kanunda bazı değişiklikten ibaretti. Bu değişiklik, aslında topraksızların değil, çiftlik ağalarının durumunu sağlamlaştırdı. Beş bin dekara kadar toprak sahiplerine dokunmadı. Beş binden fazla olanlar da artanı hısım akrabanın üstüne çeviriverdiler. Oldu bitti. Diğer taraftan topraksızların ağzına da bir parmak bal çalındı. Münasip yerlerde, imkân nispetinde, vakıf topraklarından parçalar ayrılarak, fakir köylüyü topraklandırma çaresini düşünecek oldular. Trakya'da, Ege'de bu kabilden bir iki gösteriş de yapıldı. Vakıf arazisinden kimine biraz kepirlik, kimine dört beş dönüm göl yeri gösterdiler.

Bu taraflarda, yeni kanunun çıktığı da çıkmadığı da bir oldu. Ağanın ağzı yine kulaklarına vardı. Topraksızlar yine kara kara düşündü. Daylım köylüsünün ağzını bıçak da açmıyordu. Bu Yozalan işi ne olacaktı?

Bir gün yine Ali'nin başına üşüştüler Daylım'da.

Bıdık Ahmet kestirmeden sordu:

– Daha mı?

Ali önüne bakıyordu.

– De canım, bir kelâm çıksın ağzından!

Ali:

– Sabır, dedi.

– Sabır, sabır, ömrümüz tükenip gider, hey Ali!

– Sürgit böyle gitmez bu... Gün gelecek...

Bıdık artık köpürdü:

– Nasıl gitmez, be Ali? İşte, uzağa gitme. Burnumuzun dibinde. Şu Rahim'in bubası da ağa mıydı? Soruyorum, bir cevap ver!

– Ağaydı.

– Yarın ağa oğlu da ağa olacak mı? Olacak desene! Sana bana kalmıyacak ya herifin mülkü... öyle mi? Bir cevap ver?

– Öyle.

– Öyleyse neresi sürgit uzamazmış bunun? Hangi kitaba sığar bu? Kader deyip oturalım mı? Daha mı?...

Ali pek üstüne varmıyor, Bıdık'ın vakitsiz bir taşkınlık daha yapacağından korkuyordu. Nitekim, korktuğu başına geldi.

Bıdık:

– Ben danıştım, diye ağır ağır başladı. Abıkat* Reşit beye danıştım. Komşularla da konuştum...

Ali tuhaf tuhaf baktı:

– E?

Bıdık kestirip attı:

– Biz demikrat olacağız gayrı...

– Kim?

– Biz işte... komşular.

– E, ne olacak o zaman?

– Reşit beyin demesi, eğer bu sefer kazanırlarsa, bütün işler düzelecekmiş... şöyle kökünden... toprak da vereceklermiş, vergileri de azaltacaklarmış...

– İnandınız mı?

– Pek inanmadık daha ama, biz de âleme uyalım dedik. Baksana, Denizli, vur aşağı İzmir'e kadar tüm demikrat kesilmiş ortalık...

---

* Avukat

Ali bir gülecek oldu.

– Gülme, dedi Bıdık, yarından tezi yok, topla çulunu çabudunu da gel otur bubanın köyüne. Haber edelim Reşit beye, gelsin, kuralım şurda fırkayı, sen de başımıza geç, olsun ne olacaksa...

Ali bu sefer sahiden güldü.

– Bıdık, dedi, kardaş, dedi, karga karganın gözünü oymaz. Bunların hepsi bir çergeden. İşte Reşit bey. Kim? Avukat. Öteki, tüccar. Berikiler ağa, fabrika sahibi. Aralarında kapıştıklarına ne bakarsın sen onların. Külâh kavgası! Bütün gürültüleri sünnetçi yaygarası. Neremizi keseceklerini duymıyalım diye... Arada hep biz dönüyoruz orospuya... Bir kucaktan bir kucağa... cıcığımızı çıkardılar! Öyle mi? Şimdi de sen cevap ver.

– Öyle, dedi Bıdık. Ama bir de bunu deneyelim dedik.

– Yeter. Yağmurdan kaçarken doluya tutulmak olur bu... otur yerinde, ıslan, daha iyi.

Baş başa daha da konuştular. Doluya koydular almadı, boşa koydular sığmadı.

Bıdık Ahmet'in aklına bir şey geldi:

– Bir de sizin Arif beye danışsak?

– Olur, dedi Ali, danışalım.

Daha o gün adam yollayıp Arif'i çağırttılar. Akşam üstü geldi. Anlattılar ona: Mesele böyle, böyle...

– Sen ne dersin, Arif bey?

Öğretmen hiç ikilemeden:

– Bana bakın, dedi. Siz orda burada tekmil köylülerin demokrat olduğuna pek kanmayın. Onun yarısı tevatür...

Bıdık harladı:

– Senin sözüne mi, benim gözüme mi, a Arif bey? Daha ötö gün geldim Afyon'dan... Kalkıp kopuyor ortaklık.

Arif onu susturdu.

– Durun ben size bir hikâye anlatayım, dedi. Köylünün birine iki şişe şarap vermişler. Söyle bakalım, hangisi iyi bu

şarabın, demişler. Seninki şişenin birini açmış. Bir yudum alıp tatmış. Ama ağız burun karışmış bunda. Şarap değil bir acı, bir kötü su, zehir zemberek! Bunun üzerine köylü hemen öteki şişeyi göstermiş ve "Bu şarap daha iyi!" demiş. "Daha onu tatmadın ya?" diyecek olmuşlar. "Lüzum yok," demiş, "bu tattığım öyle bir şarap ki, öteki şişede ne olursa olsun, bundan daha kötü değildir." İşte bunun gibi, köylümüz daha tadına bakmadan, hani şöyle dişine bile vurmadan demokratlara bel bağlıyor. Aldanacak...

Bıdık Ahmet, Ali'nin yüzüne baktı. Aklı yatar gibi olmuştu ama, daha bir şey söyliyemiyordu.

Arif daha da derine gitti. Onlara demokratların programını anlattı. Her iki partinin programlarını mukayese etmeğe ve aralarında pek fark olmadığını göstermeğe çalıştı.

Sonunda:

– Programda Reşit beyin vaat ettiği şeyler yok, dedi. Ne toprak meselesi, ne vergi yükü... O atıyor bol keseden... adamakla mal tükenmez ki... Ali'nin dediği doğru. Böyle denemelerle avunacak, oyalanacak sıra değil. Sizin hakkınızı en kısa yoldan aramalı...

Bıdık tamamlamasına bırakmadı:

– Kestirmesi bu öyleyse, dedi, sürelim Yozalan'ı bitsin gitsin!

Ali ikisinin de ağızlarını tıkadı:

– Yoo, bu da değil. Bize akıllı, sabırlı hareket...

Bıdık çıkışıverdi:

– Zaten sen adamın karnına fitili sokarsın, sonra bir de patlama dersin!

– Derim ya...

– Ama ben patlarım!

Ali baktı baktı. Bıdık'ı bir dövesi geldi, bir sevesi. Ağır elini omuzuna koyarak, kendi kendine söylenir gibi mırıldandı:

– Yalnız başımıza bir şey yapamayız...

Bıdık bakışlariyle bunun ötesini bekledi. Ali ilâve etti:

– Tek el şaklamaz.

Arif bir hayli sustuktan sonra:

– Benim size yeni bir havadisim var, dedi.

İkisi birden dikkat kesildiler.

– Hayrola?

– Ne olmuş?

– Olmuşu yok daha... Ama olacak. Köylüler Ankara'ya yürüyeceklermiş!

– Nasıl yürüyüşmüş bu?

– Basbayağı. Çeşitli vilâyetlerden köylüler, yaya olarak düşeceklermiş yola... Ankara'ya doğru... Varıp dertlerini söyliyecekler. Ama taşkınlık etmeden... ağırbaşlı...

Ahmet sabredemedi:

– Anladım, dedi, âmin alayı!

– Değil Ahmet...

– Bir de ilâhi tuttursunlar da...

– Dur yaren, kesme, dedi Ali. Anla dinle bir.

– İlâhisi milâhisi yok, canım. Bayağı Ankara'ya varıp Meclis'in, Çankaya'nın kapısına dayanacaklar. Toprak istiyecekler. "Şu vergileri azaltın!" diyecekler. Düşünün, on binlerce köylü! "Elçiye zeval yok" derler ya, gidip halimiz budur, diyecekler.

Bıdık biraz düşündü ama, sormadı. "Cık" deyip sustu.

Arif:

– Ne o beğenemedin mi, dedi.

– Çürük bu iş.

– Neden?

– Yürüdüğüne yürüyeceğine pişman ederler milleti... Kapıyı bile açmazlar valla...

– İsterse açmasınlar. O kadar köylüyü görünce şöyle bir sarsılır, düşünürler ya...

– Düşünürler! Köylünün dileğini kıçından anlayıp vergi-

leri arttırmazlarsa, yolarım şu bıyıkları da avrat diye gezerim ben!...

Bıdık ne dersin desin, Ali beğenmişti bu işi. Arif'i hararetle destekledi. Arif de onlara bu haberi nerden aldığını, yürüyüşün Afyon'dan ne zaman, nasıl yapılacağına dair bildiklerini anlattı. Nihayet Ahmet'in de zihnine girdiler. Hemen ertesi günden itibaren, Acar'ı da yanlarına alarak bölgede köy köy dolaşmaya, bu yürüyüş için adam toplamaya karar verdiler. Hattâ Bıdık sonunda öne bile geçti.

– Bana bakın, dedi. Sizin işiniz karar veresiye kadardı. Biriniz memur, biriniz mimli... Ne olur, ne olmaz. Bundan ötesini bana bırakın. Yanarsam, ben yanarım.

Berikiler birbirlerine bakıp gülümsediler.

Bıdık âdeta kelimelerin her birini ısıra ısıra:

– Ah, dedi, fişekliği de kuşanıp çıkaydık bu yürüyüşe!...

Arif'in bitişik kaşları kalkıverdi.

– Olmaz.

Bıdık bu sefer çilli çilli gülümsedi:

– Canım, birer kızılcık sopası da alamayız mı elimize? Dayana dayana yürürüz. Ankara bu, on günlük yol...

9

Kaza Halk Partisi reisi hatırlı bir zahire tüccarı idi. Banka müdürü de kâtip...

Bir gün Rahim ağayı çağırttılar.

Halı heybe terkiye atıldı. Atın kuyruğu düğümlendi. Öyle bir rahvanı vardı ki, üstünde kahve içsen köpüğü bıyığına bulaşmazdı. İki buçuk saatte vardı şehre...

– Selâm.

– Aleykümselâm.

Parti reisi, nargilenin kadife kabzalı marpucunu kucağına bıraktı ve hiç dokuz dereden on su getirmeden, maksada girdi:

– E, ağam, nasılız sizin köyde?

Rahim işi anladı.

– Valla, dedi, beni nasıl biliyorsan, öyleyiz, beyim.

– Açık söyle. Demokrat kıpırtısı var mı?

– Beyim, bilirsin a, köyümüz ufak. Hani atla geçecek olsan, bir yandan kuyruğu girmeden öte yandan başı çıkar gider. Köylümüz, aptesinde namazında, işinde gücünde, sağını solunu bilir adamlardır. Hürmette kusurları yoktur. Nankörlük bilmezler. Konu komşu hoşnuduz birbirimizden... Lâkin, bir cibilliyetsiz var...

– Ali mi?

– O beyim. Dedim ya, çekerse bir o aykırı çeker. Başkasından şüphem yok.

Reis nargilesini bir iki daha fokurdattı. Düşündü.

– Onun icabına bakacağız. Evvelâ şu seçimleri bir atlatalım da... O zaman hatırlat bana.

– Bir de şu mallimin icabına baksaydınız...

– Buralarda mı o daha?

– Tatilde gitmedi. Ne akla hizmet eder bilmem.

– Ne yapıyor köyde?

– Ne yapacak! Ali'nin etrafında fır dönüyor. Bir de, bizim biraderin kızında mı gözü varmış ne...

– Bak sen... Belâsını arıyor desene!

– Bulacak, beyim, bulacak ama, bir punduna getiremedim daha...

Reis, kâtibe döndü:

– Başöğretmenle konuşun da, vekâlete yazalım. Oldu olmadı, bağlarız kuyruğuna tenekeyi, tangırdatır gider...

Kâtip mırıldandı:

– Onun dosyası kabarıkmış zaten... Bugüne kadar tuttuğumuz kabahat.

Reis şöyle bir toparlanarak:

– Bana bak, Rahim, dedi. Bunlar kolay... Şimdi beni dinle. Seçimler yaklaşıyor. Senin yapacağın iş, komşuları yumuşak tutmak. Bak, dertlerini sor, anla, dinle, elinden geleni yap... Bir kıpırtı sezersen, hemen bize haber ver. Haydi...

Ağa kalkıp kuşağa kadar eğildi.

O çıkarken, içeriye bir başka köyün muhtarı giriyordu.

Ağa seçim önünde köylüleri hoşnut etmek için, ilk iş olarak, harman kalkımında tahsildarı çağırdı. Aynı gün Hacan karakolundan da iki candarma getirtti.

Tahsildar Âdem efendi Heyet odasında köşeye kasıldı. Açtı koca defterleri. Yanında ağa. Karşısında iki candarma ve Kürt Memo. Hepsi emre hazır.

– Bağırsın bakalım tellâl!

Ve cami önünde tellâlın sesi duyuldu:

– Komşula-aar!... Âdem efendi geldi. Yanında iki de cenderme var. Bugün akşama kadar herkes varıp vergisini bi tamam yatırsın! Göynünnen yatırmıyan olursa, iş zora binecek, kapı kapı dolaşılacak, kimsenin gözünün yaşına bakılmıyacak, diyorlar. Duyduk duymadık demeyin ha-aaa!...

Beş dakika içinde duymıyanlar da duydu haberi. Bazıları saklandılar, bazıları kaçtılar. Kimi başka köye, kimi şehre...

Âdem efendi öğleye kadar bekledi. Gelen olmadı. Öğleyin bir de konak sofrası gelmeyince temelli tepesi attı. Ağa yerin dibine girdi.

– Memo, kimde bugün konak sırası?

– Çolak Süleyman'da.

– Hah, dedi tahsildar, çağırın buraya pezevengi. Ondan başlıyalım. Zaten geçen seferden kapanmadık hesabımız var...

– Çağır, çabuk gelsin!

Kürt Memo gitti. Gitti diyesiye kadar geri geldi.

– Hasta.

– Hasta masta, gelsin!

Memo sesinde sahiden merhamet edasiyle:

– Kalkacak gibi deel, yirmi gündür yatıyormuş, dedi.

– Yalan!

– Vergi hastasıdır o...

– Kalkacak gibi deel, yirmi gündür yatıyormuş,

Memo'nun yanına bir candarma verip tekrar yolladılar. Âdem efendinin burnunun altında bir çift sinek kanadı kadar bıyığı vardı. Sinirinden kaşıdı, çekeledi.

Ağa sanki bir boşluk doldurmak istercesine konuşmaya başladı:

– Bizim köylü kısmiyle başa çıkılmaz Âdem efendi. Onun çaldığı tefle Şam'ın arabı bile oynıyamaz.

Âdem efendi:

– Bilmez miyim, ağa, dedi. Bak işine sen. Dinsizin hakkından imansız gelir.

Oda kapısı açıldı. Önden candarma girdi. Arkasından Memo. Çolak Süleyman'ı don gömlek sırtlamış, girdi içeri...

– Ulen, bu ne?

– Yolda yığıldı, ağa. Bahtım, olmıyacak... sırtıma aldım.

Çolak nefes nefese, bir çuval gibi yığıldı hasıra.

Âdem efendi onu şöyle bir süzdü:

– Demek hastasın ha?

– Görüyon, efendi.

– Neyin var?

– Allaha bir can borcum var, efendi. O da çıkıp gider işte...

– Yoo, Allahtan evvel biraz da devlete borcun var. Onu ödemeden gitmek yok... Ama evvelâ derdini söyle. Ben biraz doktorluktan da anlarım. Neyin var?

– Bilemedik ki, efendi. Ne yersem kızışıyor içimde... Boğazım keçeli keçeli... Ağzımın hiç tadı yok...

– Dün ne yedin?

– Küspe.

Âdem efendi bir irkildi.

– Küspe mi?

– Haşiş* küspesi. Unu, bulguru tükettik de... Sağolsun ağa da yeniyi vermedi daha...

Ağa çıkışıverdi:

– Hangi yıl bir urup hakkın kaldı ağada? Yapsın hesabını kâtip, al neyin varsa. Merak etme, kışa onu da tüketir, gine bükersin boynunu...

Süleyman:

– Ne edelim ağa, diye inledi, bükül demiş bizim boynumuza yaradan... Doğrultamadık bir türlü...

– Sen mızmızlanmayı bırak da, cevap ver. Konak sofrası nerde bugün?

– Sıra bizde ya... Şaştık ne koyalım diye siniye. Öyle ya, bizim yediğimiz küspeyi ağamız mandasına bile vermez...

– Ya ineğin südü yoğurdu?

– Ne gezer ağam, kesildi. O mübarek hayvan da benden viran. Allah seni inandırsın, iki aydır bir cırkım süt sağamadık.

– Ben bu mallime yumurta bile satılmıyacak dediğim zaman kimdi ona süt yoğurt gönderen?

– O iki ay evveldi, ağam. Parasınnan. Ödedi çocuk. Aç mı kalsın gurbet uşağı?...

Âdem efendi hemen bastırdı:

– Say bakalım öyleyse paraları!

Ağa da sıkıladı:

– Madem süt satmışın...

Süleyman sol avucunda sıkıp durduğu mendili açtı. Ucundaki düğümü dişiyle çözecek oldu. Beceremedi. Memo'ya uzattı. Sağ eli yoktu. Kolu süpürge sapı gibi bileğinde bitiyordu.

---

* Haşhaş.

Memo, mendili çözüp, düğümde kim bilir kaça katlanmış olan banknotları tahsildarın önüne silkti. Bir iki de nikel para şıngırdadı. Âdem efendi banknotları açа açа düzleyip üst üste saydı.

– Yedi lira, dedi. Elli de bozukluk, yedi buçuk lira mı paran?

Süleyman'ın dudakları belli belirsiz kıpırdadı:

– O kadar.

– Başka yok mu?

– Varsa ateş olup etime yapışsın Âdem efendi.

– Çok az bu. Borcun yüze yakın! Bakaya yol vergisi bunun çoğu. Üç yıllık da inek için...

– Doğrusun efendi ya. İşte paranın olanı bu...

Ağa artık öfkesini zaptedemedi. Paraları kavradığı gibi çaldı Süleyman'ın başına.

– Zevzeklenip durma! dedi. Git para getir.

Ağladı Süleyman. Çolak eliyle gözlerini sile sile yalvardı.

– Ocağına düştüm, ağa. Göster şanını da, sen düzeltiver şu hesabı...

Ağa zaten bunu bekliyordu. Hemen kuşağından koca cüzdanı çekerek, tahsildara sordu:

– Kaç para bunun hesabı?

– Doksan lira.

Yalnız, cüzdanı açmadan evvel, Memo'ya döndü:

– Git al da bizim dama bağlayıver şunun ineğini, dedi.

Süleymancık oturduğu yerde bir sıçradı. "İne..." diyecek oldu. Belki "ineğimi" diyecekti. Diyemedi. Ağzı öylece açık kaldı. Çenesi bir iki oynadı. Sonra çolak kolu üstüne hasıra kapanıverdi.

Ağa hiç telâş etmeden:

– Şuna biraz su verin, dedi.

Kürt Memo hemen testiden tası doldurup yanaştı.

Candarma ile beraber Süleyman'ı doğrultup oturtmak istediler. Geç kalmışlardı. Süleyman susuz gitmişti.

Ağa cüzdanını gerisin geri kuşağına soktu.

Tahsildar, Süleyman'ın borç hanesine bir kayıt koydu.

Candarmalar iki satırlık bir zabıt yaptılar.

Sonra Süleyman'ı Memo'nun sırtına bindirdiler.

– Götür evine, imama da haber ver, dediler.

Dışarıda, Memo'nun sırtındaki eli kolu sarkan ölüyü görenler, dehşet içinde sordular:

– Ne oldu Süleyman amcaya?

Memo'nun kalp sektesinden filân haberi yoktu.

– Kalırından çatladı, dedi.

Bu hadiseyle sarsılmak şöyle dursun, ağa ile tahsildar öğleden sonra daha kızıştılar.

– Çağırın Mıstık'ı!

Mıstık orta halli bir rençberdi. Borcunun yarısına sulh etti tahsildarı. Kalanını kışa bıraktılar.

– Çağırın Kerem dedeyi!

Kerem dede yüz koyun sahibiydi.

– Yok, dedi.

– Beş koyun sat da öde şu hesabı, yoksa...

– Kime satayım?

– Ağaya!

Pazarlık hemen oracıkta yapıldı. Ölü fiyatına gitti beş koyun. Hesap düzeldi.

– Çağırın Acar'ı!

– Acar on gündür köyde değil, dediler.

– Çağırın arabacı Musa'yı!

Musa aynı gün arabayla Kör Emin'i şehre götürmüştü. Son günlerde oğlanın burnundaki sivilce büyümüş, mor kabuklu bir çıban halini almıştı. Orası burası kaba kaba şişiyor, dişlerinin sarısı çiğ çiğ ağarıyordu. Musa onu hükümet doktoru-

na götürmüştü. Henüz döndükleri için ağanın soracağı vardı, Musa'nın da diyeceği vardı.

Fakat Musa içeri girer girmez, vergiden söz açtılar:

– E, ne kadar sileceksin?

Musa derhal işi şakaya vurdu:

– Valla yok, ağam. Bilirsin, arabacının parası pul, karısı dul... Ver şurdan yüz lira da, utandırma beni Âdem efendinin önünde...

– Nerde o bolluk! Yoksa beygirin birini bize mi yollıyacaksın?

– Beygiri değil ya, oğlanın birini yollarım, ağa. Şöyle az yiyen birini vereyim de, sizin sofradan artanla doysun fakirim...

Ağa:

– Gevezeliği bırak, dedi. Ne oldu bugün? Ne dedi doktor?

Musa pat diye söyleyiverdi:

– Firengi!

– Ne?! Delirmiş mi o zibidi!

Memo "Tayyare"yi hatırlıyarak, belli belirsiz gülümsedi.

– Aklı başındaydı, ağam. Firengiye tutulmuş küçük ağa. Bugün doktor sekiz on iğne vurdu. Tefe gerilecek yer bırakmadı oğlanın derisinde. Her hafta geleceksiniz dedi. Selâmı var...

Ağayı bir düşünce aldı. Âdem efendi hayıflanarak bir şeyler sormaya başladı. "Nasıl oldu?" "Nerden?" "Düşman başına... Bu illet kötüdür..."

Onlar dertleşmekte olsun, Musa araya giriverdi:

– Ağam, benim işim var, beygirler terli. Hele ver şurdan yüz lira. Nasıl olsa her hafta götüreceğiz ya Emin'i, sonra hesaplaşırız... Âdem efendi, kes bakalım benim makbuzu!

Ağa burnundan kısmıştı. Çatır çatır ödedi.

– Çağırın Yumuk Mehmet'i!

Yumuk geldi. Gözlerini açıp da bakınadı bile.

– Ağa, dedi, oldu olacak, bir kırmızı kilim kaldıydı, onu da sizin eve yollıyayım da sildir şu hesabı.

– Olmaz, dedi ağa, av çiftesini yolla!

Yumuk kafayı dikti:

– Yoo, bilirsin ya, at verilmez, avrat verilmez, silâh verilmez. Atımız yok, avrat kocadı, bari bırak çifte bende kalsın.

Bu yarı şaka biraz serinletti havayı. İş inada binmedi. Kırmızı kilime sulh oldular.

Ağa:

– Kiliminde gözüm yok, dedi. Öde parayı, al kilimini... Haydi!

Yumuk çıktı.

– Çağırın Deli Yunus'u!

Onun da bakaya borcu vardı. Fakat neyini alsınlar? Bastılar evini, bir eşek buldular. Çekip getirdiler Heyet odasının ahırına.

Yunus sordu:

– E, ne kadarı ödeniyor borcun bu eşekle?

– Daha fiyatı belli değil ama, yarısı ödeniyor, dediler.

Yunus başını eğip çıktı. Yolda kendi kendine "Borçtan kurtuluş yok. Yabandan bir eşek daha çalmalı" dedi.

O gün ağanın ahırına bir düve ile iki kısrak daha bağlandı. Bazı köylülerden yorgan kazan haczedildi. Birinden bir buçuk kilo afyon sakızı aldılar. Dört kişiyi mükellef hizmetçi ödemeğe yazdılar. Bir kişi hakkında da tevkif müzekkeresi istenmek üzere zabıt tuttular. Bu, köyde Usta diye andıkları adamdı. Adını bile herkes bilmez. Elinden gelmiyen iş yoktu. Biraz dülgerdir, biraz da kasap. Koyun yüzerken beresiz tulum çıkarır. Tosun burmada üstüne yoktur. Hepsi bu kadar değil. Kilit bozulur, o onarır. Testere dişemek dersen, birincidir. Hele bir saban yapar, öküzler de beğenir. Yaptığı boyunduruğu insana vursan, ağır gelmez. Lâkin o da arabacı Musa gibi. Çocuklarını ürkütmeden sayamazsın. Dördüncü

çocuğundan sonrakilerin adlarını bile karıştırır da sık sık analarına söver.

Bu Usta'yı tevkif edecek oldular. Yol vergisinden, kazanç vergisinden ötürü. Bir iki de keçisi varmış galiba. Her çocuğuna bir keçi memesi düşermiş.

Usta'nın ağaya müdanası yoktu. Ağa da köyünde sivri baş istemezdi. İş buradan azıttı.

– Devlet borcu, vereceksin, dediler.

Usta:

– Devlette varsa bana versin, dedi. Evde bir bölük asker besliyorum.

– Evini basacağız, dediler.

– Hangi göğsü kıllı yapacak o işi? dedi.

– Dikine gitme bari, dişi konuş, dediler.

– Baltayı yeni biledim, buyurun, dedi.

Ve çıktı gitti.

İşte köyde ağanın seçim hazırlığı böyle başladı. Allah için yumuşak tutuyordu. Köylüler memnundular!

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DAĞDA

1

Yağcı Recep sabahleyin camiye doğru gidiyordu. Geçerken okulun avlu kapısı önünde Gülnaz'ı gördü.

– Ne yapıyon nine, dedi, güneşleni miyon?

Gülnaz çömeldiği yerden elini alnına götürerek baktı.

– Senmin, Usta? dedi.

– Amma yaptın ha, nine, Usta mı sandın beni?

– Hay ocağın sönmesin Recep? Sesinden de bilemedim a..

Recep:

– Çok kocamışın, diyerek çöktü onun yanına. Keyfin nasıl?

– Yoruyor bu çocuklar insanı, Recep, yoruyor. Şimdi derse girdiler de, ben de şurda biraz güneşleneyim dedim.

– İyi etmişin.

– Sen nereye böyle ya?

– Ben... camiye doğru yollandıydım...

– Aaa, geç kaldın oğul, hani oldu cemaat dağılalı...

– Ama ben.. camiye değil, nine...

Yağcı ötesini getiremedi. Sıkılganlıkla bir kıpırdandı. Elinde sigara kağıdına sarılı bir şey vardı. Yumuşacık tutuyordu onu. Eziliverir diye.

Gülnaz nine farkına vardığı halde:

– Ne o? dedi.

Yağcı yine kekeledi:

– Şey... bizim oğlanın... düştü de... dün akşam...

– Göbeği mi?

– He ya, göbeği...

– İyi, iyi. Duyduydum, bu karıdan çocuğun olmuş diye...

– Allah verdi çok şükür... İşte sabah sabah avrat tutuşturdu elime, git de cami duvarında bir kovuğa sok şunu dedi. Hani ilkimiz ya bu, merak etti işte. Cami duvarına soktun mu çocuğun göbeğini, büyüyünce gözü hep oraya bakarmış. Dini bütün olurmuş. Doğru mu, nine?

– Doğru.

– Hâfız da olur mu ki?

– Eh, zihni açıksa...

Yağcı gözlerini kırpıştırarak on beş yirmi yıl ileri uçuverdi.

– Bana çekmese bari, dedi.

– Çekmez olur mu, a Recep? Ne kusurun var ki senin?

– Dilim söylüyor ama, aklımın yardımı yok, nine! Anam çok mu haşiş yedirmiş ne, mankafanın biri olmuşum işte. Lâkin bizim avratlan sözü bir ettik. Oğlanın ekmeğine haşiş ezip de sürmiyeceğiz. Hiç!

Gülnaz nine:

– A Recep, dedi. Haşiş tohumu yemezse aç kalır bizim çocuklar.

– Yoo, aç komam, nine. Hani, kuş südü gerekse, bulurum ona. Aha, şimdiden iki okka şeker alıp koyduk bir kenara. Memeden kesildi mi, her gün bir topak vereceğiz ağzına...

Gülnaz nine daldı. Kafkasta kalan oğlunu düşündü. Evin

içinde ayaklanır ayaklanmaz, duvarın sıvasını kemirmeğe başlamıştı. Bir senede yiyip bitirmişti dört duvarın kirecini. Daha sonra bir dilim ekmeğe haşhaş tohumu sürüp verirdi eline. Düşürdü mü, bırakırdı, kendisi alsın. Bir kat da toprak sıvanan ekmek çocuğa daha tatlı gelirdi sanki...

Ninecik anlattı bunları Yağcı'ya. Sonra:

– Ya, Recebim, dedi. Çocuk kısmı toprak da yese, karnında cevher varsa, gine açılır zihni...

– Aman açılsın, nine. Okumuş olsun.

– Okur, seninki de okur...

– Evvel Allah, sonra sayenizde... Sağol da sen okut. Hani, gücüm yeterse, şehir mektebine de yollıyacağım onu. At şuraya imzanı dediler mi, şöyle tura gibi kıvırtsın. Arzuhalını, mektubunu kendisi yazsın. Çatır çatır okusun gazeteyi. Bak Gagılı'ya.. Okurken ne zaman soluk alır, şaşarsın. Dün akşam yarım saatte üğütüverdi gazeteyi... baştan bitiye..

– Gördün mü? İşte o da yılın uzunu haşiş ezmesi yer ama, zihni açık.

– Essah. Açık. Ne okudu dün akşam biliyon mu, nine?

– Bana söylemez ki, nerden bileyim! Sorarım, tavuklardan da vergi alınacakmış der, korkutur beni. Dört tavuğum var ya orda, gözüne batar... Fistanlık bezin arşınını sorarım. Sen almazsın gayrı, der. Sabunun okkasını soracak olsam, sen öl de, sabunun benden, der... Gagılı bu... E, ne okudu gine dün akşam?

– Konu komşu dilini yuttu, nine. Havadis kıyamet...

Ninecik döğünmeye başlayıverdi:

– Eyvah, kıyamet mi? Kopacak mıymış? Demedim mi ben...

– Öyle değil ninem. Havadis kıyamet gibi, çok diyecektim. Gayrı her işin yokuşu bitmiş. Düze çıktık belle!

– Kim çıkaracak bizi düze, a oğul?

Bu suali kendisine sorsalardı, Gülnaz nine ya Hızır derdi,

ya Hazreti Ali. Zira ona göre artık Hızır kerameti ile Hazreti Ali kuvveti olmadan bu dünya düzelmezdi. Ama Yağcı böyle cevap vermedi.Yanlış söylemesin diye her heceye basa basa:

– Demokrasi gelmiş! dedi.

Bayağı ilgilenerek azıcık dirilmiş olan ninecik, bunu duyunca şöyle bir gevşeyip yine kabuğuna büzüldü. "Külâhıma anlat!" gibisinden bir el salladı.

Yağcı daha açık anlatacak oldu:

– Hani geçende sandığa varıp kâat filen attık ya...

– Sen varıp attın mıydı, Recep?

– Taş atıp da kolum yorulacak değildi ya... Arif bey bir yandan, Ali bir yandan anlattılar, iş çıkmaz bundan dedilerse de, biz bir iki komşu varıp attıydık...

– Hangisine?

– Ninem, senin de hiç haberin yok bu işlerden... Orda olup olacağı bir sandık vardı. Şöyle ortası cep ağzı kadar yirik...

– Sözüm sandığa değil, dedi Gülnaz, hangi kâattan attınız?

– Gördük mü ya ne çeşit kâat olduğunu! Ellerim yağlıydı zaten, benimkini kâtip attı. Hattâ ağa kızdı... Eski köye yeni âdet, dedi. Gitmesek de olurmuş hani. O zaten atmış bütün komşuların yerine... Söz temsili, o bohça bohça dürülüp de sandığa atılan kâatlar mektupmuş. Bizim ağzımızdan. İçinde her muradımız varırmış hükûmata...

Nine hayretle bir iki cıkladı.

– Hem de varmış bu sefer, dedi Yağcı. Ta Ankara'ya! Bir de açıp baksalar, milletin ağzı bir: Demokrasi gelsin! O da hemen gelip kurulmuş...

– Demek İsmet Paşa padişah değil gayrı ha?

– Değilmiş. İndirmişler.

– E, kim binmiş bu sefer?

– Gagılı pek anlıyamadı orasını gazeteden. Daha da ayan değilmiş. Ağanın keyfi kaçık ama, İnce İmam'ın demesine ba-

karsan, menciliste yeniden toplanacaklarmış, oraya da sandık koyup kâat atacaklarmış elleham... Amma her hal demokrasiden çıkacakmış yeni padişah...

Gülnaz nine:

– Eeee, diye uzattı, bu dünya sıra ilen, biri gider, biri gelir. Gelen gideni aratmasın da... Helal süt emmiş olsun. Harb darp diye zart zurt etmesin...

– Etmeyecekmiş, nine. Biz gayrı Emerike ilen birlik olmuşuz.

– Kimmiş o Emerike?

– İngilizin kardaşı olurmuş.

– Müslüman mıymış o da?

– Bilmem, nine. Orasını Arif beyden sormalı.

– Sormalı ya... Bak, Alamana da müslüman dediler de, aslı çıkmadı.

Böyle böyle lâf uzadı. Çıkmaza da girdi. Lâkin Yağcı işlerin düze çıkacağına inanıyordu. Neler duyduysa anlattı: Artık fakir fukaraya ön verilecekmiş. Köküyle toprak dağıtacaklarmış. Vergilerin sadaka kadar hükmü kalmayacakmış...

Gülnaz nine bunu duyunca:

– Dur, dedi, işte bunda hilâfın var, Recep. Vergi dediğin çıktı mı dokuza, inmez sekize. İşte, Bıdık Ahmet'ler yürüdüler ya... Ankara'ya... Vergilerden ötürü... Ne oldu sonunda? Bu ayaklarla mı yürüdün diye yatırıvermişler sopanın altına!...

– Ama o geçen seneydi, nine.

– Lâf. Hâlâ döverlermiş mapusta. Onun da çekisi... Fakir...

– Onun çekişi de bitiyor gayrı, nine. Ötö gün Daylım'da duydum. Demokrasi af çıkaracakmış yakında. Mapusların çoğu salınacakmış. Ahmet de çıkacak diyorlar ...

– Hani o günler, a Recep! Allah mı söyletiyor seni sabah sabah, bilmem.

– İnan, nine. Sen yalnız beş on sene daha yaşa. Bu gidişle köylü karıları da ipek fistan giyecekler!

Ninecik:

– Mübarek olsun, diye mırıldandı... Ben artık kefenimden başka yeni giymem...

Kalkacak oldu. Değneğinden eli kaydı. Doğrulmasına Yağcı yardım etti.

– Vakıt mı, nine? dedi.

– Geçti bile. Varıp çıkarayım çocukları dersten. Arif efendi dalmıştır.

– Ben de gidip şunu caminin kovuğuna...

Gülnaz nine kapıdan dönerek sordu:

–Sen aptes aldın mı, Recep?

Yağcı durakladı. Mahcubiyetle mırıldandı:

– Unuttum, amma...

– Olmaz, günah! Ver onu bana.

Yağcı kâğıda sarılı göbeği usulcacık Gülnaz'ın kuru eline bıraktı.

– Allah razı olsun, dedi. Okuyup üfleyiver koyarken, e mi nine!

– Okurum, merak etme.

– Büyüyünce gözü camiye baksın, zihni açık olsun de...

– Derim.

Yağcı tevekkülle yürüyüp gitti. Gülnaz nine onun köşeyi dönmesini bekledikten sonra, okul avlusuna girdi. Tıpış tıpış arka bahçeye dolaştı. Okulun temel taşları arasında münasip bir kovuk buluncaya kadar epeyce bakındı. Nihayet sevgili yavrunun göbeğini besmele çekerek bir aralığa sokuştururken, zihnen Yağcı ile konuşmaya başladı:

– Seninkinin gözü de mektebe bakıversin büyüyünce... Varsın Arif efendi gibi okumuş olsun. İşallah sana çekmez. Pek de mankafasın, a Recep, pek...

Sonra yavaş yavaş merdiven tarafına dolaştı. Kampanayı vurmaya başladı:

– Dan!.. Dan, dan!...

Kampana, uzunca bir demir parçasıydı. Bulup asmışlardı oraya. Öğretmen, muhtara bu sene de bir zil aldıramamıştı.

Bir cıvıltıdır döküldü avluya... Neşeyle dışarı fırlayan çocuklar Gülnaz ninenin eteklerine dolanıverdiler.

2

Af çıkmıştı.

Yürüyüşe gidip de Afyon'da hapishaneye tıkılanların serbest bırakılacağı haberi, bütün etraf köylerde yüreklere biraz su serpmişti.

Kışın Daylım'dan Afyon'a giden görüşmeciler, Bıdık Ahmet'i göremeden dönmüşlerdi.

– Çok bekledik, dediler.

– Görmenin mümkünü yok, dediler.

– Sağ mı, Allah bilir, dediler.

Ama epeyce haber sızmış içeriden. Ahmet'i, onun gibi elebaşıları ayrı yere kapamışlar. Gün görmedik yere...

– Bir öğün ekmek verir, üç öğün döverlermiş.

– Bir daha yürümesinler diye...

– Ahmet tabanlarına basamaz olmuş.

– İyice ufalmış gayrı...

– Zemheri çakalından beter zabınlamış.

– Anası görse, bu benim Ahmet'im değil, dermiş...

Bu mışlı mişli rivayetlerin hepsini biliyordu Ali. Gerçeğinden de şüphesi yoktu. Affı duyar duymaz, ertesi sabah Acar'ı çağırdı.

– Yaren, dedi, bizim Ahmet çıkınca yollarda zebil olur gibime geliyor.

– Al benden de o kadar!

– Tövbeler olsun, köyü bulamaz.
– Bulamaz.
– Gidip kendimiz alalım şunu.
– Afyon'a mı?
– Afyon'a.
– Gidelim Ali.
– Bugünden tezi yok.
– Ne zaman salacakları belli mi?
– Değil ama... uzamaz.
– Uzarsa bekleriz.
– Bekleriz. Sen ekmeği canlıca al...

Torbalarını hazırlayıp yola çıktılar. Öğretmene ufak bir haber bari bırakmadıkları, ta Dodurga değirmeninde akıllarına geldi. Yusuf dedeye uğrayıp hem bir hatırını sordular, hem de kulağına fısıldadılar.

Dedecik:

– Merak etmeyin, daha bu akşam varır söylerim, dedi.
– Biz gecikmeyiz.
– Bir haftaya kalmaz.

Dedecik sordu:

– Trenle mi gideceksiniz?
– Öyle niyet ettik. Çiyiltepe'den bineceğiz.
– Olur da çabuk salarlar.
– E darısı dostlar başına, Ali... Af oldu mu, anahtar yetiştiremezsin kilitli kapılara... Açılı açılıverir... Seferberlikte de bir af çıktıydı. O zaman...

Dedeyi dinliyecek vakitleri yoktu. Duasını alıp yürüdüler.

Hacan boğazına girdikleri zaman bir yağmur başladı.

Şosede, günbatıya doğru geçen bir kafile göründü. Adımlarını açıp yaklaştıkça, bunların gurbetçi köylüler olduğunu fark ettiler. Kimi yalınayak, kimi başıkabak. Yorganlarını dürüp vurmuşlar sırtlarına, gidiyorlar. İkisi üçü bir arada, aynı

yağmurluk altında baş başa vermişler. Hani selâm versen, alası değiller. Acele ediyorlar.

Ali'yle Acar ancak kafilenin en gerisinden gidene çatabildiler. Bu adam hafifçe aksıyor, sopasına dayana dayana yürüyordu. Bir de türkü tutturmuştu:

Beldemizde dert büyük,
Ne iş var gayrı, ne aş,
Ağdırmazsa eğer yük
Gurbette gezer mi taş?

Ali türkünün sonunu bekliyerek, selâm verdi:

– Uğur ola!

Öbürü "gezer mi" yi bir kere daha tekrarladıktan sonra:

– Allah razı olsun, size de uğur ola! dedi ve geçti.

Yürürken bir topuğu yere değmiyor, çamurlu çarığı sanki ayak tarağından katlanmış görünüyordu. Ali onun yağmur zorundan acele ettiğini zannetti ve arkasından seslendi:

– Bir soluk al, hemşerim. İki çift lâf ede...

Adam Ali'nin "soluk" dediğini anlamamış olacak ki, başını bile çevirmeden:

– Alamayız yaren, dedi, tekmilledik gayrı!

– Yahu, dur hele. Neyi tekmillediniz?

– Tayfayı, tayfayı! Bey kırk adam istemiş yalnız...

Aralarındaki mesafe büyüdükçe sesleri de ona göre yükseldi:

– Nereye böyle ya?

– Menderes boyuna... Çeltiğe!

– Nerdensiniz siz?

– Sivrihisar'dan... Emirdağı'dan!...

Ali artık daha fazla sormadı.

Aksayıp giden adam galiba yine aynı türküye başlamıştı:

Beldemizde dert büyük...

Çiyiltepe istasyonuna vardıkları zaman kuşluk vaktiydi. Zaten bu sırada geçerdi tren Sandıklı'dan Afyon'a. Bekliyenler azdı. Gidip duvarın dibine çömeldiler. Orada ufacık keselerini avuçlarına boşaltıp, yol parasını üçer kere saydılar. Çok geçmeden, kırmızı şapkalı adam, saatin altındaki sarı çanı bir kere çanıldattı.

Acar bir irkildi.

– Geliyor mu Ali?

– Daha vakit var. Sandıklı'dan çıktığını haber veriyor. Ben gidip biletleri alayım.

Acar şaştı:

– Yahu, daha binmedik ya!

– Olsun, peşin alınır.

Acar Balkandan Seferberlikten beri trene binmemişti. O zaman bilet milet de yoktu. Sevkiyat. Trenler manda postası. Giderken inip de bir aptes bozsan, ardından koşup yine yetişirsin. Mübarek nerde kiremit görürse durur. Suyu tükenmiştir! Orman gördüğü yerde de durur. Odunu tükenmiştir! Ümmeti Muhammet dalıverir ormana. Yığarlar makineyi tepeleme odunla. Haydi bakalım "Düüü-ttt!"

Öyle keskin bir düdük sesi duyuldu ki, Acar hemen yerinden hopladı ve istemeden bağırdı:

– Ali!..

– Burdayım, ne var?

– Öttü!

– Öttü ya, geliyor.

Acar'ın bastığı yer bile sarsılmaya başladı. Bir de baktı Karakaya yarması tarafına, alâmet! Saçını savurmuş, geliyor. Öyle, yaban domuzu misali eğmiş kafayı, yarıp biçiyor. Pufkurması yeri göğü tutmuş...

Acar sıkıca yapıştı Ali'nin koluna. Gözlerini yumdu. Ta trenin rüzgârı kesildikten sonra açtı.

– Ben bayağı korktum, dedi.

– Amma yaptın ha! Sefte değil ya seninki!...

– Deme yaren, bu benim bildiğim tiren değil... Baksana şehir evinden büyük şeyleri tekerleğe bindirmişler!

Ali'nin hiç gülesi yoktu. Elinden tutup çekti. O şehir evinden büyük şeylerden birinin kapısını açıp girdiler.

Tren hareket etti.

Koridorda adam adam üstüne. Millet tek ayakta. Oracıkta, kapının ardında biraz yer vardı. Şalvarın ağı minder deyip oturdular. Torbaları kucaklarında kaldı.

Acar kokudan anladı ama, ufak kapıyı göstererek Ali'nin kulağına eğildi:

– Burası ayakyolu mu?

Ali evetçesine başını salladı. Acar hayret ve takdirle gözlerini açarak söylendi:

– Çok ilerlemiş bu fen, çok... Gusülhanesi de var mı ki?

Ali:

– O kadar değil, dedi.

Bu söz Dumlu yolundaki ihtiyar çobanı hatırlattı ona. Güleç bir yüzle düşündü. Sonra çete aklına geldi. "Öldü mü, kaldı mı," dedi içinden, "Afyon'dan dönerken gidip bir yoklamalı... Başın sıkıldıkça haber et, geli geliver demişti... Tam sırası... Gidip bir danışmalı..."

O böyle düşünürken koridordan iki kadın sıyrılıp geldi. Acar baktı kaldı. Ama ikisi de tango mu tango! Açık yerleri örtülüsünden çok. Biri hışır hışır etekleri Acar'ın sakalına değerek aralarından geçti, ayakyoluna girdi. Öteki dikildi, bekliyor. Acar elini uzatsa, bacaklarına değecek. O bacaklarda da çorap var mı, kestiremedi. Şöyle aşağıdan yukarı bir baktı. Karı değil, sülün! Elinde kelebek kanadı kadar mendil, bastırır durur onu burnuna...

Acar bu kadını gözleriyle bir soydu, üstünden çıkanların hepsini kendi karısına giydirdi. Saçlarını da bir güzel kırktı. Derken Halime yenge de tango olup, karşısına dikiliverdi. Ne

ellerinde hamur bulaşığı, ne topuklarında yarık... Ama gene de hoşnut değil. "Beni neye benzettin?" diye yürümesin mi Acar'ın üstüne! Hey Yarabbi, deli olmak bir şey değil...

Tren Kocatepe'yi geçmişti. Artık Afyon ovasına doğru iniyordu.

Tekerleklerin biteviye takırtısı, o küçük kapı açıldıkça esen koku, ve türlü düşünceler Acar'ı sersem etmişti. Çok geçmeden başı göğsüne düştü. Cılız boynundaki kırışıklar, bir bıçak uciyle baklava baklava çizilmişi andırıyordu.

Afyon'da daha akşam üstü hapishanenin önüne vardılar. Yol kenarları, ufacık meydanda akasyaların altları köylü dolu idi. Aşağı yukarı bir panayır kalabalığı... Her kazadan, her köyden gelenler olmuş hemen hemen. Her birinin beklediği var.

Ona buna sordular. Sağlamını öğrenemediler. Havadis çeşitli ve birbirini tutmuyor:

– Daha emir yok.

– Yarın salacaklar.

– Dün birazını saldılar.

Ali birden ilgilendi:

– Kimleri?

"Bal Mahmut" köylülerinden biri:

– Demokratları, dedi. Evvelki seçimlerden beri yatanlar varmış...

– E, hani şu köylüler de çıktı mı acaba?

– Hangi köylüler?

– Ankara'ya yürüyecek olanlar.

– Salmadılar daha. Onlara siyasi diyorlar. Siz bir de şu geline sorun, aha şu ağacın dibindeki geline. Onun beklediği de senin dediklerindenmiş...

Yürüdüler o geline doğru. Acar bir aralık usulca dürttü:

– Ali.

– Ne var?

– Bizim Ahmet siyasi mi?

– Siyasi ya...

– E, Ankara'ya yürümeynen adam siyasi mi olur?

– Acar, sus allasen. Dur hele, işin kökünü anlıyalım.

Acar sustu. Lâkin aklınca bir türlü yakışık aldıramıyordu: Hükûmet, tahsildariyle, candarmasiyle, vergi diye köylere yürür, siyasi olmaz. Sonra vergilerin altında ezilip de Ankara'ya yürümeğe gidenlerin başına gelmedik hal kalmaz!

Acar yine dayanamadı:

– Ali, salmazlar mı dersin Ahmet'i? Siyasi diye...

– Salarlar. Ama onları bir kalburdan geçirirler.

– Eh, o zaman kurtuldu belle. Bizim Bıdık kalbur deliğinden de düşer!

Geline yaklaştılar. Yanakları kiraz ağacı kabuğu kadar donuk kırmızı, parlak bir kadındı bu. Çocuğunu emziriyordu. Memesini çekip alıverdi içeri. Çocuk bir kucak paçavranın içinden bastı yaygarayı. Gelin mecbur oldu, tekrar tutuşturdu memeyi ağzına. Eliyle de kapamaya çalıştı.

Ali ile Acar başlarını çevirmiş, yanıbaşına çömelmişlerdi.

– Gelin, dedi Ali, senin de beklediğin mi varmış?

Utangaç bir kız sesi:

– Var.

– Hani şu yürüyüşe gidenlerden mi?

– Onlardan.

– Neyin olur?

– Aha şuncağızın bubası...

Ali bir yutkundu. Yine öyle, gözleri yerde, sormaya devam etti:

– Öğrendin mi, ne zaman?

– Yarın dediler.

– Sen çok mu oldu geleli?

– Çok değil. Evvelsi gün...

Bu sefer Acar başladı:

– Sorması ayıp olmasın... kışın filen bir gelip de görüşmedin mi şuncağızın bubasınnan?

– Kaç kere...

– Bıdık Ahmet filen anmadı mı hiç?

– Görüştürmediler ki...

– Vah vah! Boşuna yoruldun desene...

– Hep burda yok dediler. Şuncağızı bile göremedi daha...

Acar bir iç çekerek Ali'ye döndü:

– Umut, dedi. Gine gelmiş, bekliyor işte.

Çocuk memeyi bırakıp dönmüş, akşam güneşiyle ışıldıyan yepyeni gözlerle Acar'a bakıyordu. Gelin sırtını dönüp de göğsünü iliklerken mırıldandı:

– Yok dediler ama, geçen ay mektubu geldi... burdan.

– Burdan mı?

Acar pirelendi.

– Gördün mü Ali, dedi bizim Ahmet de mektup yollamıştır ama, hiç elimize değmedi, Kâtibe ne zaman sorduysam, dönüp de bakmadı bile. Hep yok, yok! Bu işin içinde ağanın parmağı olmasın!

– Olur, dedi Ali, onun hangi işte parmağı yok ki? Eğer yürüyüşü de o heyallayıp müzevirlemediyse, ben bir şeyler bilmem...

Acar'ın "Gördün mü Ali" dediğinden beri, gelin kaçamak bakışlarla Ali'yi süzüyordu. Bir aralık göz göze geldiler. Gelin hemen başını çevirdi. Bu gözler, bu munis çehre, Ali'ye bir şeyler hatırlatır gibi oldu.

– Gelin, dedi, nerdensin sen?

– Sincanlı tarafından.

– Köyünüzün adı ne?

– Çiftlik.

Ali hâlâ sardıramamıştı.

– Çete'yi bilir misin? Sizin köyden...

Gelinin yüzü yumuşayıverdi:

– Bubamı mı soruyon?

Ali şaşaladı.

– A, sen?.. Onun...

– Benim Ali amca, dedi gelin. Geçen sene bize geldiydin hani?

– Geldim ya, şimdi birden bilemedim, a kızım!

– Ben de bilemedim, amca.

– Demek senin... neydi adı?

– İdris.

– İdris de bu vergi yürüyüşünden ha?

– Ondan.

– Aferin!

– Kendine kalsaydı, gitmezdi ya, bubam zorladı... Ah bir kalkabilsem en önde giderdim, dedi durdu. Rahmetli...

Ali zaten Çete'nin sıhhatini sormaktan korkuyordu. Korktuğu da başına geldi. Etinden kemiğinden bir ürperti talazı geçti.

– Kalkamadı ha?

– Kalkamadı. Kışın öldü. Hep gözleri yollardaydı. Ali gelir. Her hal gelir... Sen de çıkıp gelmedin.

– Gelemedim ki, kızım. Hiç aklımdan çıkmadı, amma...

– Sana bir diyeceği varmış da...

Ali biraz daha yanaştı:

– Dedi mi?

– Anama demiş...

– Anana mı?

– Bir sır vasiyet vermiş.

– Sır?

Ali ile Acar bakıştılar.

– Anam söylemiyor. Kaç kere sizin köye niyetlendi, kısmet olmadı. E, İdris mapusta, şuncağız da benim ayağımı bağladı... Ama anam bu yaz gelip bulacaktı seni...

Ali derhal kararı vermişti:

– Hacet yok, dedi. Burdan beraber gideriz sizin köye.

Gelinceğiz bayağı sevindi.

– Olur amca. İdris'i alalım da...

– Alırız.

– Sizin kiminiz var ya içerde?

– Bir köylümüz... Çıkar mı bilmem.

Gün kavuşmuştu. Bekleşen köylüler birer ikişer dağılıyorlardı. Gelin kalkıp kadınlara karıştı. Kocalarını veya oğullarını bekliyenler az değildi. Hana gittiler.

Ali ile Acar da diğer bazı köylülere katılarak, kaya dibine doğru yollandılar. Bu, Afyon'un orta göbeğinde yükselen bir yalçın kaya. Etekleri harabe. Yer yer yeşil alan. Köylüler günlerdir oralarda geceliyorlarmış.

Kayanın dibinde, küçük bir ateş başında biraz ekmek yediler. Katıkları taze soğandı. Baldan da tatlı geldi. Zira öğleyin ekmek yemek akıllarına gelmemiş, şimdi iki öğünü bir etmişlerdi. Acar elinin tersiyle ağzını silerek bir "elhamdülillâh" çekti. Sonra sırtını ateşe verip yanladı.

– Ben biraz uzun oturacağım, Ali, dedi.

Ali de döndü. Dirsekleri üzerine yüzükoyun uzandı.

Kayanın dibi de olsa yüksekçeydi burası. Şöyle bir baktın mı, şehir ayaklarının altında... Köy gecelerinde kandilden, çıradan başka ışığa alışmamış göz için bu şehir pırıl pırıl. Sanki yıldız yağmış da yukardan, her biri takıldığı dalda budakta kalmış. Acar ne yana baksa gözleri kamaşıyor. Başının üstünde yükselen kayaya bakıyor, burcu göğün bir katında. Minarelere bakıyor, onlar da öyle. Selviler, keza. Hele kavaklar! Boyları boy ya, bir de elleri olsa, bulutlara değecekler.

– Büyük şehrin hali başka, Ali...

Ali sadece bir "hım" dedi.

Acar gözlerini yumdu. Bir de orda, aklının köşesinde durup duran muharebe yıllarındaki Afyon'a baktı. Eski Afyon'da

bu koca konaklar yok. Bu meydanlar yok. Bu yollar, bu direkler, bu...

Acar açtı gözlerini.

– Bu istasyonun yanındaki yüksek ambarlara ne dediydin sen Ali?

– Silo.

Acar yumdu gözlerini.

Eski Afyon'da silolar yok.

Gene açtı.

– Ya meydandaki o alâmet?

– Hangi alâmet?

– Hani taştan bir adam yapmışlar... dev kadar... Put mu ne dediydin sen ona?

– Ha, put değil, heykel o... Kurtuluş âbidesi.

Gene yumdu Acar gözlerini.

Yoktu. Bu âbide de yoktu eski Afyon'da. O zaman daha kurtulmamıştı. Köylü memleketin efendisi olmamıştı daha... Nerde o eski Afyon, nerde şimdiki!

Gözlerini açarken kaparken bir karıncalanma hissetti başında.

– Ali, dedi, benim gözlerim içime bakıyor gayrı.

– Uykun mu var?

– Yok ama, bir rehavet mi çöktü, ne...

– Hava serin... daha uyuma.

– Uyumam.

Acar uzandığı yerde dizlerini karnına çekti. Kopardığı bir ot sapını epeyce geveledikten sonra, yine konuştu:

– Ali, ne dedim ben?

– Uyumam dedin.

– O değil. Büyük şehir üstüne ne dedim?

– Hali başkadır dedin.

– Başkadır ya, gine beş para etmez.

– Eh, sen bilirsin.

– Hani, bedava verseler almam.

– Verirlerse alma.

– Durulmaz burda.

– Durucu değiliz zaten.

– Ne dersen de, bizim köy gibisi yok.

– .....

– Var mı?

Ali istemiyerek mırıldandı:

– Üvey ana.

Bu sefer de Acar sustu.

– Yalan mı, dedi Ali, kendi çocuklarına etini, bize de kemiğini... Bırakıp gitsen, nereye demez. Ölüp gitsen... ardından ağlamaz. Öyle mi?

– .....

– Acar ne dedim ben?

Acar da yüzükoyun, dirsekleri üzerine döndü.

– Üvey ana dedin.

– E, değil mi?

– Aklıma ne geldi bili miyon Ali?

– Ne geldi?

Bizim gurbetçiler... Muharrem var ya, Muharrem. Yumuk Mehmet'in güveysi. Büyük kızını tutan. Kışı zor çıkarır köyde. Soğudum der. Suyu bile acı geliyor der. Tavuk tüyü diken oluyor der. Hıdırellezde alıp başını gider. Bir yaz Uşak'ta, pancarda çalışır. Bir yaz Keçiborlu'da madene gider. Bir yaz Aydın taraflarında çeltiğe, üzüme, zeytine... Derken güzün çıkagelir seninki. Ama acı kuyunun orda kapanır yere. Bayağı. Secdeye varır gibi. Öper taşını toprağını. Tut ki elini eteğini öper üvey ananın... Ne biçim giciktir* bu, anlayamadım gitti, der. Köyün açlığı şehrin tokluğundan iyi der. Şehirde yediği doyurmaz, içtiği kandırmazmış. Lâkin üç gün

* Uyuz.

okşar onu köy. Sonra Muharrem gine başlar. Tavuk tüyü diken oluyor demeğe...

– Gördün mü, gene benim dediğime geldin.

Acar bir daldı. Neden sonra, kendi sakalına söyler gibi mırıldandı:

– Dine imana sığmaz ki...

Ali bu lâfın arkasını bekledi.

– Valla sığmaz...

– Ne sığmaz, be Acar?

– Ele güne karşı... Hem âsilik olur.

– Ne dedin?

– Şey dedim. Hani, insan gücü yetince babasının iki yakasına yapışsa da, şöyle bir sırkalasa... armut ağacı silker gibi...

– E-e?

– A kâranacı, dese ona. Hadi anamı gebe kodun, birer teneke su dökündünüz, oldu bitti. Lâkin benim kabahatim ne arada? Neye yarattın beni? Ne var bu çivisi çıkık dünyada sanki? İki ayak üstü, iki lokma peşinde koş ha koş... Tövbeler olsun! İşte burası zihnime yokuş geliyor, Ali. Bilmem... netmeli, nerelere gitmeli?

Ali kestirip attı:

– Köye gitmeli!

– E, üvey ana ya?

– Öz ana da olur o...

– Olur, diye gülümsedi Acar, bir dahaki gelişte... Zaten bir daha gelmek varsa, ben bilirim yapacağım işi...

– Bir dahası yok, Acar, yok! İşimiz bu gelişte. Ne yapacaksak, elimizi tez tutmamız lâzım.

– Tez tutsak da ne gelir elimizden?

– Ne mi gelir? Yapışırsın yakasına... babanın değil ama, ağanın yakasına...

– Öyleyse daha ne güne duruyoruz?

– Sabır!

Yıldızların altında öylece yan yana, yüzükoyun, yüzleri çimene baka baka konuştular. Arada bir sustukları zaman, sanki birbirlerinin düşüncelerini fısıltı halinde duyar gibiydiler... Akıllarından geçenler ayrı ayrı şeyler.

Acar'ın aklından geçer:

"– Bu Ali'nin bildiği çok zer. Olmasa, bu kadar az mı lâf eder?

Ali'nin aklından geçer:

"– Bu Çete'nin bildiği çok zer. Olmasa, ta öleceği günü mü bekler?

Acar'ın aklından geçer:

"– Bıdığa da hep sabır der. Ama Bıdık bu, söz mü dinler? Daha tavuğun karnındaki yumurtada horoz olur da, dibil dibil eder...

Ali'nin aklından geçer:

"– Hey gidi Çete, hey! Son sözlerin hep aklımda: "Bu dünyada yapılacak iş çok daha ya, ben durucu değilim gayrı..." dedin. Yapılacak işi ben de biliyorum. Amma nasıl becermeli? İşte Ankara'ya yürüyelim, dedik. Beceremedik. Sağ olsaydın, Ahmet'i tek başına yolladım diye darılırdın bana. Değil mi? Belki de buydu, bir takazaydı bana son diyeceğin. "Anca beraber, kanca beraber" diyecektin. "Beraber gitmeliydiniz" diyecektin. Peki ama, yollamadılar beni. Hem gitseydim ne olurdu? Şimdi Alicik de içerde bulunurdu. Aman, artık ona içeriyi anma. Durucu değil. Korkudan filân sanma. İçerde yatmak nafile. Oraya düşmemek yakışır kavgalı adama. Dilin kemiği yoktur, söyler ama, sırasında tüm kemik kesilmeli. Susmasını bilmeli. Şimdi susmanın sırası. Yangına körükle gidemem. Hem bu Bıdık olsun, Acar olsun, vur desem, kıracaklar. Sonra? Eni-sonu biziz yine kırılacak. Bu bir koca taştır. Ağır. Yolumuzda. Kaldırılacak. Altında kalmak da var. Demin ne söyletti bana Acar? "Ağanın yakasına yapışmalı" dedim ona.

Dedim ama, kendim de beğenmedim. Çünkü ay aydın, hesap belli. Sürdük diyelim Yozalan'ı. Ertesi gün sürüp çıkarmazlar mı bizi? Öldürdük diyelim ağayı. Öldüresiye aramazlar mı bizi? De bakalım. Böyle kavuşur muyuz toprağa? Bu verginin altından kalkar mıyız nihayet? Bu boyunduruk, bu sefalet... Görüyorsun, yumruk yumruk üstüne. Güvendiğim bir sen vardın. Gidip de danışırım, diyordum. Ama ölüvermişsin, baksana. Şimdi ne düşer bana? Beklemek. Neyi? Ben de bilmiyorum ki neyi! Kahrımdan çatlamazsam iyi. Başımı alıp çıkıyorum köyden. Hele şu Yaşar'ın ettiklerini bilsen. Beni on beş sene değil, o yıktı. Oğlan düpedüz elden çıktı. Neredeyse bir sene olacak gideli. Hâlâ mektup yok. Elif'in böğründe kaldı iki eli. Kimlere yazar, bilmem. Güya bize kahretmiş. Böyle diyor elâlem. Ya ben kime kahredeyim? Şaştım. Elif'i nasıl teselli edeyim?

Acar'ın aklından geçer:

"– Acaba yüzüne söylesem, ne der? Ali, desem ona, biz cahiliz. Cahil adamın aklı solak, dili çolak. Sana düşer bu iş. Ağzına lâf yakışır. Senin yerinde olsam... hemen giderim Ankara'ya. Şimdi tam sırası. Doğru varırım bu demikrasinin kapısına. Çat çat! Kim o? Benim, aç hele bi. Kimsin sen? Filânca. Bizim şikâyetimiz var. Hali keyfiyet budur, budur paşam. Gayrı himmet sizden ola. Eğer siz bunun defterini dürüp de toprak vermezseniz, yapacağımızı biliriz biz. Ne mi yaparız? Alırız onu ayağımızın altına. Çiğneriz, çiğneriz. Sonra daşaandan bir güzel tutup, çakmaktaşıynan yüzeriz derisini!

Acar kendi kendine "cık" dedi.

"– Olmadı. Bu lâf denmez. Yakışık alır mı hiç, paşanın önünde? Yüzünü ekşitti işte. Ali'yi göndereyim derken, varıp kendin çalarsan kapıyı böyle olur elbet. Herif sana buyur demiş, iskemle göstermiş, oturmuşun diz dize, bir de telli cıgara vermiş, ilkin seninkini yakmış, sonra anlat ba-

kalım demiş. Eh, anlat sen de insan gibi. Herifin şeyinden tutup da derisini yüzmenin âlemi var mı? İşin kökünü anlat. Ali'nin odada komşulara anlattığı gibi... Paşam, de ona, hani Allah'ın gücüne gitmesin ama, bu ağaya çok vermiş, bize de hiç... Tövbe, bizim Ali böyle demez ya, sen şimdi beni dinle. Bu dünyanın iptidasında toprak var mıydı, yok muydu? Var de sen. İyi. Söz temsili. Âdem bubamızla Hava anamızın çocukları çift sürmeye başladılar mı? Başladılar. Bu da iyi. Allah'ın toprağı değil mi bu, eşinmişler, geçinmişler. Amma bir gün bizim Rahim gibi ağaların ecdadı olacak herifler kurnazlık etmiş mi? Etmiş. Eşindiği toprağın dört yanına birer çizi çekip, burası benim demiş mi? Demiş. E, bizim gibi fakir fukaranın ecdadı? Onların ya aklı kısa gelmiş, ya geç davranmışlar. Benim denecek toprak kalmamış. Sonra atadan oğula derken, mal mülk böyle geçmiş deftere. İmama soruyoruz, "takdir-i ilâhî" diyor. "Çalışın, Allah verir" diyor. Vermedi, paşam. Dedem çalıştı, vermedi. Babama da vermedi. Böyle de gidiyor işte. Ağanın oğlu gine ağa. Biz de beygir kıçında sinek!... Hâşâ huzurdan, gine kaba Türkçe kaçırdık, paşam. Kusur sayma. Halimiz bir sana malûm. Zaten malûm olmasa, fakir fukaranın önüne düşüp de Gazi'nin fırkasına karşı dikilmezdiniz. Akıldan, dirayetten yana zengin olsanız da, maldan mülkten siz de fakirsiniz. Sorması ayıp olmasın ama, sizin de bir karış toprağınız yok, değil mi paşam? Besbelli zatınızın ecdadı da...

Acar öyle bir bağırışla uyandı ki, Ali'yi de belinletti.

– Ne o Acar, rüya mı?

Acar bir müddet kendine gelemedi. Neden sonra:

– Rüya elleham, dedi. Ta Ankara'ya varmışım.

– E, hayrolsun.

– Hayrın karşı gelsin, Ali. Paşaya gitmişim. Bizim ağadan ağlanmaya. Ben anlattım, o yazdı. Birer birer. Cıgara paketinin arkasına. Ama sonunda boklattık işi...

– Neye?

– Sizin de bir karış toprağınız yoktur, dediydim. Kızıverdi seninki!

– Kızar ya.

– Öyle bir şamarladı ki beni...

– Öldürmediğine şükret.

– Uyandım bereket versin. Ama ben ona kötü bir şey demedim ki...

– Fakir dediğine kızmıştır.

– E, değil mi?

– Değil ya. Benim bildiğim, Menderes boyunda yüz bin dönüm toprağı var birinin...

– Kaç dönüm dedin?

– Yüz bin!

– Vay anasını...

Acar ateşe doğru döndü.

– E, dedi, anamızı ağlatan kadı, kimden dâvacı olacağız öyleyse?

Ali biraz gecikmeyle cevap verdi:

– Mahkeme kadıya da mülk olmaz.

Acar bir sigara sarmaya koyuldu. Sarıp yakıncaya kadar da düşündü. Sonra Ali'ye gönlünden geçenleri söyledi. Ankara'ya gitme meselesini... Demokratlara şikâyet etmeğe sahiden bel bağlıyordu. Fakat Ali'yi ikna edemedi. Bıdık Ahmet çıkınca, bu meseleyi üç akılla bir daha görüşmeğe karar verdiler.

Ateş çoktan kül bağlamıştı. Uzaklarda bir yıldız daha kaydı.

İki gün beklediler. Bıdık Ahmet ta üçüncü günü sabahleyin çıktı. Bir deri, bir kemik. Tutup da bir sarssan, urbaları düşecek üstünden. Gözleri uçmuş içeri. Sarı benzinde çilleri inadına koyulaşmış. Ahmet ama, o Ahmet değil. Koca kapının küçük kanadından çıkınca, sarsak bir iki adım atıp durdu. Elindeki torbayı bıraktı ve hemen diz çökerek yere kapandı.

Ali'yle Acar bu anda yetiştiler yanına. Tutup kaldıracak oldular. Düştü diye. Oysa ki, Ahmet bile bile secdeye kapanmıştı, toprağı öpüyordu.

– Kardaş, kalk dediler.

– Bırakın, bir daha öpeyim, dedi.

Kalktığı zaman, toprak bulaşan yüzünde yol yol olmuş gözyaşı izleri vardı. Sarılıp öpüşürlerken bu toprak biraz da öbürlerinin yüzlerine bulaştı.

Öte yanda İdris ile gelin bakışıp kaldılar. Çocuk İdris'in kucağına geçti. Şuncağız ağlar da ağlar. Aklı erse, güler. Şimdi sevinecek sıra.

Hapishanenin önü kaynıyor. Çıkanlarda bir tutukluk hali. Karşılayanlar bir ağlayıp, bir gülüyorlar. İlk sözler hep kırık dökük. Hepsinde her şeyi çabucak sormak, çabucak öğrenmek acelesi. Anlaşmak zor. Burada mıhlanıp kaldıklarını neden sonra fark ettiler.

Bıdık Ahmet en önce sıyrıldı kalabalıktan. Arkaya, koca kapıya, yüksek duvarlara baka baka:

– Aman, dedi, tez götürün beni burdan... uzak bir yere götürün!

İki yanından koltuklayıp yürüdüler. İdris'le karısı da arkalarından... Meydana kadar hemen konuşmadılar. Meydanda o heykelin, Kurtuluş âbidesinin bahçesine girdiler. Bu âbide, Acar'ın gözünde büyüttüğü kadar varmış. Yekpâre taştan, kocaman, çok kocaman, çıplak bir adam. Erkekliği filân da tamam. Kollarını kaldırmış, her yanı kaskatı gerilmiş, elleri pençe pençe. Ayağının altında da onun kadar iri bir ejder can çekişiyor. Yukarıdaki öyle bakıyor ki ayağının altındakine, hani taştan olmasa da eğilip çullanıverse, paramparça edecek... Acar yakından baktı da, içi kanatlanır gibi oldu. "Bunun gücü bende de olsa", dedi aklından, "ayağımın altına alıversem ağayı, çiğnesem, çiğnesem, paşaya dediğim gibi..."

Kurtuluş âbidesinin bir evlik yer kaplıyan gölgesine oturdular. Orada erkekçe dertleştiler. Gelin dönüp, çocuğunu emzirmeye koyuldu.

Lâfı pek uzatmadılar. Ali'nin dediği gibi karar verildi. Acar, Bıdık Ahmet'i trenle götürecek, Ali de İdrislerle beraber yola çıkacak, Çete'nin ne dediğini öğrenip, birkaç gün sonra köye dönecekti.

3

Ali bir akşam vakti köye döndü. Evde ışık görmeyince, Elif'in çeşmede veya fırında olduğunu zannetti. "Ama öyle olsa, sokak kapısını kilitlerdi" diye düşündü. Sokak kapısını bırak, oda kapısı da kilitli değildi. Hafifçe omuzlayıp girdi. Karanlıkta bir hışıltı oldu. Yorgan altında bir kımıldanışın hışıltısı. Yatakta doğrulmaya çalışan Elif, bitkin ve pürüzlü bir sesle:

– Sen min Ali? dedi.

– Benim Elif.

– Hoşgeldin.

Ali "hoş bulduk" diyemedi. Bir tatsızlık olduğu besbelliydi. El yordamiyle kandili ararken derin derin soludu.

– Ne o Elif, dedi, tavuklardan da erkencisin ya bu akşam?

Elif bir iniltiyle:

– Uyumaya değil... diyebildi.

Ötesini getiremeden kılçıklı bir öksürükle sarsıldı. Neden sonra sakinleşip yutkunarak:

– Ölmeye yatmışım elleham, dedi. Ölmeye...

Ali artık kandili yakmıştı. Hemen yatağın yanına varıp diz çöktü ve ayaklarının üzerine oturdu. Baktı, baktı. Elif'in şu on gün içinde bu kadar erimesine şaştı.

– Sen neden keyifsizlendin böyle ya?

Elif artık çözüldü:

– Dört gündür... dört gündür ecel teri döktüm. Daha... gecikeydin birkaç gün daha, belki...

– E, neren ağrıyor senin?

– Kafam... kaldırmak kabil değil. Çatlayacak. Döndüreyim desem, cılk yımırta sanki... içinde ne varsa bir yana yığılıyor... Ben biliyom çektiğimi... dört gündür... yalnız... Susuz gitmek bir şey değil. Sen de vardığın yerden dönmek bilmiyon...

– Hiç böyle olduğun yoktu, a kadınım.

– Yoktu... Özürledim kafamı... Tevekkeli dememişler...

– Ne demişler?

– Eşekten... eşekten düşen iflâh olmazmış.

– E, sen eşekten mi düştün?

Elif hafifçe salladı başını ve yüzünü kırıştırdı.

– Hay gözün kör olmaya, dedi Ali, ne cehenneme gittin eşekle?

– Şehire.

Ali kızdı:

– E birer birer sordurmasına!

– Sorulucak nesi var, Ali. Eşekten düştüm işte... Ürküverdi. O bir yana, ben bir yana. Katıya rastladı kafam...

– Nerde oldu bu?

Susa* yolunda... Bir makine... yetişti ardımızdan. Öylesini hiç görmediydim. Ne tomafile benzer, ne tirene. Patırtısına kulak dayanmaz. Adı... Aa, değil... tırak... Nasıl dediydi ona Gagılı...

– Traktör mü dedi?

– Hah, öyle dedi. Tarla sürermiş... On öküze bedelmiş.

– Sen orasını bırak şimdi!

– Orası, burası, zaptedemedim eşeği... Gagılı olmasaydı...

– Gagılı seninle miydi?

---

* Şose.

– Beraber gittiydik şehire.

– Ne işiniz vardı orda?

Elif biraz sustu. Sonra belli belirsiz mırıldandı:

– Her şeyin dibine darı ekersin. Kızmayacağını bilsem...

– Kızmayacağım, söyle.

– Uyduk işte birbirimize. Onunki çocuk aklı... benimki o kadar da yok. Siz gittiniz ya... Ertesi gün Gagılı geldi. Elif nine, Yaşar ağamdan mektup var mı, dedi. Yok, dedim. Bu işin içinde bir iş var, dedi. Var, dedim. Yemen'de bile olsa, şimdiye kadar mektubu gelirdi, dedi. Gelirdi, dedim. Ama Yaşar ağam Manisa'da imiş, dedi. Nerden bildin, dedim. Fadime'den öğrendim, dedi.

– Fadime'den mi?

– Ya, ondan... ondan öğrenmiş. Kızıma... dur, ötesini de anlatayım. Bak...

Elif başını kaldırmadan, elini yastığın altına soktu, ileri geri yoklıyarak bir şey aradı. Bu arada ufak ufak inliyor, gözünün kenarından yastığa yaşlar süzülüyordu. Bunların şakağındaki kırışıklar arasında kalan nemi kandil ışığında parlayıp duruyordu.

– İtler bile ana olmasın bu dünyada... Kemikten olsa... hani ana yüreği... kemikten olsa, evlât kahrı eritir, onu da eritir. Doğur, kel etme, kör etme, boyunca büyüt... Sonra askere gitsin... anasını yollara baktırsın, bir yıldır... iki satır yazmadan... sonra elin kızının koynunda... tasviri...

Elif bulup çıkardığı bir kart-postalı titriyen eliyle Ali'ye uzattı.

– Bak, dedi, onun tasviri... Bu sefer arap değil hem. Senin dediğin beyaz suret...

Ali baktı. Yaşar! "Bir hâtıra" yazılı siyah perdenin önüne dikilmiş. Sağında bir sehpa, üzerinde saksı. Sağ eli sehpada, solu palaskasında. Kolunda onbaşı terfiyesi. Kepini yıkmış bir

kulağının üstüne. Bıyıklar süzülen kuş kanadı. Bakışı küstah. Gülümseyişi alayvari...

Elif hıçkırıyordu:

– Gördün mü boyu bosu... kalıbı...

– Devede de var kalıp! dedi Ali. Var ama, kırkını bir eşek çeker.

– Onbaşı olmuş, yavrı...

– Hâlâ yavru mu diyorsun ona?

Ali fırlattı resmi. Ters düştü yastığın üzerine. Arkasındaki yazıyı fark etti. Alıp bir daha baktı. Kargacık burgacık bir acemi yazısı:

Eğer devranı felek
Yok iderse cismimi,
Bir hâtıra olarak
Saklayınız resmimi.

Kahrından renkten renge giren Ali:

– Fadime mi verdi bunu? diye sordu.

– Verir mi o kösnük? Koynunda taşırmış hep. Amma ağzından mı kaçırmış ne, Gagılı sezinlemiş. Gidip yunağa sokulmuş... çamaşır yıkadıkları gün. Kız başını sabunlamakta olsun, Gagılı rubalarının arasından çekmiş de yürüyüvermiş. Dosdoğru bana geldi. Anlattım ya, aradı aradı ağzımı... sonra bu tasviri çıkarıverdi koynundan. Dondum kaldım o saat. Hani taştan kelâm iste de, benden isteme. Öyle oldum.

Ali sabırsızlandı:

– E, dedi, oldun ne oldunsa, ağladın, sızladın. Sonra? Şehre ne diye gittiniz?

– Gagılı bu... girdi zihnime. Bu işte kâtibin hilesi var, dedi. Vebâli boynuna, dedim. Her hal, pazardan pazara mektup çıksa bile saklıyor, dedi. Allah'ından bulsun, dedim. Elif nine, dedi. Yavrı, dedim. Şehre kendimiz gidelim, dedi. Boş bulun-

dum da, gidelim, dedim. Postanede kutuyu kendimiz yoklayalım. Yoklayalım. Bekleyelim kutunun başında. Bekleyelim. Bir gün, bir gün. İki gün, iki gün. Gelesiye kadar Yaşar'ın mektubu. Gelesiye kadar. İnsan... hiç yazmaz mı... anasına... iki satır? Kim bilir.

Sustu azıcık. Gözlerini oğuştura oğuştura sildi. Ali artık işi anlamıştı. Öfkeyle kalkıp ocak başına geçti. Kuşağının arasında tabakasını aramaya başladı.

Elif hâlâ tamamlamaya gayret ediyordu:

– Varıp çöktük kutunun başına. Yalvardık postanın adamına. Bekledik, bekledik... çıkmadı. Her gün bir kucak mektup... Gagılı karıştırır, karıştırır... yok. Adam, sen beni dinlemeyon elleham?

Ali homurdandı:

– Nesini dinleyeyim. Akıl!

– Sahiden hiç aklım kalmamış... En gücü üçüncü gün dayanamadık da... çıktık yola... Sonra o tırık... tırık... şeytan makinesi... Eşeğin kabahati yok. Akacak kan damarda durmazmış. İşte... İntizar mı almışız, bilmem... Tövbe yarabbi!

Ali artık buralarını dinlem di bile. Ocağı üflüyordu.

– Aç ırın, adam? Sorması da ziyade ya. Ah, kafam...

– Yat, yat, dedi Ali. Senden bir şey istiyen yok.

– Kümese git de bir yokla. Yımırta bulamazsan...

– Tuz ekmek yerim.

– Yoldan geldin. Bulgur küçük dolapta. Bir çorba kaynat bari... İki kaşık ben de...

Başka çare yoktu. Ali güveci oturttu ocağa. Sonra başladı birer birer sormaya:

– Suyu ne kadar koyacağız?

– Yarıdan azıcık fazla... Sen Çete'nin köyünde miydin?

– Hım... Tuzunu şimdi mi koyayım?

– Şimdi ya. Yarım kaşık yeter... Acar söyledi de. Pek acıdım Bekir emmiye. Ne zaman ölmüş?

– Güzün.

– Nur içinde yatsın... E, dediği neymiş karısına senin için?

– Bunun yağını ne zaman...

– En sonra! Kızdırıp da dökeceksin yağı. Sen şimdi bulguru hazırla.

– Ne kadar?

Elif'i usandırdı bu sualler.

– Keşki kalkıp kendim yapaydım çorbayı, diye söylendi. Erkek kısmı... Hiç de bakmadın mı ben çorba yaparken?

– Ben hayvan nallarken senin baktığın var mı? Bulgur ne kadar olacak, onu söyle.

– Göz kararı, adam, şöyle iki avuç...

Ali bulguru ayırırken, Elif yine aynı şeyi sordu:

– Neymiş Bekir emminin vasiyeti?

– Eğer taşı varsa bulgurun, orasına karışmam.

– Yoktur. Ben onu ayıklayıp da koydum torbaya... Deyiversene, Bekir emminin...

Elif artık anladı. Çete'nin vasiyetini değil elbette. Ali'ye bir şey söyletemiyeceğini anladı. Fakat kocasını kızdırmayacak kadar sitem etmekten de kendini alamadı:

– Beni insan yerine koyup hiç dertleşmezsini ki zaten. Bir güne bir gün karşına alıp da, karı şu şöyledir, bu böyledir demedin. Ağzından dirhemle çıkar lâf. Burda herkes merak etmiş, senin umurunda değil...

Ali ilgilendi:

– Kimmiş o herkes?

– Acar her gün sorar durur. Bıdık Ahmet'in iki oldu gelip gittiği. Hattâ dün mallim burdaydı... Gagılı'ylan. Gecikti, dediler. Ne zaman gelecek acap, dediler. Bilir miyim ben, dedim.

– E, ne varmış bu kadar merak edilecek?

Elif "bir bilsen" derecesine elini salladı:

– Senin bir şeyden haberin yok daha.

– Neden haberim olsun?

– Kökünü ben de anlıyamadım ama, Rahim dönmüş dediler.

– Nerden?

– Bir yerden değil. Çıkmış Gazi'nin fırkasından, vesselam!

Ali bir irkilerek:

– E-e? dedi.

– Bir gecede yeni fırkaya geçirmiş köyü...

– Ne?!... Gidi imam feneri zındık! Bak sen...

Böylece homurdana homurdana kalkan Ali hemen kapıya doğruldu.

– Nereye, adam?

– Odaya. Varıp bir bakayım.

– E, çorba?

– Kalk da sahip ol çorbana! Ben belki gecikirim.

Ve çıkıp gitti.

Ağanın odası önünden geçerken dışarıda bir ışık gördü. Lâmba sofaya alınmıştı. Birkaç kişi, lâf kucağa düşsün diye baş başa vermiş, bıdık bıdık konuşuyorlardı. Duvarda asılı lâmbanın şavkı soldaki odanın kapısına vuruyordu. Bu kapıdaki yeni levha Ali'nin gözünden kaçmadı. Yolun karanlık bir köşesine çekilerek uzaktan uzağa levhayı okudu: "...Köyü Demokrat Parti Ocağı". İçten içe "Güler misin, ağlar mısın?" dedi. Bir an parti ocağı olan bu odanın içini düşündü. Piresi bol bir odadır bu. Birkaç gaz tenekesi vardır içerde. Misafir yatakları orada durur. Bir köşesinde de Kürt Memo yatar...

Ali dalgın dalgın yürüdü. Yolda birisi çıktı karşısına.

– Merhaba Ali emmi, dedi.

Arabacı Musa'yı sesinden tanıyan Ali:

– Merhaba kardaş, dedi. Ben de sana haber yollıyacaktım. Sabahleyin arabayı koş da, Elif yengeni şehire götürelim.

– Hayrola?

– Kötüleşmiş biraz. Hekimlik...

– Vah vah, dedi Musa, nasıl etsek ki...

– Başka işin mi var yarın?

Musa biraz daha yaklaşarak sesini alçalttı:

– Kör Emin'i götürecektim de...

– Daha mı be Musa?

– Gine iğne vuruyor doktor.

– E, bir faydası var mı bari?

– Ne gezer emmi! Kötü illet... evlerden ırak. O burnundaki çıban hep öyle. Eli ayağı da başladı yamulmaya. Güneşleneyim diye nereye otursa, köyün bütün sinekleri başına üşüyor. Miskin... Böyle şeye sevinilmez ama, Allah bilir işini...

Ali susuyordu. Musa onu kenara çekerek kulağına fısıldadı:

– Üstelik ne yapmış biliyon mu?

– Ne yapmış?

– Varıp Fadime'yi bastırıvermiş!

– Deme!

– Şart olsun.*

– Kimden duydun?

– Bütün köy duydu gayrı, emmi!

– Ne zaman olmuş bu iş?

– Ötö gün. Çiftlikte. Uçkurunu kavrayıvermiş kızın. Nasılsa başkasına kalacak diye... Çobanlar yetişip kurtarmışlar güya...

Ali'nin dişi dişine geçti.

– Rezil bunlar, diye homurdandı ve başını çevirip tükürdü.

– Oh, dedi Musa, rezil dediğin bunların yanında zemzemle yıkanmıştır, emmi.

– E, nereye varır bu iş?

– Bilir miyim ben! "Kol kırıldı, yen içinde" deyip susuyorlar işte...

---

* Yemin yerine.

Artık ayak üstü fazla eğlenmediler. Musa Kör Emin'i götürmekten vazgeçti. Sabahleyin erkenden Elif yengeyi almaya geleceğini söyledi.

Ayrıldılar.

Fukara odasının kapısında Ali'yi her zamanki gibi Gagılı karşıladı. Pek sevindi çocuk ama, ses çıkaramadı. Suçlu bir bakışı vardı. Öyle büzülmüş, fındık kabuğuna sığacak kadar ufalmıştı.

Ali babacan bir hareketle onun perçemini dağıttı ve içeri girdi.

4

Doğru çıktı haber. Rahim ağa demokrat olmuş. Köyü demokrasiye geçirmiş. Ama köylülerden çoğunun bunu bildiği yok. Olsun varsın. Ağa bu. Köyün muhtarı. Mühür de onda, ferman da. O ne ederse, iyi eder. Herif düşünmüş, taşınmış. Bakmış, çıplak köylüde kıpırtı var. Çoğu umutlu. Belki düzelir şu toprak meselesi diye. Şu vergilerin ucundan belki biraz kırparlar. Şu ziraat kooperatifi borçları. Şu tohum derdi. Şu... saymakla tükenir mi dert? Demokratlar, koltuklara kuruluncaya kadar az mı cart curt ettiler? Bol keseden az mı attılar? Yapacağız, edeceğiz... cağız, ceğiz... Adamakla mal tükenmez ya! Horoz da paçalı tavuğu kandırıncaya kadar kadife fistan adarmış.

Rahim ağa yaş tahtaya basmaz. Kaçın kurdu o! Şöyle kestirmeden bir hesap yapar. Eğer maazallah, demokratların bu dedikleri olur da şu çıplakların biti kanlanırsa kim yanar ortada? Kim olacak, kendisi. Şehre gidip danışmalı.

Ağa soluğu şehirde alır. Doğruca Halk Partisi Reisi tücca-

rın yanına. Bakar ki, tek tük başka köylerden gelen ağalar da var. Banka müdürü orda. Otelci orda. Velhasıl, seçimleri kaybedince eşekten düşmüşe dönenlerin hepsi yoklamada hazır.

Hepsinin endişesi aynı sualin içinde:

– E, şimdi ne yapacağız, beyim?

Reis:

– Ağalar, der. Ben Reşit beyle konuştum.

– Hangi Reşit beyle? Abıkat?...

– Evet, onunla. Mutabakata da vardık.

Biri ezilip büzülür:

– Sorması ayıp, nereye vardınız beyim?

– Mutabakata! Sözü bir ettik sizin anlıyacağınız.

Ağalar birbirlerine bakışırlar.

– Nasıl olur beyim?

– Demokratların başı o ya?

– Herif bizden değil...

Reis aldırma diye bir el savurur:

– Kim demiş onu? Reşit bey 46'ya kadar bizim fırkada değil miydi? Onun fırkasının en kocamanları bile bizim aramızdan çıktı. Et tırnaktan ayrılmaz. Rahat olun siz. Dediğim gibi...

Reisin dediği bu. Sözü bir etmişler. Reşit bey onları Demokrat Parti'ye almaya hazır. Kapılar açık. İstiyen buyursun.

Ağalar birdenbire akıl sardıramazlar. Gene bıyığın bir ucunu avuçlayıp aynı suali bastırırlar:

– E, şimdi ne yapacağız, beyim?

– Yahu ne yapacağızı var mı? Bir kere...

Reis sesini biraz daha alçaltarak izahat vermeğe koyulur. Daha yakından baş başa verirler. Kırda ansızın sağanağa tutulan beygirler de böyle yapar, felaket geçinceye kadar düşünürler. Ağaları da bir düşüncedir alır. Şöyle kasketi düşürmeden kafalarını kaşıya kaşıya yine sorarlar:

– E, şimdi ne yapacağız, beyim?

Ağzı köpüren Reisin artık burasına gelir ve kestirip atar:

– Nikâhlı değiliz ya Gazi'nin fırkasına! Benim dediğimi yapacaksınız!

Dilekçeler hazırlanır. Parmaklar basılır. Ertesi gün ağaların koltuğuna birer Demokrat Parti levhası kıstırılır. Reis onları ayrı ayrı uğurlar.

Ağa daha o akşam İnce İmam'ı bir kenara çeker.

– Hoca, der, yarın ne?

– Mübarek cuma, ağam.

– İyi. Gayrı yarından öte ezanı Arapça okuyacaksın!

İnce İmam gözlüklerinin üstünden bakakalır.

– Hiç bakma, der ağa. Ankara'nın emri böyle.

– Şükürler olsun, ağam, bu ne devlet!

– Demokrasi bu, hoca. Hürriyet. Elhamdüllilâh, biz de demokrasiye geçtik bugün. Gazi'nin fırkasından çektiğimizi biliyon. Ne din kaldı, ne iman. Gayri fakir fukara neredeyse, biz de oradayız.

– E, şimdi ne yapacağız, ağam?

– Yarından tezi yok, hutbede demokrasi okuyacaksın.

– Ama kitapta demokrasi yok, ağam.

– Şimdilik kitapsız okursun. Derin hocasın ya, göster kendini. Şöyle âyet gibi oku. Arapça ezandan başla. Yakında fes de giyiyilecek. Din dersleri serbest... Toprağı, vergiyi şimdilik karıştırma. Orası hükümatın işi. Moskoflara gine bildiğin gibi veriştir. Âmin duasında sakın İsmet Paşa'yı ağzına alma. İngilizi, Emerikeyi hayırla yâdet. Bu demokrasi onların hediyesi... falan filen, yakıştır gayri ötesini. Anladın mı?

– Anladım, ağam. Evvel Allah, sonra sayenizde... Yarınki hutbede senin adını bile anarım.

Ağanın ağzı kulaklarına varır:

– Orası senin insaniyetine kalmış, der. Hoşnudum senden, hoca.

– Eksik olma, ağam. Ben de senden, yerden göğe hoşnudum.

Aynı gece kazada Reşit bey Anadolu Ajansı'nın Afyon muhabirine telefon eder:

"Yaz, beyim! Hemen Ankara'ya bildirilmesi ricasiyle... Yaz. Sandıklı Kazası Halk Partisi teşkilatında çöküntü! Reis ve idare heyeti üyeleri Demokrat Partisi'ye geçiyorlar. Bir günde dört köy birden demokrat oldu..."

İki gün sonra aynı haberi gazetelerde okuyan Reşit bey gözlerine inanamaz. Bir günde kendi partisine geçen köylerin sayısı dört değil, kırk dörttür. Olur a, belki bir mürettip hatasıdır.

5

Öğretmen Arif, ağanın oda kapısında yeni levhayı gördü. Bütün bunları da öğrendi. Dayanamayıp yola çıktı. Ali'nin köye döndüğü dün şehirdeydi. Reis beyi filan tanımazdı. Doğruca başöğretmen Turhan beyin yanına gitti.

Turhan bey de kaza demokratlarının ileri gelenlerinden. Şöyle üç onbeşinde kalenderin biri. Yerlidir. Bir zengin iç güveysidir. Tavlada üstüne yoktur. Prafa dedin mi, bitirmiştir. Körpecik bayan öğretmenlere hep "kızım" diye yanaşır. Ismarlanan rakıya su katmaz. Bunlar bir yana, adamcağız geçen seneye kadar sallardı başını, alırdı maaşını. Durup dururken neyine kahretti de demokrat oldu, bilinmez. Ama bir şey değişmedi. Baş yine o baş, maaş o maaş.

Arif başöğretmeni Aynalı Kahve'de buldu. Gene tuhafiyeci ile beş lirasına tavla oynuyorlardı. Bitesiye kadar bekledi. Nihayet baş başa kaldılar.

– Yahu Turhan bey, siz kendi partinizin nizamnamesini okumadınız mı?

– Okuduk diyelim beyim. Ne vardı?

– Birinci maddesinde ne diyor?

Turhan bey bir ezber edasiyle başladı:

– Programı kabul eden... aidatını muntazaman ödeyen her vatandaş...

Arif hemen tamamladı:

– Milli Mücadeleye ihanet etmemiş olan her vatandaş...

– Evet, etmemiş olan...

– E, o halde?

Turhan bey sırıtıyor, ötesini bekliyordu.

– O halde bizim ağayı nasıl alıyorsunuz partinize?

Başöğretmen kahkahayı bastı.

– İlahi Arif! dedi. Bu muydu soracağın?

– Bu ya!

– E, neymiş ihaneti ağanın?

– Siz benden iyi biliyorsunuz.

– Hayır, söyle de senden işitelim şunu.

Arif parmaklariyle saya saya başladı:

– Bir kere İstiklâl Harbinde cepheye gitmemiş.

– Olur a, bedel vermiştir.

– Köyü işgalcilere o teslim etmiş.

– Yakarlar diye korkmuştur.

– Onun bunun kızını Yunan zabitlerine peşkeş çekmesine ne buyrulur?

– İdare-i maslahat.

– İnsaf beyim! Ya iftira ile İstiklâl Mahkemesine adam sürüklemesi?

Turhan bey sustu.

– Cevap versene! Köylünün elinden çekip aldığı topraklara ne diyelim? Yozalan meselesi kapandı mı zannediyorsunuz yoksa?

Turhan kaşlarını kaldırıp derin bir soluk alarak:

– Sizin köyde Ali'nin biri vardır, dedi. Seni...

Arif sözünü kesecek oldu. Fakat öteki onun ağzını kapayıverdi.

– Müsaade et, dedi. Seni iyi okuttuğu anlaşılıyor Ali'nin. Ama koru kendini. Gepegençsin. Toysun. Mimlisin. Karışma bu köylünün işine. Bırak yesinler birbirlerini. Ayırayım diye aralarına girdin mi, dayağı sen yersin. Yabancısın çünkü. Onların damarına girdiğini sanıyorsan aldanırsın. İşte ben de senelerce köy muallimliği yaptım. Ben de uçarıydım senin gibi. Ama bâkir olarak yalnız kulağımın ardı kaldı. Kırdılar burnumu. "Ben mi kaldım bu dünyayı düzeltecek" deyip, oturdum kıçımın üstüne... Bu parti işlerine gelince, kestirmeden konuşalım. Ağa demokrat olmuş. Eh, kıyamet kopmaz ya! Ama parti neden alıyormuş onu. İşine öyle geliyor da ondan. Bizim parti seçimleri kazandı mı şimdi? Kazandı de sen bir kere.

– Kazandınız.

– Hah, öyleyse, gelecek defa da kazanacağız. Daha sonraki seçimleri de kazanacağız. Ötekiler otuz şu kadar sene mi saltanat sürdüler bu memlekette? Bizim parti kırk şu kadar sürecek. Neden dersen, dipçik artık onun elinde. İşte bunu görebilmek lâzım. Aç gözünü...

Arif açamadı gözlerini, kapadı. Kapayınca da sıcacık, yakıcı damlalar süzüldü yanaklarına. Hakikat hiçbir zaman bu kadar duvara çarparcasına dank dememişti kafasına. İçinde hüsranla iman, hayal kırıklığı ile ümit karışıverdi birbirine. Onun yaşadığı bu buhran pişkin başöğretmenin gözünden kaçmadı. Sırtına şöyle bir vurdu.

– Ya, beyim, dedi, anladın mı?

Sonra bahsi değiştirmek için çırağa seslendi:

– Oğlum, iki kahve yap bize!

Arif:

– Ne anladım biliyor musun, dedi.

– Ne anladın?

– Mazlum köylümüz yapayalnız kalmış. Bu budur.

Turhan bey işi alaya vurdu:

– Mazlumun Allah'ı vardır!

– Geçti o, dedi Arif. Artık Allah'ından ziyade yumruğuna güveniyor köylü.

– Güveniyor ama...

– Aması bu. İşte yalnız geçen sene yüzlerce köylü isyanı oldu Anadolu'da. Bu ne demek biliyor musun?

Turhan bey bir el savurdu:

– Öfkeyle kalkan ziyanla oturur demek.

Kahveler geldi.

Arif ilk yudumu alıp, fincanı tabağa koyarken:

– Ben bu işi böyle bırakmıyacağım, dedi.

– Bana kalırsa, bu senin işin değil!

– Ankara'ya kadar yolu var.

– Fakat düşersen ağlamıyacaksın!

– Bazan düşmek de iyi, Turhan bey. Kalkmayı öğrenmeye faydası var.

Göz göze bakışmadan ayrıldılar.

6

Üç dört gün sonra. Bir akşam üstü. Ortalık kararırken Gagılı çeşmeden dönüyordu. Gülnaz nine için su almaya gitmişti. Testiyi elden ele değiştirerek yamula yamula yürürken, Fadimelerin evinden bazı boğuk çığlıklar işitti. Durup iyice kulak kabarttı. Kadın çığlığı idi bunlar.

Gagılı hemen testiyi duvar dibine bırakıp, söğüde koştu. Bir kedi çevikliği ile ağaca tırmandı. Baktı. İbrahimlerin sofa-

sında bir şey görünmüyordu. Ne oluyorsa, içeride, odada oluyordu. Gürültü büyüktü. İkide bir kapı sarsılıyor, açılır gibi olurken küt diye kapanıyordu. İçeride bir ağlamadır, inlemedir gidiyor, erkek ve kadın sesleri birbirine karışıyordu. Gagılı birini döğdüklerini anladı. Soluğunu keserek bekledi. Derken oda kapısı açıldı. Kapıda ağanın karaltısı. Arkasından İbrahim çıktı sofaya. İçeride hâlâ o inilti. Gagılı bu sesi tanıdı. Ağlıyan Fadime idi. Fakat ne olmuştu? Kızı neden dövüyorlardı?

Ağa dönüp dönüp homurdanıyordu:

– Gideceksin!

İçeride hıçkıran Fadime:

– Günah amca, diyordu. Allah var.

Bu defa babası yükleniyordu:

– Hele bi gitme! Alimallah köpeklere doğrarım seni!

– Ama neden? diyordu Fadime. Söyleyin, ben de bileyim.

Ağa:

– Ne diyorsak onu yap!

İbrahim:

– Evlât olan evlât, söz dinler.

– Ben ne yapacağım gidip de?

– Sen bi git, içeri gir, o kadar.

– Ötesini bize bırak.

Sesleri yavaş yavaş ufaldı. Ağa ile İbrahim birbirlerinin içine girer gibi tek karaltı haline geldiler. Fiskos, fiskos. Sonra ağa ayrıldı. Avluyu ağır ağır geçip sokağa çıktı. Şöyle iki yanına bakındıktan sonra heyet odasına doğru yürüdü.

Gagılı hiçbir şey sezinliyemedi bu işten. Daha fazla beklemeden ağaçtan indi. Gülnaz ninenin testisini oracıkta unutup, hemen tabanları kaldırdı. Doğruca fakirler odasına. Ali, Acar, öğretmen Arif, Usta, Yumuk Mehmet, Deli Yunus, arabacı Musa filân içerdeydiler. Ne gördüyse, ne duyduysa iki kelimeyle söyleyiverdi. Ali bir düşündü.

Oracıkta bir meşveret kurup, bu işin nereye varacağını kes-

tirmeye çalıştılar. Tahminler akla yatar şeyler değildi. İpucunu yine Gagılı buldu.

– Ali amca, dedi, bir de Kürt Memo'ya sorsak?

– Bak bu kötü akıl değil, dediler. Git çağır şunu.

O anda odaya gelen komşulardan biri, Memo'nun okula doğru geçtiğini söyledi.

Ali yalnız gitti okul tarafına. Memo'yu caminin önünde cigara içerken buldu.

– Ver şu ateşini,. deyip yanına çömeldi. Ne var, ne yok Memo?

– Hayır, güzellik amca.

– Gene candarma gelmiş karakoldan dediler.

– Geldi. Çavuş burada.

– Ne hizmete gelmiş ki?

– Bilmem, amca. Canı tavuk istemiştir besbelli.

– Sen ne arıyorsun burada ya? Akşam namazında mıydın?

Kürt güldü.

– Hayır, akşamı kaçırdım, yatsıyı beklerim, dedi.

Bu defa Ali gülümsedi.

– Söyle, söyle, neye yolladı ağa seni buraya?

Memo biraz kıpırdadı ve fısıldayıverdi.

– Arif beyi beklemeye yolladı.

– Mektebe girince gidip haber veresin diye mi?

– He ya.

Ali sigarasının ateşini sıkıverdi. Anlar gibi olmuştu.

– Memo, dedi, sen gene git haber ver. Emir kulusun. Bir şey demem. Yalnız ondan sonra ne düzen tutacaklarına iyi bak. Bak da bizim odaya da bir haber yolla. Oldu mu?

– Oldu, dedi Kürt, kurban!

Biraz daha konuştular. Dereden tepeden. Ali çocuklarından haber var mı diye sordu. Memo bütün göğsünü boşaltırcasına:

– Yoh, dedi.

Odada Acar dayattı:

– Olmaz da olmaz! Arif bey bu gece mektebe gitmesin.

Arif:

– Gitmeliyim, dedi.

Ali:

– Gitmeli, dedi.

Her ihtimali inceden inceye düşündüler. Ne yapacaklarını kararlaştırdılar. Yatsıdan sonra Arif'i okula, Gagılı'yı da Memo'dan haber alsın diye ağanın tarafına gönderdiler.

Öğretmenin okula girdiğinden sonraki yarım saat zarfında her şey kurulduğu gibi cereyan etti. Kürt Memo haberi ulaştırdı. Ağa hemen kardeşini eve yolladı. Bu arada Gagılı, Memo ile buluşarak iki oda arasında birkaç defa mekik dokudu. Nihayet, Fadime evden çıktı. Ne başında örtü, ne ayaklarında pabuç. Karanlıkta, yapayalnız yürüdü. Kendisine görünmez iplerle bağlı ağır bir yükü çekercesine zorlanarak adım atıyor, arada bir sendeliyordu. Gözlerini alabildiğine açtığı halde, hiçbir şey görmüyordu. Şu anda her şeyi unutmuş, adını bile hatırlayamayacak kadar kendini yitirmiş, uykuda gezenlere dönmüştü. Sokaklarda kimseye rastlamadı. Caminin köşesinden sapınca ayılır gibi oldu. Biraz aralık olan ağzını kapayıp yutkunmaya çalıştı. Dili hiçbir zaman bu kadar kurumuş, keçeleşmiş değildi. Okulun önüne gelince içinden şöyle bir aydınlık dalgası geçti. Bu aydınlıkta kendi çocukluğunu, küçük Fadime'yi görür gibi oldu. İşte saçları ortadan ayrılmış. Belikleri sırtını kaplamış. Torbası omuzunda. Alfabesi torbada. Küçük Fadime okula gidiyor. Avlu cıvıl cıvıl. Gülnaz nine güleç. Öğretmeni ciddi... Merdivenlere varıncaya kadar bu aydınlık içinde yürüdü Fadime. Oraya varınca her şey söndü, karardı. Hayır, bu o gidiş değildi. Ne avluda arkadaşları var, ne eşikte Gülnaz nine, ne de öğretmeni. Zifiri bir gece. Okul kapalı. Yalnız öğretmen odasının penceresinde ışık. Merdivenleri âdeta emekliyerek çıktı. Elini kapının mandalına uzattı. Vazgeçti. Yüzüne götür-

dü ellerini. Avuçları ıpıslak oldu. Ter mi, gözyaşı mı? Karışık. Dış kapıyı nasıl açtığını bilemedi. Holde birkaç adım attı. Artık öğretmen odasının kapısı önündeydi. Hemen orta parmağını büküp, kapıya üç defa usulca vurdu.

İçeriden Arif'in sesi geldi:

– Sen misin, nine?

Fadime kapıyı açıp girdi ve derhal ardından kapayarak yaslandı kaldı.

– Ben geldim, öğretmen, dedi.

Arif bir baktı. Kız perişan. Saçları dağınık. Yüzü gözü çürük içinde. Göğüs iki meme arasına kadar açık. O kuzu boynunda bir mavi boncuk dizisi... Arif onu süzerken, Fadime'nin gözleri köşeden doğrulan adama kaydı. Fakat ürkmedi. Ali şimdi bu zavallı kıza merhametle bakıyordu.

Fadime:

– İyi ki yalnız değilsin, diye başladı. Ali amcayı bilmem, amma ben böyle olduğuna sevindim. Şimdi yalnız beni dinleyin. Beş dakikamız var yok. Beni döve döve buraya yollarken... içeri girince bayıl, dediler. Seni Arif beyin... kucağında bulalım, dediler. Bayılmak hanım kızlara yakışır. Ben daha dişimi sayıyorum. Dünya ahret kardaşım ol Arif bey. Lâkin beni ayıplamayın. Rezillik bizim. Hani utancımdan kırmızı boya yapsan, yer gök boyanır. Emin çiftlikte bana... ilişmeye kalktıydı ya. Amcam seni buradan koğdurmak için Emin'in işini üstüne yıkmak istiyor. Yarın beni şehre götürüp doktora baktıracaklarmış. Lâkin Allah şahit. Ben Kör Emin'e teslim olmadım. Kurtardılar... Şimdi kimsenin bilmediğini siz bilin. Benim teslim olduğum erkek... asker ocağında! Eğer...

Ali'nin gözleri doluverdi.

– Fadime, dedi, bize yazdığı mektuplar da sizde mi?

– Amcamda, dedi Fadime. Hepsi. Hiç merak etme. Yaşar sağ salim. Hele bir...

Kız birden kesti. Dışarıda ayak sesleri vardı.

– Geliyorlar!

Ali:

– Gelmezler! dedi ve pencerenin önüne dikilerek kanatları açıverdi.

Ayak sesleri zınk diye kesildi dışarıda. Ağa, İbrahim, candarma çavuşu ve "suçüstü yakalama"ya şahit olacaklardan birkaçı donup kaldılar. Ne ileri, ne geri. Gözleri pencerede. Ali her an, hemen oracıktan dışarı atlamaya hazır. Bitişikteki dershanede de Acar, arabacı Musa ve Usta tetikteler. Bu gergin saniyeler ne kadar uzun olsa da, her şey belki bu kadarla geçecek, gelenler dönüp gideceklerdi. Fakat Arif bir taşkınlık yaptı. Sahiden düşüp bayılmış olan Fadime'nin üstünden atlayıp, dış kapı önüne fırladı.

– Ağa, ağa, dedi. Bir daha böyle tuzak kuracağın zaman, Fadime'yi değil, karını gönder, karını!

Rahim hemen tabancasını sıyırdı. Bereket versin ki, çavuş onu kucaklayıverdi. Ötekiler de "yapma, etme" diye etrafını aldılar ve onu dışarı doğru itip kakmaya başladılar. Ağa hepsinin gürültüsünü bastırarak bağırdı:

– Yarından tezi yok, defol köyümden!... Yoksa göbeğinden işetirim ben adamı!

O böyle bağıradursun, Ali çekti Arif'i içeri. Sonra çıkıp sokağa doğru seslendi:

– İbrahim gelsin alsın kızını!

İbrahim kalabalıktan koparak ağır ağır yaklaştı. Yanında bir karaltı daha vardı. Gülnaz nineydi bu. Nerden duymuşsa, o da yetişip gelmişti. Ağzının içinde bir şeyler mırıldanıyordu. İbrahim ondan önce girdi içeri. Benzinde bir damla kan kalmamıştı. Yirik dudağında bile seğirme vardı.

Ali hasıra yığılan kızı göstererek:

– Söz dinliyen kızın var, dedi. Bayıl demişsiniz, bayıldı işte. Amma öğretmenin kucağında değil!

İbrahim dilsizleşmişti. Gülnaz nine artık kıza soğan koklatıyor, yüzüne su serpiyordu.

7

İki gün geçmedi. Vilâyet müfettişi ve kaza başöğretmeni Turhan bey, candarma komutanı ile birlikte çıkageldiler. Tahkikat hemen başladı. Önce ağa ile kardeşini dinlediler. Sonra okulda Arif'in, Ali'nin ifadesini aldılar. Müfettiş, Fadime'nin de ifadesini almak istedi. Böyle bir şey ağanın işine gelmiyordu. Kız ağzından bir şey kaçırır diye ödü kopuyordu. Eğer kızın okuldaki itiraflarını ve Arif ile Ali'nin ne ifade verdiklerini bilseydi, belki bu korkuya kapılmazdı. Ne olursa olsun, türlü bahaneler uydurarak buna yanaşmadı. Fadime'nin kendini bilmeyecek kadar hasta olduğu ileri sürüldü. Arif ile Ali ısrar ettiler. Müfettiş de dayattı:

– Öyleyse kızın doktora gösterilmesi gerekir, dedi.

İbrahim artık dara geldiklerini anladı. Çarnâçar:

– Yalnız, dedi, eve gitsek de orada konuşsanız, olmaz mı? Konuşacak hali de yok ya kızın... Dünden beri ne yer, ne içer. Gözleri hep tavanda. Ağzından kelâm almanın mümkünü yok...

Müfettiş:

– Gidelim, dedi.

Yola çıktılar. Giderken, müfettiş hasta bir kızı nasıl söyleteceği endişesi içindeydi. Ağa her zamanki gibi soğukkanlı görünüyor, fakat içini bir şüphe kemiriyordu. İbrahim'in yüreğinden kan gidiyordu. Başöğretmen Turhan bey ise, Fadime'nin sahiden güzel olup olmadığını merak ediyordu. Lâkin endişe de, şüphe de, merak da boşa gitti. Fadime evde yoktu!

Avluda dikilir buldukları anası, iki eli böğründe, yemin kasem etti:

– Damdaydım. Sabah sabah. Bi de dönüp bakarın, yok. Oraya Fadime, buraya Fadime, ses vermez. Şart olsun...

Kadın inceli kalınlı çığlıklarla dövünmeye, saçını başını yolmaya başladı ama, müfettiş yine kanmadı.

– Odayı görelim, dedi.

Açıp girdiler. Sahiden kimse yok. Yatak hâlâ serili. Yastıkta kızın başının yeri bile bozulmamış.

Müfettiş burnundan solumaya başladı. Ağa yük indirmiş mekkâre katırı gibi bir hafiflik hissediyordu. İbrahim kâh kaşlarını, kâh omuzlarını kaldırarak şaşkın görünmeye çalışıyordu, içten içe de: "Aferin karı", diyordu, "seninki hiç de ıngastan* ağlayışa benzemez ama, eğer sen düşündüysen bu düzeni, aşk olsun!" O bunun böyle olduğuna emindi. Kızın ya dama saklandığına ya çiftliğe, ya da Paşaköy'deki teyzesine kaçtığına ihtimal veriyordu.

Halbuki bu ihtimallere bel bağlamak da boşuna idi. Fadime'ye sabahleyin şehirden "bir sürü efendi" geldiğini haber verdikleri zaman, anası sahiden damda idi. Genç kız, doktora baktırılmak dehşetiyle bir daha ürperdi. Böyle bir şey, bu yaylada yüz senelik dedikoduya katık olabilirdi. Hemen gergef başına koştu. Demin anasının çıktığından beri yazmaya çalıştığı mektubu çabucak tamamladı. Onu beyaz bir tülbende sarıp koynuna yerleştirdi. Artık daha fazla vakit kaybetmeden yeleğini, üç eteğini giydi ve usulcacık sokağa fırladı.

Ocak başında oyalanmakta olan Elif, oda kapısı gıcırdadığı zaman dönüp de bakmadı bile. Zaten hâlâ başını çabuk çabuk çeviremiyordu. Lâkin kapının böyle usulca kapanışını, bu ayak seslerini, âdeta ensesinde hissettiği bu nefes nefese solumayı Ali'ninkine benzetemedi. Ve bu anda, daha bu dört duvarın hiç duymadığı bir ses hıçkırıklara karışıverdi:

---

* Mahsus

– E-elif ana!

Elif birden döndü. Daha yerinden davranamadan, Fadime onun dizleri dibinde hasıra çöküverdi. Elif öleceğine inanır da, buna inanmazdı. O kadar şaşırmış ki, ağzından mânasız bir iki sadadan başka bir şey çıkmadı. Hattâ yerinde biraz geriler gibi oldu.

Hemen onun ellerine sarılan, öpe öpe yüzünü gözünü süren Fadime:

– Hiç yüzüm yok ama, geldim işte, diye başladı. Sana ana demek geldi içimden. Yaşar'ın anasısın ya... dünya ahret anam ol. Tükür istersen suratıma... Ama bende o surat da kalmadı. Kara sürdüler, ana. Bu karayı zemzem suyu da paklamaz...

Daha evvelki gece Ali'den her şeyi öğrenmiş olan Elif'in yüreciği yumuşayıverdi.

– Ağlama kızım, dedi. Düzelir, her şey... ağlama.

– Ben ağlamıyayım da kimler ağlasın. Şuncacık mehremet yok bubamda. Amcam ondan da beter. Emin'in beni kirlettiğine inandılar da, mallimin üstüne sürüverdiler. Döve döve... Elleri kırılsın işallah... İyi ki Yaşar'ın bubası ordaydı. Şimdi de beni doktora bakıtacaklarmış elleham. Kaçtım evden. Şart olsun bakıtmam kendimi doktora. Bakarsa, ölüme baksın...

– Tövbe de, Fadime. O nasıl lâf! Hem kaçıp da nerelere gidersin? Senin amcan hükümat. Sıçan deliğine girsen bulurlar, a kızım.

– Bulamazlar, Elif ana. Ben Paşaköy'e gideceğim. Teyzemin yanına. Ordan da... artık...

Fadime'nin bal rengi gözleri ocaktaki alevlere daldı. Elif avucunun içiyle kızın solgun yanaklarından süzülen yaşları sildi. Başkaca bir teselli sözü bulmadığı için:

– Ağlama, dedi, ağlama kınalı kuzum, yavrı... olan oldu...

Fadime başını çevirerek:

– Oldu, dedi. Bağlasalar, durucu değilim gayrı. Ben... gitmeden, sana geldim, Elif ana. Şunu...

Fadime elini koynuna soktu ve çıkardığı dürülü tülbendi Elif'e verdi.

– Şunu bırakayım diye hemen. Yaşar'a... teslim edersin... Arzuhal vermiş de izin için... güzün gelecekmiş. Ararsa... beni Paşaköy'de arasın. Yalvarırım, bu tülbendi açma, Elif ana. Şey... aç istersen, anamız değil misin, ziyanı yok. Ama açma, sakın. Sen... Yaşar'a...

Fadime birden sustu. Kınalı elleriyle yüzünü kapattı. Sonra bir sıçrayışta kalktı ve Elif'i öylece bırakarak çıktı gitti.

Tahkikat akşama kadar sürdü. Varılan neticenin "okulda, elin kızına tecavüz" ile hiçbir ilgisi olmasa da, Arif'e köyü derhal terketmesi tavsiye olunuyordu. Zira "köyde mevcut bazı zıddiyetlerde taraf tutması" ve "böyle sonu ölüme varabilecek bir vakaya karışması" dahi kâfi bir sebep sayıldı. Ağanın, tabancayı bir daha çekerse, boşaltmadan yerine komıyacağına artık şüphe kalmamıştı. Arif'e "herhalde pek yakında Bakanlık emrine alınacağı", "bu köyde artık yiyecek ekmeği, içecek suyu kalmadığı" açıkça söylendi.

Ağa temelli şımardı ve hemen bir haber uçurdu:

– Görünmesin artık gözüme! Daha bu akşam... Sabaha kalırsa, şart olsun ölüsü çıkar bu köyden!

Örtbasla, olup bitti ile varılan bu neticeyi de sineye çekmekten başka çare yoktu. Tahkikat heyeti aynı akşam Arif'i de alıp götürmek istedi. Hattâ araba acı kuyu meydanında bir hayli bekledi. Fakat oraya Arif değil, Ali gitti.

– Siz selâmetle gidin ve rahat olun, dedi. Öğretmen köyde kalmıyacak. Onu bu akşam komşu köye götüreceğiz. Yarın da Sandıklı'dan trene bindireceğiz.

Geç vakit bavulunu hazırlayan Arif, Gülnaz nineyle vedalaşırken ağladı. Talebelerini göremedi. Yalnız Gagılı'yı tekrar bağrına basıp öptü.

– E, dedi, on sekize girince nerde buluşalım?

Gagılı mahzundu, kavrayamadı

– Canım on sekizinde beni vuracaktın ya?

Gagılı keçe şapkasındaki o eğreti mikayı yoklıyarak:

– Niyeti çoktan bozdum, dedi.

– Nasıl bozdun?

Gagılı gözuciyle Acar'a bakarak cevap verdi:

– Ben on sekizimde mapusta olacağım!

Ali ile Acar, öğretmeni Daylım'a götürdüler. O gece Bıdık Ahmet'e misafir oldular.

8

Ertesi gün Sandıklı'da Arif'i trene bindirdikten sonra, köye dönmekte acele ettiler. Handan dört eşekle üç kişi yola çıktılar. Götürürken Arif'i bindirdikleri eşeği yedeğe aldılar. İkindi vaktiydi. Şose batıya doğru uzadığından, güneş alınlarındaydı. Eşeklerin gölgelerinde bacakları zürafa kadar uzuyor, Ali'nin, Acar'ın, Bıdık Ahmet'in gölgeleri hendeklerde hafifçe kırılarak, talazlanan ekinleri tarayıp geçiyordu.

Üçü de susuyor, hele Bıdık çok kararık görünüyordu. Bugün ne sordularsa hep başiyle cevap vermiş, ağzına hemen hemen gün ışığı girememişti. Ali deminden beri "Bıdık'a ne soracaktım, ne soracaktım" diye kafasını zorluyordu. Bir aralık hafifçe dönerek:

– Ahmet, dedi, dürt biraz bakalım!

Ahmet oralı değil göründü. Altındaki eşek emanet, üstelik de gebe olduğu için pek zor vermiyordu. Bu sefer ikisi biraz yavaşlıyarak onu ortaya aldılar.

Acar, Ali'den önce davrandı:

– Yaren, biz handa beklerken nerdeydin sen?

Bıdık'ta ses yoktu.

– Bir şey almaya mı gittiydin?

Bıdık:

– Hım, dedi.

– Heyben de keçi memesinden beter sarkmış ha! Ne aldın ki?

Bıdık hiç istifini bozmadan:

– Barıt, dedi.

Acar'la Ali'nin gözleri buluşuverdi.

– Bu kadar barutu...

– Hepsi benim değil. Komşuların da...

– Domuz avına mı niyetlendiniz?

– Yo-o-o, bulunsun dedik.

Bu "bulunsun" bir hayli düşündürdü ötekileri. Belki, daha da kurcalayacaklardı. Fakat araya bir makine uğultusu karıştı. Onlar daha eşeklerin yularına yapışana kadar, geriden gelen kamyon yetişip geçiverdi. Toz'duman içinde kalan Acar, ürken eşeğinden ziyade şöföre kızdı:

– Yelle yarışa çıkmış itoğlu it, dedi. Kadıya hıyar yetiştirecek sanki!

Kamyon uzaklaştıktan sonra, tekrar yan yana geldiler. Yolda hayvanların tıpış tıpış ayak seslerinden, telgraf tellerinin vınıltısından başka bir şey duyulmaz oldu. Herhalde lâfı değiştirmek için olacak ki, bu sefer Ahmet dillendi:

– Neden inilermiş bu teller, haberiniz var mı? Milletin "ah" dediği, "of" dediği kuş olur konarmış bu tele...

– Teline sokturma! diye çıkıştı Acar. Sen trene binerken ne söyledin Arif beyin kulağına?

– Hah, dedi Ali, ben de bunu soracaktım... deminden beri. Sahi, ne söyledin ona, Ahmet?

– ...

– Bizden saklı mı?

– Değil.

– E, söylesene.

Bıdık "Şey... Biz deee..." diye başladı ve böylece uzatırken ötesini de yakıştırdı:

– Biz de mektep yapacağız da... Kısmet olursa, öbür seneye bizim köye gelsin dedim.

Bu cevap ötekileri kandırmadı ama, bir şey de demediler. Bıdık bir iç çekti. Başını kaldırıp ilerlere baktı. Neden sonra:

– E, dedi, bu sene Akdağ'da daha tez eridi kar...

Arkadaşları ilgilenmeyince Ahmet artık muhabbetin dikiş tutmayacağını anladı ve sustu.

Demiryolu kavşağını geçtikten sonra, Ali:

– Haydin bakalım, dedi, dürtün hayvanları da Susuz'da radyoya yetişelim.

Eşeklerin o tıpış tıpış ayak sesleri biraz daha sıklaştı.

Susuz'a girerken onları yine kazlar karşıladı. Adı üstünde, biricik kuyusu olan bu köyün suyu kıttır. İnsanları gibi, kazlarının boynu da büküktür, daha doğrusu eğri olur. Görülmüş şey değildir. Ama bu böyledir. Kazlar bunaltıcı sıcaklarda kuyunun taşından uzanarak tek gözle dipteki suya bakıp durduğundan boyunları eğrilir gidermiş. Allah'ın hikmeti!

Susuz'un iki şeyi meşhurdur. Bir bu kazları, bir de kahvecisi. Adına Gamsız derler. Köy yol üzerinde olduğu için bütün bu yayla köylüleri onu bilirler. Severler de. Hele pilli bir radyo aldığından beri Gamsız'ın şöhreti ve itibarı daha da artmıştı. Gamsız, transit geçmek isteyen köylüyü adeta zorla eşeğinden indirir. "Kahvemi içme istersen, amma radyomu dinlemeden gitme!" der.

Üç ahbap Susuz'a girdikleri zaman ortalık kararıyordu. Kahvenin önünde eşeklere çüş deyip indiler. İçeride köylülerden kimseyi görmeyince, akşam haberlerini kaçırdıklarını anladılar. "Bari birer kahve içeriz" deyip peykeye çöktüler. İçerisi kahveden, tütünden ziyade kapuska kokuyordu.

Gamsız kahveyi sabahleyin horozlara göre açar, akşam-

leyin tavuklara göre kapardı. Bu anda sabah ateşi için ocağı düzenlemekle meşguldü. Biraz sonra sallanıp çıktı meydana. Yalınayaktı. Sırtında miadını iki kere doldurmuş bir asker ceketi vardı. Gözleri yumruk yumruk şişmişti. Kulağının arkasında bir topak tebeşir. Ama Susuz'un yerli tebeşirlerinden. Veresiye hesabını bu tebeşirle tavana yazar. Alçacık, isli tavanın her tahtasında beşer beşer bağlanmış tebeşir çizgileri var.

Gamsız bir sandığa ilişerek uykulu uykulu mırıldandı:

– E, uğurladınız mı hayırlısınnan?

– Uğurladık, dediler.

– Allah selâmet versin. Yaman oğlandı.

Gamsız dudağında yapışık kalmış sigarayı elini sürmeden yere düşürdü. Çarıktan pişkin olan tabanıyla çiğnedi. Sonra elini birden ensesine götürdü. Yakasının iç tarafından tuttuğu kıpırtılı şeyi, ovalamaya bile lüzum görmeden kenara atıverdi.

– Ne o Gamsız? dediler.

– Bit, dedi.

– Yahu, ezeydin a şunu!

Gamsız omuzlarını silkiverdi:

– Başa çıkamadım ki ben onlarla. Benden bulmasın da, kimden bulursa bulsun belâsını...

Ötekiler güledursun, Gamsız dizlerine dayanarak kalktı:

– Çayın demi kaçtı, dedi. Birer kahve yapayım mı size?

– Geç oldu, dediler. Madem haberlere yetişemedik...

Gamsız:

– Haberi benden alın, diyerek yine oturdu. Dananın kuyruğu koptu. Harp çatladı!

Şu "çatladı" ile "patladı"yı hep karıştırırdı zaten. Ama düzeltesiye kalmadan, ötekiler atıldılar:

– Nerde?

– Kore'de!

Acar'la Bıdık onun yüzüne bakakaldılar.

– Nerde dedin?

– Kore'de canım.

Gamsız "komşu köyde" der gibi sesini inceltivermişti. Sonra onları merakta da bırakmadan bilgiç bilgiç başladı:

– Dünyanın bir ucu be. Bize uzak. Sizin anlıyacağınız, bu Kore'de milletin yarısı bolşevik olmuş. İşçinin köylünün eline geçmiş mühür. Kalan yarısı da "istemeyiz" diye kaldırmış kazanı. Emerike'nin de işi yok. Bunlarla birlik olmuş. Hadi boşeviklerin üstüne. Derken, al tekke, ver külah, çatlatmışlar harbi...

– E, şimdi ne olacak?

– Ne olacak, eni sonu kabak Emerike'nin başında patlıyacak! Öyle mi, Ali kardaş?

Ali:

– Al benden de o kadar, dedi.

Öteden Bıdık atıldı:

– E, ne zaman kapışmışlar?

Gamsız onlara hiç bakmadan cevap verdi:

– Dün. Geçivermişler otuz sekiz parelliden!

– Nerden, nerden?

Gamsız gözlerini açıverdi:

– Otuz sekiz parelli be! Hiç de mi duymadınız?

Doğrusu ya, bunu Ali de duymamıştı.

Kahveci hemen yerinden kalktı. Kulağından tebeşiri aldı ve yere sini kadar, fakat söbü bir halka çizdi.

– Bakın, dedi. Buna derler parelli! Benim paçalarım geniş değilse de, o kadarına aklım erer. İşte bu parelli gibi otuz sekiz tane var dünyada. Aha ordan geçmişler...

Bu sırada dışarda eşeğin biri anırmağa başladı.

Ali hemen kalktı.

– Haydi yarenler, dedi, yolcu yolunda gerek.

Kalkıp çıktılar.

– Eyvallah, Gamsız!

Gamsız "sağlıcaklan" dedikten sonra, arkalarından baktı baktı da kendi kendine:

– Köylü kısmı değil mi, cahil oluyor, diye mırıldandı.

Daha bir saat kadar yol aldılar. Yolda hep bu yeni muharebenin lâfı. Ne kadar gün görmüş olsalar da, Acar'ın, hele Bıdık'ın coğrafyası kapı eşiğinden öteye geçemiyordu. Onun için Ali'yi bunaltıncaya kadar sordular. Hangi memleket bu Kore? Sahiden uzak mı? Gündoğuya mı düşer, günbatıya mı? Nice insanlardır ahalisi? Bolşeviklerin ne kabahati var? Ne diye kırar kardeş kardeşi? Hele o Emerike ne diye sokar burnunu? Sonra biz şimdi Emerike'nin kucağına oturduğumuza göre, Ankara ne düzen tutar ki? İş yine bir seferberliğe varır mı ola?...

Ali bunları cevaplamaya, dilinin döndüğü kadar anlatmaya çalıştı. Fakat her cevap yeni sualler doğuruyor, biri çözülürken biri düğümleniyordu.

Köye ne zaman vardıklarını anlıyamadılar.

Acar:

– Öbür gün gazete gelsin de, Gagılı'ya dip temel okutalım, dedi.

– Okutalım, dediler.

Bıdık Ahmet eski bağlardan Daylım yoluna saptı. Ötekiler köye girdiler.

Köy kaskatı bir sessizliğe gömülmüştü. Köpek filân da havlamıyordu. Ali de, Acar da üzgün, yorgun, dalgın olduklarından bunun farkına varamadılar.

Ali avluya girer girmez, Elif elinde bir çıra ile oda önüne çıktı. Yine iki gözü iki çeşme. Dizini döve döve bağırdı:

– Duydun muuu, duydun mu kara haberi Ali?... Duydun mu?

Ali eşeği bağlarken mırıldandı:

– Duydum.

Hani köyde radyo olmadığı halde muharebenin bu kadar çabuk duyulmasına şaştı.

– E, sana ne muharebeden, dedi. Tasası sana mı düştü hemen?

Çıra ışığında göz göze geldiler. Muharebe lâfını anlamamış olan Elif dövünüyordu:

– Ateş düştü canevime, ateş! Gitmiş gül gibi kız...

Ali birden aydı:

– Hangi kız?

– Fadime...

– E, Paşaköy'e mi gitmiş?

Elif bağırıverdi:

– Gitmiş? Gelinmez yere... Ballıkaya'dan atmış kendini.

– Deme!

– Parça parça getirdiler akşamüstü... Vay yavrı, nasıl ettin bu işi?... Yazık...

Ali tepeden tırnağa ürperdi.

– Yazık oldu, dedi. Tut ki kendi eliyle öldürdü kızını herif.

– O herif çifte kurşunlara raslasaydı yüreğim yanmazdı. Ama bu masumun hiç kabahati yoktu.

Ali, Fadime'yi okuldaki haliyle görür gibi oldu.

– Yoktu, diyerek başını eğdi.

Adeta birbirlerine destek olarak içeri girdiler. Ocak başına yığılan Elif:

– Yalan bu dünya, diye hıçkırdı. Daha dün şurda... dizimin dibinde... Elif ana diye diye ağladı da...

– Dün buraya mı geldiydi?

– Geldi ya. Sana diyemedim. Helâllık almaya gelmiş... Doktor korkusuna... Paşaköy'e kaçacağını söylediydi... Oysa, bak...

– E sen anlıyamadın mı niyetini?

– Nasıl anlarım, Ali? Ağlamaktan boğuldu zavallı... Yaşar'a bir şey getirmiş de, onu...

– Ne getirmiş?

– Tülbende sarılı. Şurda. İzinli gelince vereyim diye yalvardı. İşte... Bana sakın açma, dedi. Sonra, anamızsın, açarsan ziyanı yok, dedi.

Ali artık tülbendi açıyordu. İkisi de gömüden çıkma bir şey bulmuş gibi merak içindeydiler. Elif siline siline bakıyor, bir yandan sızlanıyordu:

– Allah düşmanıma vermesin evlât acısını... zor...

Tülbent açılınca evvela bir tutam gelin teli parladı. Sonra bir yumak saç. Bir de el kadarcık mektup. Mektupta ne hitap, ne imza. İlk satırlarda Ali şunları okudu:

"Kendi gözümde kıymetim kalmadı. Sen burada olsaydın... belki. İki gönül bir ama, samanlık zindan oldu. Sana saçımdan, duvak telimden..."

Mektup burada kesilmişti. Kağıdın arkasında bir mani vardı:

Sara beni, sara beni,
Yaşatmaz bu kara beni,
Ölüm de bir ayrılıktır
Mahşer günü ara beni.

Bunun altında da bayağı iyi çizilmiş bir kuş resmi. Kuşun ağzında da mektup...

Ali tülbendi yine dürerek Elif'in avucuna koydu ve onun kuru elceğizini kuvvetle sıktı.

Fadime, yüz senelik dedikoduya katık olacak bir yüz karasını temizlerken, belki yüz seneden fazla yaşıyacak olan nice ağıtlara geçivermişti.

9

Kara haber bu. Yaşar'a da tez ulaşmış. Arası çok geçmeden mektubu geldi. Her nasılsa, ağanın eline geçmemiş. Kürt Memo getirdi şehirden.

Elif bu mektubu oğlu niyetine tekrar tekrar öptü, kokladı. Sonra açmadan katladı ve koynuna yerleştirdi. İki gece uyudu onunla. Üçüncü gün Ali yaban köylerden döndü.

Açtılar. Kâğıdın bir ucu cıgara ile yakılmış. Bu acı habere işaretti.

"Ey benim bağrı taşlı, gözü yaşlı, biricik anacığım!" diye başlamış Yaşar. Ne "hatır-ı şerif" sorup sual ediyor, ne de kimseye "mahsus selâm". En sonra söyliyeceğini en başa koymuş. "Hakkını helâl et" diyor, " bu dünya öyle de haram bana, böyle de. Ahıma dağlar dayanmaz gençliğim maf* oldu ana. Bu belki son mektubumdur. Bubam yazmazsa yazmasın. Lâkin sen bari birisine iki satır yazdır da bana cevap ver. Yoksa sen de bubam gibi beni evlâtlıktan sildin mi? Ben size ne ettim? Edenler Allah'tan bulsun. Ana, beni Kore tugayına yazdılar. Muharebeye gideceğiz. Şimdilik İzmir talim alayındayız. Gidip de gelmemek, gelip de bulmamak var. Belki ben de oradan Fadime'nin yanına giderim. Başka diyeceğim yok. Hakkını helâl et. Benden yana..."

Ali bu son satırları okurken titriyordu. Bunlar kalbini rikkate getirdiği için değil, nefret uyandırdığı için sinirlerine hâkim olamıyordu. Şimdi bu mektup yerine Yaşar'ın kendisi geçiverseydi eline, derhal ayağının altına alır ve yine kemiklerini yumuşatıncaya kadar çiğniyebilirdi. Fakat bu değildi şimdi onu düşündüren. Elif'i nasıl teselli edecekti? İliklerine kadar kuruyup giden bu kadıncağızın iki damla kanından başka akıtacak gözyaşı mı kalmıştı? Bu kadarına da dayanabilir miydi? Tövbeler olsun, artık ya aklını oynatırya da ...

---

* Mahvoldu.

Ali kâğıdı katlarken başını yavaşca kaldırdı ve korka korka Elif'in yüzüne baktı. Ama asıl korkuyu onun gözlerini gördükten sonra hissetti. Hayret! Elif ağlamıyordu. Gözbebekleri iki iğne ucu. Oturduğu yerde belini doğrultmuş. Taş kesilmiş. Damar damar, kuru, mübarek elleri dizlerinin üzerinde. Bu ellerden biri yavaş yavaş kalktı ve Ali'nin elinden mektubu aldı. Zımpara kâğıdı kadar pürüzlü parmaklar arasında kâğıt hışırdadı. Elif onu şöyle bir evirip çevirdi ve avkalayıverdi. Sonra soluk bir çizgiden ibaret buruşuk dudakları kıpırdadı:

–Ali, al eline kalemi.

Ali tereddütle baktı.

– Hiç bakınma. El kadar da bi kâat bul.

Elif gayet kati konuşuyordu. Ali duvardaki dolaba uzanarak kapsız bir defter çıkardı. Ortasından iki yaprak kopardı.

– Yaz, dedi Elif. Yaz da bi de ana mektubu okusun. Ucunu sen de yak kâadın. Acı mektup nasıl olurmuş, bi görsün...

Ali kâğıda bir altlık aradı. Aynı dolaptan Musafı alıp dizine yerleştirdi. Kalemi de diliyle yaşladı. Artık hazırdı. Elif gözlerini yummuş, elinin ayasını hasıra vura vur başlamıştı:

– Yaşa-ar, Yaşar! Nalbant Ali'ylen Besleme Elif'in oğlu Yaşar! Kuldur, şaşar, demişler, sen de şaştın mı yavrı? Seni doğuracağıma taş doğuraydım. Yedi deniz aşırı yerde ne işin var senin? Eloğlu öldürmeye, el ocağı söndürmeye mi gideceksin? Dedenin kemikleri sızlar, a oğul. Ben her şey olurum, illâ katil anası olamam. Bana sormadan kimse yollıyamaz seni oraya, kimse! Ben anayım. Ben taşıdım karnımda seni. Ben doğurdum. Yoluna ben süpürge ettim saçımı. Paşanız gelsin de bana emir versin. Ona da iki çift söz bulurum. Ben seni böyle güne doğurmadım. Beni dinlemezsen, anam var deme. Südümü helâl etmem. Dünya ve ahret iki elim yakandadır. Gidersen gelme, ardından ağlamam. Gelirsen, beni bulma, zaten yaşamam. El yurdu çiğneyenden şehit olmaz oğlum. Olsa da, öyle şehidi senin Fadime'n kabul etmez. Oraya gideceğine kendini

İzmir'in denizine at... Benden yana bu kadar... Bâki, Hüdaya emanet ol...

Elif açtı gözlerini.

– Yazdın mı Ali? dedi.

Ali gözleri dolu dolu mırıldandı:

– Yazamadım hepsini, kadınım.

– Hepsini isterim. Bicik bicik yazacaksın.

Yeniden başladılar.

Aynı gün, mektubu Gagılı ile şehre yolladılar. Kendi eliyle postaya versin diye. Uça uça gitti oğlan.

Fakat Elif rahatlamıyor, yere göğe sığamıyordu. Gece yarısı kalktı oturdu yatakta. Karanlıkta elini uzattı Ali'nin sakallı yüzüne dokundu. Yumuşacık, usullacık salladı.

– Ali, dedi, uyan be Ali...

Bir daha. Bir daha. Ali neden sonra uyandı ama, birdenbire aklını başına devşiremedi.

– Ali.

– Ne var?

– Bizim mektup ne zaman değer çocuğun eline?

– Tövbe yarabbi! Yahu, sen yatıp uyusana.

– Kızma, dedi Elif. Yattığım yer diken. Ha bi deyiver bana, ne zaman değer eline?

Ali cevap vermeden kurtulamayacağını anladı.

– E, bir haftada varır, dedi ve döndü öbür tarafına.

Elif düşündü düşündü, yine dürttü usullacık.

– Ya varmazsa?

– Varır, varır. Yat uyu sen.

– Uyumanın mektuba faydası mı var sanki!

– E, uyumazsan faydası olacak mı?

– Öyleyse, kalk bi daha düşünelim.

– Sen yat da öyle düşünelim. Haydi.

Elif istemiye istemiye uzandı yerine. Biraz sonra yine mırıldandı:

– Sen şimdi uyursun...

– Uyuyamam. Söyle, ne diyorsan?

– Bu İzmir ne kadar yol buradan?

Ali:

– Afyon'dan üç günde indiydik, dedi. Ama burdan beş altı gün çeker.

– Demek biz gitsek, mektuptan evvel varırız?

Ali durakladı.

– Nereye?

Elif yine kalktı:

– Olur da mektup gecikir. Biz gidelim.

Bu sefer Ali de kalktı:

– Kadınım, senin aklın mı özürlendi?

– Oğlan gidiyor elden, Ali! Ne yazdıysak, varıp da yüzüne söyleyeyim. Vakit varken... Dört göz arasında konuşmak başka...

– Başka ama, tren parasına gücümüz yetmez, a kadınım.

– Tireni batsın onun! Benim dizlerim tutuyor daha... Hemen bu sabah çıkalım yola. Eşeğimizi de alırız... Köy köy, sora sora...

Ali'nin sustuğunu görünce, Elif yana yakıla yalvardı:

– Kulun kurbanın olayım, Ali. Kırk yılda bir avrat sözü dinle. Bu dediğimi yap da...

Ali artık aksilenmedi. Akan sular durdu. Elif yine yerine uzandı. Bir müddet yastığın altından Ali'nin şimendifer saatinin tıkırtısını dinlediler. Elif'in nefesi yavaş yavaş rahatladı. Çok geçmeden, henüz yıkanmış bir çocuk kadar hafif, bir çocuk kadar sakin, uykuya daldı.

Bu defa Ali'nin uykusu kaçmıştı. Kalkıp dışarı çıktı. Sofada üst üste sigara içerek sabahı bekledi. Şafak sökerken Elif kendiliğinden uyandı. Hemen yolluk ekmek yapmak için hamur yoğurmaya koyuldu.

Ali bir aralık:

– Ben de eşeğin nallarını onarayım bari, dedi. Hepsi erimiş.

Elif sitemle mırıldandı:

– Buldun sırasını. Neye bakmadın şimdiye kadar?

– Eh, dedi Ali, mum kendi dibine ışık vermez. Verseydi, Yaşar da biraz bana benzerdi...

Elif durdu durdu, bir göğüs geçirdi.

10

Yola çıktıkları zaman güneş iki mızrak boyu yükselmişti. Uğurlamak için Acar'la Gagılı da peşlerine takılmıştı. Ali'nin maksadı önce yol üstü Daylım'a uğrayıp Bıdık Ahmet'e "Allaha ısmarladık" demek, hem de biraz tembihte bulunmaktı. Oradan artık Ahır Dağa doğru vuracaklardı.

Acar'la Ali önden yürüyor, Elif'in bindiği eşeği yedeğine alan Gagılı arkadan geliyordu. Gagılı yalınayak bastığı toprağın fırın külü kadar kızgın olduğuna aldırış etmiyor, önden gidenlerin ayaklarına kadar varan gölgesinden gözlerini ayırmıyordu. Gölgesini ne kadar uzun görürse o kadar sevinir, kendini büyümserdi. Gerçi biraz büyümüş, boy atmıştı. Ama yine aynı cılız oğlan. Kenarları yağdan parlayan o keçe şapka yine başında. Kulaklar yine devrik. Yürüyüşünde yine o sallantı...

Eğrek kuyusunu geçtikleri sırada geriden bir atlının geldiğini duydular. Gagılı dönüp baktı ve hemen eşeği kenara alarak bağırdı:

–Çekilin, ağa geliyor!

Rahvan at kasmış boynunu, eşine eşine geliyordu. Üstünde ağa. Göbeği yığılmış eyerin önüne. Göğsü bağrı açık. Burnu

havada. Bu gördüğün dağları o yaratmış sanki. Herhalde çiftliğine gidiyordu.

Karnı "lırk, lırk, lırk" eden at hızla gelip geçti. Ağanın burnu hep havada.

Kalkan toz daha yatışmadan Gagılı ardından baktı baktı da:

– Elif nine, dedi, bu herif bir ölürse, ardından kim ağlar biliyon mu?

Kulak misafiri olan Acar daha önce davrandı:

– Kim sevinmez, desene!

– Ben sevinmem, dedi Gagılı, ağlarım.

– Neye ulen?

– E o ölürse, kimi vururum ben?...

Acar güldü.

– Ocağın sönmesin, dedi, bu muydu derdin?

– Bu ya. Varsın birkaç senecik daha yaşasın...

Gagılı daha anlatıyordu. Ama Acar Ali'yle yine muharebe lâfına daldı. Ötesini yalnız Elif dinledi. O da bir kulağiyle. Dalgındı Elif. Bir aralık sordu:

– Yavrı, sen dün mektubu kendi elinle mi ...

– Kendi elimle attım, nine. Kaç oldu sorduğun!

– Kaç olursa olsun. Ağzın mı yoruldu hemen?

– O değil, ninem. Anlattım ya bu sabah.

– Ha bi kere daha anlat!

Gagılı yine baştan başladı. Postaya nasıl vardığını, mektubu nasıl pulladığını, gözü önünde nasıl mühürlettiğini...

Acar'la Ali birden durakladılar. Karşıdan biri göründü. Koşa koşa geliyordu. Ali elini alnına götürüp baktı. Bıdık Ahmet'in amcası oğluydu gelen.

– İlyas geliyor, dedi.

Bir an sonra Acar da tanıdı ve:

– Pek hayıra benzemiyor ya... diye mırıldandı.

İlyas da onları tanıyınca on adım ötede durakladı. Kan ter içindeydi. Soluğunu bastırmaya çalışarak yaklaştı. Selâmı kelâmı unutarak:

– Ben de... sizi ça... çağırma... ya geliyorum dedi.

– Hayrola?

– Amcam... selâm söyledi.

– E, aleyküm selâm.

– Çıktık bu sabah...

– Nereye?

– Yozalan'a.

– Ne?!

Ali dizini dövmeye başladı:

– Demedim mi sana, Acar? Bıdık susuyor, bir iş yapacak bu demedim mi?

– Hadi şimdi ayıkla pirincin taşını!

– E, dün neye haber vermemiş?

İlyas başını eğdi.

– Razı olmazsın diye korktu, amca. Konu komşu akşam Mushafa el basıp yemin ettiler. Gayrı şakası yok işin...

– Şimdi nerde o?

– Nerde olacak, Yozalan'da. Koca meşenin altında. Hepsi. Kimin tarlası nerdeyse, çekiyorlar çiziyi!

Ali:

– Oldu olanlar, dedi.

Sonra Gagılı'ya döndü.

– Duydun mu, Gagılı?

– Duydum amca!

– Haydi çevir eşeği, doğru köye götür Elif nineni. Sonra hemen Yumuk Mehmet'e...

Elif hepsini şaşırtan bir canlılıkla hayvandan iniverdi.

– Ali, dedi. Sen kime sordun beni köye yollarken?

– Kadınım, bugün...

– Bugün sen nerdeysen, ben de oradayım!

Çekişecek sıra değildi. Ali bir kolu ile sarıp Gagılı'nın kulağına bir şeyler fısıldadı ve:

– Haydi oğlum, dedi, koş! Dediğim gibi, Yumuk Mehmet'e haber ver. Usta'ya da, Deli Yunus'a da...

Acar ilâve etti:

– Bizim eve de...

– Gecikmeyin!

Gagılı tekrar tekrar başını salladı ve gerisin geriye tabanları kaldırdı.

Berikiler anızlar içinden Yozalan'a doğru yürüdüler.

Yozalan her senekinden yeşildi bu yaz. İnadına yeşil. Çığırtkan yeşil. Poyrazındaki meşe korusundan alıverdin mi, Daylım bayırlarına kadar, gündoğuda da ağanın çiftliğine kadar enine boyuna bir arazi. Öylesine toprak ki, bastığın yer kıpır kıpır eder. Uzanıp yattın mı, altında canlı bir hayvan postu serili sanırsın. Gerinir durur. Dilleri olsa da buradaki eski sınırları ihtiyar meşeler söylese. Ama köylüler unutmamışlar. Bugün, yılın birindeki o eski hikâye tekrarlanıyor. Dört bacaklı iri hayvanlardan ellerine geçeni koşmuşlar sabana, çizi açıyorlar. Şimdi merada her çizi toprak kanunundan bir satır, her çizi taze bir bıçak yarası. Herkes işinde. Bıdık Ahmet'in gözleri çiftlik yolunda. Eli de tetikte.

Yaklaşanları neden sonra fark etti. Ali'yle göz göze geldiler. İlk anda ne biri, ne öbürü açabildi ağzını. Yine de ilk önce Ali konuştu:

– Bu ne?

Bıdık çenesini açmadan, sadece dudaklariyle:

– Demokrasi, dedi.

– Bırak zevzekliği!

– Zevzekliği filan yok, Ali. Toprak kanunu okunuyor, bak.

– Nerde bu kanun?

Bıdık omuzundaki kıl torbayı hemen önüne geçirdi, elini sokup Musafı çıkardı ve avucuna yatırarak:

– İşte kanun, dedi. Bas elini de yemin et.

Ali acı acı gülümsedi:

– Lüzumu yok, dedi. Ben eski yeminimi bozmadım.

Elif hafifçe çekti Ali'yi kenara. Yanaştı ve Musafa elini bastı. Üç sefer öpüp alnına götürdü. Sonra hiçbir şey söylemeden, koruya doğru, kendi eski tarlasına doğru yürüdü.

Kalanlar meşenin gölgesine oturdular. Ali, Yaşar'dan mektup aldıklarını ve hangi niyetle yola çıktıklarını söyledikten sonra:

– Ah kardaş, dedi, bugünü mü buldun, bugünü mü?

Bıdık başka çıkar yol olmadığını anlatmaya koyuldu. Komşular "inceldiği yerden kopsun" deyip kalkıvermişler ayağa. "Bir kere bozulmadan düzelmeyiz" demişler.

– Ya candarma gelirse?

Bıdık:

– Yarına kadar gelemezler, dedi. Kestik telefon tellerini. Yola da adam koyduk.

– E, çiftlikten gelirlerse?

– O zaman biz de çiftliğe gideceğiz.

Ali bir düşündü.

– Topla bakalım komşuları, dedi.

Bıdık hemen kalktı. Fakat daha ikinci adımda mıhlanıp kaldı.

– Sizin Kürt değil mi şu gelen? dedi

Baktılar. Sahiden Memo geliyordu. Telli kavakların ordan geçip üzerlerine doğruldu. Bekçi üniforması yoktu sırtında. Gömlekçe. Ayağında da o geniş uzun paçalı millî donu. Ama donun iki cebi de kabarık. Taş doldurmuş sanırsın. Aşağı aşağı çekiyor yürürken. Tüfeği de elinde.

Hepsi tereddüt içindeydiler. Bıdık ağzının içinde mırıldandı:

– Hayra mı gelir, şerre mi bu kuyruklu, bilmem.

Acar:

– Ağa yollamış olsa gerek, dedi.

Ali daha karşıdan, sertçe sordu.

– Neye geldin, Memo?

Kürt hiç cevap vermeden yanaştı, yanaştı, üç adım önlerinde durdu. Elinin tersiyle alnının terini sildi. Bıyıklarını da şöyle bir düzelterek:

– Kurban, dedi. Bir mavzer, yüz seksen fişekle yemin etmeye gelirem!

Hemen koşup Kürdü kucakladılar!

Öğle üstü bir bölük insan yetişti köyden. Gagılı başta. Beline bir bıçak sokmuş, omzunda bir filinta. İki kadının ortasında yürüyor. Biri Halime yenge, öbürü rahmetli Çolak Süleyman'ın karısı. Elinde yalabık bir tahra. Kaçı göçü filân unutmuşlar. Başları açık. Ağarık zülüfleri terden şakaklarına yapışmış. Birer sopaya dayana dayana, düşe kalka yaklaşıyorlar.

Yumuk Mehmet ömür. Bir açmış ki gözlerini, bir daha yuması değil. Kuşanmış fişekliği beline. Keklik avına gittiği çakmaklı tek tüfeğin namlusu aşağı bakıyor. Ardından güveysi Muharrem, Usta ve diğer fakir fukara takımı geliyor.

Daha geride gıcırdayan birkaç kağnı ve kendi gölgelerini çiğneyen mahzun öküzler...

Onları daha yarı yoldan karşıladılar. Bıdık'ın ilk işi Yumuk Mehmet'e takılmak oldu:

– Ne o dayı, ava mı?

Yumuk Mehmet:

– Yoo, dedi, güreşe geldik, Ahmet. Hani mandalar?

Bıdık istemiye istemiye güldü:

– Bugün mandasız güreşeceğiz!

Acar, karısını bir kenara çekmiş, çıkışıyordu:

– Senin ne işin var burada?

Önlüğünün eteğini kaldırıp burnunu silen Halime:

– Beğenmedin mi? dedi.

– Avrat işi değil bu. Bir de ölür kalırsan, sonra...

– Kurtulursun.

Halime'nin sesi pürüzleniverdi. Hemen önlüğünün ucunu gözlerine bastırarak ilâve etti:

– Ya sana bi hal olursa?

– Olursa, dedi Acar, beni yüzükoyun çevir, yeter. Gözlerim toprağa baksın...

– Sus adam, Allah etmesin!

– Dediğimi yap sen, kurtlar kuşlar yesin leşimi Yozalan'da...

Bu sırada Gagılı'nın elinden filintayı alan Ali soruyordu:

– Deli Yunus nerde ya?

Usta gülerek yaklaştı:

– O da geliyor, dedi. Cünüpmüş de, imansız gitmesin diye kavakların orda suya girdi...

Yunus'un ne zaman bu kadar sofu olduğuna herkes şaştı.

Ali'nin gözü Çolak Süleyman'ın karısına ilişti. Diz üstü yığılmış, yata kalka toprağı öpüyor, "Sağ olaydın da bugünü göreydin" diye diye ağlıyordu.

Ali varıp kadıncağızı kaldırdı.

İlk gürültüler yavaş yavaş kesilmişti. Gagılı çekingen bir tavırla Ahmet'in yanına sokuldu.

– Amca ben de yemin edeceğim.

Ahmet hemen torbaya davrandı. Ama tam Musafı çıkardığı sırada koru tarafından bir cayırtı koptu. Arka arkaya silâh sesleri. Millet çözülüverdi beriye doğru.

Bıdık derhal anladı. Herhalde Dodurga yolunu kesmeğe yolladığı adamlar candarmalarla tutuşmuşlardı. Hemen hendek boylarından eğilerek o tarafa doğru atıldılar. Bir an evvel koruya sokulabilirlerse, orada candarmalara karşı bir mevzi alabileceklerdi. Yoksa bu düzlükte hepsinin kırılması işten

bile değil. Netekim, Ali'nin korkuğu başına geldi. Ağanın çobanları da derenin öbür yanına siperlenmiş, çiftlik yolunu kesmişlerdi. Daha koruya ulaşmadan, sağdan bir yan ateşine tutuldular. İlk kurşun Yumuk Mehmet'in güveysi Muharrem'i haşladı. Biçilmişcesine devrildi gitti dal gibi adam. Su diyemedi. Arkasından kör kurşunun biri de bula bula Bıdık Ahmet'i buldu. Kurşunu yedikten sonra birden soluna dürüldü, yüzü dehşetle kırıştı, bir iki adım daha attı... ve yıkıldı çizinin içine...

Ali bunu görmüştü. Eli ayağı soğuyuverdi. Kalkmayı bırak, artık onlara sürünerek de yanaşmak zordu. Dönüp bir baktı. Şurada burada koşulu kalan ve hiçbir şeye aldırış etmeden kuyruk savurup duran öküzleri gördü. Uzaklarda çayırın üzerinde cesetler yatıyordu. Bu sırada aynı hendeğe siperlenen Yumuk Mehmet'le Kürt Memo dereye doğru ateş açtılar. Acar eski bir toplu tabanca ile ateş ediyordu. Fakat ordan gelen ateş daha şiddetliydi. Koru tarafındaki müsademe de kızışmıştı. Ali Bıdık'ın oraya kaç adam yolladığını, onların sahiden candarmalarla mı tutuştuklarını, eğer böyleyse ne kadar dayanabileceklerini bilmiyordu. Gafil avlanmışlardı. Durumu iyice düşünmek, daha fazla kayıp vermeden bir an evvel şu çobanları püskürtmek lâzımdı. Ondan sonra, bir sigara içimi ötedeki çiftliğe yanaşmak kolaylaşacaktı.

Ali bir el işaretiyle Kürdü yanına çağırdı. Gözleriyle Gagılı'yı aradı. Göremeyince bağırdı:

– Gagılı!...

Çocuk da Bıdık Ahmet'in yanından, çizinin içinden ses verdi:

– Buradayım amca!

– Ne yapıyorsun orda?

– Ahmet amcam yaralı!

– Neresinden?

– Bilemedim ki... Çeviremedim. Alt yanı bütün kan...

Bıdık duyuyordu bunları. Yanında uzanan çocuğun bileğini sımsıkı kavramıştı. Gagılı mosmor olan elini kurtaramıyordu.

– Amca bırak elimi de çevireyim seni...

Bıdık'ta bir hırıltıdan başka ses yoktu. Sol omzu saban ucu gibi oturmuştu çiziye. Yüzünün yarısı kan birikintisi içinde... Torbadan düşüp altında kalan Allah kitabı da kana bulanmıştı.

– Amca, bırak...

Artık kendiliğinden gevşiyordu Ahmet'in parmakları. Gagılı elini kurtarınca hemen emekliyerek, üç adım ötede yatan Muharrem'e sokuldu. Sırtüstü düşmüştü adam. Kurşun kafasını dağıtmış. Gözleri apaçık. Sağ avucu toprak dolu. Besbelli, düştüğü zaman avuçlamış...

Gagılı'da zerre kadar ürküntü yoktu. Yalnız ne yapacağını bilemiyordu. Muharrem'in göğsündeki çözük düğmeye gözü ilişti. Uzanıp onu ilikledi. Ceketinin eteğini de toplayıp, örter gibi üzerine çekti.

Öteden onu gözleriyle takip eden Ali sesleniyordu:

– Yaralı mı o da?...

Gagılı ne diyeceğini şaşırdı.

– Gözleri açık, diye bağırdı. Hiç kırpmıyor!

Ali'den ses gelmedi.

– Alayım mı tüfeği?...

Ali ancak "al da gel" gibisine bir el işareti yapabildi.

Muharrem'in hâlâ sıcak olan sol eli kolayca çözüldü. Tüfek kurtuldu. Akçıl, nasırlı avucu öylece açık kaldı. Bir şey ister gibi... Gagılı onun ceplerindeki fişek taraklarını da alıp, sürüne sürüne geri döndü.

Bu arada Bıdık Ahmet kendini sağ yanına aktarabilmişti. Gagılı yanaşacak oldu. Ama Bıdık "git" dedi eliyle.

– Çok acıyor mu amca?

Bıdık yine "git" işareti yaptı...

Karşıdan atılan kurşunlar vızır vızır adam arıyordu.

Muharrem'in tüfeğini Acar'a verdiler. Acar'ın tabancasını da Gagılı'ya teslim ettiler. Bu anların dehşetini umursamıyan çocuk, tabancayı şöyle bir okkaladı ve yüzü hafifçe gülümsedi. Kaç defalar rüyasında gördüğü tabancaya nihayet kavuşmuştu. Hem ağır da değildi. Artık eli de titremiyecekti.

Ali deminden beri durumu etraflıca düşünmüştü. Evvelâ bir işaretle ateş kestirdi. Sonra çocuğu sağına, Memo'yu da soluna aldı.

– Gagılı, dedi. Sok bakalım o tabancayı koynuna... Sen şimdi ellerini kaldırıp şurdan dereye ineceksin.

– Ne diye kaldıracağım ellerimi?

– Teslim olacaksın çobanlara...

– Ben teslim olmam!

– Dinle, oğlum. Ingastan teslim olacaksın. Diyeceksin ki onlara, seni ben gönderiyorum. Ateşi kessinler. Biz de etmiyeceğiz. Hep beraber çiftliğe gidelim. Ağaya iki çift sözümüz var...

– Olur öyleyse amca, dedi. Lâkin vururlar beni ayılar.

– Vurmazlar. Elini kaldıran adama kurşun atılmaz.

Bu "adama" lâfı bayağı okşadı Gagılı'yı. Ama teslim olmaya gönlü bir türlü yatmıyordu. Ali bu sırada tüfeğin namlusunda gezen bir karıncayı üfleyip uçurduktan sonra, Kürde talimat vermeye başladı:

– Şimdi çobanların hiçbiri görünmüyor...

Memo hemen kesti:

– Ah, bir görebilsem, şapkalarını uçururum başlarından amma...

Kürt sahiden tüfeği yüzüne aldı mı iğne yurdasından yol soracak kadar keskin nişancıydı. Lâkin burada mesafe uzaktı ve telli kavaklar derenin öte yanını görmeye engel oluyordu.

Ali devam etti:

– Çobanların kaç kişi olduklarını da bilmiyoruz. Gagılı

aşağı ininceye kadar sen birkaç kişiyle şu böğürtlenlerin ardından dolaşıp karşı yakaya geç. Ordan bakarsınız. Gagılı'nın diyeceklerine de razı olur da yolu açarlarsa, ne âlâ. Olmazsa çalarsınız çakmağı!

– Kurban!

Kürt uzaklaştı.

Artık Gagılı'nın da aklı yattı. Yattı ama, bir söyliyeceği daha vardı.

– Amca, dedi, eğer beni vururlarsa... sen anama...

Ali babacan bir hareketle susturdu.

– Haydi bakalım, dedi.

Gagılı ellerini daha hendeğin içinde hazırlıyarak birden doğruldu. Ali şöyle aşağıdan yukarı baktı. Oğlanın dizleri titriyordu. İçinden, hemen uzanıp onun çıplak ayaklarını öpmek arzusu geçti. Fakat Gagılı artık yürümüştü.

Öylece, ellerini hiç indirmeden dereye vardı. Gözden, kayboluşundan sonraki saniyeler geçmek bilmiyordu. Beş dakika, on dakika, on beş... Ötede pazarlık uzuyordu herhalde ...

Ali bu ateş fasılasında Bıdık'ın yanına doğru emekledi. Hâlâ yattığı yerde inliyordu. Göz göze geldiler. Bıdık, kırmızı boya ile oynarken elini yüzünü bulaştırmış bir çocuk gibi suçlu suçlu bakıyordu. Ali bir şey demedi. Yarasına baktı. Kurşun boynuna yakın geçmiş. Köprücük kemiğini dağıtmıştı. Ali bir avuç tütün bastı yaraya. Gömleğinin yenini koparıp sarmaya çalıştı.

Bıdık güç halle:

– Neye kestiniz ateşi? dedi.

Ali iki kelimeyle anlatıverdi.

– Kaldır beni, Ali.

– Deli misin sen?

– Kardaş, dedi Bıdık, ilk kurşun... muharebede... iyileri mi ayıklar, kötüleri mi?

Bıdık'la çekişecek sıra değildi.

– İyileri, dedi... Üzülme. Oldu bir kere...

– Ah, çiftliğe bi varaydık... Gözünü seveyim azıcık kaldır beni...

– Tepreşeyim deme... Tekmil kanın akmış...

– Akacak kan damarda durmaz Ali...

– Durup dururken de akmaz ya...

– Sen beni bi kaldır.

– Olmaz.

– Kendim kalkarım.

Olurdu, olmazdı derken, işi çekişmeye vardırdılar...

Ötede pazarlık hiç de uzun sürmedi. Gagılı'yı bir kütüğün ardından doğrulan Sullap karşıladı. Çocuğun boynunu büküp de söylediklerini dinledikten sonra:

– Ulen, dedi, senin ipinle kuyuya inilmez ya, çiftliğe git de ağaya söyle bunları. Razı olursa yol veririz.

Gagılı'nın canına minnett bu. Hiç üstüne lâf koymadan hemen çiftlik yolunu tuttu. Zaten ne kadarcık yer? Ağıllarla samanlık burdan bile görünüyordu. Gagılı güneş güneş benekli bir patikadan uçarcasına koşuyordu. Koynundaki tabancanın soğuk demirini etinde hissettikçe cesareti arttıkça arttı. Nedense, bu arada Çolak Süleyman'ı hatırladı. Rahmetli, Köroğlu hikâyesini ezberden bilirdi. Gagılı onu odada kaç defalar dinlemişti. Köroğlu'nu düşündü. İçinden "Hayır, ben Ayvaz'ım" dedi. Gagılı'nın Kır Atı yoktu. Bolu Beyi'nin konağına yapayalnız gidiyordu.

Beride Ali dokuz doğuruyordu. Artık yarım saati de geçmişti. Koru tarafındaki müsademenin de çoktan kesilmiş olması, onu epeyce kuşkulandırıyordu.

Ötede Memo, Acar, Usta ve Deli Yunus, hiç fark ettirmeden çobanlara yaklaşmışlardı. Onlar da soluğu kesmiş, gözleri çiftlik tarafında, bekliyorlardı.

Şimdi Yozalan'da, telli kavaklara inip inip kalkan kargaların gagıltısından başka ses yoktu.

Çok geçmeden, çiftliğin samanlığından kapkara bir duman kalktı ve arkasından alevler parladı. Halbuki ağa bunu da hesap etmiş, etrafı iyice gözetlesin diye Kör Emin'i binanın damına çıkarmıştı. Emin bacanın arkasında tetikte bekliyor, bakınıyordu ama, ne yazık ki gözü tekti ve Gagılı da onun açık gözüne ilişecek kadar iri değildi.

Alevleri görür görmez, Emin'in kırlangıç yuvasından daha pütürlü suratı dehşetle kırıştı. Avlu duvarından aşırı kurşun yağdırmaya başladı. Bu sırada karşıdan gelen bir kurşun da bacanın bir kerpiçini tozutup geçti. Gagılı'nın tabancayla yaptığı bu ilk deneme fena değildi.

Beride Kürt Memo artık yerlerini iyice bellediği çobanların "şapkalarını uçuruyordu". Kimini yerinde mıhladı. Kimini teslim olmaya mecbur etti.

Ali için kaybedilecek vakit yoktu. Ama Bıdık'ın elinden kolay kurtulamadı.

– Kardaş, diyordu Bıdık, bırakma beni...

Ali eğilip onu kanlı yüzünden öptü. Ahmet, dudakları burula burula çocuk gibi ağlıyor, yalvarıyordu:

– Bırakma beni!...

Bıraktı Ali. Kalkıp hızla ötekilerin yanına koştu.

– Haydi! dedi.

Onlar dereye doğru inerken, Bıdık canını dişine takarak davranmaya çalışıyordu. Hem davrandı da...

Bütün köylülerin çiftlik önüne varıp dayanmaları çeyrek saat sürmedi. Korudaki çarpışmanın aslı da burada anlaşıldı. Dört candarma gelmiş üzerlerine. Birini becerlemişler. Diğerleri çiftliğe çekilmiş.

Çiftliği hemen dört yanından kuşattılar.

Etrafta duman, yanık yapağı kokusu, böğürmeler, havlamalar göğü tutuyordu. Bir aralık avlu kapısına içerden yüklenmeler başladı. Koskoca kapı çatır çatır kırıldı. Sığırlar, koyunlar sökün etti dışarı. Bütün bu kargaşalık içinde çiftlik adama-

kıllı mukavemet ediyordu. Hemen hemen her pencereden, her duvarın üstünden, her köşeden kurşun geliyordu. Fakat hiçbir kurşun cevapsız bırakılmadı.

Memo'nun mavzeri ateş ede ede şişti. Mekanizma açılmaz oldu. Kürt nerdeyse çıldıracaktı. Eliyle açamayınca, mekanizma kolunu ağziyle zorladı. Açtı ama, iki dişini birden tükürdü.

Gagılı ile Acar mütemadiyen bacayı kolluyor, Kör Emin'i bir türlü punduna getiremiyordu. Acar bir aralık kundaktaki elinin yanıverdiğini hissetti. Bir de baktı parmaklarının üçü doğranmış, işaret parmağı da sarkıp duruyor... bir deri tutuyor hani.

– Gagılı, bak şuna!

– Amca, vurulmuşun sen!

– Ulen, vurulduğumu ben de gördüm. Ölmedim a! Kopar şunu, sallanıp durmasın.

Gagılı parmağa yapıştı ama, çekmeğe yürek ister. Bereket ki, Acar elini şöyle bir tarttı ve parmak Gagılı'nın avucunda kaldı. Bütün avucunu dolduran sıcacık, kanlı bir şeydi bu. Çocuk korktu. Atsın mı, tutsun mu...

– Koy cebime, dedi Acar, yarın dikeriz!

Sonra kuşağından yazma mendiliyle tütün tabakasını çekti.

– Boşalt şunu mendile! dedi.

Biraz sonra Acar, Memo'ya seslendi. Topuz gibi sarılı eliyle bacayı işaret etti ve bir gözünü yumdu. Bununla Kör Emin'in orada olduğunu söylemek istiyordu. Memo anladı ve kanlı kanlı gülümsedi. O andan itibaren bacanın arkasından Kör Emin'in bir kılını olsun göstermesini kollamaya başladı.

Artık yukarı taraftan çiftliğe girmişlerdi. Ali de bunlar arasındaydı. Asıl faaliyet burada kaynıyordu. Kimi bir pulluğu dışarı sürüklüyor, çoğu da ekin çuvallarını kağnılara taşıyordu.

Ali'nin gözüne bir aralık Deli Yunus ilişti.

– Nerelerdesin sen? diye bağırdı.

Yunus:

– Hayvanları kurtarıyorum, yanmasın mübarekler, dedi ve dumanlar arasında tekrar ahıra daldı.

Ali arkasından seslendi:

– Dağa sür onları, dağa!

Ali'nin bütün maksadı, alevler içinden merdivene geçebilmek, pencereden hâlâ ateş eden ağanın hesabını görmekti. Saçak altında bu fırsatı kolluyordu. Bir aralık bir ceset saçağın ucundan birkaç kiremitle beraber yere düştü. Memo, kestirme yoldan Kör Emin'i avluya indirmişti!

Bu sırada aynı saçağın altında Bıdık belirdi. Onun korkunç halini gören Ali hemen önüne geçti.

– Geri!... İşin yok senin burada!

Ahmet:

– Bırak beni! dedi. Git candarmaları göğüsle... Şehirden gelmişler. Kuşatıyorlar...

Ali dehşetle irkildi. Artık bundan kötüsü olmazdı. İşin asıl çetin tarafı, hemen hemen bitmiş göründüğü anda başlıyordu. Fakat fazla tereddüt etmedi.

– Yararız bu çemberi, dedi. Yürü!

Bıdık'ta yürüyecek hal yoktu artık. Dikildiği yerde sendeliyor, tutunacak yer arıyordu.

– Sen git kardaş, dedi.

Oracıkta helâllaştılar. Ali dumanlar arasında kayboldu.

Müsademe yarım saat daha sürdü. Köylüler içerden dışarıdan çifte ateş arasındaydılar. Çiftliğin pencerelerinden hâlâ kurşun yağıyordu. Derken ağıllardan sıçrayan ateş binayı da sardı. Ağa artık kuş olsa uçamazdı. Bıdık Ahmet'in bundan da şüphesi vardı. Gözleri alevler içindeki merdivendeydi. Kolladı kolladı, sonra da bıçağını sıyırıp yürüyüverdi. Kör Emin'in cesedine basıp geçerek sardı merdivene...

Çemberin gittikçe daraldığı bir sırada akşam karanlığı da

imdada yetişti. Ali ve arkadaşları dumanlar içinde koruya daldılar ve çemberi oradan yarıp çıkabildiler.

Bu çemberin içinde ancak yedi kişi kaldı. Çoğu silâhsız olan bu köylüleri bir ağdan balık toplar gibi tevkif ettiler. Elif ile Halime yengenin kısmetinde hapis yatmak da varmış... Çolak Süleyman'ın karısına gelince, o vaktiyle ağanın aldığı ineğini kurtarayım derken yanıp gitti...

Kafile "Ver elini Ahır Dağ!" deyip bütün gece yol aldı. Bunlar aç, susuz, yorgun, yaralı on sekiz adamdı. Gagılı ile beraber on sekiz buçuk. En geride Deli Yunus. Ağanın atına binmiş, levazım kolunu sürüyor. Bütün ganimet on kadar sığır birkaç koyundan ibaret. Eşeklere de birkaç ekin çuvalı yükliyebilmişler.

Şafak onları Ahır Dağ eteklerinde buldu. Sağa sola iki gözcü çıkarıp bir kayanın kuytusunda konakladılar. Öğleye kadar deliksiz bir uyku çektiler.

Ali uyuyamadı. Gözlerinin içi pıtrak pıtrak batıyordu. Akları kıpkırmızı olmuştu. Genzinde hâlâ yangın dumanının acısı. Gözleri önünde hep o alevler. Kulaklarında o çatırtı, silâh sesleri. Şakakları zonk zonk atıyor. Uyumak ne mümkün... İkide bir Bıdık'ın siması canlanıyor önünde. Benzi kireç. O çiller sayılacak kadar seçilir olmuş. Sol omuzu hurdahaş. Kolu bir kırık kanat. Sarkmış sallanır kendi bildiğine. O ak gömleği muharebeden çıkmış alay sancağı gibi lime lime...

Ali bakıyor, bakmaya doyamıyor Bıdık'ın bu haline. Baktıkça acıyor, baktıkça hayranlık duyuyor. "Barut gibiydin birader" diyor içinden, "yanında çakmak çalmaya bile gelmezdi... ateş alırdın hemen. İşte eni sonu, kendi yaktığın ateşte yandın, Ahmet'im. Beni de sürükledin hem. İster istemez. Az kurban vermedik. Yazık... Demiştim sana... hem kaç defa... Söyliye söyliye tüy bitti dilimde. Yalnızız, dedim. Sırası değil, dedim. Bir çetelik iş mi bu? Kulakları çınlasın, Reşat bey bir koca kitaptan okurdu bize: Yalnız köylü kısmı-

nın harcı değil bu iş! Elimizden bir tutan olmadıkça, düzde gideriz ama, yokuşta kalırız.

Bu kavga ağayı öldürüp de dağa çıkmakla bitecek olsaydı, şimdiye kadar çoktaaan... Artık ne desem nafile, Bıdık. Ölüleri hayırla yâdetmeli. Sen, kardeşim, ben de, hepimiz de karıncayız. Yel kuvvetli esiyor. Biz de tutunduğumuz dalla beraber yuvarlanıyoruz. Kavga asıl şimdi başlıyor. Çetelik, hele bu zamanda, zor zanaat. Cephane ister. Önümüz kış kıyamet. Erzak ister. Seyrana çıkmadık ya dağa, işimiz yine ovada ... Ne dedin? Sürelim Yozalan'ı! Süreceğiz Ahmet'im. İlk işimiz o olacak zaten. İlkyaza bir tuğyan ekin patlıyacak ki Yozalan'da, şöyle Eğridir gölü gibi talazlanacak, hani içinden eşek üstünde geçsen fesinin ibiği görünmiyecek... Ne çare, sen göremiyeceksin o günleri. Elif göremiyecek. O biçarem de öldü mü, kaldı mı bilmem..."

Bu anda Elif de canlandı Ali'nin gözlerinde. Geldi Bıdık'ın yanında durdu. Mübarek ellerini göğsünde çaprazlamış. Başçağızı dimdik. Gözleri unutmuş ağlamayı. Bakıyor Ali'ye. Ali de ona. "Elif'im", diyor, "neylersin, girdik işte yine baba yoluna... Yaa, başladı, ayrılık tekrar başladı. Ateşi şimdiden düştü içime. Hani, ben nerdeysem sen de orda olacaktın? Nerdesin şimdi dul kadınım, ne haldesin? Yozalan'da sen de bir çiziye mi yıkıldın. Varıp da namert eline mi geçtin? Yoksa kendi başına İzmir yoluna mı düştün? Bilmem... Bari bulabilsen Yaşar'ımızı..."

Ali'nin yanı başında uyuyup duran Gagılı ansızın bağırarak sarsıldı. Bir şey çiğner gibi çenesini oynatarak mırıldandı. Sayıklıyordu. Korkmuştu belki rüyasında... Ali elini onun ayva tüylü yüzünden geçirdi. Alnında gezinen bir hanımböceğini yumuşacık tutup attı. Çocuk sakinleşti. Yine daldı.

Biraz ötede Acar uyuyordu. Yarı oturur vaziyette. Bir taşa koymuş başını. Tüfeği kucağında. Tütün bastığı sargılı elini göğsüne koymuş...

Kürt Memo yüzükoyun uzanmış, horluyordu. Donunun bir parçası, ta kaba etine kadar yırtıktı.

Ali bir de sağına baktı. Yumuk Mehmet'in gözleriyle karşılaştı. Bu gözler belki hiçbir zaman bu kadar açık, bu kadar çivi bakışlı değildi.

– Gözümü bile kırpmadım, Ali... Bizim Muharrem'in... yetimleri... hep gözümün önünde yavrucaklar...

Bu sırada Deli Yunus yanlarına sokuldu.

– Vakittir, dedi. Koyunun birini gömme kebap yaptım. Uyandıralım mı milleti?

– Uyandıralım.

Ali ilk iş olarak Kaplan Gediği'ne gitmeyi aklına koymuştu. Yanına Acar'ı, Memo'yu, Yumuk Mehmet'i ve Gagılı'yı aldı. Kalanları Usta'ya emanet etti. Eşeklere binip yola çıktılar.

Acar "Neye?", "Ne var orada?" diye sorup durduysa da, bir cevap alamadı.

Ha bakalım, de bakalım, ikindi üstü Kaplan Gediği'ne vardılar. Ali buraları karış karış bilirdi. Çatalkaya yokuşuna sardı. Yarım saat kadar tırmandıktan sonra, bir çam ormanı içindeki türbeye vardılar. Babasının zamanında bu harap türbe buluşma yeri idi. İçerisi basık tavanlı bir göz oda. Örümcek ağından geçilmez. Ortada boylu boyunca bir sanduka. Hangi evliyanın mezarıdır, buraya ne zaman gömülmüştür, en yaşlı ihtiyarlar da bilmez. Ziyaretçisi de yoktur.

Dördü birden içeri girince, Acar yine sormaktan kendini alamadı:

– E, dua mı edeceğiz?

– Hayır, dedi Ali, dedeyi uyandıracağız!

Öbürlerinin gözleri irileşiverdi. Hele Gagılı bayağı ürkerek Yumuk Mehmet'in eline yapıştı.

Ali:

– Haydi bakalım, şu taban tahtalarını sökmenin çaresini arıyalım, dedi.

Hep birden kolları sıvayıp, evvelâ sandukayı kaldırdılar. Ne mezar, ne evliya... Taban tahtalarından birkaçını söktüler. Ali içeri atladı. Türbenin mahzeni göğüs boyunca derindi. Ali dibe doğru eğilip bir şeyi kucakladı. Zorladı. Vazgeçti.

– Bir kişiyle kalkmıyacak, dedi. Memo sen de in!

Bir yığın örümcek ağı ve paçavra arasından, arka arkaya üç sandık çıkardılar. Birinin çürümeğe yüz tutmuş kapağı açılınca, hepsinin gözleri sevinçle parlayıverdi. Sandıkta kaşık istifi halinde mavzerler yatıyordu. Biraz paslanmış olsalar da, hepsi de iş görebilecekti.

Ali fazla sordurmadan:

– İşte bu Acar, dedi. Rahmetli Çete'nin vasiyeti buymuş. Lâzım olursa, Kaplan Gediği'nde türbenin dibini yoklasınlar demiş. Bunlar babamın z amanından. Çete bozulunca gömmüşler buraya...

Acar dayanamadı:

– Demek bunu sakladın bizden şimdiye kadar ha?

– Sakladım, dedi Ali, çete kısmı ağzı sıkı gerek.

– Ya dün vurulup gitseydin ne yapacaktık?

– Eh, ölmeden ben de birinize vasiyet ederdim.

– İyi ama, ya su diyemeden ölseydin?

Ali güldü:

– Ben öyle bir kurşunla ölecek adam değilim, dedi.

Memo hemen yapıştırdı:

– Kurban!

Sandıkları eşeklere yükliyerek döndüler.

O akşam artık hepsi yıkanmış, temizlenmiş, yaralar sarılmış bulunuyordu. Tüfekler dağıtıldı ve mevcut mermiler paylaşıldı. Hepsini etrafına toplıyan Ali, kısaca ilk talimatı verdi:

– Komşular, kardaşlar. Bilmiş olun ki biz yol kesici değiliz. Yağma yasak. Nâhak yere kana girmek yasak. Bakalım, ileriki günler ne gösterir.

İleriki günlerin birinde Acar'ı gömdüler. Eli bir türlü iyi

olmadı. On güne varmadan kötüledi. Tekmil karardı. Şişti. Öldü. Çete on sekize indi.

Acar'ı o türbeye gömdüler. En münasibi de bu idi zaten. Evliya gibi adamdı.

...Ali babasından bilirdi: Çete sayısı çift olmaz. Uğursuzluk sayılır. Ölen, vurulan oldu mu, yeni adam bulup sayısını yine teklemek gerekir. Ama ileriki günler bu meseleyi de halletti. Bir sabah, saçı sakala karışmış bir genç çıkageldi çeteye: Yaşar. Anasının dediği gibi atmış kendini İzmir'in denizine. Kore'ye asker götüren vapurdan atlamış. Babasının oğlu. Kurtulmuş. Yolunu bulmuş. Gelmiş işte...

Eylül 1957
Sofya

ALİNİN BİRİ

Fahri Erdinç (1917-1986), Türk edebiyatının toplumcu gerçekçi geleneğinden geliyor. 40 Kuşağı olarak anılan edebiyatçılar arasında, sanat yaşamı Sabahattin Ali ve Nâzım Hikmet'le usta-çırak ilişkisi içinde gelişen, öykü ve roman alanında verdiği ürünlerle edebiyat tarihimizde iz bırakan yazarlardan. Aynı zamanda, sanatsal kimliğine, yurt dışında sürgün yaşamı boyunca siyasal çalışmalarıyla yeni boyutlar ekleyen bir yazgı adamı.

Alinin Biri romanında Fahri Erdinç, Türkiye tarihinden önemli ve anlamlı bir kesit sunuyor. Bu kesitin sunuluşunda, Ulusal Kurtuluş Savaşı'yla kurulan ülkenin tarihsel gelişimi içindeki bir gerçeklik, emekçi köylünün toprak özlemi öne çıkıyor. *Alinin Biri*, bu doğrultuda verilen, köylü için bağımsızlığın toprak, özgürlüğün de işlediği toprağa sahip olmakla başlayacağını vurgulayan bir mücadelenin romanı. Erdinç'in büyük bir ustalıkla çizdiği insan portrelerinden bir mozayik, deyimlerle zenginleşen bir dil ve anlatım, anlatılanın heyecanla izlenmesini sağlayan bir canlandırma başarısı...

KITAP
2006

Yordam Kitap

ISBN 978-9944-122-22-1